

1939

მნათობი

2

საბჭოთა
1939

საქართველოს
მუშაკლასის

მნათობი

სრულიად საქართველოს სამქეთთა მწერლუბის
კავშირის ყთველთვიური სალიტერატურთ,
სახელთწნთ და საბოტკადოზრიფ-საკპოლიტკო
ქერწალი

წალიწალი მეთიგმსმმბბ

2

19

თებერვალი
სახელგამი

39

საქართველოს
კავშირების

რედაქცია:

ტფილისი, მარბლის 13,
მწერალთა სახელე
ტ. 3.71-84

კანტორა:

ტფილისი, კიროვის ქ. № 7
სახელგამი
პერიოდსექტორი

პ/მბ. რედაქტორი — ალიო მავაშვილი

პ/მბ. მდივანი — ლევან ასათიანი

გად. წარმ. 17/II — 39; ხელმ. დასაბ. — 8/III — 39 წ.

შეცვ. № 438. მოთვლ. რწმ. № 2002. ტირ. 5.000.

სახელგამის პოლიგრაფკომბინატი, ფორესის ქ. № 5.

პირველი ქაიხვილი

აღმართმშობელი საქართველო

ორდენოსან საქართველოს სახელი
ზღვიდან-ზღვამდე
 ზვირთაყრილი გრიალებს;
ხუთწლედების
 ძლევის გამომსახველი
ზრდოლის დროშა
 ბროლ მყინვარზე ფრიალებს!
გოლიათურ,
 გმირული დამკვრელობით
ინდუსტრიის
 გიგანტები მღეროიან;
ბრძენ ბელადის
 ნაცად ხელმძღვანელობით
წინ მიგვიძღვის
 მუხლმაგარი ბერია!
გაკაეებულ
 გამძლე გამბედაობით
გაუვალი
 ქაობები შრებიან,
ვრცელ კოლხეთის
 ზღვის და მზის ბურთაობით
ნარინჯ ხილთა
 ბაღნარები ჩნდებიან!
იქ, შორეულ
 სოფლის ყრუ ხვეულებშიც,
ლენინიზმის
 ნაპერწყლები ღვივიან;
ქვეყნად აღგვილ
 მყვლეფელთა მამულებში
მშრომელების
 ძმური კოლექტივია!

ქართველნი
წიგლისწიგნი

მთა-სევანეთშიც,
 სადაც იყო უკუნი,
 სადაც მხოლოდ
 მიკიოტი ჰკიოდა, —
 კოშკებს ანთებს
 ელსადგური გუგუნით
 და კონცერტი
 ისმის იქ რადიოდან!
 დღეს თბილისიც,
 ქედმაღალი,
 მქუხარე,
 ლელავს,
 ბორგავს
 ქარიშხლიან ზღვასავით
 და ზაპესი,
 წყველიადს რომ ამწუხარებს,
 დაგვექათქათებს
 ვარსკვლავიან ცასავით!
 თავისუფალ
 შრომის გამომსახველი
 მიღწევათა
 დროშები რომ ფრიალებს, —
 ბრმათათვისაც
 გახდა თვალის ამხელი,
 ყრუთაც ესმით
 ინდუსტრიის გრიალი!

თ ე ბ ე რ ვ ა ლ ი

იყო თვეებში თებერვალი მუდამ ჩაგრული:
ჩია, პატარა...

ქარიშხლიან დღეთა მნახველიც.
მზისკენ ილტვოდა, მაინც იყო თოვლზე დაკრული,
მაინც მწუხარე და მოსილი ზამთრის სახელით.
მაგრამ მოვიდა ოცდაერთი წლის თებერვალი,
დღეებს მიეცა ვაჟკაცური ხმა და იერი...
გმირთა ყიფინზე საქართველო, მზის მომღერალი,
წამოდგა ფეხზე და გაშალა დროშა ძლიერით.
დაიძრა რისხვით ხალხი ბრძენი, ხალხი უკვდავი,
ვაჟკაცი ვაჟკაცს აედევნა, გაჰყვა ქალარაც
და იმ გრივალმა დასცა ყველა სულთამხუთავი,
მილეწ-მოლეწა ხუნდები და ზღვაში ჩაყარა.
თავისუფლებამ იწყო ქროლვა გზებზე გრილით,
აგვაფრთოვანა ეზოებში მისმა შემოსვლამ
და თებერვალიც, დღენაკლული და ნალელიანი,
მან ძლიერების და დიდების შუქით შემოსა.
შემდეგ დაიწყო სიყვარულმა გასბივოსნება,
ქუჩებს მოეხსნა სიღარიბის შავი მანდილი,
გატკბა სიცოცხლე, აღაელაედა ეშხით ცხოვრება
და მიწა გახდა სიმართლისთვის წმინდა ადგილი.
ეხარობ, მამლერებს თებერვალი ნათელ გზიანი,
ვით გათენება და ფანჯრებთან შუქის დაცემა,
როგორც ოქტომბრის ბრწყინვალეების თანაზიარი,
ჩვენი მარადი ვაზაფხული და ალტაცება!

1939 წ.

21 თებერვალი

ქონსტანტინე გამსახურდია

დიდოსვავის ქონსტანტინეს მარჯვენა

ბიანდულა ბიშინა¹

XXVII

როცა მეფემ ინით შეიღება წვერი, გაოცებული მიაშტერდა გირშელი.

„იცი, გიორგი, უცნაურად მაგონებ ალ-ჰაქიმს, სწორედ ასეთი მწითული წვერი ჰქონდა ხალიფს, მკვიდრი ძმა ეგონებით სარკინოზებს მისი.“

„სარკინოზებთან ომებში ეხმარებოდა მამაჩემი კეისარს, დიაცთა მოყვარული იყო ბაგრატ კუროპალატი თურმე, ვინ იცის, ეგებ ხალიფის დედას გადააწყდა სადმე.“

გირშელმა გაიღიმა.

„დამაეიწყდა შენთვის მემამბნა: სწორედ იმ ღამეს, როცა გულიამები დაეხოცეთ, ხალიფი ალ-ჰაქიმში სასულიეროდ წასულა და უკვალოდ დიკარგულა თურმე.“

გიორგი გაოცდა და გირშელმა დასძინა:

„ასე რომ შენ შეგიძლია, სარკინოზების ღმერთად გამოაცხადო თავი.“

იცინოდნენ, აღმა მიყვებოდნენ არაგვს.

„ღმერთი არ გაგიწყრება, გირშელ, არავისთან წამოგცდეს, თორემ ამასაც მკრეხელობად ჩამომართმევს კათალიკოსი.“

შესდგნენ მცირე ხანს.

მოგელავდა გაშმაგებული მდინარე. სოკის ძელები მოჰქონდა, ყინულის ხორვები და დამზრჩვალნი ცხვრები.

ულლიანი კამეჩები მოეტაცნა წყალს. თავისერი მოლჩანდათ ბედშავებს მხოლოდ, საწყალობლად ყროყინებდნენ, ნაპირისაკენ იცქირებოდნენ.

იძალებდა ორთავანი ერთი, ზეაისროდა თავის კერძ უღელს, დასძირავდა მეორეს წყალში.

მოჰქონდა დაუღლებულნი არაგვს, მორავგობით ყვინთავობდნენ ბედშავნი.

„ასე გადაჰკიდებს ხანდახან ორ კაცს ერთ უღელზე ბედი.“

¹ იხ. „მნათობი“, № 1

ქართული
ლიტერატურის
მემორიალი

ესა სთქვა გიორგიმ და გირშელმა მიუგო:

„ან ერთს დაახრჩობს, ან მეორეს ბოლოს.“

„შესაძლოა, ორივენი მოაშთოს ერთად.“

ვილაც ვაჟები გაშიშვლდნენ რიყეზე, ცურვით გაეკიდნენ ზღვით და დაიწყეს ლეღულ პირუტყვებს.

„სიყრმეში მე და შენაც გადაგილახავს ასეთ დროს არაგვი, ბიჭი ხარ და ახლა გადასცურავ.“

ეუბნება გირშელი მამიდაშვილს.

გიორგის გაახსენდა მუდმივი ჯიბრი სიყრმის მეგობართან.

„რატომაც არა, შენ თუ მტკვარი გადასცურე გუშინწინ, ნუთუ მე არაგვს ვერ მოვერევი?“

„უნდა ვითბრა, მტკვარი არ ყოფილა ასე მოდიდებული იმ ღამეს.“

მცირე ხნის შემდეგ ამბობს:

„ჩვენ ორივეს ფეჯობნიდა ერთი მდაბიორი.“

„რომელი?..“

„დრუიძე?..“

„არა, გაბოი, ვგონებ, რა გვარი იყო გაბოი?“

„კობრიქისძეა გაბოი, მის სახლში მივდივარ სწორედ.“

ესა სთქვა გიორგიმ, არაგვს მიჰხედა კვლავ. კამეჩებს მისწევოდნენ ბიჭები. გაეხარდა, რადგან კამეჩები უკვარდა გიორგის.

მუდამ უკვირდა: რად ყოყინებსო ასე ნაღვლიანად ეგზომ ძლიერი ცხოველი?

ახლაც ეგ უთბრა მეგობარს.

„შენ რა გგონია, — ამბობს გირშელი, — ძლიერს უფრო მეტად უჭირს ამ ქვეყნად.“

მიტომაც მუდამ დაღრენილნი დადიან ლომები, ვეფხები და ავაზები, ხოლო თრითინები, თავგები და ციყვები, მუდამ მზიარულად დაცუნცულდები.

არაბეთში მომისმენია ლომების ბუხუნი. გამოდგებიან უდაბნოში, შემშარავად გრგვინავენ, ამაზრზენია მათი უცნაური გლოვა.“

მდუმარედ მიჰყვებოდნენ ორივენი ნაპირს.

გირშელი ბანიან სახლს მიაჩერდა ერთს.

— გახსოვს, გიორგი, მზრდელს რომ გავეპარეთ კვირაცხოვლობას, ვილაც ლოთებმა ღვინო გვასვეს, აგვეკიატა ერთი კუზიანი ე, იმ სახლის სარდაფში ჩავვიყვანა მეძავებთან.

გამოგვიდგნენ ჭარმაგი კაცები, თქვენ რა გინდათო მეძავებთან, ღლაპებო?

დაგვიცაცხანეს, დარცხენილნი გამოვიპარეთ.“

გიორგის გულიანად გაეცინა ამის გამგონეს.

იმ სახლის ბანზე ახლაც ისხდნენ ქალები.

გადასცქეროდნენ მოზღვავებულ არაგვს.

ვილაც ვაჟებს ბადე ამოჰქონდათ წყლიდან.

გიორგი და გირშელი გადადგნენ კბოდეზე.

ბაღე გაშალა მებაღურმა თუ არა, ორაგულები, ციმბორები და კალ-
მახები აცეკვდნენ რიყეზე.

გირშელი ათვალთვალდა გზადაგზა ქუჩებს, უთვალთვალდა საბა-
ლებსა და ბანებს.

ზედიზედ იგონებდა სიყრმეს.

მამლების, ვერძების ბრძოლას, ბერიკობასა და ქონას. მთვარიან ღა-
მეში სასახლიდან გაპარვას, მზრდელის ბუზღუნსა და არაგვში თევ-
ზაობას.

ოჩხის ამოღებას, ჩანგლების სროლას, თოვლის გოდოლების აგებას
და შემუსვრას მათსას.

ამ საუბარში ვართუღნი მოსულიყვნენ მთავართა სანათლოის უბანში.

როცა ხურსისეულ სასახლემდის მიადწინეს, გირშელი ყმაწვილივით
ატყდა: მაინც მდაბიორებს ვგავართ, სასახლის ეზოში შევიკვრიტოთ.
ფხოველი ღიაკები დავლანდოთო შორიდან მაინც.

გიორგიც გაიყმაწვილა სიყრმის ტკბილმა მოგონებებმა, თავათაც ეწა-
და ასეთი რამ მოემოქმედნა, მაგრამ ეს არ უნდოდა გირშელის თანზღე-
ბით ექნა.

სტუმარი მაინც არ იშლიდა თავისას, თვალმოკვრით მაინც ვნახოვო
შორენა.

გიორგი დაფიქრდა: ვაი თუ სხვა რიგად ახსნასო. ხურსისეულ სასახ-
ლის ბაღში შეიყვანა გირშელი.

აივანზე ბნელოდა.

გულით უნდოდა არავენ დახვედროდათ შინ.

ძაღვები აყეფდნენ ანაზდად.

ფხოველი ღიაკი გამოეგება ხილნარში შესულებს, ტანმორჩილი, ნა-
ყვავილევი.

„მწუხრი მშვიდობისა“ შეაგება სტუმრებს.

შორენა იკითხეს.

ღიაკი შეპკრთა.

ათანასე ბერმა წაიყვანაო სალოცავად ზედაზენს შორენა და მოახ-
ლეები მისი. ვარდისახარი ღა დარჩა შინ, რაკი შეუძლოდ იყო იმ დღეს.
ვარდისახარს ვუტმობო, თუ გნებავთ.

ამას ამბობდა ჩოფურა ღიაკი.

ვარდისახარის ნახვა არავის ეწადა, ამიტომაც გაბრუნდნენ ანაზდად.
ფხოველი ღიაკი არ მოეშვა: რომელი სოფლისიანი ხართ, ან ეს გვარ-
ქვით, რად იკითხეთო პატრონი ჩვენი?

კლარჯეთელი მწირები ვართო, კოლონკელიძის ნაცნობნი ძველნი.

მაშ მოიცადეთ, სადაცაა მოვლენო, ემუდარა ფხოველი ღიაკი.

მცირე ხნის შემდეგ გამოგივლითო კვლავ, დაუბარა გიორგიმ, ქუ-
ჩაბანდისკენ გადაუხვიეს.

როცა სამეფო საჯინიბოს ჩაუარეს, ვირშელმა აიჩემა: **შენი კვიცების ქება გამიგია, მაჩვენეო ახლა.**

თავლაში შესვლისთანავე ეცათ ის სუნი, რომელიც **მეცხრე მკაცრ-ბინაშვიტისა** რულთ არა სძავთ ხოლმე.

პატრონის დანახვაზე ჭიხვინი მორთეს საომარმა ცხენებმა. გიორგის განუზომელად უყვარდა ისინი. ჭირთამთმენნი მრავალთა, მრავალი ომის თანახიარნი.

ეს ცხენებიც ისევე დაჩეხილნი იყვნენ, როგორც მათი პატრონის ჯერაც ახალგაზრდა სხეული.

ხუმრობით იტყოდა ხოლმე გიორგი:

„ეს კარგი, ჩვენ კაცნი რომ ვხოცავთ ურთიერთს, მაგრამ ამ საცოდავ პირუტყვებს რას ვემართლებით ნეტავ?“

სათითაოდ მიეხალა თითოეულს. ეფერებოდა, ყურებზე, საოლავეებზე ხელს უსვამდა, თვალებს უკოცნიდა, საალერსო სახელებს ეუბნებოდა სათითოოდ.

ეს მშვენიერი, ერთგული ცხოველებიც იფერებდნენ ალერსს, ხეიხვი-ნებდნენ, ფრუტუნებდნენ, ალერსიანად თავს უქნევდნენ პატრონს.

სტუმარს ეუბნება გიორგი:

„შენ გეტყვი, ვირშელ, ხვალ რომ ტახტიდან გადამავდოთ ერისთავებმა, მეჯინიბედ დავდგები უთუოდ. ცხენებს მოეუფლი და ეს მომგვრის მე უდიდეს ბედნიერებას.“

ალტაცებული შესცქეროდა ყველის ციხის პატრონი ნაომარ იაბოებს, მკერდაჩეხილ ულაყებს, არაბულ კვიცებს და თქურ ქაყებს.

სიყრმის მეგობარს მიუბრუნდა:

„იცი, გიორგი, ომში ცხენები მეცოდება ყველაზე მეტად, მრავალ-გზის მინატრია: ოღონდ ცხენს ნუ მომიკლავენ ბრძოლაში და მე მზადა ვარ თავათ შევეშვირო მტრის ისარს მკერდი.“

როცა ქაჩაბურაისძე წარმტაცა მტკვარმა, ცხენი შემეცოდა და, ამიტომაც არ დავიზოვე თავი, მეჯინიბეს მივეუფდე ჩემი, მზარულით გავსდიე შეაბჯრეს.“

საჯინიბოს ეზო გადაიარეს.

გაბოის სახლში ბეუტავდა ქალი.

ეს იყო ჩვეულებრივი, სოფლური დარბაზი, უზარმაზარ დედაბომ-ზე დაყრდნობილის სახურაეითა. ჩაჩხები ეკიდა სხევენზე, მკვარტლში გამურული სრულად.

დაფაცურდა გაბოი.

შუაცეცხლზე ჯაჭვი იყო ჩამოშვებული. ბატი ეკიდა ზედ.

ღიაცი კერას უჯდა.

ტრიალებდა ბატი, ძირს დადგმულ ტაფაზე იღვრებოდა ცხიმი.

ფრთას აწობდა ღიაცი ცმელში, უსვამდა ისევე ბატს.

საამური სუნი იღვა ქობში. ნერწყვი მოადგათ ვირშელსა და გიორგის.

ერთადერთი უცხოთავანი დაუხვდათ მუნ, უნდოდასძე, ჯავახელი მეცხვარე.

„აბა თუ იცნოთ ჩემი სტუმარი?“

ეუბნება სიყრმის მეგობრებს გიორგი.

ვერც გაბრიელმა, ვერც ქიტესამ და ველარც ესტატემ ვერ იცვნეს სტუმარი.

მეფეს არ უნდოდა გირშელის ვინაობა შეეცნო მეცხვარეს, ამიტომაც ეუბნება დამხვდურთ:

„კარგი, დასხედით, ჯერ დაგვალევინეთ ღვინო, მერმე გამცნობთ ამ ვაჟაკის სადაურობას.“

გაბოი სხვენზე აძვრა, სამწლიანი ღუმე ჩამოიღო.

უცნაური სილატაკე სუფევდა ირგვლივ. ჯვალოს ძონძები ეკიდა კედლებზე, დაფხრეწილი მუთაქები და დოშაკები ეგდო კუთხეში, სამი აკვანი იდგა საწოლის წინ. საწყალობლად ღნაოდნენ ბალები.

უმწეოდ სტიროდა პატარა ბიჭუნა, მერმე სლოკინი აუვარდა, ხველა დააწყებინა. ყვინჩილასავით ყიოდა თანაც.

ღიაკები სუფრის თადარიგით იყვნენ გართულნი, ბალებისთვის არავის ცხელოდა.

გიორგი მივიდა, დაუყვავა, დაუყვავა პატარას.

საჩვენებელი თითი დაადო ნიკაზე.

ეუბნება:

„ალალი, ალალი!“

ღუმე ქვაბში ჩაავდეს, ლოქო მოართვეს სტუმრებს. ქინძის სუნი ეცა დამშეულ გირშელს, ჟარესად გაუხელდა შადა.

გიორგი თავათ მიუჯდა კერას. ფრთა გამართვა დედაკაცს. თავათ აწობდა ცხიმში, ჯაქვზე დაკიდულ ბატს უსვამდა ნელნელა.

„რამდენი შვილი გყავს, ქალო?“

ეკითხება გიორგი ღიაკს.

„შენა? შენა, ორი.“

„ტყუპები?“

„ტყუპები.“

მიუგო დარცხვენით ღიაკმა.

„გავიზარდოს, გავიზარდოს, ქალო.“

ისევ ჩააწო გიორგიმ ტაფაში ფრთა, ბატს წასცხო კვლავ და ეკითხება ღიაკს:

„ეს მესამე ვისია, ქალო?“

„ჩემი დაი სტუმრადაა ჩვენსას, იმისია ი პატარაი, ყივანა ხველა შეყვარა ბედშავსა.“

გირშელი ზარბად სჟამდა ლოქოს. ესტატეს სავსე ხელადები მოჰქონდა ქურდიან.

„ერთ ძმაკაცთან ვიყავი სადილად დღეს, მშვიერი დამტოვა მაგ ოჯახქორმა.“

ესა სთქვა გირშელმა, ლაეში დაახვია ნიჩაბისებრ ხელთ, წვენი ჩააწო და ჩაიბლუჯა პირში.

ლენო მოსწყურდა სველი ხელადების დანახვისას გიორგის გირშელ-
მა მორიგი ჯამი გადასცა ესტატეს.

გირშელ-
ნიჩაბისებრ

ეუბნება:

„ჩენი გლახუნა ვაღლეგრძელოთ ამ ჯამით.“

გიორგიმ სასმური გამოართვა შეგობარს. ზეასწია და ამბობს:

„ჯერ ჩემი სტუმარი მიღლეგრძელოთ, იქუნკელისძე.“

გირშელმა გაიღიმა და არა სთქვა რა.

„ეგ კაცი ცოლის შესართავადაა მცხეთას ჩამოსული, ადიდებული მტკვარი გადაულახავს.“

ვაეკატა წესია ასეთი: გულის მიჯნურისთვის არ დარიდება საფრთხისა.“

გლახუნამ თვალი მოავლო მიწურს, რა დარწმუნდა, დიაცები გაკრებილანო:

„არა, ვატყუებთ, ბიჭებო, მას ერთი სიძვის დიაცი ჰყავს მცხეთაში, ამადაც გაუწირავს თავი“.

გაბრიელმა შენიშნა: გლახუნა ეჯიბრებოდა ლენის სმაში უცხოს. ამიტომაც უჩურჩულა ესტატეს:

„ცოტა არაყი ჩაუსხიო მაგ ვოლიათს ყანწში, თორემ დაგვათრობსო ყველას.“

გიორგის მოუბრუნდა შემდგომ ამისა:

„საქმელს მიეძალე, გლახუნა, თორემ ეგ ლენო მატყუარაა, იცოდე.“

გლახუნამ ბარკალი აგლიჯა ბატს. გირშელი უხმოდ ილუქმებოდა, ნადირისებრი კბილებით გლეჯდა ზორცს, ძვლებს ხრავდა, ილოკავდა ცხიმში ამოსერილ ხელებს.

მადიანად შეექცეოდნენ მდაბიორებიც. ამათ შემყურეს გლახუნასაც მოეცა მადა.

როცა შეინახეთა და ოჯახის წევრთა სადღეგრძელოები ჩამოთავდა, უნდილიასძეს გადახედა გიორგიმ, რა დარწმუნდა, აღარ არისო იგი უკვე ამ სოფელს, მოზერის ყანწი ზეასწია და ამბობს:

„ერთი სადღეგრძელო მეც მათქმევინეთ, კაცნო. ხომ გახსოვთ სიყრმის შეგობარი ჩენი, დედა ჩემის ძმისწული — გირშელი“.

„როგორ არ გვახსოვს, გლახუნაე, გვითევზავნია არაგვში მასთან.“

შიაძახეს სამთა.

„ჰო და... სარკინოზებს გამოჰქცევია, ყველის ციხეში ჩასულა აღდგომა დღეს.“

ვაღლეგრძელოთ, ბიჭებო, გირშელი.

გეხსოვნებათ, ალაბათ, ლენის სმაში გვეჯიბრებოდა ოდესღაც. აქა გვეყავდეს, ვუჩვენებდით სეირს.“

„ჰაი, ჰაი, აქა გვეყავდეს ნეტა!“

რობრონობს ვაბოი.

ნადირისებრი ღოჯები გამოაჩინა გირშელმა, ყანწი დასკანო და კურტუმს დაუწყო ღრღნა. ერთ წუთში აელეწა სახე, უცნაური ჩვევა შეიცნო, ჯამში ჩაავლო ცხიმიანი ხორცი.

გული აერია, მაგრამ თავი შეიკავა, ორივე მკლავით შეხვალის ხსენს მოეკიდა.

გაბრიელმა ჯიხვი გაავსო კიდემდის.

წესისამებრ ვადღეგრძელოთო მეფე გიორგი.

ჩამოიარა ჯიხვმაც. უხმოდ ჭამას შეუდგნენ მენახენი კვლავ.

ესტატემ ესა სთქვა მხოლოდ:

„რასა სჭამს ნეტავ ი ბედშავი მეფე გიორგი ახლა?“

„სამი წლის დუმას შეეჭყევა ალბათ ჩვენსავით, ირმის მწვადები გამოლეულაო სასახლეში თურმე“.

გაიხუმრა უნდილაისძემ.

მეფე გიორგი მართლაც სჭამდა სამი წლის დუმას იმ წუთში.

გაეცინა.

პეშვით მოიწმინდა უღვაშიდან ცხიმი.

გიორგის შეეშინდა, ჩემი ვინაობა არ შეიცნოსო მეცხვარემ.

წამუყო გაბრიელს:

კიდევ ატაკეო მოზერის ყანწი უნდილაისძეს.

კიდემდის გაავსო თამადამ ყანწი.

შენი ცოლშვილის სადღეგრძელოსა ვსვამთო.

წელი მოსტება მუხრანულმა ჯავახელს. თავი ჩაპკიდა და დაიწყო თელემა.

გირშელსაც ძლიერ მოეკიდა ღვინო. როგორც ყველაფერში, სმაშიაც ეჯიბრებოდა თავის ნათესავს.

გამწედ სვამდა თავათ, გიორგის მიერ დაცლილ ყანწებსა და ჯამებს უთვალთვალებდა თანაც.

„ჩემთან ჯიბრი გადაგიტანს, იკუნკელისძევ“.

მიამაბა გლახუნამ, სულმოუთქმელად გამოსცალა უზარმაზარი ჯამი და ისევ გირშელს ვადაულოცა.

გირშელმა მიამიტად შესცინა.

ჭიტესა, ესტატე და გაბოი გაოცებულნი იყვნენ.

აროდეს ენახათ, ასე ხალისიანად რომ ესვა მეფეს.

გირშელმა თრობა შეიცნო უკვე.

აუხიბრდა გიორგის: დღეს ეს ვიკმაროთ, წამო, ხურსის სასახლეში შეიკეპრიტოთო.

გიორგიმ იცოდა: სმა რომ შეეწყვიტათ, გირშელი უთუოდ წაათრევდა ფხოველი დიაკების სანახავად მასაც. თავს ვერ შეიკავებდა სასძლოს დანახვაზე მთერალი, მთელი ქვეყანა ვაიგებდა ამ ამბავს.

ანიშნა გიორგიმ გაბრიელს: გაეგრძელებინა როგორმე სმა.

მიცვალბულთა შენდობანი მოთაჲდა.

ომებში დახოცილი მეგობრები მოიგონეს.

ადგილის დედაც აღდგებულეს ბოლოს.

წამოდგა ძველი მონადირე, ესტატე.

„ეს ღმერთმა გაუმარჯოს იმ მამალ ორაგულს, აღმა რომ მიჰყვება ამაღამ არავგს, უფსკრულეზში დაეძებდეს თავის დედას, და მისწვდეს მთარღვევდეს ტალღებს, რათა გუდამაყარში წამოეწიოს და მისწვდეს საწადელს.“

გიორგის გულზე ეცა ეს სადღეგრძელო.

გირშელი მოაგონა ამ ორაგულმა რატომღაც.

ბრაზი წაეკიდა, მაგრამ დადუმდა.

მოზერის ყანწმა ჩამოიარა კვლავ. გირშელს სასმური ჩამოართვა გიორგიმ, ცერის ფხილზე დააპირქვევა.

ახლა ქიტესამ აიღო ყანწი.

„ეს ღმერთმა გაუმარჯოს იმ ფურირემს, რომელიც საჩხეში ჰყავს და წყვედული მეფე გიორგის, მყვირალობის დრო მოდგება თუ არა, აბლავდებდა და ეძახის გულის სწორს.“

გირშელს ნებიერა გაახსენა ამ სადღეგრძელომ, ხოლო ნებიერამ — შორენა. მზარზე დაეყრდნო თავის ნათესავს და უჩურჩულა:

თუ შენ არ წამოხვალ ეხლავე, მე წავალ და ვინახულებო ფხოველ დიაცებს.

ივწეულობა გულზე წაეკიდა გიორგის.

ცოტა მადროვე, წამოვალო ეხლავე.

ესა სთქვა, ჯიხვი გაავსო კიდემდის.

ხელში აიღო და ამბობს:

„ეს ღმერთმა გაუმარჯოს იმ ხარირემს, რომელიც საფურცლეს ტყეში დასდევდეს ამ წუთში თავის ფურს და სხვა ხარი თუ შეეზიარა, რქებით გამოფატრავს მეტოქეს.“

ხარირემის სადღეგრძელომ წააქცია გირშელი.

გული აერია თუ არა, წამოვარდა, მაგრამ პურის კიდობანს გადააწყდა ბნელში და დაყორდა სოხანეზე დევკაცი.

ოთხმა ვაჟკაცმა ძლივს გაათრია გირშელი ფარდულში. ჩალაზე დააწვინეს, ნაბადი დაახურეს ზედ, მაგრამ გაბრიელის ნაბადი კვირისთავამდისაც არ მისწვდენია ვოლიათს.

გირშელმა ხვრინვა ამოუშვა მყისვე.

გიორგი გამოზრუნდა და ეუბნება მეგობრებს:

„იციო, ბიჭებო, ეგ კაცი ვინ არი?“

გირშელია, დედი ჩემის ძმისწული“.

შე კაცო, დროზე რომ გეთქვა, არ დავათრობდიოთ ასე უღმერთოდ. ამბობს ნაღვლიანად გაბოი.

სამივენი მიეახლნენ გირშელს და გადაჰკოცნეს მძინარე.

„იციო, ბიჭებო, მეცნაურებოდა ეგ კაცი, მაგრამ ნახმლვეი მებლანდებოდა თვალში.“

ესა სთქვა ესტატემ.

უკვე შეღამებული იყო, როცა სტუმარი გამოაცოილეს სამიჯ
საჯინიბოში გავიაროთო, მოისურვა ვიორგიმ.

როცა შიგ შევიდნენ, ოქროსფერი ულავი შემოკაზმეო, ეუბნება გლა-
ხუნა გაბრიელს.

კობრიკისძე გაშრა, მზრები აიჩენა.

რა დროს შეკაზმეათო ცხენისა?

უჩვეულოდ ვაფცხდა გლახუნა.

მეფე ვიორგი გიბრძანებს: ახლავე შეკაზმეო ცხენი.

ბუზღუნით დაითრია უნაგირი ვაბომ.

გაოგნებული შესცქერიან ესტატე და ჭიტესაც მეფეს.

ბუნებით მშვიდსა და თავაზიანს არ სჩვეოდა ამნაირი ჭირვეულობა.

ბოლოს ხნით უფროსმა მოიკრიბა მხნეობა. ჭიტესა მიეჭრა და ეუბნე-
ბა გიორგის:

უკეთუ არ გვამცნობ თუ სად მიდიხარ, შენს ნაბრძანისს არ შევასრუ-
ლებთო.

„ბეერს ნუ ლაყობ, შენ გეტყვი, ესტატე, გაიქე, უშინარაისძე აქ
მომგვარე ახლავე, ზედაზენს უნდა წავიდე ამალამ.“

? ? ?

„არავგი ვაცოფებულია და ზედაზენს ამალამ წასელა!“

დაუჩოქა ჭალარა ჭიტესამ.

„სამივენი დაგვხოცე თუ ვნებაეს, არ გაგიშვებთ ზედაზენს ამალამ.“

გაბრიელმა უნაგირი ძირს დასდო. ფერხითით დაუვარდა გაგულისე-
ბულს.

ჩვენ ვადავლახავთ შენს შაგივრად არაგვს, რასაც გეიბრძანებ, ავის-
რულებთო ახლავე.

„არა, ჩემს შაგივრობას ვერ გასწევთ თქვენ.“

„მაშ რაც გენებოს, ისი გვიყავი, არ შეგიკაზმავთ, გლახუნავ, ცხენს.“

ესა სთქვა ვაბომ და უნაგირი ყვლავ შეიტანა თაველაში.

დაუჩოქა ჭიტესამ ვიორგის, სიყრმის მეგობრობა მოაგონა, ნუ დაად-
გამო ვაბოის პურმარილს ფეხს!

საქმე რა მისჭირდა, დედის სული დააფიცა ბოლოს.

დედა უყვარდა ვიორგის ყველაზე მეტად ამ ქვეყნად. აქ კი მოტყდა
უცნაურად ვაჯიქებული.

„მაშ ჩამომეცალეთ სამივენი ახლავე, მარტოობა მომნატრებია.“

განაცხადა გლახუნამ მტკიცედ.

სამივენი გადაჰკოცნა მთვრალმა.

„ბატონი ბრძანდებით, ვარდი გფენია შენს გზაზე.“

მიუგო ჭიტესამ

XXVIII

მიდიოდა ვიორგი, გაუგებარ სიტყვებს როშავდა თანაც. მეგობრები
შორიდანაც ატყობდნენ: ვილაცას ემუჭრებოდა იგი.

ყორებს ეფარებოდნენ, უთვალთვალვებდნენ, ერთი ვნახოთ/სად წავა-
ვია ახლა?

მოედანი გადაიარა გლახუნამ, ზურსისეულ სასახლისკენ გადაუხვია,
შხარმარცხნით.

ეზოში შევიდა და შესდგა.
სამივემ ირწმუნა მცხეთაში გავრცელებული ჭორი: კოლონკელიძის
ქალს ჰყვარობსო მეფე გიორგი.

გადაჰხედეს ურთიერთს, ჩამოსცილდნენ მართლაც.
ხილნარში შევიდა გიორგი, ახედა ზედაზენის მთებიდან გადმომდგარ
მთიარეს.

დათოვლილივით მოსჩანდნენ ატმისა და ვაშლის ხეები, მსუბუქი ბო-
რიო ოდნავ აქანავებდა ხეთა კენწეროებს.

ტოკავდა შტოთა ნაჩრდილევი სითვით ნაქარგივით ამოჩითული მიწა-
ზე, ასე ეგონა ბილიქზე მიმავალს: ქარცემულივით ტორტმანობსო მთე-
ლი ქვეყანა.

მიწის სუნი, ნახამთრალი ფესვების სუნი, ატმის ყვავილის ნელსურ-
ნელება იკმეოდა ირგვლივ.

სიმთვრალემ მხნეობა შეჰმატა.

არც დედოფლის რიდი ჰქონდა ამ წუთში, აღარც მელქისედეკ კათა-
ლიკოსისა. იგიც სულ ერთი იყო მისთვის, თუ რას იტყოდნენ სასახლე-
ში ავი ენები?

ქალები ქათქათებდნენ ზურსისეულ სასახლეში.

აღმათ მობრუნებულაო ზედაზენიდან შორენა.

„გირშელი კი არა, მამაჩემი რომ წამოდგეს, ბაგრატ კუროპალატი,
არ შევეპუები მასაც.“

ესა სთქვა თითქმის ხმამაღლა გიორგიმ.

ცა ისეთი მაღალი იყო, ვარსკვლავებიც ისე ნაზად აფახულებდნენ
იისფერ წამწამებს, არასოდეს ასეთი ბედნიერება არ უგრძენია გიორგის.

ჯერ კიდევ ყრმას შეაჩიჩეს დედოფალი მზრდელმა და მელქისედეკ-
მა, ისე, როგორც მდაბიორს მიუგდებენ მეზობლიანთ თხუბნიას. ბოლოს
თავი მოაბეზრეს სეფე ქალებმაც, რადგანაც სძაგდა მოძალბებული დიაცა.

ამის მეტად არ ეგებნა მიუწვედნელი სიყვარულის ტკბილი ბადაგი.

შესცქეროდა თეთრად მოქათქათე ხილნარს, სიყვარული, ღვინო და
ყვავილთა ნელსურნელება შემოგზნებოდა გულზე.

კიდევ შეჰხედა სასახლის სარკმელებს.

დარწმუნდა: ჩამოსულაო შორენა, რადგან ცაც ისეთი მაღალი იყო,
ვარსკვლავებიც ნაზად ნაბავდნენ იისფერ წამწამებს, ოცნებასა და ზმა-
ნებას გაებანვა ქვეყანა სრულად.

სიკბაუკის შემდეგ ეს პირველად შედიოდა ზურსისეულ ეზოში გი-
ორგი. საჯინიბო ღია იყო, შრამელები აეღოთ, მხოლოდ უზარმაზარი
ქვისკიბე დარჩენილიყო უცვლელად.

ჰინდური თუთიყუშები ჩხოდნენ სადღაც. კიბის შუაგულამდის ისე მიალწია, არც მონების, არც ძაღლების ჭაჭანება არსად ისმოდა.

„ჯარგად კი ჰყოლია დაცული ფხოველი ტყვეები ვაჭრობებულ ათანასე ბერს!“

გაიფიქრა გიორგიმ. ინანა: აქამდის რად არ შემოვიპაოეო გადაცმული ამ სასახლეში?

სულ რამდენიმე ხარისხი ჰქონდა დარჩენილი კიბისა, ტალანიდან შინაური ავაზა გამოვიდა და კიბის თავზე შესდგა.

ფოსფორული შუქი ქათქათებდა ნადირის თვალებში.

გაუყვირდა: აქამდის ცოცხალი ყოფილაო ხურისისეული ავაზა!?

კიდევ აიარა ორიოდე ხარისხი. ავაზა დაიძრა დინჯად და წამოვიდა უცხოს შესახვედრად.

თორი არ ეცვა შეფეს, შეკრთა, ხმლის ვადაზე წაივლო ხელი.

ვილაც დიაცვა გამოსდია ავაზას. უცნობის დანახვაზე შეკრთა.

ამასობაში ავაზა მოეახლა გიორგის, მუხლის თავზე უყნოსა ძაღლივით.

მარცხენა ხელი გამოიღო გიორგიმ, უნდა მიალერსებოდა მხეცს, მაგრამ საეჭვოდ მიიჩნია სტუმართმოყვარეობა მისი.

მარჯვენათი მოზიდა ხმალი.

„ნუ გეშინია, არას გაენებს, ბატონო.“

მიიძახა კიბის თავზე შემდგარმა ქალმა.

შერცხვა კიდევაც ოდნავ, ქალმა რომ შეამჩნია შეკრთომა ვაეყაცს.

ტალანში შესულს ეცნაურა შინდისფერ მანდილიანი დიაცი.

„მწუბრი მშვიდობისა.“

ელბნება სტუმარი.

ვინა გნებავთ, ბატონო?“

ხმა გაიღო ქალმა.

„დიასახლისი ამ სახლისა“.

მიუგო გიორგიმ.

???

„ამ სახლის დიასახლისი?“

დადუმდა მცირე ხანს და დასძინა:

„სარკინოზებთანაა წასული იგი.“

„ვინა ცხოვრობს სასახლეში ამ ემად?“

„ფხოველი ტყვეები, ჩვენ.“

„შენ ვინ იქნები, ქალაე?“

„პირისფარეში ერისთავის ქალისა.“

„თვითონ შორენა სადა ბრძანდება, პატრონი შენი?“

„შორენა და მისი მოახლენი ზედაზენს წაიყვანა ჩვენმა მოძღვარმა.“

„შენი სახელი მიბოძე, ქალო.“

„ვარდისახარი, ბატონო ჩემო.“

გიორგის მცირე რამ სმენოდა ამ ქალის გამო, დაკვირვებულად ხსენებდა დახედა დიაცს.

„შენ თავად ვინა ბრძანდები, ბატონო?“

„მეფე გიორგის მალემსრბოლი, ავშანისძე ვარ, გლახობა მქონდა, მეფე გიორგის ხსენებაზე ანაზღად შეშფოთდა ქალი.“

„მობრძანდით,“ — ეუბნება მოწიწებით სტუმარს, დიდ დარბაზისკენ გაუძღვა წინ.

ოთხივე კუთხეში კაცის სიმაღლე შანდლები ენთო, ხალასი ვერცხლი-სა. ნიშებში თაველის სანთლები ბუტუბდნენ.

ირმის რქები და ტყავები ეკიდა კედლებზე, გაშლილი ვაშკარანები, ღია სკივრები და ზანდუკები ელაგა ირგვლივ.

შუაგულ დარბაზში ვერცხლის ტაბაკი იდგა, გახსნილი გრაგნილი ზედ იდო გრძელი. სწორედ ამ ტაბაკთან მიიყვანა ვარდისახარმა სტუმარი, სელზე დაჯდომა შესთავაზა მყისვე.

გიორგიმ მოურიდებლად დახედა გრაგნილს.

ეს რა არისო?

ეკითხება დიაცს.

„მზითვის წიგნია ერისთავის ქალისა.“

ვარდისახარმა ახედ-დახედა სტუმარს;

ასე დაასკვნა სამოსის მიხედვით: მდაბიორიო ვილაცა, ალბათ. გულ-ახლილად დაუწყო ამიტომაც მას საუბარი.

მარტოშენილისათვის აღტაცება მოეგვარა, როგორც სჩანდა, შორენას მზითვეს. სათითოოდ უჩვენებდა ყოველივეს სტუმარს.

დაუზარებლად ეტიკტიკებოდა მეფეს, აქებდა თავის პატრონს თანაც. გულნაზიო და პირმშვენიერი შორენა, ურთიერთისგან არ არჩევსო დიდსა და მცირეს, მანდილოსანის სინატიფე და რაინდის ლომგულოვნება თანაბრად შერწყმულია მასში.

ბედმა უმუხთლაო ჩემს პატრონს ერთბელ, დააბეზლესო მსტოვარებმა კოლონკელიძე, მეფის ღალატი შესწამესო უბრალოდ, — ზვიად სპასალარს ამაგებდა კვეტარის დამქცეველს, — თვალები დაუბნელესო უმი-ზეზოდ ბედკრულ ერისთავს.

ზევიადმა მოუკლაო ერისთავის ქალს საქმრო, ბოლოს თავად მეფეს უნდოდა ცოლად შეერთო, მაგრამ მელქისედეკმა და დედოფალმა არ დაანებესო. მინც მოხედაო შორენას ღმერთმა...
 ახლა თავისი ცხოვრების ამბავიც წამოიწყო ვარდისახარმა.

მეც ვიყავიო ბედნიერი ოდესღაც, ოვსთა მეფე მიგულებდა სახლოდ (არ გაუმხელია, ხარჭად რომ ჰყავდა ოვსთა მეფეს, არც ის ლტექვამს, ჭიბერმა რომ მოაწამლენია იგი).

უცებ შესწყვიტა ამგვარი ტიკტიკი:

„მინც რა საქმე გაქვს შორენასთან, კაცო?“

საქართველოს
 მემკვიდრეობის
 მინისტრის
 განცხადებით

საქართველოს
 მემკვიდრეობის
 მინისტრის
 განცხადებით

„ნაბრძანები მაქვს პირადად მოვახსენო საუწყებელი.“

„მაშ დაცადე მცირედი, გამოჩნდებიან სადაცაა ალბათ გიორგიმ თავათაც არ იცოდა ამ წუთში, მართლაც რომ შეგმოსულიყო შორენა, რა უნდა ეთქვა მოულოდნელ სტუმარს? გიორგიმ საუბარში შეატყო: დიაცმა არც კი იცოდა, რომ იყო არაგვი.“

მთელი კვირაა გარედ არ გამიხედავს, შორენას მზითევს ვითვლი და ველაგებ, გურანდუხტს მოველითო ხეალ.

ესა სთქვა ვარდისაბარმა და ვახსნილ ვაშკარანებთან მიიყვანა სტუმარი.

საყდრის იარაღებს აჩვენებდა დიდის მოწიწებით. ოქროთი შეკედილ ხატებს, ვერცხლის ლუსკუმიან ჯვრებს, დიდრონი იაგუნდებით, ლაღებითა და საფირონებით მოოჭვილთ.

ძელი ქეშმარიტი გადმოიღო ერთი, ხოშორის მარგალიტებით შემკული, სახარება და ფსალმუნი ფერადი მინიატურებით დამშვენებული, ოქროთი მოკედილი ბუდეებიც მათთვის.

სპილოს ძელის ზანდუკი ვახსნა, საყურეები ამოიღო ბადაზშანის ლაღებითა, ნიშაბურის ფირუზებით, მურასა ჯაჭვებითა და თირთიმებითა.

შესანიშნავი მანიაკები გადაიკვა ყელზე, ვარდისფერი იაგუნდებითა. წითელი, ყვითელი და პირისფერი იაგუნდები ისხდნენ ბექდების თელებში.

მიჭკრიტანები ამოალაგა ოქროთი მოზარნიშებულნი, საყურეები ყვრიმალეზთან მიჰქონდა, ბექდებს თითებზე იზომავდა.

ასე ეგონა: თვალს მოსჭრისო მათი დანაბევა ხაშლის სამოსში გამოწყობილ „მდაბიორს“.

როცა პატიოსანი თელები წამიერად მიეახლებოდნენ ვარდისაბარს, ეს ყოველივე ბრწყინვალეებას ჰმატებდა ისედაც პირმშვენიერ დიაცს, მაგრამ მათგან მოგვრილი ალტაცება თვალსაჩინოდ ჰხდოდა მდაბიორობას მისას.

ახლა დიდი ზანდუკი ვახსნა ჯვრის ჩუქურთმებით შემკული. ოქროს ფიალეები ამოალაგა, ვერცხლის ჯამები, ვერცხლნაქანდაკები ლანგარები, წეროს ყელიანი სურები.

ოქროს ფიალა აიღო გიორგიმ. ირმები იყო ზედ გამოსახული, ფური და ხარი მიჰყვებოდნენ ურთიერთს, წყვილებს წყვილებიდან თიწავდა მგელკაცების უცნაური ფიგურები.

დიდ სურაზე ნადირობა იყო გამომხატული, ხოხობზე მონადირე მოსარები მოსჩანდნენ, მამებრების თავები, გაქცეული ნიამორების გადრეკილი ზურგები, ვახის ლერწები და ფოთლები გარს ერტყა სხვათა, უდიდესის გულმოდგინებით შესრულებულნი ოსტატის მიერ.

ახლა საპირფარეშოს ოქროს გოდოლები გადმოიღო ვარდისაბარმა, უმარილის საღესი ჯამები, თმის საყოფები, ყურისა და კბილის საჩიჩქნი

ზხირები ოქროსანი, ბროლის ტარიანი თმის სახვევები, ვეღლები და გრე-
ჩილი ოქროს მარყულები ნაწნავების დასაგრაგნელი.

მოჩვენებითი გულისყურით ათვალეირებდა ამ ნივთებს გიორგი, გა-
მოართმევდა ვარდისაბარს, სინჯაედა, აქებდა სათითოდ ვეღლებს.
ორხოვის ქეჩები ამოალაგა დიაცმა, ხატაური, და შინდური სტავრა,
ოქროთი ნემსურნი სრულად.

ვერცხლის თუნგები აბანოში სახმარი, ფერადად ნაქარგი აბანოს სუ-
ზანები, მოვის პერანგები, მარგალიტის თირთიმები და ყირმიზი ლაღე-
ბით დამშვენებულნი.

საწმერთულებს თვალი წაატანა გიორგიმ, პირისფერს, ბროწეულის
ყვავილისა და სინგურისფერისას.

გულის პირები ამოჰყვა მათ, ფერადი მაშიები, მარგალიტით მოოქვი-
ლი ქოშები.

ერთი საწმერთული აიღო გიორგიმ ხელში, ხოხბის ყელის ფერი. ტო-
ტებზე ირმის თავები იყო სითვით ამოქარგული, მეორეზე ვაზის ფოთ-
ლები და შტევენები იყო ოქრომკედის ამოყვანილი.

ხატაური და ირანული დიბის კაბები გადმოიღო ვარდისაბარმა, ნა-
რინჯისფერნი, მზისფერნი და ზღვისფერნი.

ცხრა კაბა ქირმანული ფერადი შალისა, ცხრა საწმერთული გვიმრის-
ფერი, ენდროსფერი და პირისფერნი.

ოქროს ქამრები, მძიმე სარტყლები ამოალაგა თეთრი, შავი და უნა-
ბისფერნი.

ყვითელი, მწვანე, ყრუნი და იისფერი ქათიბები, ოქროს სინსილიანნი,
ტყავკაბები, ოქროქსოვილი ზორტებით და მარგალიტის ფოჩვებიანნი.

კვერნის ტყავები მარგალიტის საყბურებით, ოქროსა და აღმასების
ლილებითა.

ქვეშაგებს თვალი მოჰკრა გიორგიმ. დორებს, საფენებს, ვაშკარანებს.
მაფრაშებს, თასებს ხატაურსა და ირანულ ლანგრებს, ვაზებს და სუ-
რებს.

ქირმანული ხალიჩები ეყარა ირგვლივ, ოქრომკედით მოქარგული
მუთაქები, ბალიშები და ნატები.

ახლა ცხენსაკაშში აჩვენა დიაცმა.

მურასა ოქროთი შექედილი უნაგირები, მშვლის ბეწვის თოქალთო-
ები, ოქრომკედით კიდემოხატულნი, ვერცხლის სამცერდენი, საცხენო
თორნი, ბიზანტიური, ქართული და ირანული, ვერცხლით შეზიკული
აღვირები, ლავამები და მოსართავეები.

მარგალიტის ქუდი ხელში შერჩენოდა ვარდისაბარს, თავზე დაიხურა
და გაუღიმა სტუმარს.

„ერთ წუთში მე ვიქნები ერისთავის სასძლო“.

ნაღვლიანად დასძინა:

„ეჰ, ერთ დროს მეც გამიღიმა ბედმა, მაგრამ რისხვით მობრუნდა
ჩემს თავზე ცარგვალი!“

გიორგიმ შეხედა დიაცს.

გაახსენდა ზვიადის ნაამბობი: მეჯადაგის ქალი ყოფილაო, ვარდისა-
ხარი. შესცქეროდა, უკვირდა: როგორ წარმოშვაო მეჯადაგემ — ეგ ზომ
მშვენიერი დიაცი!

თვალი შეავლო მარგალიტის ქუდს და მწყურისფერ აბრეშუმის კაბას.
მოაგონდა: ეს ქული ეხურა შორენას, როცა კვეტარის ციხის კარებ-
თან შეაგებეს იგი მეფეს. სწორედ ეგ მწყურისფერი კაბა ემოსა იმ სა-
ლამოს.

მართლაც სადედოფლო ქალი იდგა მის წინაშე. შორი-ახლო იწვა
ავაზა, წინა თათებზე დაედო თავი.

ოდნავ, სულ ოდნავ ჭორჭლიანი, მაგრამ თეთრი, ვაშლის ყვავილის
ფერი სახე ჰქონდა, ავაზას დარი თვალეები.

მწყურისფერი აბრეშუმი დიდად ჰშვენოდა, ნასხვისარობა ეტყობოდა
კაბას.

მკვრივად შემოტმასნოდა იგი გათქვირულ ძუძუებსა და საესე თე-
ძობებს.

ზედატანი ოდნავ გაცრეცილი იყო სწორედ იმ ადგილას, სადაც ძუ-
ძუს კერტები ზედმოსდგომოდა მწყურისფერ აბრეშუმს.

ახლა დარწმუნდა გიორგი: მართლაც გრძნეული უნდა იყოსო ეს
დიაცი.

განზრახ შეეკითხა ვარდისახარს:

ვის მიჰყვებაო ცოლად ერისთავის ასული?

???

ვარდისახარი გაცდა: როგორ არ სცოდნიაო ეს ამბავი მეტეთელს?
მთელი ქალაქი ამ ქორწინების გამო ქორაობსო დღენიადავ.

„მაინც ვის?“

გაუმეორა გიორგიმ კითხვა.

„მეფე გიორგის ბრძანებით, გირშელს, ყველის ციხის პატრონს.“

მოწიწებით წარმოსთქვა ერისთავის სახელი დიაცმა.

გველცემულივით ზეწამოიჭრა, ამ წუთში ირწმუნა, სამუდამოდ დაე-
კარგეო შორენა.

სამსჭვალევით ეცა გულზე ეს სახელი „გირშელი“.

განზრახ შეეკითხა დიაცს:

„რა კაცია ნეტავ ეგ გირშელი?“

„დიდი ვაჟკაცი, მოისარი ფრიადი, ერისთავი უსაჩინისი, გიორგი
მეფის დედისძმისწული“.

კიდევ აპირებდა ვარდისახარი ამ რაინდის სხვა სიჭველეთა ჩამო-
თელას, მაგრამ სტუმარმა არ აცალა და სიტყვა ჩაუგდო საუბარში ასეთი:

„ალბათ ბედნიერია ერისთავის ქალი, პა?“

„ჩემს პატრონს სხვა უყვარდა, არხეგოსი, ერისთავი ჭიაბერ, მაგრამ
რა ჩარა აქვს ახლა, გიორგი მეფის ტყვეები ვართ ჩვენა, არჩევანის ნება-
ვინ მოგვცა ბედშავთ?“

„ასე რომ, რასაც მეფე გიბრძანებთ, ყოველივეს შეასრულებთ არა?“
გაეხუმრა გიორგი და მის მაღალ მკერდს დაადგა თვალი.
ქალმა ეს შემოხედვა დაიჭირა, აიშლვრა, აღარ იცოდა რა უნდა ეთქვა.
სუბნა.

„აფსუს, რად არა ვარ მეფე გიორგი?!“
ვითომდაც ნაღვლიანად ამბობს სტუმარი. კიდევ შეხედა მის აბორ-
ცვილ ტუბუებს და კვლავ გაუღიმა, ახლა უფრო მოურიდებლად,
მროშად.

„მეფე გიორგი რომ იყვე, რას იზამდი ნეტავი?“
„მეფე გიორგი რომ ვიყვე? ხარკად აგიყვანდი შენაც“.
ეს უთხრა, ახლოს მიეჭრა დიაცს, ავაზისებრ თვალეში ჩააშტერდა,
მარჯვენა ტუბუზე წაუცაცუნა ხელი. (ასეთი მშვენიერი ტუბუები არა-
სოდეს ენახა ქალის სხეულზე გიორგის).

ვარდისაბარი აიღეწა.
„ხელები დაიმოკლე, ბედშეაფო!“
შერისხა და მარჯვენა ხელზე წაუტლამუნა მამაკაცს მარცხენა.
გიორგიმ ხელი მოუნაცვლა, ახლა მარცხენა წაუცაცუნა მარცხენა ტუ-
ბუს, მერმე მარჯვენა გამოიღო სწრაფად, ქედზე შემოჰხვია, მოიზიდა
დიაცი.

მკერდზე შემოენთო ქალის სხეულის სიღბო და სიტფო.
უარესად აღელდა მთვრალი, თავი გადაუწია მკლავებში ჩაბლუჯულს,
უნდოდა მისწვდნოდა მის წითელსა და ვნებიან ტუჩებს, მაგრამ ლედვის
შტოსავით გადაიკეცა ქალი.

მარჯვენა გამოიღო, მკერდზე ხელი ჰკრა მამაკაცს და მიახალა:
„თუ მართლაც მეფის მიერ ხარ მოგზავნილი, ისე გაისარჯე, როგორც
მეფეთა მოციქულებს ეს ეკადრება, ბრძიეო.“

ასეთი სიტყვა არავის უკადრებია გიორგისათვის ჯერ.
ბრაზი, ღვინო და ვნება მოეძალა ერთბაშად, ნაბიჯი წინ წასდგა
კვლავ და ეუბნება დიაცს:

„მე თვითონ ვარ მეფე გიორგი.“
იქედნურად გაუღიმა ქალმა:
„მეფე გიორგის მიფიგავს წვერი.“
სტუმარმა ჩაიციხა, კვლავ წაეპოტინა იგი ვარდისაბარს. მცირე ხანს
იბრძოდნენ დიაცი და მამაკცი. მკლავების საღტებში მომწყვდეული
ატირდა.

თუ არ მომეშვები, ვიკივლებო ახლავე.
მკლავები შეუშვა გიორგიმ, ვარდისაბარმა იდროვა, ხელი ჰკრა ისევე
მკერდზე, დაბარბაცდა მთვრალი, მუნვე გაწოლილ ავაზას ზედ გადა-
აწყდა. ნადირი განზე გადაუხტა, თვალეში დაუბრიალა უცბოს, შემზა-
რავად ლაშდაღრენილმა.

თავისი ვაცოფებული ავაზა მოაგონა გიორგის ფოსფორულმა ელვამ,
ზმალს ხელი მიჰყო, ელდის უსწრაფესად ძირს დასცა მხეცი.

სისხლის დანახვისას შედრკა უცნაურად ქალი. გიორგიმ ხელი გასწმინდა, აუღელვებლად ჩაავდო ქარქაშში. კვლავ მიეახლა ვარდისახარს. ასე ეგონა, დავიფუღეო შემკრთალი დიაცი. გაიბროლა ქალმა, ისევ ატირდა, მაგრამ მტკიცედ შემოკდობოდა სხეულზე. გახელებული მთვრალი ჰკოცნიდა ყვრიმალებზე, კისერზე.

საქინძე გაუფხრიწა გიორგიმ და ძუძუზე უკბინა გახელებულმა. ვაჰმეო, იყვირა ვარდისახარმა და როცა შემკრთალი მამაკაცი მოეშვა კვლავ, მარჯვენა ხელი მოუქნია და სტკეცა სილა. გონს მოვიდა მთვრალი, სიწითლემ იფეთქა მის სახეზე, ავაზას ლეშზე გადააბოტა და მიმართა ღამეს.

XXIX

...ახლა, ქორწინებისთვის კვიმატი დღეების გამოც უნდა მოგიტხოთ მცირეოდენი. გაზაფხულის სამივე თვეში კურდღლის დღენი, სამივენი ნავსია... ზაფხულის სამივე თვეში ცხენის დღენი, სამივენი ნავსია."

ფარსმან სპარსის სამთვარიოდან.

შოშიები მობრუნებულიყვნენ მცხეთაში.

არსაკიძე აივნიდან უთვალთვალეზდა. აურაცხელი, მშვენიერი ფრინველი შერეოდა ჭადარს.

ეშეებოდა ბინდი.

არსაკიძე ჯერ კიდევ ჰხედავდა ხოკოს ჯავშანივით ლაპლაპა ნაკრტენზე ალაგალავ სხურვებულ სიშავეს. ერთობლივად ეივოდა, ეღურტულებდა სირი.

შოშიები არ აპირებდნენ დაცბრომას. უცბოსა და უცხო ქვეყნების ამბავს უამბობენო თითქოს ურთიერთს, ერთად ყოფნით გახარებულნი.

დაქანცული იყო დღიურ ჯაფისაგან კონსტანტინე. სვეტს მიყრდნობილი შესცქეროდა, ყურს უგდებდა ამ სანახაობას.

ასე ეგონა მჭკრეტელს: სადაცაა შევიცნობო მათი იდუმალი ეღურტულის შინაარსს.

უცნაური სიმარტოვე შეიცნო.

სიყრმე მოაგონდა თავისი.

სწორედ მის სარკმელთან მოდიოდნენ ისინი გაზაფხულზე კვეტარში. ნეკერჩხლის ხეზე ათევდნენ ღამეს.

შოშიებს მოჰქონდა გაზაფხულის სიხარული მთაში.

დედა მოაგონა ამ ამბავმა არსაკიძეს.

დაფათურებს ალბათ შავოსანი, მთიულური ქვეტკირის ეზოში.

ყორნები შემომსხდარან მახლობელ ნაძვებზე. უხიაგი ყრანტალით უხმობენ ღამეს. შოშიები თივიან ნაკერჩხლის მწვეანეში.

თვალნათლივ ჰხედავს კონსტანტინე შავ ცხვრებს.

მოესმის ნეზვებისა და ბატყების ერთობლივი ბღავილი.

გონების თვალი მიაყოლა შავადმოსილ მოხუცის ლახდს.
დაფაცურობს დედა, დასდევს დახუთული ცხვრებს.
ვიდრე ერთს გამოსწველიდეს, რომელიმე თოხლი შეუფარდება ჯი-
ქანში შაქს.

დაიხოქებს, ურაჯგუნებს გამობერტყილ ძუძუებს.
სიყრმეში თავათ ეხმარებოდა ცხვრის წველისას დედას, საჩიხეში შე-
რგავდა ბატკნებს, ხელს წაავლებდა ყურზე, სათითოდ მოპვვრიდა
ჯირკვზე მჯდარ მოხუცს.

ამ წუთში შემოესმა არსაკიძეს გულგანაწყენი ბღავილი.

დაფაცურობს შუაცეცხლთან დედა.

ჩრატვით გააღვიძებს ცეცხლს.

რძეს ჩააყენებს...

ილოცავს...

ხატს შეავედრებს თავის ერთადერთ ვაჟს.

დაწვება მოხუცი იმ იმედით: სიზმარში მაინც ვნახოვო გადაკარგული
შვილი.

„უტა“, — მოესმის არსაკიძეს თავისი ლაზური სახელი.

შოშიები დაცხრნენ.

მღუმარებამ დაივანა ბალში.

მთვარე ჯერაც არ ამოსულიყო.

ჭიმერებივით მოსჩანდნენ ცაცხვების, ჭადრების და თრიმლიანი მსხლე-
ბის სილუეტები.

უყვარდა არსაკიძეს ჭვრეტა ღამისა, როცა ქვეყანა ბნელითაა მო-
ცული და მხოლოდ ჩქამით შეიკნობა, რომ სიცოცხლე ჯერაც ფეთქავს
მიწაზე.

აივანზე მარტო დარჩენილს მოესმის თიფქოს დედის ნათქვამი ლა-
ზურად: რძე დალიეო, უტა!

დასძაბა გონების ძალი თვალდახუჭულმა: სურდა შეეცნო, თუ რას
ეტყვოდა შორეული ჩვენება დედისა?

უსუსური აღმოჩნდა გონება.

ახლა ნანობს არსაკიძე: რად არ ვასწავლეო მოხუცებულს წიგნი?

სიტყვიერად უთვლიდა მოკითხვას შორიდან.

ხან წაბლს გამოუგზავნიდა, ხან სხმარტლს, ხან პანტას, დედის მიერ
ხელშენავლებს. ფხოვურ პაჭიკებს, კრელ წინდებს, ბალთებმოქარგულ
ფხოვურ ჩოხას.

იმდენი სიყვარული და სიტყვო თან ჩამოჰყვებოდა ხოლმე ამ საგნებს,
დიღხანს, დიდხანს ყოფნიდა ჯაფისაგან წელში გაწყვეტილ ოსტატს ეს
ყოველივე.

უთვლიდა დედა:

დავსნულდიო, შვილო, მეშინია: არ ამომხდესო უშენოდ სული.

ცნობა მოვიდა კვეტარში: გაუცვნიხარო გიორგი მეფეს.

აღბათ მეფესაც ეყოლებო დედა, აღბათ მეფესაც ეყვარებო დედა.

დედა დააფიცეო მეფეს, შეევედრეო ჩემს მაგიერად, ჯვარჯიშეასო დედის სანახავად.

ერთხელ მაინც, ერთხელ მაინც თვალი მოგკრა რფეგორმე, საკვდილის წინ დაგლოცოო, შეილო, შემდეგ ამისა ნუ შემჩნებო, სუქოქვა, შემდეგ ამისა მიმიღოსო უფალმა.

გზა რომ ვიცოდე, კვალი რომ ვიცოდე, თავათ წამოვიდოდი როგორმე, პურისმცხოველად დავდებოდი შენს ახლოს სადმე, თავს არ დავიზოგავდი, წამოვფორთხდებოდი როგორმე, ფეხები დამისივდა, ძველებურად ველარ ვვადებოო ცხენზე.

ეგეც არ იყოს, ვინღა მიხედავსო მამას, ფხოვეურ მიწაში მარტოკა მწოლარეს?

საკლავს ვინ შესწირავსო სულის საცხოვნებელად, ხუცს ვინ აწირვი-ნებსო სალხენად მისდა?

ისეც ისა სჯობია თავათ ინახულოვო მოხუცი დედა.

ეს შემოუთვალა არსაკიძეს დედამ, კალატოზის ბოდოკიას პირით.

ფხოველი დიაცი ჰყავდა ბოდოკიას, ლაზს.

არა ჰქნა დედაკაცმა ბარში ჩამოსვლა, ვერ მოვშორდებოო წინაპართა საძვალეს.

თავათ მიდიოდა ამიტომაც ბოდოკია სამ თვეში ერთხელ ცოლის სანახავად ფხოვს.

მას შემდეგ, რაც ფარსმან სპარსს აპყარეს პატივი, არსაკიძე გახდა ხუროთმოძღვარი მეფისა.

მეფისათვის უნდა ეთხოვა მას ფხოვს წასვლის ნება.

ერიდებოდა თხოვნას.

თავათაც ენატრებოდა მოხუცის ნახვა, მაგრამ არ იქნა და ვერ მოთავდა სვეტიცხოველი.

რაც უფრო მაღლა მიიწევდა შენობა, უფრო და უფრო რთულდებოდა ოსტატის საქმე.

ხარაოები ინგრეოდნენ ზამთრობით, მუშახელი ზიანდებოდა.

დაიღუპებოდა რომელიმე ოსტატი, მშენებლობა შეფერხდებოდა.

კაცის მაგიერად კაცის პოვნა ხომ ადვილია, ოსტატის ნაცვლად ოსტატის გამონახვა ასევე ძნელი.

კარგად იცოდა კონსტანტინემ:

ქმნილების დაწყებაა მთავარი, მაგრამ დასრულება მისი უმთავრესია მაინც.

დიდი მოამაგე იყო მეღქმისდეკ კათალიკოსი, მაგრამ ეამიდან ეამზე ხელს უშლიდა არსაკიძეს. ფარსმანის მავალითით დაშინებულს, ყოველ წერილმანში „წარმართობა“ ელანდებოდა, უნებლიედ ებრძოდა ბერი-კაცი ქართულ მოტივებს, ძველ-ბიზანტიურ მკვდარ სქემებზე შეყვარებული.

თავით არსაკიძესაც ბერძნული სკოლა ჰქონდა ბიზანტიონში განვლილი. მას შემდეგ, რაც თავისთავადი გახდა ოსტატი, უღალატა მისწავლებლების გზას.

(ეს ასე ყოფილა მუდამ: ვინც შევირდი არა ყოფილ, ვერასოდეს გახდება ოსტატი, ვერც იგი გახდება ოდესმე ოსტატი, მუდამ ოსტატებს ვინც შეჰყურებს პირში).

იქნეულად შესცქეროდა მელქისედეკი არაქრისტეანთ ოსტატთა შორის. უნიკო ქრისტეანს არჩევდა ნიჰიერ ირანელს ანდა სარკინოზს.

არსაკიძესაც ახლებდა მელქისედეკის უთავეამო მითითებანი. მუდამ სძაგდა ისეთი ოსტატები, რომელთაც პირჯვრის წერის მეტი არა ესწავლათ რა.

გამოგზავნიდა ხოლმე რომელიმე მეჯადაგეს კათალიკოსი, მართლმორწმუნეო, შემოუთვლიდა, გამოიყენო ეს ოსტატი როგორმე.

სასტიკად ტუქსავდა ამ „მეჯადაგე ოსტატებს“ არსაკიძე.

ბრაზმორეულნი გარბოდნენ ეზოსმომღვართან, ხანაც კათალიკოსს დაუხვდებოდნენ წინ, მშენებლობის მოსახილველად მოსულს.

აბეზლებდნენ არსაკიძეს: მართლმორწმუნეებს სდევნისო „წარმართი ფხოველი“, იბერიელებსა და ქრისტიანებს აქვეითებს, აწინაურებსო ლაზებსა და ფხოველებს.

გასულ წელს ხარაოებიდან ჩამოვარდა კალატოზი გარისელისძე, მოქანდაკე ქველაისძე, მეოუქურთმე კვირიკაისძე, მეფის მხატვარი ოტობაია, მექანდაკენი: როსტომაისძე და წვევრგძელისძე.

წრეულს მიწისძვრის დროს თებერვლის 3-ს, კედელი ჩამოწვა. ასზე მეტი მონა ხელოსანი გასრისა, სამას ფხოველთაგან მხოლოდ სამოცი გადარჩა.

კული კვება და სახადი მუსრს ავლებდა მუშა ხელს.

მოაქუჩებდნენ ცხედრებს, დავითნს წაუკითხავდა ხუცესი, დაჰყრიდნენ ურმებზე და ჩაჰყრიდნენ ქალაქს გარედ ორმოში. (არც კაცს, არც ქვას, არც სიტყვას არ შემოუნახავს მათი სახელი).

არსაკიძე ჰხედავდა ამას ყოველივეს.

გული სტკივოდა, ვერ ბედავდა ხმის ამოღებას.

ასეთ დროს ტაძრის მიტოვება და ფხოვს წასვლა ღალატი იქნებოდა საქმისა უთუოდ.

„ხელოვანება გულის სისხლს მოითხოვს საფასად. თუ მთელი ჯანი არ შეალიე ამ სასტიკ ბომონს, აღარაფერი გამოგივა ხელიდან.“

ღამემ დაივანა რატისეულ სასახლის ხილნარში.

ვარსკვლავები აყვავდნენ ცაზე. ბალთები შეუწითლდა დასავლეთით ცას.

ჯვარის მონასტერს წამოადგა მთვარე.

ტურების კივილი მოისმოდა შორიდან, კატები ღნაოდნენ ბაღში.

შეკრთა ბნელში მდგომარე უეცრად.

ნონაი ეპოტინებოდა მკლავზე.

შესკამეო რაიმე, შვილო.

დიდხანს უჯდა შუაცეცხლს ნონაის სამყოფლოში ძლივს შესკამა მცირედი.

მადლი უძღვნა ნონაის.

ხელის დაბანა მოეწადინა.

ფრჩხილებზე დაიხედა უეცრად.

ვაახსენდა: ფეხი რომ დაუცურდა ხარაჩოზე ამ დილით. მოებლაუკა ძელს. ფრჩხილები დამსხვრევოდა მარჯვენაზე სრულად.

დანა ვალესა, ქნა დაუწყო ფრჩხილებს.

ადგა ნონაი.

წიგნი მოუტანა ყდაგახუნებული.

ფრჩხილის დაქნისათვის წერილი ამ წიგნში რალაც.

„უკეთუ ურჩხულის დღეს ფრჩხილი დაიქნას ვინმემ, გულის სწორთან წაკიდებას ელოდეს იგი.“

ვინცა ძროხის დღეს დაიქნას, სიხარულია უეცარი მოსალოდნელი.

კურდღლის დღეს — საყვარელთან წაკიდებასა, გველის დღეს — მო-რიელისაგან დაკბენას.

ცხენის დღეს — ქრთამებასა ფრიადს, ლომის დღეს — საწადელი აუხდეს.“

თავი აიღო არსაკიძემ, შესცინა მზევალს.

„ვისია ეს წიგნი, ნონაი?“

„ფარსმან სპარსმა უსახსოვრა განსვენებულს რატის ოდესლაც.“

დიდხანს იჯდა არსაკიძე კერასთან.

კითხულობდა სამთეარის, ცეცხლის შუქთან მიჰქონდა წიგნი.

ნონაი კუთხეში მიგდებულყო დათვის ტყავზე.

ბოდავდა ძილში.

კენჭი შემოვარდა სარკმლიდან.

ჩქამი შეიცნო არსაკიძემ, მიიხედ-მოიხედა, კვლავ განაგრძო სამთე-რიის ფურცელა.

ახლა მის ფერხთით დაეცა კენჭი.

ადგა, ბაღში გავიდა.

კოტის ხმა მოდიოდა მუხოვანიდან.

შინ შებრუნება დააპირა და სწორედ ამ დროს გაიელვა ცაცხვის ქვეშ თეთრრიდიანმა ლანდმა.

მიეახლა თუ არა, მთვარის შუქზე ვარდისახარი შეიცნო.

დარბაზში აიყვანა სტუმარი.

შემკრთალი ერგენა ვარდისახარი, ქუშამომჯდარსავით ქშინავდა ღიაცი.

ჰაღები დააქვრეო, ეს იყო პირველი სიტყვა სტუმრისა. შემოგვის-წრებსო ვინმე.

ეუცნაურა მისი ნათქვამი არსაკიძეს.

სელი მოუტანა და დასვა ღიაცი.

დარბაზს თვალი მოავლო ვარდისახარმა, მიაშტერდა კედლებზე და კიდულ ფარებსა და რკინის პერანგებს.

ისევ შეევედრა ვაჟს:

„შუქი რალად გვინდა, დააქვრო კალები.“

„რად უნდა დავაქრო, ქალაე? ნონაის სძინავს, რატისეულ მხეველს, სხვა ვინ ღა მოვა ამ ღამეში ჩემთან?“

თავათაც აიღო სელი, გვერდით მოუჯდა.

უფრო მეტად დამშვენებულიყო ტყვეობაში ვარდისახარი.

მოეწონა წაწალ ყოფილი.

ქედზე ხელი გადაჰხვია, აკოცა ყვრიმალში.

ნებას დაჰყვა ღიაცი, წელზე ხელი მოავლო, მოიზიდა, თავი გადაუწია, დიდხანს, დიდხანს უწუწუნადა გოლეულივით ტკბილსა და ვნებიან ტუჩებს.

მერმე მოსწყდნენ ერთი მეორეს ვნებისაგან აღრეულნი.

თრიაქით მთვრალს მიუგავდა ვეფხისდარი თვალეები ღიაცს. ხორბლისფერი ნაწნავები დაუხსნა არსაკიდემ, თავის გარშემო სამკეცად შემოგრაგნილი.

ადეკი, ტახტზე დავჯდეთო, შეევედრა ვაჟი.

აქ მირჩევენიაო, აიჩემა ქალმა.

კიდევ შეევედრა ვაჟი, მაინც გაჯიქდა ვარდისახარი.

მივიდა ვაჟკაცი, ბალღივით აიყვანა გათქვირული ღიაცი და ტახტზე დაწვინა ძალით.

ქალი წამოდგა, ჯდომა სჯობიაო წოლას.

არსაკიდე გვერდით მიუჯდა ისევ.

თავი აარიდა საყვარელის ზევენას ვარდისახარმა, შერისხა ვაჟმა. ადგა, ტახტის წინ დაიჩოქა, მუხლზე თავი დაადო არსაკიდეს. ბალღივით აქვითინდა ქალი.

ვაჟმა არა ჰკითხა მიზეზი.

ღიდი ხნის გაყრის შემდეგ მოსულს ანაზღად აუჩქროლდაო გული-აღერსითა და ლაციკობით მოიოხეს ვნება.

წყალი ითხოვა სტუმარმა.

მოიკლა თუ არა წყურვილი, გამხიარულდა, ატიკტიკდა თავისებურად.

შორენა ზედაზენს იყო, გუშინ მობრუნდაო ძლივს. გურანდუხტი შინ დაუხვდა.

„ტირლით გადაეხვიენ დედა-შვილი ურთიერთს, ქვა აღდუღდებოდა მათი შემხედვარე.“

ნიშნობა იქნება მალე.“

აქებდა, აღიდებდა ვარდისახარი გირშელს, ყველის ციხის პატრონს.

ქვეშეცნეულად არ მოსწონდა ეს კაცი არსაკიდეს, არც მისი ხსენება იამა ახლა, მაინც ყურს უგდებდა ღიაცის ტიკტიკს.

„გუშინ თვალი მოვკარი, — განაგრძო ვარდისახარმა, — ჰშვენოდა ცხენზე ჯდომა ერისთავს. გიორგი მეფეს მიჰყვებოდა ცხენდაცხენ. სულ

რჩეული რაინდები ახლდნენ, თორაბჯარში ჩაჭედდნენ ხრულად, სახის იერით ვიორჯი ბრწყინავდა. ახოვანებით გირშელი — ცველის ციხის პატრონი.

მოოქროვილი თორი ეცვა მეფეს, ხოლო ერისთავს მორეცხული სრულად.

იქნეული იყო არსაკიძე ფრიად, განსაკუთრებით ვარდისახარის მიმართ. დღემდის ვერ ეპატივებინა მისთვის, ოვსთა მეფის ხარკად ყოფნა ოდესღაც.

„შენ მაინც რომელი უფრო მოგეწონა, ვარდო, ვიორჯი მეფე, თუ ერისთავი გირშელი?“

დამცინავი კილოთი შეეკითხა დიაცს.

კითხულმა ვერ გაიგო დაცინვა.

„მართალი გითხრა, ვიორჯი მეფე, — მე არ მიყვარს მამაკაცი ახმაბი.“

არსაკიძე აიძვრა, მიგრამ დადუმდა.

აიენიდან ჩქამი შემოესმათ.

მასპინძელი გარედ გავიდა.

ძალლი დარჩენილიყო ტალანში. ძირს ჩაუშვა, კარი გადაარაზა ისევ.

ვარდისახარი ზეზე დაუხვდა. ამბობს:

„შინ უნდა წავიდე, თორემ შორენა არ დაწვება უჩემოდ. ტანზე უნდა გაეხადო ჩემს პატრონს.“

„შეიცადე მცირე ხანს.“

მიეაბლა ვაფი.

ტაბტზე დასვა კვლავ, გვერდით მიუჯდა, თმები გადაუწია და ყურის ბიბილოზე აკოცა.

ატკტიკდა ვარდისახარი ისევ.

საიდუმლო უნდა გაგიმზილო ერთი. ფიცის ქვეშ გამანდოვო გურანდუხტმა, შორენას დედამ.

დაინტერესდა არსაკიძე.

რა გაიმზოვო გურანდუხტმა ასეთი?

გაჯიუტდა დიაცი.

შევედრა არსაკიძე კვლავ.

„მაშ შემომფიცე, შორენასაც რომ არ გაუმხელ.“

სამკეცი ფიცი დასდო არსაკიძემ.

„თურმე ნუ იტყვი, — იღუმალის ხმით დაიწყო ქალმა, — შორენა როდი ყოფილა შენი ძუძუმტე.“

„მაშ ვინა?“

შეაწვეტინა გოაცებულმა სიტყვა.

„მზექალაი, კოლონკელიძის ხარკის ნაშობი.“

„სადღაა მერმე მზექალაი?“

„აკვანშივე მომკედარა იგი.“

ვარდისახარი მცირე ხანს შესდვა, ისევ მიმოიხედა და განაგრძო:

„ხო და... მზექალაი ყოფილა ძუძუმტე შენი.“

„მაშ რად გვეუბნებოდნენ, ძუძუმტენი ხართო?“

„ალბათ მაშინაც იცოდნენ, ყმაწვილები რომ წაწლობენ ფხოვნი, შე-
შინებია გურანდუბტს, ამიტომაც დაუთქვამს ძუძუმტეობა თქვენი.
ესა სიტყვა ვარდისახარმა, ცბიერად გაუღიმა საყვარელს და თქვენი
უსიტყვოდ ეკითხებოდა თვალებით: ხომ არ გაგებარდა, რომ აქაა მარჯვენა
შორენას ძუძუმტე?“

გაოცდა არსაკიდე ამის გამგონე. დიაცის ღიმილის შინაარსს არც კი
ჩასწვდენია.

„მარტოკა იზრდებოდა ერისთავის ციხეში შორენა, აზნაურთაგანი
არავინ იყო ახლო-მახლო. მონები სად გაუწევდნენ მეგობრობას აზნაურს?
სიყრმიდან ერთად იზრდებოდით ორნი, ამაღაც დაუთქვამთ, ძუძუმტენი
ხართო.“

ესა სიტყვა და კვლავ შეხედა გამომცდელი ღიმილით ვაჟს, ვაკვირების
მეტე ვერაფერი ამოიკითხა მის სახეზე.

ადგა და ისევ დააპირა წასვლა.

„ამდენი ხანია არ შეეყრივართ ურთიერთს, რად გეჩქარება შინ წას-
ვლა, ვარდო?“

ეს უთხრა, თვალეში ჩახედა და დასძინა:

„სხვა ვაჟს ხომ არ დაადგი თვალი?“

გაწითლდა ანაზღად დიაცი.

საეჭვოდ ეჩვენა ეს გაწითლება ვაჟს. გაახსენდა: როცა გიორგი მეფეს
აქებდა, უცნაურად ელავედა მის თვალეში ვნება.

ქედზე წაავლო ხელი დიაცს კვალინდებურად.

„ქალები ჩააქრე.“

შეევედრა ვარდისახარი კვლავ.

ბრახშორეული ეუბნება ვაჟი:

„არა, არ ჩაეაქრობ ქალებს.“

მარჯვენა ხელი წელზე შემოარტყა მტკიცედ, მარცხენათი გულის
პირი აართვა, შიშველ ძუძუებზე დაუწყო ლაღიცი.

ნუო, შეევედრა ვარდისახარი, ოღონდ დღეს გამიშვი შინ, სხვა დროს
გავეპარები პატრონს, მთელი ღამით მოვალო თუ გინდ.

სხვა დროსო?

უარესად გახელდა ვაჟი.

სხვა დროს ეგებ სხვა მომინდესო მეც.

ჭალი აიღეწა.

ვაჟმა დაუცვავა.

ხელი დაავლო, ნატებით მოგებულ ტახტზე გადააწვინა.

გაიბრძოლა დიაცმა.

მუხლი დააჭირა მკერდზე ვაჟეცმა, ცალი მკლავით ორივე შეუქრა,

ცალითაც გაუხსნა მოვის პერანგის საკინძე.

მარგალიტის ღილებს ნუ დამაწყვეტო.

შეევედრა ვარდისახარი.

ეაეს აღარადფრი ახსოვდა უკვე .

ყელზე ჰკოცნიდა, შიშველ ძუძუებზე ელაციცებოდა ხელით მუწ-
ნიდა გოლეუღივით ტკბილსა და გახურვებულ ტუჩებს.

ხურვება შეყრიღივით უცახცახებდა მთელი სხეული დააქს თუღლები
უბზინადა, ნაკოცნი ტუჩები და ბაგეები უნაბისფერ გაუხდა, შაინც
ებრძოდა ვაეს.

ისევ შეუტკრა ხელები არსაკიძემ, მარცხენა ძუძუ ამოუღო მოვის პერან-
გიდან, დაუკოცნა, დაუსრისა გახელებულმა და როცა მარჯვენა გამოუღო
ძალით, საკოცნელად უნდა მისწედნენოდა, წამოვიარდა, ხელი შეუშვა დიაცს.

„ეს რა გატყვია ძუძუზე?“

ქალი გაწითლდა, გაინაბა, ველარ წამოღდა.

ვაეი ისევ დააცქერდა მარჯვენა ძუძუს, ნაკბილარები შეიცნო.

გაკოფებული ზეწამოიჭრა, მიახალა უკმეხად:

„მეძაფო, მრუშო, კიდეე არ იშლი ბოზობას? არ გეყო, რაც ვათრია
ოქსების მეფემ?“

ვარდისახარი წამოვიარდა. საკინძე გაისწორა. ეუბნება არსაკიძეს:

„მხოლოდ ამასა ვთხოვ, ნუ შეურაცხყოფ უბრალოდ. შენ მზესა ვფი-
ცავ, არავისთვის გამიყვია შენი სიყვარული.“

„ჩემს მზეს ნუ იფიცავ ამოდ. შენი დაიფიცე, მრუშო.“

ეუბნება ვაეი, ჭირვეული ბალღივით აბაკუნებს ფეხებს.

„დამშვიდდი, დამშვიდდი, — ევედრება ვარდისახარი, — ოლონდ დამ-
შვიდდი, ყოველივეს გამომბ წერილად.“

„რას მიამბობ იმაზე მეტს, რაც საკუთარი თვალით ვნახე?“

ქალი აღდა.

საკინძე გაისწორა.

სამი მარგალიტი აეწყვიტა იქვენულს.

სად არისო ჩემი მარგალიტები?

სამივენი მოუძებნა არსაკიძემ, ხელში მიაჩნა გაწბილებულს.

„აღბათ ახალ კუროს უჩუქნია ესენი შენთვის. თან წაიღე, არ დაგა-
ვიწყდეს. საჩუქრებზე ხარბი ხარ, ვიცი.“

„შორენამ მახუჭა მოვის პერანგი, მარგალიტის ღილებიანი, გუშინ.“

ვაემა გესლიანად გაიღიმა.

ქალმა ეს უთხრა მხოლოდ:

„თუ ჩემს სიტყვას არ ერწმუნები, ისე იფიქრე, როგორც გენებოს.“

ქალის სიშვიდემ უარესად გაახელა ვაეი.

„სოქვი ახლავე, ვისია ეგ ნაკბილარი, თორემ ცოცხალი ვერ გაზვალ
აქედან.“

ვარდისახარი მიეჭრა, ტუჩზე დააფარა ხელი.

„იყურე, შმაგო, მხვეალი არ გააღვიძო, მოითმინე, გამომბ ენლავე.“

„ვინც არ უნდა მოვიდეს, ყველას ვეტყვი, ბოზი რომა ხარ და გამ-
ტხელი ფიცისა.“

კაბა გაისწორა ვარდისახარმა.

გულხელდაკრეფილი დაჯდა სელზე და უამბო ყოველივე, რაც შეემთხვა სამი დღის წინად.

მეფის მალემსრბოლი მოვიდაო ხურსის სასახლეში, იმან მიუყო ეს ყოველივე.

„ის გერჩია, მოეკალი მალემსრბოლს მეფისას.“

ქალი იჯდა, სტიროდა საწყალობლად.

თავზე დაადგა არსაკიძე:

„თუ მრუში არა ხარ, რად შეუშვი უცხო კაცი მარტოხელამ შინ?“

„შენ თვითონ იფიქრე, როგორ შემეძლო ტყვეს, მეფის მიერ წარმოგზავნილი შინ არ შემეშო?“

არც თუ მარტო ვყოფილვარ, მხევალი მელანია შინ იყო, მაგრამ დასძინებია მაგ ჩემი ცოდვით საესეს.“

„შენ თუ არა სტყუი, მაშ რა ერქვა მაგ მალემსრბოლს მეფისას?“

ქალი დაფიქრდა. თავი აიღო. თვალეზში ჩააცქერდა ვაქს, ყოყმანით ამბობს:

„ავშანისძე გლახუნა.“

? ? ?

ზეწამოიჭრა არსაკიძე.

„მიტომაც აქებდი მეფე ვიორგის, ბოზო?“

ეს უნდოდა ეთქვა, ენის წვერზე დაიჭირა სიტყვა.

გაიფიქრა თავისთვის:

„კიდევ უარესი, ვიორგი მეფე ყოფილა თავით, კბენას არ დააჯერებდა იგი.“

ახლა საესეებით დარწმუნდა, მილალატაო წაწალმა უცილოდ.

მიახალა ღიაღს:

„აბა ადექი ახლავე, აღარ ვნახოს ჩემმა თვალეზმა, ბოზო.“

აჭვითინდა ღიაცი. ისევ ფერხთით დაუფარდა. მუხლებს უკოცნიდა:

ნუ გამწირავ, უბრალო ვარო, საესეებით.

თუ შენ არ წახვალ, მე ვაგეცლებიო ახლავე, — მიახალა ვაქმა.

წამოვარდა პირვამეხებული ქალი.

ცრემლები მოიწმინდა, რიდე მოისხა:

„მე წავალ, მაგრამ შურს ვიძიებ, იცოდე.“

როცა კიბეზე ჩააცილა არსაკიძემ სტუმარი, მთვარის შექზედაც ამჩნედა: მხრების თავები უტოკავდნენ ვარდისაზარს.

ეს ამბავი მოხდა პარასკევს, ურჩხულის დღეს...

XXX

Pour être plus qu'un Roi,
tu te crois quelque chose.“

— თუ გსურს აღმატებოდე მეფის,
უნდა წარმოადგენდე კიდევაც რაიმეს. ♪

მთელი ღამე არ სძინებია არსაკიძეს.

ძაღვლები ყფდნენ ცაცხეების ქვეშ. ვილაც აფორიაქებდა რატისეულ სასახლეს.

არსაკიძე ადგა.

ხმალი შეირტყა და ბაღჩაში გავიდა. ხილნარში არაფერ აღმოჩნდა. ძაღლები გარს შემოერტყნენ, ჯუღს აჭიკინებდნენ, თათებს უცაცუნებდნენ, ეალერსებოდნენ ახალ პატრონს.

ეძინათ ყვეაილებსა და ფუთურებს.

უცნაური ზუნი ისმოდა სკებიდან, ძილში გალობდნენო ეს საყვარელი მწერები თითქოს.

შორიდან, ძლიერ შორიდან ხობბის ყვილი მოდიოდა.

ვაკაცურად ებრძოდა წიწამურის ველზე მამალი ხობობი ღამეს.

თეთრი, მთლად თეთრი ღრუბლები ელავდნენ მთებზე, ეს ღრუბლები, ეს ზეთისხილისფერი მთები ისეთი გამსჭვირვალენი იყვნენ, სადაცაა მოუშვებიან მიწას და გაიქნებიანო ეთერში.

მათ ქვემოდ, არაგვს შეყოლილი ბარი ზღვას მიაგავდა ლაზისტანის ყურეში მთვლემარეს.

იდგა არსაკიძე, იგონებდა ზღვასა და სიყრმეს

შინ შებრუნდა.

ხმალი მოიხსნა. ძილი არსად სჩანდა მიანიც

ვარდისახარმა შეაშფოთა მისი გონება.

...ეს ღალატი? იგი არა ყოფილა მოულოდნელი.

ამაზე უფრო უცნაური სხვა რამე იყო: შორენა რომ არ აღმოჩნდა ძუძუმტე მისი!!!

ძუძუმტე!!!

მზექალაო?

ახლა იგონებს არსაკიძე: დედა ახსენებდა წარამარა ამ სახელს. ერთხელ აწირვინა კიდევაც მისდა სალხენად ზუცა.

იწვა ბნელ დარბაზში პირდაღმა. ისევ შორენას ეპოტინებოდა ფიქრი.

...და როგორც თიბათვის მიწურულს, სკაში გამოჩნდება თუ არა დედაფუთკარი ახალი, აიყრებიან, აზვავდებიან მამლები, გამოუდგებიან გაქცეულ დედოფალს, ასე წამოიშალნენ მისი ფიქრები და გასდიეს შორენას ამ წუთში.

მართალს ამბობს ვარდისახარი.

თავით იგონებს ყოველივეს წერილად. მზექალაის სიკვდილის შემდეგ ლაზისტანს წავიდა არსაკიძის ოჯახი, ზუთი წელი მანდ დაჰყვეს, კონსტანტინოპოლში ათიც. ბოლოს კვლავ მიბრუნდნენ ფხოვს.

გუშინდელ დღესავით ახსოვს არსაკიძეს შორენასთან შეხვედრა კვლავ. ახლად შეღერებული ვოგონა იყო, ღაწვის თავებზე სცემდა ქერა კულულები. ხტოდა, უსტვენდა, ცელქობდა ბიჭსავით, ფაფარზე მოეჭიდებოდა, დააქენებდა უბელო ცხენებს.

არსაკიძემ გადასწყვიტა: უთუოდ ენახა ამ დღეებში კოლონკელაძის ქალი. რაჟი გურანდუხტი მცხეთას ჩამოსულა, არ გაძნელდებოდა შორენას ნახვა.

შორენა

ისევე საგორში ფხოვეში, მიუწვევლად, შეივლიდა კოლონკელაძის ოჯახში, ისე უბრალოდ, როგორც ძუძუმტე მივა ხოლმე ძუძუმტეს სახლში. ვაახსენდა: ამ კვირას იმდენი საქმე ჰქონდა, გაძნელდებოდა ასეთი რამ. მარტოკაც რომ შეზვედროდა, მერმე რა?

თავათ ზომ ვერა ჰკითხავდა არსაკიძე, ფიცი ჩამოართვა ვარდისახარმა. (რა ვუყოთ, რომ თვითონ ფიცისგამტეხელი აღმოჩნდა დიაცი?) როგორმე უნდა ვაეგო არსაკიძეს: შორენამ თუ იცოდა ეს ყოველივე?

უცნაური რამ მოხდა მაინც: ერთის დაკვრით შეიცვალა სიყრმის მეგობარი მის თვალში.

მოაგონდა ის ღამე, სამთავროს ცელესიაში, მწუხრის შემდეგ.

ეზოსმოდერის ყორნისფერი ანაფორა დაღანდა.

რიდემოსხმული, თავჩაქინდრული მიდიოდა შორენა თავის მოახლეთა შორის. საოცარი ტანჯვის იერი გადასდიოდა სახეზე, თვალს არიდებდა ცნობისმოყვარე დიაციების ბრბოს.

მკმუნვარე ფერნამკრთალობა განრთხმულიყო მის სახეზე, მხრებზე, მთელს ანავობაზე.

მოურიდებლად უჭკერტდნენ მლოცველები, მაინც მიდიოდა ქედმაღალი და გულმართალი, ამაყად მიჰქონდა ბედისაგან დაკისრებული კრთები.

ეს ვაიფიქრა არსაკიძემ და წარმოუდგა მარჩბივი ჩვენება. ვარდისახარი ამოუდგა შორენას გვერდით.

კისკისა,

ტოკტიკა,

ფეროვანი, კარბენებიანი, სიცოცხლეზე შეყვარებული, მარად სიმდიდრის მონატრული და მჭირდავი ბედისა.

მხოლოდ ენებისათვის, მხოლოდ სარეცელისათვის გაჩენილა ეს აშარი დიაცი.

...ეგეც კმაროდა მისგან: საყვარელი ხელიდან ეკლებოდა და სამი ცალი მარგალიტის დაკარგვას მისტიროდა ხარბი.

ახლა ესეც მოაგონდა არსაკიძეს: როგორ ეკუნტრუშებოდა ვარდისახარი კეტარის ერისთავს!

...ახეზორცი იყო კოლონკელიძე. მხველებს, მეჭათმეებს და ხაბაზებსაც არა ზოგავდა, ისეთ დიაციებს, თორნის პურის, ზინკლის და საბუღარის სუნნი რომ უდისთ მუღამეაშს.

მისი ბუშების გაბარებისაგან სიცოცხლე ჰქონდა გამწარებული გურანდუხტს, საბრალოს.

არსაკიძემ თავით წაუსწრო ერთხელ, სამრეცხაოში მიემწყურდა ვარდისახარი ერისთავს, გათქვირულ, შიშველ მკლავებზე სჩქვებდა.

ბტოდა, კისკისებდა ვარდისახარი და ეს კისკისი მოაგონებდა არსაკიძეს გახელებულ კიხვის იმ ფაშატისას, რომელიც, განხრებ კეტურბის ხოლმე მოძალეებულ ულავს, რათა მომეტებულად ააღელვოს მამრი და გაგრილებიას უფრო ხარბად დააცხრეს ვნებას.

როცა შორენა და ვარდისახარი პირისპირ წარსდგნენ არსაკიძის წარმოდგენაში, ოვსთა მეფის ხარკა ყოფილი, კოლონკელიძის ქალმა დაჩრდილა ანაზღად.

ოდნავ ტლანქი, თითქმის მამაკაცური ხელები ჰქონდა ვარდისახარს. როცა თმებს გადაიწვედა, საკმაოდ მოზრდილი, მოყვითალო ყურები გამოუჩნდებოდა ხოლმე, ხმა ჰქონდა ბოხი, იგიც მამაკაცური ოდნავ. . .

ფაქიზი იყო შორენა, როგორც ქერუბიმის ფრთენი და სევდიანი, როგორც ყინწვისის შქმუნვარე ანგელოსი.

ყელისმიერი ხმა ჰქონდა, ისეთი წკრიალა, როგორც ვერცხლის ეფენები, ხევისბერების დროშის ბუნზე შებმულნი.

პარილესავით რბილი და ტფილი იყო მისი ბუნება სრულად. . . .

კედლისკენ მიბრუნდა არსაკიძე, თვალები დახუჭა, დაძინება სცადა, ადრე უნდა გასულიყო ხარაჩობებზე.

ზანზალაკების ელარუნი ისმოდა შორიდან, შოლტის ტლაშენი კეპავდა ღამეს, არაგვის შუილი მოდიოდა მაინც, რომელიღაც ჩიტი აქიკვიკადა, ბულებული არ უნდა ყოფილიყო იგი, გაბმულად უსტევენდა სირი, ასე ერქვენა არსაკიძეს, გულის მიჯნურს უხმობსო ბნელში.

ძაღვები აყეფდნენ სადღაც, ისევ დაეარდა მყუდროება, ქათმებს დაუქშია ნონაიმ, ფრენი შუქი შემოადგა სარკმლებს და ძილმა გააბა პოტიკი მილულულ წამწამებზე ძლივს.

ესმანა: შემოდგომის წყნარ დღეს მიდიოდა ვითომც თავთუხის ყანებში. მუხლისთავეებზე სკემდა მწიფე თაველები, ყაყაჩოები ჰყვავოდნენ ირგვლივ. წითელი ჯახველი და კუნელი ელაედნენ აქაიქ. მუხა იღვა ველზე, შტო მრავალი და დიდი.

ქედნები შემომსდარიყვნენ ზედ.

ტკბილად, ტკბილად ლულუნებდნენ ქედნები. . .

სარწყავი რუები გადმოეშვათ კორდიდან. ოხქანისაგან დახეთქილი მიწა ხარბად ჰეამდა წყალს.

საცხეხავის დარი დათვოულები¹ გაემართათ ამ რუზე. დაქანცულ აქლემებსავით აკანტურებდნენ ეს ახმახი დათვოულები თავს. დაესბმოდა წყალი ძელის ბოლოს გამართულ გეჯახე, აყირავდებოდა ძელი, გადმოიღვრებოდა წყალი, გაადენდა დათვოული ფიცარზე ბრავგანს.

¹ დათვოულს ძელს საქართველოში საცხეხავისდარ საფრთხობელას უწოდებდნენ.

კვლავ შეიმართებოდა ძელი, კვლავ ივსებოდა გეჯა, კვლავ იღვრებოდა წყალი და ისმოდა ყანებში დათვოულების რახუნი მორეზზე.

განა თუ ერთი იყო დათვოული. სანამ თვალი გასწვდებოდა დათვოულის ყანებს, ყველგან იდგნენ დათვოულები, მთელს ხეობაში გაიშროდა გაბმული რახუნი...

მთლად საოცარი ეს იყო: ამ დათვოულების მიუხედავად, მაინც გაესილიყო თავთუხის ყანები დათვებით. კოტრიალებდნენ, ღრიალებდნენ მხეცები, ტორებით თქერავდნენ პურეულს.

მიდის არსაკიძე ყანაში, ხედავს, — შორენა მოადგა გალმიდან რუს. ისკუბა ისე მკვირცხლად ჭალმა, ისე, როგორც ნადირობის დროს ეს ჩევეოდა ფხოვში.

მოდის, მოარღვევს თავთაეების ზღვას. თოვლივით თეთრი აცვია სამოსი, სოსანისფერი საწმერთული ზედა.

თავი დახარეს თავთუხის თავთაეებმა, ნაზად იზნიჭებიან ყაყაოებიც. ერთბაშად მოსწყდნენ მუხის შტოებიდან ქედნები, მხრებზე შეასხდნენ შორენას და მორათეს ლულუნი.

აღრიალდა ორი დათვი შორენას დანახვისას. მწიფე წაბლისფერი ერთი, ვვიმრისფერი მეორე.

ზელიმართნენ, მოალაჯებენ კაცურად, ღრიალით მიაშურეს ქალს. მიარღვევს არსაკიძე თავთუხების ზღვას, უნდა მიუსწროს, გაჰკვეთოს ორიენი ხმლით, გადაარჩინოს გულის სწორი განსაცთელს.

ხმალი მოიზდა არსაკიძემ, მაგრამ გაუჩხიბავს ვილაკას ხმალი. მიეშურება, — თაველების ფხა ედება ფეხებზე, მუხლები ისე დაუმძიმდა, ჩაფლულაო ფისით გაესილ ზღვაში.

დათვები ღრიალებენ, ტორით თქერავენ ოქროსფერ თავთაეებსა და წითელ ყაყაოებს, სადაცაა ეცემიან და გაბდღენიან შორენას.

„ჰარაი“!

ყვირის არსაკიძე, მაგრამ აღარ ერჩის ხმაც.

„ჰარაი“!!! ყვირის არსაკიძე და მიარღვევს ყანას, ყანას კი არა, ფისის ზღვას. თავთუხის ფხა ებლანდება ჩოხის ბალთებზე, ადგილიდან ვერ იძვრის ვაეკაცი.

დათვები ფერხითი დაუწვენენ შორენას, აღარ ღრიალებენ, აღარ ტორავენ მიწას. შორენამ თავზე ფეხი დაადო ერთს, საწმერთულის ტოტი გამოუჩნდა, ვაზის ფურცლებიც, ზედნაქარგი ოქროთი. მერმე დასწვდა ორივეს, ეალერსებოდა ორივეს ქეჩოზე.

შორიდან შესცქერის გარინდებული არსაკიძე, თუ ვით ეფერება მისი უნაზესი მეგობარი მხეცებს.

ქედნები შემოსხდარან შორენას მხრებზე, სულზე უტკბესს სძლის პირებს ვალობენ, ნაზად იდრეკენ წითელი ყაყაოები კლერტოებს, იზნიჭებიან ოქროს თაველები. თავყანსა სცემენ სანატრელ სასძლოს.

დათვები მის ფერბთით წევანან, ვნებამოორეული აფახულებენ თვალებს.

სწორედ ასეთ დროს გააღვიდა არსაკიძე ნონაიმ.

დარბაზში მკრთალი შუქი იდგა.

ამრძანდი, ბატონო, მორიელებმა გამოსტეხესო ქვიტკირო.

ქვემოთაა

გამოსტეხესო

ქვიტკირო

XXXI

...ვეფხისტყაოსნის განსაკუთრებული მოსალოდნელი.

ფარსმან სპარსის სამთავროდან

შიში უცხო იყო არსაკიძისათვის.

რა დროს მორიელებია? დამაცალეო ძილი.

„თუ არ გჯერა, აგერ გაჩვენებ, ბატონო“.

ესა სთქვა, ორი მორიელი აჩვენა ჩხირზე წამოგებული ნონაიმ.

არსაკიძე გაოცდა.

„ერთი ჩემს სამყოფში მოგვალა წუხელ, ერთიც ამ დილით, შენი სას-
თაულის გასწვრივ“.

არსაკიძე წამოდგა.

ქალები ანთეს, გოგირდი დაახრჩოლეს. სჩხრიკეს დიდი დარბაზის
კედლები, სასტუმროს, საწოლის, მხეველთა სამყოფლის ხვრელები და
ქუქურუტანები, ველარსად ნახეს სხვა.

ქალი აიღო ნონაიმ, ეგებ სარდაფში წაეაწყდეთო რაიმეს. ობობის ქსე-
ლით დაბლანდული იყო ირგვლივ ყველაფერი.

ობის სუნი იდგა სარდაფში.

დაჟანგული თორები და ზუჩები ეკიდა კედლებზე, კაცისა და ცხე-
ნის ჯავშანები, უნავიროები, საბარკლენი, სამკლავენი, პოლოტიკნი და
ბეჭთარნი, შუბები, წათები, ხარჩა და ქიმურჯნი, დიდ-დიდნი, საბრძოლო
ბოძალნი, ჯიხვისა და ირმის რქები, ჩუგლუგები, დაჟანგული ხმლები.

ღამურებით გავსილიყო იქაურობა.

თავქვე ეკიდნენ მლამიობები ქერზე, ქალის შუქზე დაფრთხნენ, წრი-
პინი ასტეხეს, მორთეს ჩიალი ირგვლივ, აწყდებოდნენ ქერსა და კედ-
ლებს, ტყაპანით ძირს სცვივოდნენ ზოგნიც, ფართხალებდნენ საწყალობ-
ლად მტვერში.

ერთ კუთხეში ირანული განჯინა იდგა, სადაფებით მოოქვილი. ძვე-
ლი ეტრატები ეყარა ზედ, ხატების ნამუსრევი, ძველებური სამაჯურები,
აზარფეშები და ფიალები.

სიძველეთა მოყვარული იყო არსაკიძე, მორიელების ამბავი გადაავიწყ-
და, განჯინას მიადგა, ამ ძველ ნივთებს დაუწყო ჩხრეკა.

სათითოოდ ხელში იღებდა, მტვერს აცლიდა, უქვერტდა, თარიღებსა
და წარწერებს უთვალთვალებდა.

ფიალებს შორის სახსებით უცნაური ნივთი იპოვნა ერთი, მტვერსა და
დინგელში ამოგანგლული სრულად.

გასწმინდა, დინგელი შემოაცალა.

ეს აღმოჩნდა ბეკდისდარი ტვიფარი სპილენძისა, მელის სახე იყო ამოჭრილი ზედ.

ჭალთან მიიტანა არსაკიძემ ტვიფარი, არავითარი თანხილი სკრასმსდა მას.

„ეს რაღაა, ნონაი?“

ეკითხება მხვეალს.

ნონაი დადუმდა. გავგნებული შეაშტერდა პატრონს. მუშტით მოიკუშა ბაგე.

არ მოეშვა არსაკიძე მხვეალს.

არ არისო მართებული მიცვალებულის აუგად ხსენება, — ამბობდა მხვეალი.

ისევე შეევედრა არსაკიძე ნონაის, უნდა მამცნო თუ რას მოასწავებსო ეს ტვიფარი მელის სახისა?

ბოლოს ველარ დაიტია საიდუმლო დიაცის გულმა.

„ეს მოხდა ჟამიანობის წელს, მე ახლად მოყვანილი ვიყავი აფხაზეთიდან ამ სახლში. ხუთშაბათს, თებერვლის სამს, ნაშუალამევს, სამჯერ იძრა მიწა.

ღართის კარის ციხე დაზიანდა იმ წელს. სამეფო პალატები ჩამოიქცა უფლისციხეში.

მეფე გიორგი ომში იყო, აღარ მახსოვს ვის ეომებოდა მაშინ.

სამი კვირის შემდეგ ჟამიანობა დაიწყო, მამათა მონასტერში დიდძალი ბერი იმსხვერპლა სენმა, ჟამმა მოჰკლა მცხეთის მიტროპოლიტი იოანე.

ბოლოს მეციხოვნე ლაშქარს მისწვდა ის წყეული. ერთ თვეში ათასამდე მონა-საა დაიხოცა არაგვის კარისა და მუხნარის ციხეებში.

მუცლით მეზღაპრენი მეორედ მოსვლას აუწყებდნენ ხალხს. ჭადაგად დავარდა დაყუდებული ბერი, ანთიოზ.

ხალხს ამცნო: მწვალელები არიანო მცხეთაში და ამიტომაც განრისხდით უფალი.

შესმენილ იქმნა მელქისედეკ კათალიკოსის წინაშე ხურსი აბუღელი და მისი სახლთუხუცესი რატი.

ხურსი ვერ შეიპყრეს, რადგან ჯერ კიდევ სარკინოზებთან გაქცევამდის, მთიულებთან იმალებოდა ხურსი. მოგეხსენება, დაბალ ლობეს უშალ მისწვდებიან.

ფიწლებით შეიარაღებული ბრბო შეუცვივდა სასახლეში რატის, მცირე ხანს იმ კოშკს შეაფარა საცოდავმა თავი, სწორედ მაშინ მოარღვიეს ჩარდახი კოშკს, ცეცხლი შემოაგზნეს, გამოიყვანეს ძლივს.

ჩაქოლვა უნდოდათ, მაგრამ მელქისედეკმა შეივრდომა. ბოლოს მოვიდა ეზოსმოდვარი ამბროსი.

ძელის ტვიფარით დადაღეთო ეშმაკის კერძი.

ამ სარდაფში შემოათრიეს ბედკრული.

ეგ ტვიფარი გაახურეს ცეცხლში, მელის სახით დადაღეს, როგორც მწველებელი და სატანის თანაზიარი.“

„შენ რა გგონია, ნონაი, ახლა, ბრალი თუ მიუძღვნა რაიმე რატის?“
შეეკითხა არსაკიძე.

„მენა? მწველებლობისა რა მოგახსენო, ბატონო, ერთი ბნელი დიაც-გახლავარ მენა, ან ამდენი სად გამეგება, მაგრამ ეშმაკი, რაც მას ვემახურებოდი ათი წლის მანძილზე, ეშმაკი თვალით არ მინახავს ამ სასახლეში, მენა“.

არსაკიძე დადუმდა.

კვლავ აიღო მელის ტვიფარი ხელში, ახლა უფრო დაკვირვებულად დაუწყო კვრეტა.

ნონაიმ ყოველ კუთხეში დაახრჩოლა გოგირდი.

საუზმის დროს ისევ მორიელეების გამო ჩამოაგდო ნონაიმ სიტყვა.

რატის ვაჟი, საცოდავი ვაჩე დაკბინესო ამ სარდაფში მორიელეებმა.

„ოღითვანვე წყველა სდებია რატის ოჯახს, მესამე მუხლის ნაშიერთავანს ყოველს, მორიელი დაკვესლავდა თურმე“.

გულში ვაელიმა არსაკიძეს ამის გამგონეს, მაინც ბოლომდის მოუსმინა მხევალს.

„ნადირობიდან მობრუნებულიყო რატის ვაჟი გვიან, შესულიყო სარდაფში, აფათურებდა სიბნელეში ხელს და სწორედ ამ დროს მისწვდენოდა მორიელი თურმე.“

და ეს მოხდა ურჩხულის დღეს“...

ნალვლიანად დასძინა ნონაიმ.

ურჩევდა არსაკიძეს მხევალი:

„გიორგი მეფე დიდად გწყალობს, ბატონო, სთხოვე სხვა სასახლე მიგიჩინოს სადმე, თუ მეც თან წამიყვან, ხომ კარგი, თუ არა და ჯვარი გწერია ჩემის თვალისაგან, მე მაინც განწირული ვარ, ბატონო, სხვასაც ბევრს შეაძლიეს ეს სასახლე შენამდი, არავენ დადგა ამ წყეულ სახლში, მხოლოდ შობილი ხარ დედმშენისა, მებრალეები ვაქვაცი, ბატონო“.

ვაილიმა არსაკიძემ:

„ეჰ, ჩემო ნონაი, მე ხმლით სიკვდილი დამითქვა მუცლით მეზღაპრემ ერთმა, ასე რომ მორიელის გესლი ვერას დამაკლებს“.

არსაკიძე ადგა, წასვლა დააპირა.

შეევედრა ნონაი, — ცუდი სიზმრები მქონდა, ბატონო, ნუ წახვალო სამუშაოზედ დღეს.

სამაგიეროდ მე მქონდაო კარგი სიზმრები, — ვაიცინა არსაკიძემ.

შინიდან გამოსულმა პირველად გადაიწერა მაინც.

ნისლი დასწოლოდა ხილნარს, გიშრის ორნამენტებივით მოსჩანდნენ ტოტები და შტოები. ფოთლებს სილურჯე ვასცლოდა, მდელის გახუ-

ნებოდა ფერი. ცვარის ნიჟარები ცახცახებდნენ ყვავილების სათურჯ წამწამებზე.

ჯანყს დაებურა მთები.

დაძრული იყო ნისლი კავკასიონის თვალშეუდგამ ქარავნებიდან, ხეობებიდან, ღრანტებიდან გადმოხვეწილი გამოპყლოდა არაგვის ხეობას, და აეგსო ქვეყანა არმურით...

თემშარაზე გასულს ზანზალაკების ელარუნი მოესმა. ჭიმერებივით მობობდადნენ აქლემები ნისლში. გამვლელები დალასლასებდნენ ირგვლივ, როგორც ლანდების უცნაური ბერიკაობა.

ალარა სჩანდნენ მეფისა და კათალიკოსის სასახლეები, მათი მიმდგომი გალანენები, ციხე-კოშკები, ჭვითკირები, ქარვასლები, ფანჩატურები.

ცისკიდურებზე ნაჩრდილევიც აღარსად იყო.

ამ ნისლში ჩაფლულ სასახლეებს, ციხეებს და ფანჩატურებს, ყველას ზედ დასცქეროდა სვეტიცხოველი.

ნისლს ვერ დაეთურგნა მისი უცნაური ტანკენარობა და ისეთ წუთებში, როცა შენობებსა და ხეებს, კაცსა და ცხოველს, ყვავილსა და ფოთოლს, ყველას გასცლოდა პირველადი მშვენება და ხალისი, იდგა ეს ტაძარი უფრო დიდებული, ვიდრე ნამდვილად იყო ამ წუთში.

წერილმანი ზადი ნისლს დაეფარა, ხოლო ანაგობას მისას ვერ მორეოდა იგი, ასე რომ შორიდან მაკქერალს დასრულებული ეგონებოდა ტაძარი.

ემის მანძილიდან შესცქეროდა გახარებული ოსტატი თავის ქმნილებას.

„როცა ყველაფერს წვიმა წარხოცავს, როცა ყველა ხმას ქარი წაიღებს, სვეტიცხოველი შეიმატებს დიდებას კიდევაც.“

მართლაც და სხვა რა ევალება ოსტატს, თუ არ წამიერის მარადეამულად ქცევა? სხვა რა ევალება ამ ქვეყნად ოსტატს, თუ არ ჭიდილი წარმავლობის ნისლთან?“

გადაელახა ზედაზენისა და არმაზის მთები, ტაშირისა და ტაშისკარისკენ დაძრულიყო ნისლი.

ტაძრის კარიბჭესთან უზიავი ამბავი დაახვედრეს ახალი: გუმბათზე ფიქალის დაგებისას ფეხი დაუცურდა თურმე კირით ზუროს კარაისძეს სტეფანოზს, მიწამდი არ დაპყლია მაგ უბედურს სული.

შემწარავ სანახაობას წააწყდა ხუროთმოძღვარი მეფისა. ტვინი და თმები ურთიერთში აღრეულიყო. არსაკიძემ ბრძანა და ტაძარში დაასვენეს მისი ადღვებილი ნეშტი. ტაძრიდან გამოსულს სამცხელი მონები შემოეხვივნენ ვარს.

უმი მხალის მეტს არას ვვაჰმევენ, აღარ არისო სამუშაო ღონე.

ასისთავმა შემოსჩივლა: ცამეტი მონა გავვექცაო წუხელი.

„წავალ, ვინახულვ განმგეთუხუცესს, ვგებ საკვები მისცენ, რიგინი მონებს“.

ეს გაიფიქრა არსაკიძემ, გამობრუნდა გულარეულად ვალაენის კარებთან კალატოზი შემოეყარა ყბაახვეული სალა-მოს ბერძენს მუშებს გვცემესო ლაზებმა.

კირითხუროი ბოდოკია ახმობინა არსაკიძემ. გულმართალი კაცი იყო ბოდოკია, ლაზი.

დაამოწმა მოხუცმა: მართლაც სცემესო ლაზებმა ბერძენებს. ისიც დას-ძინა: ჩვენს ლაზებს მიუძღოდათო ბრალი.

ახალგაზრდა მონა წათაია წასტანებია ბერძნის ულუფა ოსპის წვეს. აყვირებულა ოსპის პატრონი. წათაიას შემოუკრავს და წაუქცევია ბერძენი. ბერძენს ბერძენები მიშველებიან, შემოკრებილან ლაზებიც, წა-სარჩლებიან ლაზს, ეავლახად მოუყეყავთ ბერძენები.

არსაკიძემ სასტიკად დატუქსა თვისტომნი და გავიდა ტაძრის ეზოდან. მზეს ყური ამოეყო უკვე. ჯერაც ისეთი ყვითელი იყო იგი, როგორც კვერცხის გული რძეში ნახარში.

ნელნელა გაიფანტა ნისლი, პაერი ამღვრეული მოსჩანდა მცირე ხანს, როგორც არაგვი საგაზაფხულო დიდროაის ეამს.

ციხეების კბილოვანი ქონგურები გამოჩნდნენ ცისკიდურებზე, კოშკე-ბის, სასახლეების, ქარვასლების ზეთავეები მოიხატნენ ცაზე.

ჯერ ნახშირისებრ მრუმე ხაზებით გარსმოვლებულნი მოსჩანდნენ ისინი, გამოხდა ხანი, მუქი სვირინგები გაიცრიცნენ მინისფერ ფონზე.

ლაინისფერი და იისფერი ებრძოდნენ ურთიერთს ცარგვალზე მცირე ხანს, ენდროსფრად შეიღებნენ ღურაჯისფერი ქულები, კრაველებივით მიმობნეულნი ცაზე, ბოლოს სოსანისფერი წამლებით შეღება ღრუბლები უჩინარმა არსთა მხატვარმა, იფეთქა ფურცლოვანში სიმწვანემ და აქ-ღურტულდნენ ჩიტუნები საამოდ.

სასახლის ბაღში ფარშავანგები ჩხაოდნენ უკმებად.

ნაშუადღევამდის უცადა არსაკიძემ განმგეთუხუცესს. მერმე ასე უთხ-რეს: უფლის ციხიდან მოველითო, მცირე ხნის შემდეგ თუ შემოვილი, აქ დაგხედებაო უცილოდ.

თავი სტკიოდა ღამენათევს.

ასე იფიქრა:

ბაღში გავივლი, გამიაროსო ვინძლო ტყივილმა.

ალუჩების მწვანეში ბულბულები უსტყენდნენ. წინა ღამით დაწყ-ბულიყო ხეხილიდან ყვავილების ცვენა.

მიწის წვენიით დაბერილი კვირტები უღიმოდნენ მზეს. თოვლის ფიფ-ქივით მოჭითა ყვავილთა ნამუსრევს მიწა, ახლაც მოცილებდნენ ისინი პაერში ამოდ. მშველები დაჯირითობდნენ ბაღში.

კოლონკელიძისეულ ირმებს თვალს შევაგლებო, ეს გაიფიქრა არსაკიძემ, საჩიხესკენ მიმავალს დაადგა ბილიკს.

საჩიხეს ფალანგთან სეფე-მოახლენი დაუხვდა სამნი. ვერც ვერც ველარ იცნო ლაშმა.

ერისთავის ქალს ვახლავართო, ამბობდა კორფლიანი მოახლე. საჩიხეში შესულიყო თავათ შორენა. ეფერებოდა, თვალეზს და ნებიერას. გარინდებული იდგა ლომისფერი ირემი, ალერსიანი თვლებით შესკქეროდა თავის გამზრდელს.

აღამიანსა და ნადირს უსიტყვოდაც ებოვნათ საერთო ენა. ნესტოები დაბერვოდა ნებიერას, აპაკუნებდა გიშრისფერ კლიკებს. მხოლოდ მაშინ მოიხვედა შორენამ, როცა ირემი შეკრთა უცხო პირის მიახლებიას.

ველის ყაყაჩოსავით შეუწითლდა ლაწეები ქალს. თვალებიდან იელევა ზღვისფერმა სილურჯემ.

გახარებულმა მიამახა:

„უტა!“

ეს ბრ იყო ბავშვობაში შერქმეული უბრალო სახელი, არამედ გაცილებით უფრო ტკბილი, ვიდრე მოგონება სიყრმისა, დედის ალერსს იტევდა იგი, დალუპული მამის გლოვას, ლაზისტანის მშობლიური ზღვის შრიალს, ფხოვში გატარებულ სიჭაბუკის ღვნას.

ამ სიტყვაში კვლავ განეცხადა მას ის ბედნიერი წუთები, როცა პირველად შეხვდნენ ისინი ურთიერთს ფხოვში, როცა არც ერთმა მათგანმა იცოდა, თუ რა იყო მათ შორის ქალი და ვაჟი.

ახლა?

ახლა უკვე დობილის ხმა როდი იყო ეს, არამედ ძახილი ქალისა. არსაკიძე მიეჭრა, მაგრამ კვლავინდებურად გადახვევა ველარ შეპბედა, ორივე ხელი დაუყოცნა სახელეწილმა.

შორენა გაოცდა ანაზღად, მაგრამ არა უთხრა რა, მარჯვენა ლოყაზე აკოცა ვაჟს.

მყისვე შეამჩნია ყვავილის მიერ ოდნავ დაკენკილი სახე. ეკითხება შემკრთალი:

„რა მოგივიდა, უტა?“

არსაკიძეს არც კი ახსოვდა, ნაცვავილევი რომ აწნდა სახეზე, იფიქრა: ძველებურად რომ არ მოეხვია, ეუცხოვიაო, ქალს, ალბათ.

„რაო, რას იკითხავ, შორენა?“

„რა მოგივიდა სახეზე, უტა?“

„ყვავილი მოვიხადე მცხეთაში.“

„ვინ გივლიდა, ბედშავო?“

„გომურში ვეგდე უპატრონოდ, გარე უბანში, მონაზონი მივლიდა სამადლოდ ერთი.“

არსაკიძის თვალი შორენას ანაგობას მისწვდა.

ალმასის ქული ეხურა ერისთავის ქალს, კვერნის ქათიბი ზედ ეცვა, მარგალიტის საყბურებით და ზოხბის ყელის ფერი საწმერთული, ოქრო-მკედით ტოტებმოქარგული.

წინა ღამის სიზმარი მოაგონდა ანაზღად, ყაყაჩოებისა და თაველების თაყვანისცემა, თავთუხისფერი თმები ჰქონდა შორენას, თვალებში უელაღა და ლაზისტანის ზღვისა სილურჯე.

გაოცდა არსაკიძე: რა მალე ამიხდაო ზმანება.

ფაქიზი იყო ამ დილითაც იგი, როგორც ქერუბიმის ფრთენი, ხმა ჰქონდა წყრიალა, (ვერცხლის ექვნიები, ხევისბერების დროშას შებმულნი!...). როცა საჩიხედან გამოდიოდნენ, მოახლეების სახეზე გაოცება ამოიკითხა ლაზმა.

სჩანდა: უკვირდით კიდევაც: რად მიესალმათ ასე ტფილად ერისთავის ქალი ვილაც „ფხოველს“, კირით მოთხუნულ ჩოხაში მორთულს. დაწინაურდნენ.

მოახლეების ვინაობა იკითხა ვაჟმა.

„დედოფალთან ვიყავი წვეული, სეფე-ქალები თან გამომატანა ნებიერას სანახავად წამოსულს“.

ნეტარების ღიმი ეხატებოდა არსაკიძეს სახეზე.

დაცვარულ მწვანეში მხიარულად უსტვენდნენ სირნი, კრიაშულით ეგებებოდნენ ნისლის ზღვიდან მშვიდობით გამოსულ მწეს.

ახლა მოაგონდა არსაკიძეს, მზის დაბნელებას მოელოდნენ ამ დღისათვის ვარსკვლავთმორიციხველნი. გამტყუნდა ფარსმან სპარსის ვარაუდი ამ ჯერად.

მიდიოდა არსაკიძე შორენას გვერდით.

ჰამო იყო მისი სუნთქვა და მისი ხმა, ნაზი და ველური იერი ჰქონდა თავათაც, უფრო სანუკველი, ვიდრე საგაზაფხულო ნელსურნელება მიწისა.

წარამარა ახსენებდა არსაკიძის ლაზურ სახელს. ძველებურად ეტიკტიკებოდა „უტას“, როგორც ნამძობს, როგორც ძეძუმტეს.

მხოლოდ ერთმა ამბავმა გააოცა არსაკიძე ფრიად. სიტყვაც არ დაუძრავს თავის დანიშვნის გამო, არც გირშელი უხსენებია, ყველის ციხის პატრონი.

ვარდისაბარი მოიგონა რატომღაც.

მომავალ კვირას ვათხოვებთო ვარდისაბარს.

არსაკიძემ დაიჭირა გამომცდელი შემოხედვა ქალისა: ყველაფერი ვიცო, რაც რამ მომხდარა თქვენ შორის ოდესმე.

ეს ამოიკითხა მის მზერაში ვაჟმა.

გულის გარედ შეეკითხა არსაკიძე:

ვის მიათხოვეთო ვარდისაბარი?

„მეფე გიორგის ბრძანებით, ფარსმან სპარსს“.

მკირე ზნის დუმილის შემდეგ დასძინა ერისთავის ქალმა: „მხოლოდ ამ დილით დაითანხმა დედამ, ასე ამბობდა მანამდის: მონაზნად შეეღგებო, ან არა და არაგვში დაეიხრჩობო თავს“.

მეფის სასახლემდე მიაცილა კოლონკელიძის ქალი კონსტანტინემ. გამოთხოვებისას ეუბნება შორენას:

„ხურისისეულ სასახლეში გვინახულე, უტა“.

მიდიოდა წაბლების ხეივანში. ყოველ წუთს თვალწინ ედგა შორენა. მისი ხმა, მისი სუნთქვა, ჯერაც არ გაყროდა არსაკიძის ცნობიერებას.

ასე ეგონა: გვერდით მომყვებაო კიდეც. ახსენებდა თითქოს მის ლაზურ სახელს, აგონებდა სიყრმეს, სიკბუჯის შეწყვეტილ ღებნას, დედას უნაზესს, ფხოვერ მაღალ ცას და ლაზისტანის კამკამა ზღვას.

ისევ მოესმა სივრცეში შორენას ხმა, ისევ იელვა მის წინაშე ზღვისფერმა თვალებმა.

უმზაკვრო იყო მისი შემოხედვა, ზეცის რეკვასავით ჰამო — მისი ხმა.

„მართლაც, მართლაც ღირსია შორენა, ველის ყაყაოები თაყვანსა სცემდნენ, ოქროს თაველები თავს იდრეკდნენ მის წინაშე და უმძვინვარესი მხეცები ეგებოდნენ ფერხთით სანატრელს“.

ასე ეგონა არსაკიძეს ამ წუთში, სავსებით ახალი ადამიანი შემატებოდა მის ცნობიერებას. აღარა ჰგავდა იგი ფხოველ ძუძუმტეს, ხელახლად შობილათ ეს ქალი მისთვის, ამ გაზაფხულის მშვენიერ დილას.

სხვა რამეც უკვირდა არსაკიძეს:

„ვარდისახარი... ფარსმან სპარსს?...“

ჯერ კიდეც ამ გაზაფხულზე მსაჯულთუხუცესის მიერ წვეული იყო ფარსმანი, რალაც საშინელი ბრალის გამო პასუხის საგებლად.

ახლა ვაზირებს გადაუწყვეტიათ მისი დაოჯახება, თითქოს რომელიმე დიდი ერისთავი ყოფილიყოს ფარსმანი, ისე გულმოდგინედ ეკიდება მის დაქორწინებას მთელი სასახლე.

„უცილოდ მოსჭორა დიაცმა გლახუნა ავშანისძის გამოჯნურების ამბავი. სეფე-ქალები რამ გამოლია სასახლეში, ოვსთა მეფის ხარჭაყოფილს რომ არ დასხმოდა გიორგი მეფე თავს?!“

შოლოდ ეს იწვევდა ნატამალს იჭვისას: ბებერ ფარსმანს ვინ მისცაო საკბენი კბილები?

ან გიორგი მეფის შერქმეული სახელი „გლახუნა ავშანისძე“ სად გაიგონა ვარდისახარმა?

ამ წუთში სამუდამოდ შესძავდა ეს ქალი.

ინანა: ფხოვერ ცის ქვეშ გატარებული ტკბილი ღამეები, ინანა თავისი პირველი ვნება ამ „უსირცხვილო სიძვის დიაცის მიმართ“.

XXXII

განმგეტუხუცესი უცხვირობირო კაცი აღმოჩნდა. უკმეხად მიიღო ხუროთმოძღვარი მეფისა.

კურდღლის ტყავის ჯუბანა ეცვა, ზანტად აფახულებდა ლოპინარისფერ თვალებს. უზარმაზარ სელზე იჯდა სახედაკმუქვნილი, უკბილო ბებერი.

იკვნეულად შესცქეროდა არსაკიძეს თავის დაფანჩულ, თეთრ წარბებიდან.

ქუშამომჯდარ ცხენსავით ქმინაედა, უსიტყვოდ უსმენდა არსაკიძეს. როცა მოხსენება მოათავა ლაზმა, თავი აიღო ბერიკაცმა, მკლავით შემოიღვა ყბაზე და უგუნებოდ შეეკითხა ხუროთმოძღვარს:

„ოსპის წვენის გამო წაკიდებულან ლაზები და ბერძნები?“

ღიახო, დაუდასტურა არსაკიძემ იმ იმედით, საზრდოს გამოუცვლიანო მონებს.

„აღბათ გემრიელი ყოფილა ოსპის წვენი, არა?“

ესა სთქვა, უღოსავით დაგრებილ, თეთრ უღვაშებზე ჩამოისევა პეშვი. მერმე დაასწრო სტუმარს, სელიდან წამოდგა და გესლიანი ღიმილით ეუბნება:

„ეს იცოდე, ქაბუკო, მადლარი მონები ვერაფერს შეჰქმნიან კარგს. ეს ციხეები, ეს ეკლესიები და ეს სასახლეები მშვიერების მიერაა აგებული.“ სახეში შეაჩერდა არსაკიძეს და ეკითხება:

„შენ ლაზი ხარ, ხომ?“

ლაზი გახლავარო, დაუმოწმა არსაკიძემ.

„თუ ლაზი ხარ, ეგეც გეცოდინება, ქაბუკო, სადოღე ცხენი თუ გააძღე, ჰელოზე სხვა მიასწრებს უცილოდ, მწვევარი თუ გააძღე, კურდღელს ვერ მიეწვევა, მგელი რომ მგელია, მგელი რომ მშვიერი არ დაძრწოდეს, მაკე ცხვარიც გაასწრებდა უთუოდ.“

ხალხი თუ გაძღა, ქაბუკო, ეს იცოდე, ლოცვისაეც მიატოვებს და შრომასაც, მაშინ აღარც ციხეები გვექნება და აღარც ეკლესიები...

ჰი, ჰი, ჰი“, — ჩაიხვიხვინა ბერიკაცმა. ნადირისებრი ლოჯი გამოუჩნდა ორი.

იღვა მის წინაშე არსაკიძე მღუმარედ, წასვლა ეჩქარებოდა, მაგრამ ვერ გაებედნა ნაბიჯის გადადგმა. ახლა ღირკილოებზე წაეპოტინა განმგეთუხუცესი.

„შენ ქრისტეანი ხარ, ხომ?“

ქრისტეანი ვარო, ეგეც დაუდასტურა ლაზმა.

„აბა ერთს კიდევ გეტყვი, ქაბუკო, განა თუ ჩემი გამონაგონია ის, რაც გითხარი. უფალი ჩვენი მაცხოვარიც ამას ასწავლიდა ხალხს.“

უდაბნოში შიმშილობდა თავათ, შეგირდებსაც აშიმშილებდა. იგიც ხომ გახსოვს, ქაბუკო, ხუთი პურითა და შვიდი თევზით რომ გააძღო მან ბევრზე ბევრი?

რაკი ქრისტეანი ხარ, ეგეც მართებულია, რომ იცოდე, ქაბუკო: ხალხს სამი რამე უნდა ასწავლოს ერის წინამდგომმა ყოველმა: შიმშილი, ლოცვა და შრომა. ხოლო რაიცა შეეხება ომს, ომში აზნაურები წაასხამენ მონებს“.

(დასასრული შემდეგ ნომერში)

თელავის სიხის ლაგანდა

„განიფრთხე ძილი, ზე აღსდგე,
შთაიცი წერილთვალა რკინისა“.

თუშ-ფშავ-ზევსურთა გლოვა
ერეკლე მეორისა

სალამო ჩრდილებს სანამ არ დაბრის
გალებულია სამგან ჭიშკარი,
ხალხით სავსეა პატარა კახის
ნადარბაზევი და ნაციხარი.
დაბინდებამდის სინჯავენ თვალით,
ბრკეცვიალებს მინა და საჭურველი,
თვალს სჭრის ნაქედი რკინა და რვალი
და შეწყობილი მალლა ჭურჭელი.
დალაშქებისას დახშავენ ჭიშკრებს,
დააფიწყდებათ სანთლის ანთება...
მეფის სურათი აჰყვება ფიქრებს
და მტრის შემოსვლა მოელანდება.
დახედავს: ხმლები თელემენ ორ წყებად,
ოთახებს სძინავეთ ბნელფანჯრიანებს,
უცებ წერილთვალა კედელს მოსწყდება
და მუზარადებს შეაზრიანებს.
გადმოვა ლანდი, ცეცხლოვან აჩრდილს
შუქი დარჩება ნაფხურებად,
ტანს მოადგება პერანგი ჯაჭვის
და თავს ჩაფხუტი დაეხურება.
მძიმე ლითონით სახეს შებურავს,
ხმაღს ხელს დაავლებს მტვერში ნადებარს,
გამოიჭრება გარეთ ვეფხურად
და გალაგანზე შემოვარდება.
შედგება კოშკთან, ვით ნატყვიარი,
გაჩირადლენებულს გახედავს თელავს,
უკვირს, რაღა დროს თიბათვე არი
და ველარ დათელის ციციანათელას.

არ გუგუნებენ, უკვირს, ზარები,
 არ ისმის ჩეხვის ხმა ასპინძური,
 აღარ შემოდის გულის ამრევი,
 საქურისების დასტა ბინძური.
 სამზრიდან ურდო არ იძვრის რისხვით,
 არ მოჩანს ხანძრის ბოლი დასავლით,
 ალაზნის ველზე ვაზი ურიცხვი
 ჩამწკრივებული როქის სპასივით.
 და ნაციხარში სძინავთ ფარ-შებებს,
 ცახცახებს კოშკის ჩრდილი ცალთვალი,
 ხელდაბლუჯულ ფარს დინჯად დაუშვებს
 და ჩაფიჭრდება დიდი სარდალი.
 მერე ჩრდილოეთს გახედავს წამით,
 საშადლობელით და სიხარულით,
 წავა მშვიდად და გაქრება ღამის
 უცხო ჩვენება აბჯრის ჩხარუნით.
 შეაზრიალებს მუზარადს თურმე,
 როცა ცეცხლოვან თვალებს სცილდება,
 ჯაჭვი კედელზე მოძებნის ლურსმნებს,
 დაეკიდება და შესცივდება.
 გაელვიძება ხმაურზე დარაჯს,
 დაეკარგება ძილის გუნება,
 თვალს გააყოლებს აჩრდილებს წყნარად,
 და სიზმარს ველარ დაუბრუნდება.

ახალი ხელოვნება

რედაქცია

თავი მეოთხე

საღვთისმშობლის დაარსდა კოლექტივი. პირველად ორასამდე წევრი ჩა-
ეწერა. ჩქარა ახსნა-განმარტება მოვიდა ცენტრიდან: კოლმეურნეობები
ნებაყოფლობითის საფუძველზე დააარსეთო, და ბევრი გავიდა მეურნეო-
ბიდან.

აირჩიეს გამგეობა. გამგეობის თავმჯდომარეობა ბონდო ოჩიგავას და-
აკისრეს. უფრო მეტი: ჩამოყალიბებიდანვე საღვთისმშობლის კოლმეურნეობას
„ბონდოს კოლექტივი“ დაარქვეს, მეურნეობის წევრებმა — პატრისა(ცე-
მად, განდგომილებმა კი — უბად ასალებად.

შეუდგნენ მუშაობას.

პირველი იერიში, რაიადმასკომის თავმჯდომარის მითითებით, კოლ-
მეურნეობა სოფლის ეკლესიის შენობაზე მიიტანეს. გამგეობამ ასე და-
ადგინა: „ვინაიდან კოლმეურნეობა „განთიადს“ გაერთიანებული მუშა-
საქონლისა და სამუშაო იარაღისათვის ბოსელი და საწყობი სჭირდება,
გადმოტანილ იქნას სოფლის ეკლესიის შენობა თემის ცენტრში და გამო-
ინახოს შესაფერი ფართობი შენობის დასადგმელად“.

ფართობიც ჩქარა გამოიხაზა გამგეობამ.

ხენა-თესვის დრო მოახლოვებულა. „განთიადს“ ჯერ ერთი ღერი ფი-
ცარი არ გააჩნია შენობების ასაგებად. განკულაკებულებს სახლები ჩამო-
ართვეს, მაგრამ დარღვევას და გადმოტანას ვერ ახერხებენ. გასაჩივრე-
ბული გვაქვს დიდ მთავრობაში, დაგვაცადეთ, სანამ პასუხს მივიღებ-
დეთო, ამბობენ განკულაკებულნი. გადასახლება, კოკი ჩახაიასა და კვა-
რაცხელისა გარდა, ყველას მოუხსნეს. იქნება ჭონბაც ჭე დაუბრუნონ, —
ფრთხილობენ კოლმეურნეები და განკულაკებულებს აღარ ეძალებიან.

სოფლის ეკლესია ყველაზე ზეღსაყრელი საშენი მასალაა ბოსლისა და
საწყობის შენობისათვის. აღარ დააყოვნეს. 18 მარტს (ეს რიცხვი კარგად
ახსოვთ საღვთისმშობლებს) უთენია ზარის რეკა ასტეხეს.

ალიონზე ბონდოს კოლექტივის წევრები საბჭოს ეზოში იჯდნენ. როსტომი ზარის თოკს ექაჩებოდა.

— აქა ვართ ვველანი, რისთვის რეკავ? — დაუძახეს ჩოქოტომს ამხანაგებმა.

— ვახშაუროთ, რა გენადვლება! — იყო პასუხი.

— კარგი, კაცო, გამისკდა ყურის ბარაბანი!

როსტომი მაინც თავგამოდებით აფუგუნებდა ზარს. ბოლოს ბონდომ შეუტია: რას ჭირვეულობო.

როსტომი უხმოდ მოშორდა ზარს და ამხანაგების ჯგუფს შეუერთდა. ამ დროს ჩუტაც შემოვიდა საბჭოს ეზოში. ჩუტა კარსანიძე კომკავშირელი იყო. კომკავშირელებმა სავალდებულოდ გაიხადეს კოლმეურნეობის წევრობა. ჩუტამ დღეს დაიგვიანა. ეს შენიშნეს ამხანაგებმა.

როსტომმა დაინახა თუ არა მომავალი ჩუტა, ბონდოს მივარდა: „წუ რეკავ. აქა ვართო... აი თუ აქა ვართ“, — მიუთითა ჩუტაზე.

— აქა ვარ, ამხანაგო როსტომ!

— შუადღე მშვიდობისა! — მოუხადა ჭუდი როსტომმა.

ბონდომ გამოასწორა:

— ცოტა დაგაგვიანდა, ამხანაგო ჩუტა, მაგრამ არაფერია... ვეცადოთ, მომავალში აღარ დავიგვიანოთ.

რატომღაც მრავლობითი რიცხვით აღნიშნა ბონდომ ჩუტას დაგვიანება და სარდიონს გასძახა: წავიდეთო.

სარდიონ დურგლებს ებაასებოდა. მიბრუნდა და ბონდოს ხმადაბლა უთხრა:

— კაცო, საკმაო ხელსაწყო რომ არ გვაქვს, შენობა როგორ დავარღვიოთ, მუშა-ხელი ვაგვიცდება.

ბონდომ თავი მოიქექა.

როსტომი წამოეშველა:

— ნესტორ ჯალალანიას აქვს დურგლის ხელსაწყო, შევეუთვალოთ და გამოგვიგზავნის.

— ნესტორი ხომ ჩენი წევრი არ არის?

— რა ვუყოთ, რომ არ არის... უარს როგორ გაბედავს.

— არა, ამხანაგებო, რაცა გვაქვს, იმით იოლად წავიდეთ... პირველად გავუძლოთ როგორმე და... მერმის ყველაფერი საკუთარი გვექნება.

— წავიდეთ, ამხანაგებო! — ბონდომ კოლმეურნეებს გადახედა. უცებ ჩუტა ამოიღო მიზანში და თხემით ტერფამდე ჩაათვალიერა.

— როგორ მიცქერი? — შეკრთა ჩუტა და უკან დაიხია.

— მოდი აქ, — დაუქნია თითი ბონდომ.

ჩუტა მიუახლოვდა. ბონდომ მკლავზე წაავლო ხელი, გეგონებოდათ, უნდა უჩქმიტოსო.

ჩუტა აქარხალდა.

— ეს რა არის, ქალო? — ცერთა და საჩვენებელი თითით ჯასრისა ბონდომ ჩუტას კაბის სახელო: — აბრეშუმის კაბით მობრძანდი სამუშაოზე? ტუფლები რაღა უყავი?

ჩუტას ტირილი წასკდა.

— წადი, ტანისამოსი გამოიცვალე. აღარ ვნახო კოლქტოვში სკრებდუ-შინის კაბით სამუშაოზე... დასვენების დღეს რაღას ჩაიცვამ? პაი და მარშ!

არაფერ არ მოელოდა ასეთ სისასტიკეს ბონდოსაგან. მით უფრო არ მოელოდა ჩუტა... ერთბაშად აიღეწა მამის ოჯახში ვანებიერებული ქალი. იფიქრა: წაველ და აღარ დაებრუნდებო. და ბზრიალით გაბრუნდა. ჭიშკარს რომ მიუბახლოვდა, ნაბიჯს უკლო. უცბათ მოტრიალდა, ამხანაგებთან მიიბრინა და როსტომს ყურში ჩასურჩულა: თქვენ წადით, მე ტანზეც გამოვიცვლი და სადურგლო ხელსაწყოსაც მოვიტანო.

ბონდომ ყური მოჰკრა ჩუტას სიტყვებს. გვერდი აუქცია და უნებლიედ უღვაშებში ჩაიცივნა: ბონდო კმაყოფილი იყო თავისი საქციელით.

იორდანე გაიტაცა ჭაობის ამოშრობამ. ყველაფერი გადააფიქვდა. დილიდან დაბინდებამდე დაკოტავებული დგას ჭაობში და ხენეშით ამოაქვს მალლა მწვანე ბელტები. კაცის ხელი დაეტყო შმორისა და ციებ-ცხელების ბუდეს. დამდგარმა ნოყომ გზა იშოვნა და არხებს შუა მოქცეული ჭონქყო იმდენად გაბიცდა, რომ ზედ გავლა შეიძლება. იხვები დადღანით იკლებენ იქაურობას. იორდანე პარაზიტ ლელისკენ ერეკება მათ. ხანდახან ბრაზი მოსდის და მარინეს ხათრი, თორემ კურტუმ-გადმობრუნებული იხვები დანას ვერ ასცდებიან.

მარინე გრძნობს ამას. მთელი დღე „ოქში, ოქშის“ ძახილში აღამებს...

18 მარტს დილით იორდანე ჭაობში მუშაობდა, ზარის ხმა რომ შემოესმა. ბარი დაასო. სმენად გადაიქცა.

ზარის გუგუნნი მატულობდა.

„ნუთუ დღესაც კრება ექნებათ? — გაიფიქრა იორდანემ. — ჩამომწვევს რომ არ ჩამოუვლია“.

— წავიდე, დედაკაცო? — ხმამალლა მიმართა იორდანემ ცოლს.

მარინეს თოხი ეჭირა ხელში და არხიდან ამოღებულ ტლაპოს ასწორებდა. იორდანეს შეკითხვა ეუცნაურა. ქინაჭინით ყურები ჰქონდა დაბუგული. ზარის რეკა არ გაუგონია.

— სად მიხვალ?

— რეკა არ გესმის?

— ჰოო! — გამოაკეთა მარინემ, თითქო მართლა გაეგონოს ზარის ხმა. — იქნება კრება აქვთ რაიმე, ახალ ამბავსაც ჭე შეიტყობდი. გაყვეო, თუ არ ვეზარება.

— ტყვილა რომ მოვცდე? — შეყოყმანდა იორდანე.

— მუხლებს გეიმართავ. არაფერი არ გიჭირს...

იორდანემ სამუშაო მიატოვა, ტანისამოსი გამოიცვალა და საბჭოსკენ გასწვია.

საბჭოში არაფერი არ დაუხვდა. არც ზარს ეხვეოდნენ, გავწყვეტენანდებურად.

იორდანემ თავმჯდომარის ოთახში შეიხვდა. არაფერი არ იყო. სამკითხველოში შევიდა, არც იქ იყო ვინმე. მოგვიანებით საბჭოს დარაჯი გამოჩნდა ეზოში. თუნგი გაეცხო და მოჰქონდა.

იორდანე პარმალზე გამოვიდა. გაზეთიც თან გამოიტანა.

დარაჯმა პარმალი მორწყო... ცოცხი აიღო და დაგვას შეუდგა.

— გამარჯობა, ბიძი! მთავრობა ჯერ არ მოსულა?

— იყო და წავიდა, — უკმეხად უპასუხა დარაჯმა, იორდანესათვის არც კი შეუხვდავს.

— სად წავიდა, შენს გაზრდას?

დარაჯმა რკინისგზისკენ გაიშვირა ხელი. შებრუნდა და ცოცხი მოიქნია.

იორდანემ ვერაფერი ვერ გაიგო, მაგრამ სიტყვა აღარ შეუბრუნა.

ცოტა ხანს უკან ისევ შეეკითხა:

— დაბრუნდება, თუ იცი?

— რა ვიცი. პარტრიაკომის სხდომა ხანდახან ორ დღეს გრძელდება.

იორდანე ახლა მიხვდა, საბჭოს თავმჯდომარე პარტრიაკომში იქნება წასულიო...

ორღობეში ურმის ქრიალი მოისმა. ისე მძიმედ ქრიალებდა, შორიდანვე შეატყობდა კაცი, რომ ურემი გადატვირთულია.

იორდანემ ყური სცქვიტა. შარას გაჰხვდა.

ურემი საბჭოს ეზოს მიუახლოვდა, გზა გადაყელა და თვალუწვდენ ყამირზე გავიდა.

— შენი სახელი, ბიძი?

— გიზო!

— გიზო... ე რა კარგი ფრანციკული სახელი გიშოვნია.

დარაჯმა ბღვერით გადახვდა იორდანეს, რას მექილიკებო, უნდოდა ეთქვა, მაგრამ მის ჭიკაძას მოერიდა და დუმილი აჩია.

— შენს გაზრდას, გიზო, ვისია ეგ ურემი?

— კოლექტივის.

იორდანე ჩაფიქრდა. გაზეთი გადაშალა და თითქო დარაჯის მოკლე პასუხის ვრცელ ახსნა-განმარტებას დაეძებო, მეორე და მესამე გვერდი კიდით-კიდემდე ჩაათვალიერა.

ბოლოს გაზეთი გვერდზე გადადო და ისევ დარაჯს მიუბრუნდა:

— ეს რა დაურღვევიათ, ბიძი?

— ეკლესია გადმოაქვთ... ბოსელი უნდა ააშენონ.

გიზომ პარმალი მიატოვა. თავმჯდომარის ოთახი მორწყო და დაგვას შეუდგა. თან ჰკვიდა, თანაც შეწყობილად უსტვენდა:

„ღეღე, ვამიშვი აპორისტანში,
კობტა ვოგოს ჩამოგვიყვან,
დავიჯენ სახლში“.

გაქონებულნი

იორდანემ ყური წაუგდო. სიმლერის კილო გამოიცნა და მტერს დაუქანა. მლეროდნენ ამ სიმლერას ფოთის დარდიმანდი ბიჭები. ამოიხრა და ფიქრებში ჩაიძირა. ხმაურობამ გამოაფხიზლა იორდანე. თავი ასწია, თვალეები მოიკვლედიმა, თითქო ეძინაო. პარმალის კიბეზე მძიმე ნაბიჯით ამოდიოდა უჩა ბერულაეა. მიხრწნილ ბერიკაცს ძალღონე აღარ ემორჩილებოდა და ყავარჯენზე დაყრდნობილი დიდის ვაგლახით ინაცვლებდა ფეხს. ყავარჯენისა და ფეხის ხმა ოთახში შეპარულ ვაცის ბაკაბუქს მოგაგონებდათ.

იორდანეს გაუკვირდა უჩას დანახვა. ცნობისმოყვარეობამ აიტანა. სულს ძლივსლა იბრუნებდა მოხუცი. კიბე რომ ამოთვალა, კრინით ამოიხენეშა. წელში გასწორება სცადა, მაგრამ თავმა დასძლია და მთერალივით წაბარბაცდა თავმჯდომარის ოთახისკენ. მიიჩქაროდა ბერულაეა, ეტყობოდა მოთმინება აღარ ყოფნიდა, მაგრამ ხანდახმულს ქარებისგან დაღრეცილი ფეხები აღარ ემორჩილებოდნენ.

კარამდე მაინც დაჩახმახებული მივიდა. გარეშე კაცი იფიქრებდა, კარს შეაღებს თუ არა, ვილაცას თავს გაუხეთქავსო.

აი, მივიდა უჩა თავმჯდომარის ოთახის კართან. ნაბიჯს უკლო. წელში უფრო მოიხარა. კარში ცალი თვალით შეიჭვრიტა.

— ვის ეძებ, ბაბუ? — ღიმილით შეხვდა უჩას საბჭოს დარაჯი. ცოცხი ყედელზე მიაყუდა და მოხუცს გამოეგება. — რაზე გარჯილხარ, ბაბუ!

უჩამ მოწუხული თვალეებით შეხედა დარაჯს. ნიკაბი ატყანკალდა. მოგვიანებით გასცა პასუხი:

— შენ ვისი მატრაკვეცი ხარ, წიე? კაცური კაცი გაწყდა სამეგრელოში!

იორდანე დაინახა და ქაქანით მისკენ გაემართა:

— ცინგლიანი ღლაპი მკითხება, რაზე გარჯილხარო... წმ. გიორგიმ მოგიკითხოს თქვენ. ველარ გიცანი, თვალს აღარ მიჩანა... — ჩახედა უჩამ თვალეებში იორდანე ღვაშიჩაევას და კრუსუნით ჩმოჯდა სკამზე.

— იორდანე ღვაშიჩაეა ვარ, უჩა პატენი!

— ვეეო! ამ ჩენი ბარდლა ღვაშიჩაევას შეილი? — თითქო რალაცას იგონებსო, დამქნარი თითი ვაიშვირა უჩამ ღვაშიჩაევას ძველ სამოსახლოსკენ: — ბარდლა რაეა მყავს, შეილო, ზომ არ ავადმყოფობს?

იორდანეს ჩაეცინა.

— ეჰ, სადღაა ცხონებული... ოცი წელიწადია თქვენი ქირი წაიღო! — ხმამალა ჩასძახა იორდანემ, რაკი წინასწარ შეატყო მოხუცს, ყურს უნდა აკლდესო.

— ოცი წელიწადიო... მეიცა... შენ კოჭლი იორდანე არ ხარ? უტუს საწინააღმდეგოდ შენ ვაბედე კრებაზე გამოსვლა? რას ვაჩუმიებულხარ? პატროსანი კაცი მეგონე...

უჩა წამოდგა და ჩიფჩიფით გაშორდა იორდანეს. რაღაცა წყრობოდა უჩა. იწყველებოდა, მაგრამ უკბილობა ხელს უშლიდა და სიტყვები უგზო-უკვლოდ იკარგებოდნენ.

ისევ თავმჯდომარის ოთახში შევიდა. ყავარჯენს დასჯერებულა და-რაჯს შეეკითხა: თავმჯდომარე როდის მობრძანდებარა?

— შენ გეკითხები, წიე! — გაუმეორა უჩამ, როცა პასუხი ვერ გაიგონა.

— არ მოვა, ბაბუა, არა, — ურში ჩასძახა დარაჯმა და თავის საქმეს დაუბრუნდა.

— ჯოჯოხეთში წასულა! — წაიჩიფჩიფა გულგასიებულმა და ბაკუნით გაიარა მოგრო პარმალი.

კიბესთან რომ მიადწია, შეჩერდა. დიდხანს იდგა გაშეშებული. ნიკაპი უკანკალებდა მხოლოდ. მერე ერთბაშად მიბრუნდა და ისევ თავმჯდომარის ოთახს მიადგა.

— ეკლესიას ვინ ანგრევს, წიე? თავმჯდომარემ დაადგინა დანგრევა?

— არ ვიცი, ბაბუ, აღბათ, დაადგინა.

აუტყდა ხითხითი დარაჯს და რამდენიმე წუთს სული ვერ მოიბრუნა.

— რას ფრუტუნობ, აჯილღის გაკეთებულა! შენისთანების ხელწამოსაკრავი ვახდა წმ. გიორგის ეკლესია? დაგლახვროთ მისმა ძალა-დიდებამ! — მიაფურთხა უჩამ აქითქითებულ დარაჯს და უკან გაბრუნდა.

წაფერდებული მიდიოდა უჩა. თვალებს ხშირად ხუჭავდა, თითქოს მზის შუქს ერიდებოდა. ეზოში რომ ჩავიდა, შუბლი მოიჩრდილა (ჭიშკარს თუ დაეძებდა). კარვა ხანს ათვალეირა ეზო. რამდენჯერმე მიბრუნდ-მობრუნდა, რაღაც წაიბურტყუნა და ჭიშკარისკენ წავიდა.

საბჭოს ეზოს ეკლესიის ნანგრევებით დატვირთული ურმები მიუახლოვდნენ. წინა ურემს როსტომი უჯდა. „ჯვარცმა“ დაეყირავებინა და ცალი ხელით იმაგრებდა, არ გადაეარდესო.

უჩა დატვირთულ ურმებს შეეფეთა. შედგა. თვალევი მოწუხა და წინა მეურმეს მიაჩერდა.

— აში, ნიკორა! — განგებ ხმამაღლა შეუძახა როსტომმა ისედაც გავეშებულ ხარებს.

უჩა შუა შარაზე გაჩერდა. შუბლზე ხელს ძლივს იმაგრებდა. მეურმე მაინც ვერ იცნო.

— გზა, მომე, ბაბუ! — დასწყვიელა როსტომმა მიახლოვებოასა.

— მეიცა, შენს გაზრდას, — აფუსფუსდა უჩა, მაგრამ განზე დადგომა ვერ მოახერხა და ურმისკენ წაბარბაცდა.

როსტომმა ურემი დააყენა. ხელი ასწია და უკან მომავალი მეურმეებიც გააფრთხილა: შეჩერდითო.

— გზას ვერ ხედავ, ბაბუ? — მკვახედ მიაძახა მოხუცს. როსტომის ხმაში წყრომაც ისმოდა, შიშიც და მოკრძალებაც.

— ვინ ხარ, შვილო? — აჩიფჩიფდა უჩა. ურემს მიადგა. ჩაღდაც და-
ეყრდნო ფიცრები შეათვალთვალა. — რა დაგინგრევიათ, შვილო?

ხელი მოაფათურა. აყირავებულ ჯვარცმას ირიბად აპხედა. მონუს-
ხულივით მიაშტერდა. ნიკაპი ჩამოუვარდა, უკბილო ნუნები გამოუჩნდა...

— ამას რას ვხედავ!.. ამას რას ვხედავ!.. იესო მაცხოვარო! — დაიგ-
მინა უჩამ და, თითქო ლოდი დაეცაო, უგრძნობლად გაიშხლართა მი-
წაზე.

როსტომმა იკადრა ურმიდან გადმოხტომა. გაფითრებული მივარდა
მოხუცს და მისი ფეხზე წამოყენება სცადა. მოხუცი არ ემორჩილებოდა...
წამიც და უჩა გაღურჯდა. როსტომმა თვალებში ჩახედა მოხუცს. მაჯა
გაუსინჯა... გულზე ყური დაადო და სასოწარკვეთით დაიყვირა: მიშვე-
ლეთო.

უჩამ გაიზმორა, გაზმორებისას ნიკაპი აუკანკალდა მხოლოდ... ნიკა-
პიც გაქვედა და ახლა ჩაშვეებული ტუჩები შეირჩნენ დამძლარი წურბე-
ლებივით.

— მიშველეთ! — კვლავ დაიღრიალა როსტომმა და სანამ მეურმეები
მიირბენდნენ, მოხუცი ხელში გაუცივდა.

ხმაურობაზე მეურმეები მოცვიდნენ. იორდანესაც ჩაეწვეთა ყურში
როსტომის სასოწარკვეთილი ხმა. იაზრა, რაღაც ამბავიაო და დარაჯს
მიადხა, წყალი მიაშველეო. გიზო თუნგით გაეჭანა შემთხვევის ადგილის-
კენ. მირბენისთანავე მოხუცს წყალი გადაასხა თავზე, მაგრამ მოხუცი
ისედაც ლოდივით ცივი იყო.

იორდანემ შორიდანვე იგრძნო, მოხუცი მომკვდარაო, ყაბალახი მო-
ინადა და გულხელდაკრეფილი დადგა ცხედრის მახლობლად.

— რა ცოდვამ ააბოდილა ამ დილაადრიან? — წაიბურტყუნა თავის-
თვის.

როსტომი გაფითრებული იდგა. ბონდო აქოშინებული მოვარდა. და-
ინაბა თუ არა ფერწასული როსტომი, წყრომით ჰკითხა: რა მოგვიცადაო.
მას მოეჩვენა, თითქო როსტომი იყო მიზეზი უჩას უეცარი გარდაცვა-
ლებისა.

— ურემი დააჯახე?

— არა, კაცო, ხატს შეხედა და წაიქცა. დაძახება ველარ მოვასწარი,
ჩამაკვდა ხელში...

როსტომმა თვალი მოაჩიდა ცხედარს.

ხალხი მატულობდა. დედაკაცებიც გაჩნდნენ საიდანლაც, მაგრამ შეც-
ხადება ვერაინ ვერ მოახერხა.

ხატის ფიცრები გაშალეს და ცხედარი ზედ დაასვენეს.

— ოჯახს აცნობეთ? — იკითხა ბონდომ.

— ბაბაია, ვინ მომიკლა შენი თავი?.. — გაისმა პასუხად უტუ ბერულავას ბოხი ხმა.

უტუმ ფალავანივით გაარღვია ხალხის რკალი და დააცხრა ცხედარს. უტრემლოდ ღრიალებდა უტუ-
იშენდა...

— ბაბაია, გამეცი ხმა... ვინ დაგამუნჯა, ბაბაია? ვის შეშურდა შენი ცხოვრება? მითხარი, ბაბაია, ვინ წამართვა შენი თავი ასე ახალგაზრდა?

მოშორებით ვიღაცას ხმამაღლა გაეცინა.

უტუმაც შენიშნა, რომ ეს მწარე დაცინვა იყო და ენა შეუბოძიკდა.

— რაღა ახალგაზრდა, შე დალოცვილო, მაგის ხნის ქვა აღარ გღია საღვამიჩაოში, — ჩაილაპარაკა მეორემ.

მართლაც, უჩა ბერულავა უკანასკნელი უხუცესი იყო მთელს სოფელში. მოკბილე არავინ ჰყავდა. უჩას ამით თავიე მოჰქონდა და ხშირად იტყოდა ხოლმე საუბარში: თქვენ უჩას რას ეხუმრებით, ახალგაზრდობისას უტუ მიქაეას ჯარში მიბრძოლია, შევილსაც, მიქაეას პატივსაცემად, უტუ დაეარქვიო.

უტუ არა ცხრებოდა. მოთქმა-ტირილში ხშირად ეკითხებოდა მიცვლებულს, ვინ მომიკლა შენი თავიო.

როსტომს კანკალი აუფარდა. იფიქრა: მე თუ მამრალებს ბერულავა მამის სიკვდილსო, ხალხს მოშორდა და ხის ძირას მიიყუყა დამფრთხალი ქათამივით. მოსახვევში თმაგაწეწილი დედაკაცი გამოჩნდა. დაინახა თუ არა თავშეყრილი ხალხი, იტაცა თმებში ზელი და ცივი ხმით იკივლა. სანამ ცხედარს მიუახლოვდებოდა, ლოყები დაიკაწრა, თმის კიკინა ჩამოიგლოჯა, დააცხრა ცხედარს და მანამ იჩხველა, სანამ კაბის ზონარი არ გაუწყდა.

უტუმ თავი მოიწონა: რა კარგი მოტირალი ცოლი მყავსო, თვითონაც ხმა მისცა და აქამდე დაჩუმებული სოფლის დედაკაცებიც აიყოლია.

— დამენგრა ოჯახი, დამენგრა, ბაბაია, შენი აშენებული ოჯახი! — დმუოდა უტუ.

— ჩემო ბატონო, ჩემო ტკბილო და შაქარო, დიდო ბატონო! — მოთქვამდა უტუს ცოლი.

უტუმ ტირილი მოათავა. ხალხში შეერია და გამომწვევი ხმით ჰკითხა ბონდოს: ვინ მოჰკლა, ბონდო, მამაჩემო.

— შარზე ხარ? — ველარ მოითმინა ყოველთვის დინჯმა და აუჩქარებელმა ბონდომ.

— ოჯახს მინგრევთ და მამაც მომიკალით?

— შარი არ გაგვივა, უტუ! — უტუს გასაგონად სთქვა სარდიონ გოგოლაძემ....

— ენახოთ! — დააკანტურა თავი უტუმ და თავისიანებს მიმართა, გასვენებაზე მიშველეთო.

ცხედარი წაიღეს.

ბონდომ კოლექტივის წევრები ვაიფროთხილა, ახლოს არ გაეკროთო. ურემს შეაბტა და ეკლესიის ნანგრევები ყამირზე გაიტანა. მათგან კოლექტიველებთან დარჩენა არცაა. ბონდო დაიშარტოვა და მასთან სუბარი გააბა.

სოფლის სიღრმიდან ქარს გლოვისა და ტირილის შემზარავი ხმა მოჰქონდა.

პარტრაიკომში ბიუროს სხდომა მიმდინარეობს. მთლიანი კოლექტივიზაციის შედეგებს აჯამებენ. სოფლის საბჭოს თავმჯდომარეებიც ესწრებიან სხდომას. დარბაზი ბურუსშია გახვეული. პირველად რაიკომის მდივანმა დაარღვია წესრიგი. მას სხვებიც მიჰყვნენ და საფერფლეები რომ აღარ ეყოთ, წყლით სავსე გრაფინი გადადგეს, რათა ლანგარი საფერფლედ გამოეყენებიათ.

ზოგი საყვედურს აცხადებს: დაეხრჩვიოთ, მაგრამ საჩივარი მდივნის ყურამდე აღარ აღწევს. ცხარე კამათი და წამოძახილები იპყრობენ სხდომის საერთო ვულისყურს. მოულოდნელმა ქარაშოტმა ღია ფანჯრები ერთმანეთს მიანარცხა. მინები ლაწანით წამოვიდა ქვემოთ, მაგრამ სხდომის დაძაბულობა წამითაც არ შენელებულა ამ უჩვეულო ხმაურობის გამო.

რაიღმასკომის თავმჯდომარე ამბობს სიტყვას. მას ხშირად აწყვეტილებენ წამოძახილებითა და საყვედურებით. ზარის წკარუნს აღარაეინ აღარ ეპუება. არც ვაფროთხილება და დარბაზიდან გაძევების მუქარა მოქმედებს ზოგიერთ წრესგადასულზე.

რაიკომის ინსტრუქტორი ვაშალომიძე თავჩაქინდრული ზის. მანქანაზე გადაბეჭდილ ქაღალდებს ფურცლავს. უბის წიგნაკში შენიშვნებს იწერს.

რაიღმასკომის თავმჯდომარე საღვამიჩაოს არტელს შეეხო. მიხა კარსანიძე გამოცოცხლდა. უური სცქეიტა ვაშალომიძემაც.

— მეტად ხელსაყრელი პირობები აქვთ საღვამიჩაოელებს — აღნიშნავს პაქუ ხორავა: — ხალხი მონდომებულია. კიდევ მეტი: ხალხი კომუნის დაარსებას მოითხოვდა.

— პროვოკაციული მოთხოვნა იყო! — შენიშნა ვაშალომიძე.

— აი, ამხანაგებო, — გაიშვირა ხელი ხორავამ ვაშალომიძისაკენ, — მე დღემდე განგებ არსად არ დავასახელე ამხანაგი ვაშალომიძე, რომელიც რაიკომის სახელით გამოდიოდა სასოფლო კრებებზე კომუნის დაარსების წინააღმდეგ. ის ბიუროს სხდომაზეც ამასვე იმეორებს: კომუნის მოთხოვნა პროვოკაციული იყო.

— ვიმეორებ, პროვოკაციული იყო. მე დავამტკიცებ ამას.

— მე აღარ მესმის, ამხანაგებო, ვის დაუფუჯერო — პარტიას თუ ამხანაგ ვაშალომიძეს. კომუნა ნაადრევია... ნებაყოფლობის გარეშე არტელის დაარსება კონტრარევოლუციური ნაბიჯია... ვთქვამთ, ვაშალომიძე ნებაყოფლობით არ შედის არც არტელში, არც კომუნაში. რატომ? რატომ? რატომ? რა ვუპასუხოთ პარტიას და ხელისუფლებას?

— უნდა განცხადება დავსწეროთ: არ ვარგივართ და ვაგვენთავისუფლეთო, — შენიშნა ვაშალომიძემ.

დარბაზი შეირბა. ვაკვირვებით გადახედეს ვაშალომიძეს. ზოგს გადაქარბებულად მოეჩვენა ინსტრუქტორის ასეთი კილო. ზოგმა ასე გაიფიქრა: ეტყობა, ზურგი მავრა აქვსო. აქა-იქ ჩურჩულიც ასტეხეს.

— ეს მართალია, ამხანაგებო! — წამოეშველა ვაშალომიძეს რაიკომის მდივანი. — თუ ჩვენ არ ვარგივართ და ყოველი სიძნელის წამოჭრისას აეჩხველდებით: „როგორ მოვიქცეთ“, „ვიღუპებით“, „მოგვეშველეთ“, პარტია შესძლებს პანიკორების შეცვლას ჩვენი განცხადების გარეშეც.

ხორაეა შედგა. ის არ მოელოდა რაიკომის მდივნის ასეთ რეპლიკას. ამას წინათ ხორაეა პირადად ესაუბრა რაიკომის მდივანს. ვაშალომიძეზეც ჩამოუგდო სიტყვა. უსაყვედურა: ტაქტი არა აქვსო. მისი საქციელი სრულებით არ შეეფერება პარტიული მომუშავის საქციელსო. ისიც ჩააწვეთა ყურში — ვაშალომიძე რაიკომს უპირისპირდება, რაიკომის დადგენილებებს საჯაროდ აბიპარუებს, მის ავტორიტეტს აბუზად იგდებსო. საუბრის დროს რაიკომის მდივანს გარკვევით არაფერი არ უთქვამს ვაშალომიძის საქციელის გამო, მაგრამ ხორაევს მოეჩვენა, ვაშალომიძის საქმე ვათავებულობა, ერთი ასეთი შემთხვევაც და ის სამუდამოდ აიკრავს გუდა-ნაბაღს რაიკომის აპარატიდანო. დღეს ვაშალომიძეს ეთანხმება რაიკომის მდივანი. რეპლიკებს უწონებს, თვითონაც ეხმარება. ეს არ მოსწონს ხორაევს.

შეტრევაზე გადასვლას მაინც წაყუჩება არჩია. სიტყვის კონსპექტი ჩათვალა. მოხსენება განგებ შეამოკლა და ასე დაასრულა: ბიურომ დღესვე უნდა გასცეს პასუხი ყველა მტკივნეულ საკითხსო.

საღვამიზაოს საბჭოს თავმჯდომარემ ითხოვა სიტყვა. იგავით დაიწყო: ერთ ხანშიშესულ თათარს ორი ცოლი ჰყავდა: ერთი ახალგაზრდა, მეორე ქალბატონი. გათენდებოდა თუ არა, ახალგაზრდა ცოლი გამოიყვანდა ქმარს მზის ყურზე, გადაუწვედა თავს და რაც ქალბატონი გაანდა წვერ-ულვაშში, ღერა-ღერა აგლეჯდა. შემდეგ ქალბატონი ცოლი გამოვიდოდა და ახლა ის, რაც შავი ბალანი ერია, იმას აცლიდა ღერა-ღერა. ცოტა ხნის შემდეგ თათარი ქოსას დაამსგავსეს უცნაურმა ცოლებმაო...

აქა-იქ გაიციინეს.

— ისე მოგვდის ჩვენც ამ კოლექტივის თაობაზე. მოვიწვიეთ სახალხო ყრება. გამოვიდა რაიკომის თავმჯდომარე და ილაპარაკა — ერთთავად უნდა ჩაეწეროთ კოლექტივი. ხალხმა კომუნა მოითხოვა.

— ხალხმა კი არა, კულაკმა ბერულავამ, — შენიშნა ვაშლომიძემ.

— ბერულავას სხვებიც უჭერდნენ მხარს, ამხანაგო ტიტე, ვიფიქრე: ეს არი, გვეშველა მეთქი. ახლა გამოვიდა რაიკომის ინსტრუქტორი და განაცხადა: კომუნის დაარსება შეუძლებელია, პირველმა წინააღმდეგობის მზადობა. გადავწყვიტეთ არტელის დაარსება: ორასი კაცი ჩაეწერა არტელში. არ გასულა სამი დღე, მოვიდა ცირკულიარი: არტელი ნებაყოფლობის საფუძველზე უნდა ჩამოაყალიბოთ, ძალდატანებას ადგილი არ ექნესო. იზუვლა ხალხმა, თუ ჩემ ნებაზე კი არის, რად მინდა თქვენი კოლექტივიო, მე ჩემთვის მიჩვევნიარო. ადგა და ორი წილი გავიდა კოლექტივიდან. ვინც დარჩა, აღარც იმათ აქვთ გული მუშაობაზე. ჩამოვდივარ რაიონში. აქ შეკითხებიან: როგორ მიდის მთლიანი კოლექტივიზაციის საქმეო. რამდენი პროცენტი გყავს გაერთიანებულო. აღარ ვიცი, ამხანაგებო, ვის როგორი პასუხი გავსცე. საქმე ამდენ გაწამაწიას არ ითმენს. თესვის დრო თუ ხელიდან გავგექცა, მოჩჩა. მომავალ წლამდე კოლექტივის დაარსებაზე კრინტს ვეღარ დასძრავ. დღეს მაინც გვითხარით რამე გარკვეული, ამხანაგებო! ასე მუშაობა შეუძლებელია. ყოველდღე ახალ-ახალი დადგენილება ვის გაუგონია?

ბევრმა გაიმეორა კარსანიძის სიტყვის დედა-აზრი. ახალი ფაქტებიც დაუმატეს. ყველა მოითხოვს გარკვეულ და ნათელ პასუხს. რაიკომის მდივანი დაწერილებით იწერს წიგნაკში სოფლის საბჭოს თავმჯდომარეების შენიშვნებს.

ვაშლომიძემ აიღო სიტყვა. ხორავა მოემზადა: მარადიული კალაპი მოაწყო და ბლოკნოტი მიიჩოჩა. კარსანიძე ნიდაყვს დაეყრდნო. სიჩუმე ჩამოვარდა. გულში ბევრი ფიქრობს: ენახოთ, რას იტყვის ვაშლომიძე, თავს როგორ იმართლებსო.

— მე გოცუბული ვარ ზოგი ამხანაგის პანიკური სიტყვით, — დაიწყო ვაშლომიძემ. — ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს პარტიას და ხელისუფლებას არასდროს არ უფიქრიათ კოლექტივიზაციის საკითხზე, თითქოს ეს ახალი ამბავი იყოს, თითქოს ეს ციდან ჩამოვარდნილი რალაც უცნაური მოვლენა იყოს. სანამ არსებითად შეეცებოდნენ აქ წამოკრილ საკითხებს, ორი რამ უნდა მოევაონო ამხანაგებს: პირველი — მთლიანი კოლექტივიზაციის წინამორბედი პერიოდი, და მეორე — პარტიის პოლიტიკა მთლიანი კოლექტივიზაციის პერიოდში.

ვაშლომიძემ დინჯად და საფუძვლიანად განმარტა კოლექტივიზაციის წინამორბედი პერიოდი, მოიშვევლია პარტიის მეთხოვეტე ყრილობისა და მეთექვსმეტე პარტკონფერენციის რეზოლუციები და ასეთი დასკვნა გააკეთა: — თუ აღდგენისა და რეკონსტრუქციის ხანებში პარტია შესაძლოდ თვლიდა მხოლოდ იმ რაიონებში ჩამოეყალიბებია კოლექტიური და საბჭოთა მეურნეობები, სადაც საამისო პირობები უკვე მზად იყო, მაგრამ დაუშვებლად მიაჩნდა კულაკობის, როგორც კლასის, ლიკვიდაციის ლოზუნგის გადმოსროლა, დღეს, მთლიანი კოლექტივიზაციის ხანაში, დასაშვებად მიაჩნია ინდივიდუალური ტიპის მეურნეობათა არსებობა,

მაგრამ შესაძლებლად სთვლის კულაკობის, როგორც კლასის, არსებობას. აქედან ლოზუნგი: „ბრძოლაში გავტეხთ ამ კლასის წინააღმდეგობა“. ეს ნიშნავს: კაპიტალისტური ელემენტების შეზღუდვის პოლიტიკის კულაკობის, როგორც კლასის ლიკვიდაციის ახალ პოლიტიკაზე გადასვლას. ეს ნიშნავს აღდგენისა და რეკონსტრუქციის პერიოდში პარტიის მიერ ჩატარებული მუშაობის ლოგიკურ დაგვირგვინებას. ვგონებ, ვასაგებია, ამხანაგებო!

— სიტყვების რახარუხია და სხვა არაფერი! — გესლით შენიშნა ზორავამ.

— თუ ასეა, მაშინ ვურჩევ ამხანაგ ზორავას, აიღოს ამხანაგ სტალინის სტატია: „კულაკობის, როგორც კლასის, ლიკვიდაციის პოლიტიკის შესახებ“ და იქ მოტანილი განმარტებები იქნებ აღარ მოეჩვენოს სიტყვების რახარუხად. ვისაც ვაგების უნარი შესწევს, ის მას გაიგებს უკველად.

ზორავა გაქვავდა. რას იფიქრებდა, თუ ვაშალომიძის მოსაზრებები სტალინის მოსაზრებათა განმეორება იყო. ის საერთოდ არ ეტანებოდა წიგნებსა და ჟურნალ-გაზეთებს. ეს ერთი ხანია ვაზეთებსაც აღარ კითხულობდა „დროს უჭონლობის გამო“.

— ახლა განვიხილოთ, — განაგრძო ვაშალომიძემ: — საკითხის მეორე მხარე: არტელების ჩამოყალიბების საკითხი მთლიანი კოლექტივიზაციის პირობებში. მიემართოთ სტალინის განმარტებებს. რას ამბობს ამხანაგი სტალინი? „საკოლმეურნეო მოძრაობის ძირითადი რგოლი, მისი უმთავრესი ფორმა, რომელსაც ხელი უნდა ჩაეკიდოთ, ამჟამად არის სასოფლო-სამეურნეო არტელი“. და არა კომუნა, ამხანაგო ზორავა. „ჯერჯერობათ არ მომწიფებულა პირობები სასოფლო-სამეურნეო კომუნისთვისო“, ამბობს ამხანაგი სტალინი. ვგონებ, სადაო არ უნდა იყოს ამხანაგ სტალინის ეს მოსაზრება.

ზორავა დამუნჯდა. დიდის ფაბით ამოწვდილი მარადიული კალამი ხელიდან გაავლო. ბლოკნოტი ისევ გვერდზე გადასდო და სმენად გადაიქცა. გარეგნულადაც იერი ეცვალა ზორავას. აკაპიწებული ულვაშები ჩამოეშალა, შუბლი ტალახა ოფლით შეეკვნეჭა.

ვაშალომიძემ განაგრძო:

— რა პრინციპებზე ხდება არტელის ჩამოყალიბება? „ჩვენი კოლმეურნეობრივი პოლიტიკის წარმატება, — ამბობს ამხანაგი სტალინი, — სხვათა შორის იმით აიხსნება, რომ ეს პოლიტიკა ეყრდნობა საკოლმეურნეო მოძრაობის ნებაყოფლობას...“ — გაუსვა ხაზი ვაშალომიძემ უკანასკნელ სიტყვას და ზორავას გადახედა, — „არ შეიძლება კოლმეურნეობების შექმნა ძალით. ეს სულელური და რეაქციული ნაბიჯი იქნებოდა. კოლმეურნეობრივი მოძრაობა უნდა ეყრდნობოდეს გლეხობის ძირითადი მასების აქტიურ დახმარებას“. ახლა ვიკითხოთ, ამხანაგებო, არის თუ არა ჩვენს მხარეს გლეხობის ძირითადი მასა და შეგვიძლია თუ არა იმედი ვიქონიოთ მის აქტიურ დახმარებაზე? არის. გვაქვს ყველაფერი

საბუთი, იმედი ვიქონიოთ, რომ გლეხობის ძირითადი მასა ჩვენ დაგვცხმარება, ხომ სიმართლეს ვამბობ, ამხანაგო კარსანიძე?

კარსანიძე თავის დაქნევით უპასუხებს. ცალი თვალით ხომ ვაქცხმარებო, ხომ არ მიცქერისო.

— კარსანიძე სდუმს, მაგრამ ღუმილი თანხმობის ნიშანიაო, — ამბობენ რუსები... სწორი ხელმძღვანელობით გლეხობის ძირითადი მასა ჩვენს მხარეს იქნება. მაგრამ ისიც უნდა აღვნიშნოთ, რომ სანამ ბერულავები და მალანიები იბარბაშებენ ჩვენს სოფელში, არტელების საქმე მუდამ ჩაშლის საშიშროების წინაშე იქნება. ბერულავა კომუნის დაარსებას მოითხოვდა. რა ვასაკვირია, რომ კულაკი, რომელიც სულერთია უნდა განკულავდეს, კომუნის დაარსებას მოითხოვდეს. სამაგიეროდ იორდანე ლეამიჩავა, პატიოსანი მშრომელი და უღარიბესი გლეხი, გამოდის და ამბობს, ტყუილია, ბერულავას კომუნაში მე შემესვლედი არ ვარო. ლეამიჩავას უამრავი თანამოაზრე ჰყავს. თქვენ კი ამას ანგარიშს არ უწევთ, ამხანაგო ხორავა. თქვენ და თქვენი თანამოაზრენი არც იმას უწევთ ანგარიშს, რომ ახლად დაარსებული არტელები თვალსაჩინო ხელმოკლეობას განიცდიან და ყოველგვარი დახმარებაა საჭირო. დახმარება როდია, ამხანაგებო, ადგეს რაიონული მომუშავე და არტელის გამგეობას ეკლესიის დანგრევის უფლება მისცეს.

— იქნება ეკლესიის დანგრევაც შეცდომაა, ამხანაგო ტიტე? — დაცინვით შენიშნა ხორავამ.

— მოგახსენებთ, — ვაშალომიძე ხელში იღებს 2 მარტის „პრავდას“ და კითხულობს: — „არაფერს ვამბობ იმ, უკაცრავად პასუხია, „რევოლუციონერებზე“, რომელიც არტელის ორგანიზაციის საქმეს იწყებენ ზარების ჩამოხსნით... ზარების ჩამოხსნა, თითქო ეს დიდი რევოლუციონერობა იყოს!“ — სწერს ამხანაგი სტალინი. თქვენ კი, ამხანაგო ხორავა, ზარებს ეკლესიის შენობაც ზედ მიიყოლეთ და ვითომ დიდი საქმე გაუყეთეთ საღვამიჩაოს არტელს.

ხორავას ფერი ეცვალა. გაზეთს წაუბოტინა. ვაშალომიძემ გაზეთი გადააწოდა და ხაზგასმულ ადგილზე მიუთითა.

— მე ვფიქრობ, — დაასრულა სიტყვა ვაშალომიძემ, — რაიკომი სათანადო დასკვნებს ვააკეთებს დაშვებულ შეცდომათა გამო. რა ვუყოთ, თუ ეს დასკვნა ორგანიზაციული ხასიათისაც იქნება ზოგიერთ ამხანაგის მიმართ.

სიჩუმე ჩამოვარდა. პაპიროსსაც აღარავინ ეწევა. გაკვირვებულნი გადახედავენ ერთმანეთს, თითქო არა სჯერათ ვაშალომიძის მიერ გაკეთებული დასკვნებიო. კარსანიძემ რალაც წასურჩულა თავის გვერდით მყოფს. იმანაც ჩურჩულით უპასუხა. კარსანიძემ თავი გააქნია, როგორც მყვინთავი იქნევს თავს წყლიდან ამოსვლისას, ნიდაყვს დაეყრდნო და გარინდდა.

რაიკომის მდივანმა თვალი მოავლო დარბაზს. ეუცხოვა ბიუროს სხდომაზე დამსწრეთა ასეთი ღუმილი. ღუმილი გრძელდება.

დამტყვევლი ფანჯრიდან სისინით შემოდის გაზაფხულის ვარდის-
აფი. დარბაზი თანდათან იწმინდება თუთუნის კვამლით შეზუთულ პატი-
საგან. ეზოდან ისმის ფრინველთ კრიამული. დედალი ბელუჩეხუ ლურჯ-
ვად გასნატულან აკაციის ტოტებზე. მამლებს თავი მოსწონათ საყურადობრი
მოღვმის განაყოფიერებაზე ზრუნვის გამო. რაიკომის ეზოს, სიღრმეში
გაბიჯვულ ჰადრის კენწეროზე შაშვი ლოცულობს, აინუნშიაც არ იგ-
დებს ეზოში მოსიარულე ხალხს. ალბათ, მასაც სჯერა, რომ კრუბ ფრინ-
ველებზე ნადირობა ცოდვაა და დანაშაული.

სახლის წინ კეკლუცად ირხევა ტყუბი დებივით აშოლტილი სამი კე-
პაროაი. მათი კენწეროების ერთმანეთთან მიახლოება და განშორება
უნებლიედ გაფიქრებინებს: კვიპაროსები რაღაცას უჩუქრულებენ ერთ-
მანეთსო.

ხორავას ყურადღება კვიპაროსების ქანაობამ მიიპყრო. მას წამით გა-
დავიწყდა ბიუროს სხდომა, რაიკომის მდივნის მოულოდნელი რეპლიკა,
ვაშლომიძის დაუზოგავი გამოსვლა მის წინააღმდეგ. ის მოსწყდა სი-
ნამდვილეს. გაპყვა ოცნებას, კოლხეთში ჩამავალი მზის მომზიბლავ სა-
ნახაობას.

„ორგანიზაციულ დასკვნასაც რომ მოითხოვს!“ — იფეთქა სადღაც
ხორავას მეხსიერებაში და ხორავა სინამდვილეს დაუბრუნდა. მან ახლა
შენიშნა, რომ სხდომის მონაწილენი ხმაგაკმენდილნი ისხდნენ. თვითონ
მას ორი მარტის გაზეთი ედო წინ გადაშლილი. მოაგონდა, რომ სტატია
ბოლომდე არ ჰქონდა ჩაკითხული. იპოვა ის ადგილი, საცა შეჩერდა, და
კითხვა განაგრძო.

რაიკომის მდივანმა აიღო სიტყვა. დარბაზი ოდნავ შეირბა. კუთხეში
პაპიროსი ააბოლა ვილაცამ.

მდივანიც კოლეგტივიზაციის ფრონტზე დაშვებული შეცდომების
აღნუსხვას შეუდგა. ცალკეული მიღწევებიც ახსენა, მაგრამ სხდომის ყუ-
რადღება შეცდომების გასწორებისათვის მისაღებ ზომებზე შეაჩერა. ჯერ
რაიკომის მუშაობა გააჩიტიკა, შემდეგ რაიკომის რწმუნებულებს მოს-
დგა. არც სოფლის საბჭოს თავმჯდომარეები დასტოვა უყურადღებოდ...

— კომუნის დაარსების მოთხოვნა, — სთქვა რაიკომის მდივანმა, —
ცხადია, გულწრფელი მოთხოვნა არ იყო...

„ეჰე, შენც ეგრე?“ — გაივლო გულში ხორავამ და გაზეთი გვერდ-
ზე გადასდო.

— უტუ ბერულავას გამოსვლა საღვამიჩაოს სოფლის კრებაზე, ცხა-
დია, პროვოკაციული იყო, გლეხებში არევ-დარევის შესატანად ვამიზნუ-
ლი. ნუ გვიწყენს ამხანაგი ხორავა, თუ მას აშკარად ვეტყვით, რომ ის
უთუოდ შესცდა, როცა კულაკ ბერულავას ტაში დაუკრა. მან ამ ტაშით
ასიამოვნა ბერულავას და მის თანამოაზრეებს, ხოლო არტელში გასა-
ერთიანებელი ძირითადი მასა შეაშფოთა და შეიძლება რამდენიმე ხნით
ჩამოგვაშორა კიდევ. ეს უდავოა, ამჩანაგებო. ეკლესიის დანგრევაც უთუ-
ოდ დიდი შეცდომაა. სხვაგანაც მოზნა ასეთი ამბავი და მე მხოლოდ

გულწრფელად უნდა ვესაყვიელო ჩემს მოადგილეს, ამხანაგ გოგონებს, რომლის ნებართვითაც მოხდა ეს მეორე შემთხვევა ეკლესიის დაზარებისა. წინათ რომ დაგვენგარია, კიდევ ჰო... მაგრამ დღეს, როცა ყოველ უხეირო მოქმედებას აფთიაქის სასწორზე სწონიან ჩვენი მტრები, და უმნიშვნელო ამბავს ზღაპრულად აზვიადებენ, ასეთი ურაკომუნისტური ნაბიჯის გადადგმა, რბილად რომ ვთქვათ, დანაშაულს უდრის. ჩვენ, ცხადია, ეპეი არ შეგვდის ამ ამხანაგების გულწრფელობაში, არ ვამბობთ, რომ ეს განზრახ ჩაიდინეს, მაგრამ ფაქტი ფაქტად რჩება, ამხანაგებო. ამხანაგი ხორავა, გოგუაძე და სხვები ცეკას რწმუნებულებად არიან მიმაგრებულნი არტელზე. ძათი მოვალეობაა, სწორად უხელმძღვანელონ არტელებს, გასწიონ პროპაგანდა-აგიტაცია არტელური მოძრაობის სასარგებლოდ, გააქარწყლონ მტრების მიერ მოჭორილი ლეგენდები „ასმეტრიანი საბნების“ შეკერვისა და „შენი-ჩემის მოსაპობის“ შესახებ. ასეთი გამწვავებელი კლასობრივი ბრძოლის მომენტში ეკლესიების დაზარება მართლაც რომ ვერაფერი რევოლუციონერობაა, როგორც ამას სამართლიანად შენიშნავს ჩვენი ბელადი. ბერულავამ და მისთანებმა თუ ცენტრიდან მოიტანეს მომართვები — ხელი არ ახლოთო, ჩვენც ავდგეთ და ვაცნობოთ ცენტრალურ კომიტეტს, რომ ზოგიერთმა ჩვენმა პასუხისმგებელმა მუშაკმა თავი გაანებოს უხეირო მფარველობას და ადგილებზე მომუშავე ამხანაგების დაუკითხავად ბრძანებების წერას. ჩვენ ამის უფლება გვაქვს, ამ უფლებას გამოყენებაა სჭირდება, ამხანაგებო. სოფლის საბჭომ დაადგინა კულაკების გადასახლება, რაიკომმა ეს დადგენილება დაამტკიცა, კომისართა საბჭოს თავმჯდომარე ბრძანებას სწერს: ბერულავას ხელი არ ახლოთო. ამხანაგ ხორავას ჩაუდვია ეს ბრძანება პორტფელში და რიხით გაიძახის, დახეთ, ბერულავამ რა მომართვა მოიტანაო. კომისართა საბჭოს თავმჯდომარე ავტორიტეტული პიროვნებაა, მაგრამ ცენტრალური კომიტეტის წინაშე ისიც ისევეა პასუხისმგებელი თავისი განკარგულებინათვის, როგორც რაიკომი აგებს პასუხს ყოველ თავის დადგენილებაზე... ჩვენ დაჟინებით დავიცვათ, ამხანაგებო, რაიკომის დადგენილებას, თუ ის პარტიის გენერალური ხაზიდან გამომდინარეობს... მე კი მჯერა, რომ ბერულავების განკულაკება პარტიის პოლიტიკის სწორად გატარებას ნიშნავს. ჩვენ ბოლომდე მივყევით ამ ხაზს...

ხორავას მღელვარება დაეტყო. მხრები აიჩჩია. ორადც უნდოდა ეთქვა, მაგრამ „ზოგჯერ თქმითაც დაშავდებისო“, მოაგონდა ხალხის სიბრძნე. რაიკომის მდივანმა განაგრძო:

— ნუ დაივიწყებთ, რომ ჩვენს რაიონს განსაკუთრებულ პირობებში უხდება მუშაობა. ჩვენ უკვე შევუდგით კოლხეთის ჭაობის ამოშრობას. ორი-სამი წლის შემდეგ უამრავი ახლად შექმნილი ნოყიერი მიწის ფართობი გვექნება ასათვისებელი. თუ საკოლმეურნეო მუშაობა ამთავითვე ჩაგვეშალა, ეს ზიანს მიაყენებს ამომშრალი ჭაობების ათვისების საქმესაც. რაიკომს მზად აქვს პრაქტიკული ღონისძიებები დაშვე-

ბული შეცდომების სწრაფი გამოსწორებისათვის. მე წავეციოთხე ამ ლონისძიებებს.

რაიკომის მდივანმა წყალი მოსვა და ლონისძიებათა კითხვას შეუდგა. საბჭოს თავმჯდომარეებმა თავისუფლად ამოისუნთქეს, მხოლოდ კარსანიძემ ჩაქინდრა თავი, თითქო დარცხენილია და რაიკომის მდივნისათვის თვალის გასწორება უძნელდებაო. ხორავას მარცხი თავის შერცხვენად ჩასთვალა საღვამიჩაოს საბჭოს თავმჯდომარემ.

„დასწყევლოს ღმერთმა, რას ვიფიქრებდი, თუ რაიკომის ინსტრუქტორი აჯობებდა რაიკომის თავმჯდომარეს. ვაშალომიძე ბიუროს წევრიც არ არის. აქ კი... ღღინი ვააცალა ხორავას“.

ღონისძიებები ერთხმად მიიღეს. ხორავამაც ასწია ხელი. კარსანიძე ამან უფრო გააოცა. „საღვამიჩაოში ძალიან იქაჭებოდა თავისი წარსულით... აქ ნიბლიას დაემსგავსა“.

სიჩუმე ჩამოვარდა.

ორავა მოულოდნელად წამოდგა. მღელვარებას ველარ იმაგრებდა. ფერმკრთალად გამოიყურებოდა.

— ამხანაგო ვაბო! ორიოდ სიტყვა პირადი განცხადებისათვის, თუ შეიძლება...

— სხდომის დასასრულს, ამხანაგო...

— ამ კითხვას შეეხება და... მიტომ ვთხოვთ...

— კარგი, სთქვით.

— ამხანაგებო! სამარცხვინოდ მიმაჩნია ჩემი სისუსტის გამხელა, მაგრამ შეცდომების დაფარვა არ სჩვევია ბოლშევიკებს. თქვენ იცით, ამხანაგებო, ეს ორი თვე რა რიგ დატვირთული ვიყავი... სოფლიდან სოფელში მოგზაურობამ, მუდმივმა კრებებმა და სხდომებმა ისე ჩამომამშორა ყველაფერს, რომ... უნდა გამოგიტყდეთ... ბელადის სტატია დღემდე არ წამიკითხავს... ამხანაგ ვაშალომიძის სიტყვის შემდეგ წავეციოთხე, აი აქ... ამ სხდომაზე ეს სტატია და ბოლშევიკურად უნდა ვალიარო, რომ მართლაც განუზომელია ჩვენს მიერ დაშვებული შეცდომები...

— მე კი მეგონა, რომ შენ ამ სტატიას საჯაროდ ამუშავებდი, სასოფლო კრებებზე... არ ვიცი, რამდენად სწორია ეს განცხადება, — ჩამოართვა სიტყვა რაიკომის მდივანმა და ამხანაგებს გადახედა.

— რა სასახლო განცხადება ეს არის, რომ აქაც ტყუილი სთქვას კაცმა! მერწმუნეთ, ამხანაგებო, რომ არ წამიკითხავს, — ეს სთქვა და ჯირკივით დაეშვა სავარძელზე. არშიებიანი ცხვირსახოცი თუბლი მოიწმინდა.

დარბაზში არც ისე ცხელოდა, მაგრამ ხორავას ოფლის ნაკადული ჩამოსდიოდა სახეზე. საფეთქლები დანამული ჰქონდა. ბრაზი ახრჩობდა, მაგრამ თავი ისე ექირა, თითქო დანაშაული იგრძნო და მონანიებას ლამობსო. ვაშალომიძეს ორ-სამჯელ გადახედა, გაულიმა. ღიმილი ქედის მოხრის ნიშანი იყო.

სხდომა დასასრულს მოუახლოვდა. რახანია ჭალი გააჩირაღდნეს, ხორავა თავდახრილი ზის. წინანდებურად აღარ ცხარობს. არც საღაო სჯობთ-ხების გადაწყვეტისას ამჟღავნებს თავის შეხედულებას. კენჭის ყრხსას რაიკომის მდიენის წინადადებას აძლევს ხმას.

ამოიწურა დღის წესრიგი.

— ინფორმაციული ცნობა, ამხანაგებო! — განაცხადა რაიკომის მდიენმა.

ყველანი გამოცოცხლდნენ.

— კოლხიდმშენის ჭალადიდის უბნის სამუშაოთა უფროსად შეთავსებით დანიშნულია ამხანაგი პაქუ ხორავა.

ხორავამ თვალები გააცეცა. ერთბაშად წამოეფაკლა აქამდე ფერმკრთალი სახე. გულმა ბაგა-ბუვი დაუწყო.

— ჩემთვის რომ არაფერი უკითხავთ? — დინჯად შენიშნა ხორავამ.

— კოლხიდმშენის სამმართველოს ეს საკითხი უკვე შეუთანხმებია ცენტრალურ კომიტეტსა და კომისართა საბჭოში. დადგენილება აქა მაქვს.

— ა-ა! — ორაზროვანად წაიბურტყუნა ხორავამ და ენას კბილები დაადგა. «ესეც ორგანიზაციული დასკვნა! აჰა, ყველაფერი გასაგებია, ჯერ შეთავსებით... ცოტა ხნის შემდეგ მუდმივად», — გაუელვა თავში და პაპიროსის კოლოფი გახსნა.

სოფლის საბჭოს თავმჯდომარეებმა ერთმანეთს გადახედეს. ვერავინ ვერ გაიგო, რას მოასწავებდა დამუშავებული კაცის მეორე თანამდებობით დატვირთვა.

«ალბათ, რაიკომისკომიდან ვაანთავისუფლებენ», — ფქრობდა ზოვიერთი.

თამი მახუთა

იორდანე დიდხანს ესაუბრა ბონდო ოჩიგავას. მეურმეები ყამირამდე მიაცილა და გზადაგზა სულ იმას ცდილობდა, რაც შეიძლება მეტი ვაეგო არტელის ავკარგი. შინდორში რომ გავიდნენ, იორდანე მეურმეებს წახებმარა ურმების დაცლაზე. დატვირთვა-გადმოტვირთვაში იორდანეს ბადალი არა ჰყავდა საღვამიჩაოელებში და ზოგიერთმა გულწრფელად შეაქო მისი ხელმარჯვეობა.

იორდანე ისე გაერთო ჯარიხელის ერთად მუშაობით, რომ შინ წასვლა გადაავიწყდა. არა, წასვლა ახსოვდა, მაგრამ მართალი რომ სთქვას კაცმა, იორდანემ გული ველარ მოაცილა მეზობლებს, მათთან გამართულ საუბარსა და ტკბილ მასლაათს. ოხუნჯობამაც ჩაითრია იორდანე. მონდენილმა ზუმრობამ სხვებთან ერთად იორდანეც გუნებაზე დააყენა. ზოგჯერ ეს კარჩაკეტილი კაცი ბავშვივით კისკისებდა. ამეტყველდა იორდანე, მოხსნა თავი და მოსწრებული სიტყვა-პასუხით მეზობლები გააკვირვა.

მოგვიანებით საუბრეც გაშალეს არტელის წევრებმა. ცივი თუ გრილი ამოალავეს. იორდანეც მიიპატივეს. ჯერ იუარა იორდანემ შინ წასვლა მოიმიზეზა, მაგრამ როცა მკლავში წააღლეს ხელი, აღარ ვაძლებულა, მოღზე მოიფთხა და გაშლილ სუფრას მიუჩოჩდა.

გოგოლაძემ არყით სავსე ჭიქა მიაწოდა იორდანეს. ჭიქის მოყვანილობამ წურწუმისა და ლუქანის მოაგონა, კონიაკით გამასპინძლება და გაღლელი მიკიტნის ეშმაკური ფანდები.

იორდანემ ამოიოხრა.

— დაგელოცე, იორდანე! — მოაგონა გოგოლაძემ.

იორდანემ მართლაც მამაპაპურად დალოცა მეზობლები. ხევი და ბარაქა უსურვა. ბონდომ დრო უხელთა და ეშმაკურად შეაპარა: ხომ კარგია, იორდანე, ჯარბელის ერთად მუშაობაო.

იორდანე გაჩუმდა. პასუხი შეუგვიანდა.

— არ მოგწონს? — ღიმილით გადაპხედა გოგოლაძემ.

იორდანემ პასუხი მაინც ვერ გასცა. რა უნდა უპასუხოს, როცა ჯერ თვითონაც არა აქვს გარკვეული, რა სჯობს და რა არა... არტელის წევრები მეტ ხეირს ნახავენ, თუ კერძო მეურნეები... ამიტომ შეეკრა კრიქა აქამდე ამტყვევებულ იორდანეს. მოულოდნელმა შეკითხვამ ღრმად ჩაათქრა. ბოლოს, უხერხულობიდან თავის დასაძვრენად ნაწყვეტებად ამოღერღა: რა ვიცი.. ერთად ყოფნას და ერთად შრომას რა სჯობია, მაგრამ ასი კაცის შეზმატკბილება ძნელი საქმეაო.

— ვინც ვერ შეეზმატკბილება, წავა თავისთვის. ძალას ხომ არავის ვატანთ. ვისაც სურვილი აქვს, შემოვა ჩვენს არტელში, ვისაც არ უნდა, სულერთია, მოგვიანებით მაინც შემოვა, — ჩაურთო ბონდომ.

იორდანემ თითი დაუჭნია ბონდოს:

— გამოდის, რომ რამდენიც არ უნდა იბტუნოს კაცმა, ბოლოს მაინც აქ უნდა მოვიდეს... არა? მაშინ სადღაა ნებაყოფლობა?

— განა ძალად მოვიყვანთ, თვითონ შეგვეხვეწებიან. ჩვენს ძლიერებას რომ დაინახავენ, მერწმუნე, შეგვეხვეწებიან. აბა, კარვა დაიხსომე ჩემი სიტყვები.

— ჰოო, ეგ სხვა საქმეა! — ეშმაკურად გაიღიმა იორდანემ.

ბონდოს თვალი მოარიდა და მოღზე დაყრილ ფიცრებს მიაშტერდა. „ამ ორი ღერი ფიცრის შემხედვარე ხალხი ვითომ ასე გაძლიერდება?“ გაივლო გულში და ერთხელ კიდევ გაირბინა ღიმილის იერმა მის ეშმაკურ სახეზე. ეს ღიმილი აშკარად დაცინევა იყო.

ბონდოს თვალებს არ გამოეპარა ეს დაცინევა. იორდანე მოახედა, კაობებზე მიუთითა:

- ხომ ხედავ?
- რას, ბოშო?
- ამ კაობს.
- ვხედავ.

— აქ რომ მანდარინის ბაღს გავაშენებთ, არც მაშინ შეგვეხვეწებიან: მიგვიღეთ არტელში?

— ბაღში ვინ არ შემოვა, შე კაცო! — უცნაურად ჩაიქიჩილა იორდანემ და ჭრელი ცხვირსახოცი თუღაშები შეიწმინდა. მერუმეები საუზმეს მორჩნენ და ერთბაშად წამოიშალნენ გაეშურა და ზოგი საღ.

იორდანემ მადლობა გადაუხადა მეზობლებს მასპინძლობისათვის. ჯობი აიღო და გულდაწყვეტილი დაიძრა შინისაკენ.

თემშარაზე რომ გავიდა, ეზო-მიდამო გაახსენდა. თაკარა შემოენთო იორდანეს: დასწყევლოს ღმერთმა, რა დღე გავახმეო, — წაიბურტყუნა და ნაბიჯს მოუჩქარა. „არა, ურიგო კი არ არის არტელში მუშაობა, მაგრამ... გაყოფაზე რომ დაუხეთქონ თავი ერთმანეთს? ბონდო ცეცხლივით ბიჭია, გოგოლაძე, ჩაქუა, სპირიდონ ღვამიჩავაც... ამათ გვერდით რამდენი უქნარაა. გოჩა წილოსანმა და ბონდომ თანაბარი წილი უნდა მიიღონ არტელიდან? ვიღა იმუშავენს მაშინ ერთგულად“?

იორდანემ ჩქარა მოათავა საგაზაფხულო სამუშაოები. ქაობი ამოაშრო და საადრეო სიმინდი დათესა. ბაღის ადგილი მოუნაცვლა. გარღვეული ღობე შეასწორა და ისევ ტყეს მიაშურა. უთენია მიდის იორდანე ქალიდიდის უსიერ ტყეში. დღელამის გაყრისას უკან ბრუნდება. თემში სიარულს რახანია მიანება თავი. ისევ განმარტოვდა. ისევ კარჩაკეტილ ცხოვრებას დაუბრუნდა. ხანდახან ცოლი აუხიბდება: წადი თემსაბჭოში, ახალი ამბავი მაინც შეიტყვეო, მაგრამ იორდანე აინუნშიაც არ იგდებს აკაპასებულ ცოლის საყვედურებს. თუ ტყეში არ მიეჩქარება, ეზოში დაბორილობს და თხის დასაპურებელ ბალახს დაეძებს. ხან ახალ ნარგავ ხეხილებს უვლის: ნაკელს უნაწილებს. გაზარებულ ნამყენებს ბავშვივით უაღერსებს. ყლორტებზე ფოთლებს სთვლის, გუშინს აქეთ თუ გავრდილაო. წელს ოცი ძირი ნარინჯიც ჩაყარა იორდანემ. ნერგი ფოთიდან ამოიტანა და თავმომწონედ აუხსნა ცოლს: სამი წლის შემდეგ საკუთარ ხეზე დაკრეფილ ფორთოხლებით გავაწყობთ საახალწლო ჩიჩილაკს.

მარინემ დამცინავი თვალებით გადახედა ატრაბახებულ ქმარს.

— მიწა მომცა, იორდანეს აქვს სიცოცხლე, ოჯახს გავმართავდი, მაგრამ ამ ქობში... წყალს და უქმურს რა მოვეუხერხო! — იმართლა თავი იორდანემ.

— არტელში შესულიყავი ის გერჩია, მარინეს აქვს ღვთის წყალობა! — ჩაუქარავმა მარინემ.

— რაი, დედაკაცო?

— აბა, დაჯექი ამ ლოყობოში და გავილადდება ოჯახი...

იორდანე პასუხს აღარ აძლევდა აყბეუბულ ცოლს. შუა საუბარში მიატოვებდა და ეზოდან გარბოდა დაფეთებული მოზეკრივით. ვერ იტან-

და საჩივარსა და საყვედურებს. თვითონაც სწუხდა, რომ ამ დღეში იყო. სხვისი მითითება კიდევ უფრო უკეპკავდა გულს. არტელში შეგნება მაინც ვერ გადასწყვეტა. „რომ ველარ შეეწყონ და დაიშალოს ნაპტელი, რაღა მეშველება, შიმშილით დამეხოცება ცოლშვილსა; თქვენი და იორდანე. ამიტომ არჩია ტყეში დაბრუნება.

მოულოდნელმა ქარაშოტმა შეარბია ჭალადიდის მთელემარე ტყე-ვერცხლივით აბზინდა ქვენას ქროლვით აკაპიწებული თხემლის ფოთ-ლები. ქარმა მოიტაცა ქაობზე გადაფარებული ტყვიისფერი სუღარა, და-გუფთა ნაფლეთებად და ფიორებად გააქანა გურიის მთებისკენ.

ქვენამ გუგუნით გადაუარა მთელემარე ტყეს.

იორდანე ღვამიჩაევას, შეშის მჭრელსა და ჭალადიდის ერთადერთ ბინადარს, თავიე არ აღუწევია. ის გაშმაგებით იქნევედა პირმოლესილ ნა-ჯასს.

იორდანეს ქვენა ქარი არ უგრძენია. არც გუგუნი გაუგონია.

ნავთსადგურს თბომამეალმა მოაყვირა (ფოთში „საქართველო“ შემო-დიოდა). ზირენას ტალღები ზანტად აედევნენ კოლხეთის დაბლობებს. დაეჯახნენ გურიის მთებს და უკუიქცნენ.

მაგრამ იორდანე ღვამიჩაევას არც ეს გაუგონია.

ქვენამ მეორედ მოითქვა სული. ალგებივით ატყორცნილი თხემლები ერთმანეთს მიანარცხა, ხმელ-ხმელი ტოტები ლაწანით წამოვიდნენ მწვერ-ვალებიდან.

იორდანემ მხოლოდ ახლა აიღო თავი.

ეს იყო ქვენას უკანასკნელი ამოსუნთქვა.

ქარი ჩადგა და მზემ ტყის გულშიაც ჩაიხედა.

იორდანემ უსაზღვრო კმაყოფილებით შეხედა ცას. დღეს პირველად ასწია მან თავი. მის გარუჯულ სახეს დღეს პირველად დაეცა მზის სხი-ვი. ლანდურებზე გაპოტიკებული იორდანე ცალკე ფეხის დასველებას ერიდებოდა, ცალკე გველისაც ეშინოდა, ფეხზე არ შემომეჭვიოსო.

მზეს რომ შეხედა, იმედით აივსო.

მარტოდ-მარტოა იორდანე ჭალადიდის უდაბურ ტყეში. ხმის გამცემი არაფერს ჰყავს. ზოგჯერ თვალებ-დაცუსული ბაყაყები თუ აკრიმანქულ-ლებიან. ფრინველებიც სადღაც გადაკარგულან. ლმურები უშიშრად და-ნავარდობენ მზის სინათლეზე. კოლო-ბუზებზე ნადირობენ. სწორედ ამი-ტომ არაფერს ეკარება აქაურობას. მხოლოდ იორდანე ღვამიჩაევა ამ ტყის მუღმივი სტუმარი, მასპინძელი და ბატონ-პატრონი. მხოლოდ იორდანემ იცის აქაური საცალფეხო ბილიკები. სიმართლე რომ სთქვას კაცმა, ეს ბი-ლიკები იორდანეს ვაწაღდულია, მისი ფეხებით გათელილი და გატყეპ-ნილი. შემთხვევამ მოიტანა, თორემ ვერც ის მოიაზრებდა აქ შემოსვლას. ტყის გაჩხებასა და მეშეშეობაზე ფიჭვი მეტი იქნებოდა.

მსოფლიო ომის დროს მოხდა ეს ამბავი:

იორდანე იმთავითვე ხელმოკლე გლეხი იყო. ბედის მომდურავი ჩვიდმეტი წლისამ ფეხი მოიტეხა ქიათურაში გაფიცულმა მტრებმა. დემონსტრაციაზე. ფეხი მოურჩა, მაგრამ დაუმოკლდა.

ფეხმანკიანობამ ომის დროს უშველა. სოფლები დააცარიელეს, უწლოვანთა და მიხრწნილთა გარდა, ყველანი ფრონტზე გალალეს. იორდანე ვადარჩა ჯარისკაცობას, ხელი არაეინ ახლო. სამავიეროდ, სოფლის მამასახლისმა, სერაფიონ ჩოჩიამ, იორდანეს მარჩენალ ლაფშას დაადგა თვალი და მობილიზებულ ცხენთა სიაში მოაყოლა.

გატარდა იორდანე. პირიდან ცოფი ვადმოყარა.

მის საყვედურს ყური არაეინ ათხოვა. იასაულმა სამჯერ მოაკითხა.

ბრაზით რომ ვერას ვახდა, ახლა შეპირებით ვატკბა იორდანე. მოკყვა მამასახლისის ქება-დიდებას. მამასახლისის შეილი, ათი წლის არკადი ერთი კვირა ზურგით ატარა სკოლაში, იქნებ ბავშვმა მამას რამე უთხრას და შემიცოდოსო.

მეოთხედ მოაკითხა იასაულმა. ახლა კი იფეთქა იორდანემ. ვაჭირვებამ ენა ამოადგმევინა. მოკყვა მთავრობის ლანძღვა-გინებას:

„სოფლად ვაეკაცის ქაქანება მოსპეს, ამდენი უმანკო სისხლი დაღვარეს და ახლა უფებო კაცს ცოლშვილის მარჩენალ ჯახრიკას აღარ მიყენებენ ოჯახში“.

ადგა და ლაფშა ქალადიდის ტყეში შეიყვანა. კვალი რომ არ დატყობოდა, წყალ-წყალ ატარა, ქაობებს შუა გაწოლილ ღელეებში.

შუაგულ ტყეში აღვირი წახსნა და ხატისხარად მიატოვა.

„მგელმა შეტამოს, ის მირჩევნია!“ — წაიბურტყუნა და გულდაწყვეტილი დაბრუნდა შინ.

გზაში მამასახლისი შემოხვდა. იორდანეს ვააცევა მის დანახვაზე. კოკლობას უმატა, თითქო თავი უნდა შეაცოდოსო.

— ცხენი რა უყავი, იორდანე? — სალამის მავიერად ჰკითხა მამასახლისმა.

იორდანეს ცახცახი აუფარდა. თან ბრაზი მოერია, თანაც შიში გაუჯდა გულში.

— ხვალევე უნდა ჩააბარო სამობილიზაციო პუნქტში, — ბრძანების კილოთი უთხრა მამასახლისმა.

— სერაფიონ! — ამორძიკდა სასოწარკვეთილი იორდანე, — მე თუ არ გებრალეები, შენი ცოლშვილი მაინც შეიბრალე, კაცო...

თვალეები თეგზივით დაუწითლდა.

— მე რა შემიძლია, ჩემო ძმაო! — აიბზუა ტუჩი მამასახლისმა.

იორდანემ უბეში იტაცა ხელი. ტყავის ჩანთა ამოიღო. ისე ცახცახებდა, გახსნა ვერ მოახერხა. ბოლოს თითები დაინერწყვა, ტყიცინა თუმნიანი ამოაძრო და მამასახლისს გაუწოდა.

— გამომართვი! — მიმართა იორდანემ, როცა შეატყო, რომ მამასახლისმა განგებ შეაყოვნა ფულის გამორთმევა.

— საციმბიროდ გავიხადო საქმე? რისთვის? — იუარა მამასახლისმა. იორდანე მიხედა, რას ნიშნავდა სერაფიონ მამასახლისის „რისთვის“ და ხუთიანიც დაუმატა თუმნიანს, იორდანემ ჩანთა განგვეტვიფრებულა და მუხლზე დაიბერტყა, ცარიელია, ამის მეტი გროშიც ვერაქნა. — შენი ხათრი, თორემ... ზომ იცი, რომ ვინმე ამიტყდეს, ციმბირს აქეთ არ მომახედებენ.

მამასახლისმა უხალისოდ გამოართვა ორი ტყციკინა ქალაღი, გატეხა და ჩოხის გულთაფაში შეინახა.

— რთველის მოთავებამდე არ გამოიყვანო ტყციდან, — გააფრთხილა იორდანე და გზას გაუღვა.

ეს იყო და ეს. მობილიზაცია ისე ჩათავდა, იორდანეს ლაფშა არაივის მოპკონებია.

ორი თვე ვადის, იორდანე საჩალვადროდ არ გამოსულა. ოჯახს დაეტყო ლაფშას უქმად ყოფნა. იორდანეს სული უწუხს უსაქმობით, მაგრამ მამასახლისის გაფრთხილებას გვერდს როგორ აუხვევს. დამლაშობით იჩაღვარებებს, მაგრამ შემთხვევით რომ ვინმეს შეეჩხვოს?

— ეჰ, უბედური კაცის ცხოვრება! — ამოიოხრებს ზოგჯერ იორდანე და ინდოურივით დაფარფატობს რიონის ნაპირზე.

გრძელტარიან ჰანგით სვანეთიდან გამოტაცებულ ჯირკებს იჭერს. საზამთრო შეშას იმარაგებს უსაქმო იორდანე. ხანდახან ლაფშა მოაგონდება და თავდავიწყებით გამოობის ქალაღიდის ტყეში. ნახავს ლურჯას და ბავშვივით ეტიტინება. ლურჯა ხეხვინით აძლევს პასუხს. თავს ილიაში შეუღებს პატრონს და ფრუტუნით ელაქტუცება.

იორდანე გულმოდგინედ სწმენდს და ასუფთავეებს ლურჯას. სამუროველი მუდამ ჯიბეში აქვს. ნახავს თუ არა ლურჯას, საათობით ფხეკავს, ფაფარს უვარცხნის, ძუას გამოუსკენის, თითქო ამაღამ საჩალვადროდ ემზადებაო. გულს რომ იჯერებს, ისევე გაუსხნის ძუა-ფაფარს, აბზინებულ გავაზე ხელს დაჰკრავს და ბალახზე მიაგდებს.

„თუ შემოდგომამდე მივატანე სული, მოგეცა ლხენა, მუხლი აღარ მოგახრევიანო,“ — ფიქრობს იორდანე და გაბრწყინებულ თვალებით შესცქერის ჩაკურატებულ ლაფშას.

ლურჯასთან აღერსით გულმოსუყებულ მზიარულ გუნებაზე ბრუნდება შინ. ცოლშვილიც ატყობს, რომ იორდანეს მზიარულ გუნებაზე ყოფნა ლურჯას ნასიკეთარია.

დადგა შემოდგომა.

ხალბი საკრეფ-სატებს შეესია. იორდანემ დრო იხელთა და რადგან სართელო ბევრი არაფერი აწუხებდა, საჩალვადროდ შეემზადა.

გურიიში აპირებს იორდანე. გულები დააღბო და ქალაღიდის ტყეში გასწია ლურჯას გამოსაყვანად.

„თუ ამინდმა შემიწყო ხელი, — ფიქრობს გზადაგზა იორდანე, — ჩემს ბედს ძალი არ დაჰყვას... გამოვძვრები სილარიბიდან, აერ სარჩოს მოვიმარაგებ, თუ ღმერთმა ხელი მომიმართა. მერე თუ ბალოებს სათბურები არ შევეუკრე, მათ ცოდვას ველარ გავუძლებ... მანია საცოდავი მარინეც ქე მესაყვედურება — საგარეო კაბა შემომძებო. ყველას მიხედვა უნდა. ვაის გამარტებაზე რომ ორი თვალი ოდა არ გამოვიწყო, მე სახლს ველარ ველირსები და ის იქნება. ჩემმა და ლურჯას ზურგმა უნდა გაუძლოს ამდენ დავიდარაბას“.

იორდანე ტყეში შევიდა. სანიშნო თარუებს მიჰყვა. თანამგზავრად ფიქრები ადევნებიან იორდანეს. ლურჯას ხმა მოესმა და ფიქრიც შესწყდა. თვალეზი გააცეცა იორდანემ, სმენა გაამახვილა. ლურჯა არსად სჩანდა. „მომეყურაო“, — გაუელვა და გზა განაგრძო.

გაფაციცებით დაიქმბს იორდანე მარჩენალ ლურჯას. მოთინებდა აღარ ჰყოფნის. ახალ ნაკვალევს მისდევს, აქ თუ არა, იქ მაინც დამიბვდებაო, ფიქრობს და კალისავეით ბტება ღრესა და ხსტეზე.

წაიტყუა საძოვარი. ჭობი ჭანჭრობმა შესცვალა. ლერწამს ლაქაში მოჰყვა, ქილოფს — ტაფელა და... იორდანემ გზა დაჰკარგა. აღმოხველეთი ველარ მოიმხრო. საკუთარ ნაკვალევს აედევნა და უკან გამობრუნდა.

აგერ, მაისის გველი გაწოლილა ძირბანდზე. წრუწუნა მოუნუსტავს, თვალეზში ჩასცქერის და თითქო სულს უბერავსო, ენას ასისინებს.

— დაგლახვროს წმ. გიორგიმ! ნაღვთისმშობლებს უხსენებელი ვინ გაიგონა? — გააფურთხა იორდანემ და გველს ყავარჯენი მოუქნია (უჯობოდ იორდანე ფეხს არ მოიცვლიდა).

კოტა გაიარა და კვლავ გველი შეეფეთა. ხეზე აცოცებულყო და ჩიტს უთვალთვალედა. იორდანე რომ დაინახა, სტვენითა და შიშინით დაეშვა ძირს. ჭორმაცვალის ჯაგში შეცურდა.

— რამ გაამრავლა ეს დაწყველილი! — გამოისახა პირველარი და მხრებზე სამჯერ გადიფურთხა.

კოტა ხანიც და მოქნარება აუვარდა იორდანეს.

— გამთვალა მაგ წყეულმა! — აბუტბუტდა თავისთვის.

ზარმლობამ მოაწია.

დაქანცული იორდანე ძლივს მიათრევს სველ ფეხებს. ჯოხს ეყრდნობა, მაგრამ ლელე-ლუღეზე გადახტომა მაინც ეძნელება.

ლურჯა კი არსად სჩანს. ვერც ნაძოვარი, ვერც ახალი ნაკვალევი ვერსად იპოვა.

პარაზიტ ლელეს აედევნა და იქ მივიდა, სადაც პირველად გაუშვა ცხენი.

— ცამ ჩაყლაბა თუ დედამიწამ! — აღმოხთა ყვედრებით. — ფარსავი არაფერი სჭირს, თორემ სად უნდა წასულიყო? ორი თვე აქ იყო და ორი ქცევა საძოვარი არ გამოუცვლია... სამშაბათს აქ დაეტოვე. — იორდანემ თითები გადათვალა: — დღეს შაბათია. ხუთ დღეში სად უნდა ვაფრენილიყო?!

— ლურჯა! — დაიძახა იორდანემ ხმამაღლა და ნიშანდობლად დაუწრებუნა. ლურჯას საპასუხო ხეიხინი არსაიდან არ ამოდა.

ორ დღეს ეძებდა იორდანე ლურჯას. ნაცნობ-უცნობი ადგილები შემოიარა. საცა კი გასვლა შეიძლებოდა, უსიერი ტყე მოჩურჩუნებდა მოითარეშა. ხშირი ლაქაშები მაღალი ხის კენწეროებიდან დასათვალიერებლად ტბები და ქაობები დაზვერა, მაგრამ ამაოდ.

„იქნებ წყალ-წყალ გაჰყვა და კვალი დაჰკარგა“, — გაიფიქრა იორდანემ.

ღელეს მიჰყვა და ლაქაშებში შეიჭრა. თავდახრილი მიდის იორდანე და კვალს მეძებარივით დაეძებს. ლაქაშების სიღრმეს რომ მიატანა, ურწმუნო ხმით წაიბუტბუტა: „წელამდე ჯალადინს დატოვებდა და მაინცდამაინც აქ შემობრუნდა? შეუძლებელია“...

უკან გაბრუნდა. თხემლარში შევიდა. აგერ მღვრიე ქოქს მოჰკრა თვალი და არც დაფიქრებულა, კალმახივით გაბტა ჭინჭრობზე. ნაფლოქვარში ჩამდგარ ქოქის გვერდით ცინცხალი ნაკეალევიც იპოვა.

— რუსული ნალი... ლურჯაა ნამდვილად, — წამოიძახა ხმამაღლა და სიხარულით ცას გამოეკერა.

მიჰყვა ნაკეალეს. ქაობს მიაღვა. შორს ვერ წაეიღოდაო, გაიფიქრა და გული ჩიტივით აუფართქალდა.

მიდის იორდანე და საკუთარი გულის ბავა-ბუვი ესმის.

ქონჯეოს მიაღვა. ლოყობიან ქაობამდე ჯერ შორი მანძილია. იორდანე კი წვივამდე ეფლობა ტლაპოში. შემოსავლელი არსად სჩანს ლურჯას განათელავი ლაქაში ქაობისკენ უჩვენებს გზას.

იორდანემ სულმოუთქმელად გაიბინა ჩქოლნარი. ქაობს რომ ვახედა, აღტაცებით წამოიძახა: ჩემი ლურჯა!

ლურჯა უძრავად იდგა საფლობში. აფუმფუშებული ტლაპო მუცლამდე სწვდებოდა. თეძოზე მომწვენო ტლაპი შეხმობოდა. კაცი იფიქრებდა, ლურჯა დიდხანია იქ დგას ასე გაუნძრევლად.

იორდანეს ფიქრის თავი აღარა ჰჭონდა. მოულოდნელი სიხარული-საგან ენა დაემა. სული რომ მოიბრუნა, მოჩლექილი ენით დაუწყო ფერება. ლურჯა არ ინძრეოდა.

წამით შედგა იორდანე. საშინელმა აზრმა გაურბინა თავში. სანთელივით გაუფერულდა. დაიხარა, ტლაპი თოვლის გუნდასავით შეარგავლა და ესროლა, თანაც წყრომით შეუძახა: „აჲ, ცხენო!“

ლურჯა შეინძრა. ტლაპომ დაუშუშებული ფქვილის ღომივით მოითქვა სული. გახარებული იორდანე ფეხდაფეხ გადაეშვა ქაობში. ათიოდე ნაბიჯი რომ განელო, მუხლამდე ჩაეფლო და მანკიანი ფეხის ტლაპიდან ამოძრობა გაუჭირდა. შეჩერდა, შიშის ქვალმა გაჰკრა გულსა და ფერდებში. ცხენს თვალს აღარ ამოვრებდა. საკუთარ ვანსაცდელზე აღარ ფიქრობდა.

ლურჯა ნახევარტანით შემობრუნდა პატრონისკენ. დაფრთხინებულსადა, მაგრამ გაუძნელდა. ნესტოები ტლაპით ჰჭონდა გამოვლესილი.

სასოწარკვეთილი ხმით აბრიალდა. თავი გააქნია და ადამიანივით გბეჭინ-
თა ნესტოების გასანთავისუფლებლად. გამოსვლაც სცადა ლურჯამ ვერ
წინა ფეხები მოინაცვლა, მერე უკანას ამოძრობა მოინდომა, მაგრამ თედო
ველარ შეიმავრა და საძუქმდე ჩაეფლო. რამდენიმე წუთს ადრე იდ-
გა. უკანასკნელი ძალღონე მოიკრიბა, წებოვან ტალახს შეკანა ფეხები
გამოგლიჯა, მაგრამ ახლა წინა ფეხები ველარ დასძრა და ილაჯგაწვე-
ტილი პირუტყვი ბედისწერას მიენდო.

— ლურჯა! — მოესმა ცხენს პატრონის სასოწარკვეთილი ხმა.

ლურჯამ ნაპირისკენ გაიხედა და თავი ისე დაუქნია იორდანეს, თით-
ქოს შეეღას ემუდარებო.

იორდანეს ცეცხლი მოეკიდა.

— ვაი, ვაი ცოლშვილო! — დაიგმინა გულსაკლავად და თავპირში
ხელები წაიშინა.

ლურჯა აღარ იმძრეოდა. წყლიანი თვალეზით მისჩერებოდა პატრონს
და ისე ფრთხილად ბეზბინებდა, თითქო შიშობს, უფრო დაბლა არ ჩა-
ვეშვო.

დიდხანს იდგა იორდანე აშშორებული ქაობის პირას. იდგა გამშრა-
ლი და გაყეყებულს. თვალებს აღარ ახამამებდა. მონუსხული ჩიტო-
ვით შეჰყურებდა საფრთხეში ჩაეარდნილ მარჩენალს და თითქო სიზმარ-
შიაო, ხელის განძრევას ვერ ახერხებდა.

ლურჯას კანკალი აუვარდა. სიმწარის ოვლმა ღეარებად ჩამოურეც-
ხა თედოზე მიმხმარი მწვანე ტალახი. გავა და ფაფარი დაუსველდა, გე-
ვონებოდათ, ახალი ნაბანებიო.

ზარმლობას გადასცდა. შემოჰკრა ქვენამ. აქამდე მკვდარი და
სულგანაბული ტყე ახშაურა. ლურჯას ქარის წამონაქროლი ყვითელი
ფოთოლი დაეცა თავზე. არ შერხეულა ლურჯა, არც იორდანესკენ გა-
უხებდავს.

იორდანე გამოფხიზლდა ქვენას ხმაურობაზე. უკანასკნელად შეხედა
ილაჯგაწვეტილ მარჩენალს და შეხმუხივით შეხტა. კუშტულგაცვეთი-
ლი ჩაბალახი წელზე შემოიკრა და გაქანდა.

„მეზობლებს მაინც დავუძახებ... იქნებ არ დამეკცეს ოჯახი“, — ეს
ფიქრი წაიღო იორდანემ.

დიხანს ვარბოდა იორდანე თავქუდმოგლეჯილი. წყალსა და ქაობს
აპირდაპირებდა. მიიჩქაროდა სოფელში, მშველელთ წამოყვანას ფიქ-
რობდა. მანკიან ფეხს მიწას აღარ აკარებდა, ისე გავეშებული ვარბოდა
თავზარდაცემული.

ცხენის ქიბინი შემოესმა. გველნაკბენივით შეხტა. სიხარულის აღ-
მურმა დაურბინა სხეულში. სიხარული გაოცებამ შესცვალა, „მომეყუ-
რაო“, გაიფიქრა, მაგრამ ახლა ფრუტუნე შემოესმა.

პირველარი გამოისახა იორდანემ.

„ქებორციელს ფეხი არ დაუდგამს ამ არემარეზე და ვინ უნდა იყოს?
თუ ჩემი ლურჯაა... სასწაული ზომ არ მოხდებოდა“.

ქიზინი განმეორდა. ეს ჭაკის ხმა იყო. ულაყის ხეხვიანი ბედვე-
ნა გაკაპასებულ ჭაკის ქიზინს.

— ლმერთო, დიდებულო! — ეკლავ გამოისახა პირველივე ორდანი-
ნემ. — სიზმარია თუ ცხადი?

თითზე იკბინა. თითი ეტკინა იორდანეს.

სიზმარს რა მიუგავს? ცხენის ქიზინი ესმის იორდანეს. კაცის ხმაც
გაიგონა.

ახლა მიხვდა, რომ ანგარიშში მოტყუვდა. ქალადიდის ტყის საიდუმ-
ლოება, სჩანს, სხეასაც სცოდნია.

ხმაურობამ იმატა. ცხენის ფეხის ხმა მოახლოვდა. ფლოჭვების თქარა-
თქურს ხმელი ფიჩხის ლაწალუწი შეუერთდა. აგერ წყალიც აღგაფუნდა
და ალისფერი ცხენის ვამოჩენას მეგრული გინება წამოეწია.

— ვინ ხარ? — შეჭკივლა იორდანემ.

ლაქაშებიდან წვერგაფოცხილი კაცი გამოძვრა. თავშიშველი იყო.
ჩაბალახი წელზე შემოეკრა. ოცდათხუთმეტი წლის იქნებოდა, მაგრამ ღე-
ლესა და ხსტეზე ოცი წლის ყმაწვილივით ხტოდა. შაგრენის უძიროები
და ხონური შალის პაჭიკები ერთი ფერისა გეგონებოდათ. ეტყობოდა,
უგზო-უცვლოდ ევლო უცნობ მგზავრს ამ გაუვალ ეკალ-ბარდებში, ტლა-
პოსა და ჭიბში. ეს უკანასკნელი იმითაც დასტურდებოდა, რომ ახალთ-
ახალი სატინის ხალათი ორ ადგილას ჰქონდა გახეული და საცვლები
უჩანდა. ცხვირზე ვანაკაწრი ემჩნეოდა... ხელეშებდაც.

იორდანემ შეხედა თუ არა, მაშინვე იცნო სამეგრელოში ცნობილი
ცხენის ჭურდი ხიტი მალანია. ზიტიმაც იცნო იორდანე. ორივეს ეუცნა-
ურა ასეთი მოულოდნელი შეხვედრა.

— ხიტი? საიდან? — დაარღვია იორდანემ მყუდროება.

ხიტიმ მიკიბ-მოკიბა: გზა დამეზნა, ბორანზე მიმეჩქარებოდა და პირ-
დაპირ ვადმოვყელე; გზა დავკარგე და მთელი დღე ტყე-ტყე დავი-
ალობო.

იორდანემ გულგრილად მოუსმინა. წინდაწინვე იყო დარწმუნებული,
ხიტი სიმართლეს რომ არ ეტყოდა. სინამდვილის გამოსარკვევად ცხე-
ნებს დააკვირდა.

ულაყი ამოიღო მიზანში და მუშტრის თვალით გასინჯა.

— რას ეძახი? ძარღვიანი ცხენი ჩანს, — სთქვა იორდანემ.

— ჩერქეზული ჯიშისაა. ბარშიაც ყოჩალია და მთაში კიდევ უკეთფ-
სი, — უპასუხა ხიტომ. სახელი ვანგებ არ უთხრა, თითქოს არ გაუგონიაო.

— რას ეძახი? — ჩააცივდა იორდანე და ვანგებ ცხენისკენ გაიწია,
ვითომ მოსაფერებლად.

— ჯუჯურის... ვახედნილიც არ მყავს სახეიროდ, — იცრუა ხიტომ.

— ჯუჯური? ფშშ, ჯუჯური, — მოეფერა იორდანე, მაგრამ ულაყმა
ურციც არ ათხოვა. ხიტომ იხტიბარი არ გაიტება, თვითონაც მოეფერა,
მაგრამ ამაოდ.

„მიხა ლემინიას ცხენს ჰვავს! — გაიფიქრა იორდანემ, — მარტო, ჩვენბურად მოვეფერო“.

— კოჭო, კოჭო! — დაუყვავა იორდანემ.

ულაყმა დაიფრუტუნა და იორდანესკენ მიბრუნდა, ლემინის ცხენით შეხედა იორდანეს.

ხიტი მოიღუშა.

— კაი ცხენი დადგება, — როყოდ სთქვა იორდანემ. — რა დროს დავიღუპე! — თითქო ახლა მოაგონდაო თავისი გასაქირი. ამოიხსრა და კინალამ გული ამოაყოლა.

— რა მოგივიდა, იორდანე, ხომ მშვიდობითა ხარ ოჯახში?

— რა ყოფაა, ჩემო ხიტი, მარჩენალი ცხენი...

— წაგართვეს?

— ნეტა წაიყვანათ... ცოცხალი მაინც იქნებოდა. საფლობში შესულა და... ველარაფერი მოეუხერხე. სანამ ვინმეს მოვიშველებ, დამეჭკა ოჯახი...

— კაცო, როგორ დინჯად ლაპარაკობ... წავიდეთ, იქნებ მოეუხერხოთ რამე, ცხენებიც წაიყვანოთ. საქამანდე თოკი კარგი მაქვს.. წალდი და...

— ხიტი, გამაკეთე კაცი... სანამ სოფლიდან ვინმეს მოვიყვან... ვერ გაგებდე, თორემ... — ამოიღვა ენა იორდანემ. — ღმერთი დაგიმასხოვრებს, თუ შე ვერაფერი გასიამოვნე სამაგიერო, — დასძინა იორდანემ და ულაყს მოუთათუნა ხელი, თანაც ენამოწლეკით დააყოლა: — კოჭო, მარჯამ, კოჭოკინაო, — რაც იმის ნიშანი იყო, ულაყი ვისია, ხომ ვიცი, თუ არ გაგამხელ, სამაგიერო პატივისცემად ესეც გვეოფაო.

ხიტი მიუხედა ეშმაკობას. ფაშატს ლაგამი ამოსდო და იორდანეს მიმართა: შეგეკე! ულაყი გაუხეხნა და იქნებ დაგებრიყვოსო.

იორდანე ჩიტივით შეფრინდა ფაშატზე. ხიტომ ულაყი დაიმორჩილა. გაქანდნენ.

დაღლეებაში გაჩნდნენ ჭაობის პირს.

ცხენიდან ჩამობტომა ვერ მოასწრო იორდანემ, გული შეუღონდა. ლურჯას კისერი მოეღრიცა და თვალის წამწამებზე მწვანე ბუზები ეხვეოდნენ.

გვიან მოსულიერდა იორდანე. ცხენს შეხედა და დასაკლავი ხედაკით იზმუვლა.

ხიტომ თავი ჩაქინდრა.

— რა საზიზლარი სადები ყოფილა... იქ შესვლას ვინ გაბედავს! — ვითომ სანუგეშოდ სთქვა ხიტომ.

— ოხო-ი ოჯახო!

— გულს შემოუძახე, იორდანე. მარცხი ვის არ მოსვლია ოჯახში? თუ ვიცოცხლე, იმისთანა კვიცს გაშვებინებ, საღვამიხაოში უკეთესი არ დადიოდეს. მგლის არჩევები ორივე გაყიდული მყავს, თვარა... ულტაშებს გეფიცები, რომელსაც დაადებდი ხელს, იმას დაგიტოვებდი.

— მადლობელი ვარ, ჩემო ხიტი. ცხენი რისთვის უნდა მართუქო, ჩემო ძმაო? ტყვილა რომ სთქვი, მაინც მესიამოვნა.

იორდანე დადუმდა. უკანასკნელად შეხედა ლურჯას და თვალები ცრემლით შეეტბორა.

გამწრალი დაბრუნდა შინ იორდანე. ცოლმა შორიდანვე შენიშნა, რომ ფარსაგი არაფერი სჭირდა მის ოჯახს. იორდანეს დაღვრემილი სახე აშკარად მეტყველებდა ოჯახის კარსმომდგარ გასაჭირზე. შეკითხვებით თავი აღარ გააბეზრა. მოშორებით დაჯდა და ჩუმად მოიპოტნა ფერმკრთალი ლოყები.

ფრჩხილების კვალი ზოლებად დარჩა სისხლნაკლულ ლოყებზე. მოგვიანებით ჯორჯოზე მოიფთხნა, შუა ცეცხლის პირად, და ანთებულ ნაკვერცხლებს მიაშტერდა. თაკარა ენთო მარინეს გულშიც.

— მგელს შეუტყამია? — მოკრძალებით ჰკითხა დამუნჯებულ იორდანეს. იორდანემ ხმა არ გასცა, რაც იმას ნიშნავდა, სულერთია რასაც შეუტყამია, ლურჯა აღარ გვეყავსო.

ვიეიმ იაზრა მშობლების მუნჯური საუბარი. დედას მიეპარდა და როცა დაინახა, მარინეს თვალეები ცრემლებით ჰქონდა შეტბორილი, ღრიალი მორთო. დიდხანს იტირა ვიეიმ, გული ამოიგლიჯა და უსრულებელი სლოკინითა და ზუნზულთი.

იორდანეს გული აუჩუყდა. ჯერ მოეფერა შეილს, კვიცს შეჰპირდა. მაგრამ როცა შეპირებით ვერას გაზდა, ქიშტი წაჰკრა და გარედ გააგდო.

მარინემ უკანა კარიდან შემოიყვანა გულამომჯდარი ვიეი, ლოგინის ძონძები გაუშალა და დააწვინა.

ვახშმად ხემსი არ აუღია იორდანეს. ლობიოს შეჭამანდი ხელუხლებლად მიატოვა და ლოგინს მიაშურა.

— გულზე მოგივა, ბეჩა, ცოტა მაინც დაიხემსე!
იორდანემ მძიმედ ამოიოხრა. მითელგაცვეთილი საბანი ასწია და კონკებში გაეხვია.

შემოდგომის ცეცხლი ნაზად ლულუნებდა ფაცხაში. ფაცხის მინალობში თბა ჩალას ახრამუნებდა. ამიერიდან ეს თბა იყო იორდანეს ოჯახის ერთადერთი იმედი.

შუილამემდე შამფურივით ტრიალებდა იორდანე. ვერ ისვენებდა. რამდენჯერმე მიელულა, მაგრამ ბურანში წასულსაც ლურჯა აგონდებოდა და, შეკრთოლებული, თვალებს ახელდა.

დაქანცული სხეული მოსვენებას ითხოვდა, მაგრამ ტვინის რომელიღაც კუნჭული არა ცხრებოდა: ათასგვარი ფიქრი სტანჯავდა იორდანეს. თვალწინ ედგა სადები ქაობი, ფუშფუშა ტლაპო, კისერმოვარებილი ლურჯა. ცხენისქურდ მალანიასთან შეხვედრა არ ასვენებდა.

„ახლა გურიაში იქნება მალანია. ხვალ-ხვტ ჯიბეგაბეკილი დაბრუნდება შინ.

კაცი ვარო, ხიტომ უნდა სთქვას. ჩამოგივლის შულამისას, ახსნის შენ ნაკედავ ცხენს, შეუხვევს ფლოქეებს და... ჰერი ბიჭო! გინდაც თვალით არ გენახოს. დაღის შეცვლა თუ მოასწრო, თითსაც ვერ ახლებ. უტიფრად შეგდებდა შენს გამოზრდილ ცხენზე და ცხვირწინ ჩამოგივლის, შეხე, რა ცხენოსნობა ვიცოი. მთელმა გურია-სამეგრელომ იცის, რომ მალანია ცხენის ქურდია. ხელი კი ვერაეის უხლია მისთვის“.

ერთხელ იორდანეს სიმაგრმა, ანდუყაფარ დგებიამ გასწირა თავი. მალანიას ქურდობაზე წაასწრო. ადგა და პირდაპირ საოლქო სასამართლოში უჩივლა. არ შეგვკამოს ჰირმა, აქედან არაფერი გამოვიდა. სამსწელიწადს ათრიეს საჩივარი აღმა-დაღმა, ბოლოს სენატს გადასცეს. მეოთხე წლის ბოლოს გაირჩა საქმე და მოისპო კიდევ. დგებია დარჩა თითვით გახვლეპილი. თუ რამე ებადა, აღმა-დაღმა სიარულსა და ვეჭილუბის ქრთამებს მიაჰყლიტა. ოჯახიც გაანადგურა და საქმეც წააგო.

ან კი რას ვაუძლებდა დგებია ხიტი მალანიას ფულის ხარჯევასა და მიდგომ-მოდგომაში? დგებია მამისეულ მამულებს ჰყიდა, მალანია — გურია-სამეგრელოს გლეხაკობის ცხენებს. არც აზნაურებს ზოგავდა, თუ წინასწარ იცოდა, რა ვაეღენა ჰქონდა ამ აზნაურს მთავრობის თვალში.

მალანია ქონებისა და ვაეღენის მიხედვით ზომავდა ხალხს. სალამის მიცემაც ამის მიხედვით იცოდა. გლეხებსა და ბოგანოებს ხიტი არც კი შეხედავდა. ისე ჩაუვლიდა გვერდით, თითქო არც დაუნახავსო. საბოჭულლოში ვაეღენის მქონე პირებს ისე ესალმებოდა, როგორც თანაბარს: ხან თვითონ დაასწრებდა, ხან განგებ შეაყოვნებდა, რომ მოპირდაპირეს ეთქვა სალამი. მაზრაში ცნობილ პირებს ყაბალახს უხდიდა ხიტი, ხოლო თუ გუბერნიის მოხელეს ვაიცნობდა ან დაუახლოვდებოდა, ყურამდე გაღიმებული შეჰყურებდა თვალეში და დღეში ათჯერ რომ ენახა, ათჯერვე საქამრემდე დაუხრიდა თავს.

ხიტი არ ტყუვდებოდა გაიძვერულ ანგარიშში. დგებიასაც გაქნილობით აჯობა. იორდანეს ცეცხლი შემოენთო, როცა სიმაგრმა თავისი თავ-გადასაყალი ჭამბო, მაგრამ იორდანე რას გააწყობდა ყოვლის შემსლე ცხენისქურდის წინააღმდეგ. დღესაც ჯიქურ შეეფეთა, მაგრამ მოხდენილი სიტყვით ვული აღუყუა იორდანეს. ცხენსაც კი შეჰპირდა.

იორდანეს ფიქრებში ჩაეძინა. შუაღვეცხლიც ჩაიფერფლა და ფაცხაში მყუდროებამ დაისადგურა.

ვერც ძილში მოისვენა იორდანემ. მიელულა თუ არა, ნეტარი სიზმრები დაადგა თავს. იორდანე ძილშიაც გრძნობს, რომ ყველაფერი ეს სიზმარია, მოხეტიალე ფიქრები და სტვა არაფერი... გაახელს თვალს და ყვე-

ლაფერი გაქრება, მაგრამ იორდანე მინც შიშობს, ღმერთი არ გაწერეს და არ გამომეღვიძოსო. ზოგჯერ გაუელვებს, ექნებ სინამდევ-
 ლეა, რასაც ეხედავო.

ეკონსულნი

ამიტომ არის იორდანე სახეგაბრწყინებული და ამხრობისა და ტუ-
 ჩებს კურდღელივით აცმა ცუნებს, რაღაცას ჩიფჩიფებს, მაგრამ სიტყვე-
 ბი არ ისმის. ქარბი სიხარულის გამო ლამის გული აუჩუყდეს.

რამ მოატრიალა ასე უცებ იორდანე ღვამიჩავას კოთხოვამორეკილი
 ოჯახის ბედი? რა სასწაულით დააღწია თავი ამ ძალღურ ცხოვრებას?
 იორდანე ვაოცებული დასცქერის უზარმაზარ ეზო-მიდამოს, აკაციის მეს-
 რებით ტყრულ შულშემოვლებულს. ეზოს ერთ მხარეს თვალს იტაცებს
 ახალი ნარგავი ხეხილნარი, ზურმუხტი ბაღია, ბაჯაღლო ფორთოხლე-
 ბით ტოტებდახეჩილი ბუჩქები. ეზოს მეორე მხარეს ტალღებად მოგო-
 რავს ქარშაო შინით აშრიალეებული სიმინდის ყანა. მოწეული ყანა ამ-
 ღებს ელოდება და იორდანე ნალიებს ბარჯგებს უცვლის: არ დამალა-
 ლატიანონო.

ეზოს სიღრმეში უზარმაზარი ოდა გამოუწყია იორდანეს. ქვითკირის
 სვეტები აღუმართავეთ და საცაა კედლებსაც მოასრულებენ. ჩაზამთრე-
 ბამდე სახლი უნდა ვადაიხუროს. ხუროები ვამალებით იქნევენ ხელეჩოსა
 და შალაშინს. იორდანე თავმომწონედ უვლის ირგვლივ ოდას. ხუროებს
 მითითებებს აძლევს. ისინიც გულმოდგინედ უსმენენ თავაზიან მასპინ-
 ძელს.

სამზადისის მახლობლად შინაური ფრინველი ქოთქოთებს. კენტრუშა
 ხბოები მუხლებს იმართავენ. დედებს ლაჯებში გაურბენენ და წაფერ-
 დებულნი მიხტიან, სანამ წინა ფეხებს რასმე არ წამოსდებენ და ყირამა-
 ლა გადაეშვებიან ლორთქო კოინდარში. დედა-ძროხებს მუშტის სისხო
 თვალები გადაუშტიალებიათ. ზმულით მოუხმობენ აკუნტრუშებულ
 ხბოებს.

კოინდარში ლურჯაც დაუჩაირებიათ. ხერხემალი გასწორებია ლურ-
 ჯას სისუქნეს ბურთივით შეურგვალეებია. ულაზათოდ ძოვს კოინდარს
 და გამუღმებით ფთხეინავს.

იორდანე ალტაცებული შეკყურებს ჯანმავარ ბედაურს. ბუზს არ აკა-
 რებს სიახლოვეს. დღეში ორ-სამჯერ სწმენდს სამურველით, საღამომობით
 რიონში აბანავენს.

დღეს საჩალეადროდ მიდის იორდანე ახალთ-ახალი თოქალთო ვადა-
 აფარა ლურჯას. უნაგირივით მსუბუქი კეზი დაადგა. გურიაში აპირებს
 იორდანე, გუდები მოკრული აქვს.

— ჩაზამთრებამდე უნდა გადაეხურო სახლი... თოვლი რომ ჩამოყა-
 როს... დავიღუპები, — ფიქრობს იორდანე.

ლურჯას თითქოს ესმის პატრონის გულისტკივილი. მუხლს არ იდ-
 რებს, დარსა და აედარს ასწორებს.

— ანუ, ლურჯა! — შესძახა იორდანემ დასაბალნებულ ცხენს და თხრილზე მიაყენა. ლურჯამ ისეუბა, მაგრამ საბალნემ გადასაბალი და ცხენი ორმოში გადაეშვა.

იორდანეს გაატრეოლა.

— მიშველეთ! — დაიყვირა და გამოეღვიძა კიდევ.

გული საცეხველივით უცემდა. გონს ვერ მოვიდა. სიზმარ-ცხადს თავბოლო ველარ გაართვა. უკუნ სიბნელეში სული შეეხუთა.

ცხენის ხეივინი შემოესმა. ტორების ბაკუნცი. ლურჯამ იცოდა ასეთი ხეივინი და ტორების ბაკუნი, როცა საკვები შემოაკლდებოდა.

წაუყურადა.

კვლავ მოესმა ტორის დარტყმა და შემკრთალი ხეივინი.

იორდანე კონკებიდან გამოძვრა. ლოვინზე მოიფთხნა და სმენად გადაიქცა.

ფაცხაში ყველას ეძინა.

შარაგზის პირას ეზოს ნაგავში დაიღლოფინა, წაითარეშა და ხმა ჩაუწყდა. გულმა გამაღებით დაუწყო ცემა. იორდანე დარწმუნებულია, რომ ლურჯა სადებში ჩაიღრჩო. ბეჯითად სჯერა, რომ სასწაული არ მოხდებოდა და ლურჯა თვალთ ველარ იხილავდა პატრონის ეზო-მიდამოს, მაგრამ ეს ხმაურობა?! ორკოფია გლეხის გული. ზღაპრებში თუ ხდება სასწაული... ზღაპარი ხომ ადამიანის მოგონილია... რალაც მაკდლური ხმა ჩასძახის იორდანეს. საკუთარი გულისცემა ცხენის ტორის დარტყმად ესმის. სუნთქვა ხეივინს აგონებს.

იორდანე აღვა. პერანგისამარა მიაღვა ფაცხის კარს. კარი ერთბაშად გააღო. უმთვარო ღამე იყო, კუნაპეტივით შავი, კოლხეთის ღამე. ფაცხის წინ გაბიჯგული მუბა ძლივს გაარჩია ამზარუნ სიბნელეში.

— არ გაუშვა, ათაია! — შესძახა ნაგავს, თითქოს ძაღლის დაყვების გამო გამოიხედაო. ეზო ქურდივით ჩაათვალიერა, ლურჯა ხომ არსად სჩანსო.

— იორდანე! — მოესმა შარაგზიდან. შარა ფაცხის წინ ჩაუღიოდა იორდანეს.

იორდანე შეკრთა. არ მოელოდა. ხმაც ვერ იცნო. თეთრბილეთიანების გაწვევა ხომ არ დაიწყესო, გაუელვა ერთბაშად და მუხლებში მოუსავედა.

— იორდანე! — გამეორდა ძახილი.

— ვინ ხარ? — გასძახა იორდანემ, ჩოხა გადაიცვა და ეზოში გავიდა.

— მაქიმედი ვარ, ქანთარია! მოდექი ლობესთან, თუ კაცი ხარ! იორდანემ ეზოში შეიბატია სტუმარი, მაგრამ ნაბიჯი არ შეუჩერებია, ლობეს მიაღვა.

— უკაცრავად ვარ, ვავადვიძე, — მოიბოდიშა მაქიმედამ. — ცხენი უნდა მათხოვო, ჩემო იორდანე! ცუდი დროა, მაგრამ... ქირას ორმაგად

მოგცემ. ჩალა თუ დაგვირდება, მუხურში რომ ხუთი ქვეყა ჰქონდეს, იმის მოსავალი შენი ფეშქაში იყოს...

— ?!

— რას დაჩუმებულხარ? ვიცი, საჩალვადროდ იქნები, გამაჩუმებელი. მარა მეც კაცი ვარ. კალო მიღება. თუ სიმინდის ნაკლებობა გაქვს, ქორად სიმინდს მოგართმევ. საშინაო საბათმანოთი დაგირწყავ... თუ არა და, როგორც ვითხარი, ქირას ორმაგად გაგისწორებ. ერთი კვირით დამქირდება ცხენი, თუ სიკეთეს მიზამ... მქონდეს იმედი? ალიონზე გამევივლი, თუ შემიბრდება. სერაფიონ ჩოჩიამ მისი ალია მათხოვა. კია, მე გეტყვი, სამამასახლისო ყაზახი. რავარც კი ჩავაწვეთე ყურში, ასე მაქვს საქმე-მეთქი, გვერდზე არ მიუხედავს, მიირთვიო, მითხრა. თუ შენც გამომართავ ხელს, ამაშენებ და ის იქნება. ორი ღამის უძინარი ვარ. გათენებამდი თვალსაც ქე მოვატყუილებდი.

ძილის ქარავმა იმისი ნიშანი იყო, ჩქარა მალირსე, რას დამუნჯებულხარო.

იორდანემ მაინც ვერ ამოიღვა ენა. მან სწორედ ახლა იგრძნო ლურჯას დაღუპვის მთელი საშინელება და მეტყველების უნარიც დაეკარგა.

— გატყობ, გეძნელება, ჩემო იორდანე, მთელ სოფელში ორი ცხენი დაბანცალობს. ძნელი გასამეტებელია ამ ვაოხრებულ კრეფზე ცხენის საქირაოდ შეკავშვა, მაგრამ ხომ ვითხარი... მეც კაცი ვარ... გურიიდან ჩხერის წვენი ჩამომიტანეს ცოლისძმებმა და ერთი ჩაფი შენი საჩუქარი იყოს.

— კაცო, ნუ გამომიყვანე მოთმინებიდან! — დაიღრიალა იორდანემ და გამწარებულმა მესერს დააელო ხელი, გეგონებოდათ, მოგლეჯას უბირებსო.

— უკაცრავად ვარ... თუ გეწყინებოდა, არ ვიცოდი...

— აბა მახელებ, თუ რას ჩამაცივდი, შე მამაცხონებულო! როცა ცხენი მყავდა, დღე და ღამე ათრევედი და გროში არ მოგიცია. ახლა რამ მოგარჯულა ასე: ქირას ორმაგად მპირდები, ჩალას ფეშქაშიდ და.. ჩხერის წვენსაც.

— იორდანე, რავე გეკადრება მამაშვილობას! როდის წავართვი ცხენის ქირა? მიჭირს და გპირდები.

— თუ არ წამართვი, არც არასოდეს ავიშენებიავარ. დღეს რამ მოგარჯულა... მე რომ დავიღუბე, შენ ახლა მოგინდა ჩემი აშენება? ლურჯა ცოცხალი მყავდეს, შენი ფეშქაშები რა შევქვად მინდა! მე თვითონ... კრიქა შეეკრა. სიტყვა აღარ დაასრულა.

— იორდანე, რა მოგივიდა მამაშვილობას? წავართვეს?

— აღარ მყავს... მომიკვდა! — ბრახით მიუგო იორდანემ და ოხერას გული ამოაყოლა.

მაქიმედი უბზოდ გაბრუნდა.

ათიოდე ნაბიჯი რომ გაიარა, უკან მიიხედა. უკაცრავად ვარო, წაიღულულა და გზას გაუღდა.

იორდანე ადგილს ველარ პოულობდა. პაერიც აღარ ჰყოფნიდა თითქოს. მარცხენა ძუძუზე ხშირად წაივლებდა ხელს, ჰერებზე გვერდინი-ლი თევზივით აღებდა პირს.

— კაცმა და ღმერთმაც ჩემზე მოიცალა!

იორდანეს სერაფიონ მამასახლისი დაუდგა თვალწინ.

„თუ შებრუნდა დროება, არც შენ დაგიდგება ხეირი“.

იორდანე ფაცხის წინ ჯირკზე ჩამოჯდა. ნიდაყვი მუხლს დააყრდნო და ფიქრებს შეჰყვა. ამ ეზო-მიდამოს პატრონმა რით უნდა ვარჩინო ცოლშვილი?!

იორდანემ თვალი მოაგლო თიხნარ ეზოს.

თიხნარი ვერაფრით ვერ ახარებდა პატრონის გულს. გვალვის დროს კიდევ ჰო, ერთი თვის სარჩო მაინც მოდიოდა, მაგრამ თუ ავი დარები იდგა, იორდანეს ეზოში ნაოსნობას უფრო ადვილად გამართავდა კაცი, ვიდრე მეოჯახეობას. თიხა წყალს არ ისრუტავდა, დგებოდა ჰოკი, ზოგან გუნებებიც. როცა მოყამებულ წყალს მზე ვადმოხედავდა, ჩნდებოდა ლოყობო, ქიები, მატლები და კოლოების ჯარი.

კოლოებმა აიკლეს იორდანეს ოჯახი. ცოლშვილი ციებით ეხოცება. გადასახლების საშუალება არ გააჩნია. ქალაქად წასვლასაც ვერ ბედავს, ულუკმა-პუროდ არ დავრჩეო.

— რა წყალში ჩავეარდე? — ამოიგმინა იორდანემ და დაუბანელი წვერ-ულვაში მოიფხანა.

იორდანემ ფაცხის წინ მიგდებულ კურტანს შეხედა.

საბუღარი შემოცვეთოდა კურტანს. ქილისა და ლაქაშის დაბურხუ-თებული ღერები გამოცვეენას ლამობდნენ.

— აღარც კურტანი მქონია. ცხენი რომ ვიშოვო....

კრიკა შეეკრა.

— ვიშოვო, — დასცინა იორდანემ თავის თავს და ეს სიტყვა ხმამაღ-ლა გაიმეორა. — სად ჯანდაბაში უნდა ვიშოვო? ვინ მომცემს ცხენს? არადა ამ ქირიან ცოლშვილს რა მოვეუბნებო?

ადგა, კურტანს ხელი შეაგლო. დიდხანს იდგა ჩაფიქრებული, ხელს აფოთიალებდა, მაგრამ აშკარად ეტყობოდა, რომ მისი გულისყური სად-ღაც შორს იყო გადაკარგული:

— რა საკურტნე ტყავი დავლუპე! ახალთ-ახალი ნალები ეკრა ფე-ხებზე.

ფაცხის კედელს მიეყრდნო.

— იქნებ ჭვესკნელში არ ჩამდიონ ეშმაკებმა. ერთი ძუაშერუჯული კვიცი რომ ჩავიგდო ხელში, კურტანი მაინც მეჭნებოდა.

ფაცხაში შევიდა. დანას დაუწყო ძებნა. ბუჯერში მიაგნო და პირი რომ გაუსინჯა, მარინეს შეუკურთხა, როგორ დაუბლაგვესო.

დანა აღესა. მარწყბიცი ჩააგდო ჩანთაში და ქიშკარში ვავიდა. მარინემ თვალი გააყოლა იორდანეს. სად მიხვალო, მიაძახა, მაგრამ ველარ გააგონა.

(გაგრძელება შემდეგ ნომერში)

ზ ა მ თ ა რ ი

ვიყავ კახეთში, თოვანში ვიყავ;
 ვამაყობ ხალხით, გზით და ნახულით.
 მე ჩვენებური ზამთარი მიყვარს,
 მაგრამ მთაოცებს უფრო კახური!
 ღამით არ ტირის ქარი ობოლი,
 ბაკურციხეში ღამით არ ცივა;
 გვიან დაჰბერს და დიდი გომბორი
 დაიგუგუნებს: „ბერიკაცი ვარ“...
 დაიგუგუნებს სახლი ყოველი
 და ღამით კახეთს სიფიცხე დაჰკრავს...
 ლხინია, გული რიფრაეს მოელის,
 იდარა... ახლა ფანდურმა რა ჰქნას!
 ღვინო აცოცხლებს ვარსკვლავებს ჩამქრალთ,
 მთვარე ახალი კახეთს უყურებს...
 ასეთ ღამეში ფანდურმა რა ჰქნას,
 როცა ბუბარიც ასე ლულუნებს.

თვალემო ჩემო, ეს თეთრი ფეთქვა
 რა არის ან და სადა აქვს ბოლო!..
 მე მსურდა წამით ფიფქისთვის მეთქვა,
 რომ ნადრევი ვარდია მხოლოდ.
 ვნახეთ: ჩამოდის ცა მოცქრიალვ;
 ციმციმებს, ცეკვავს და ველარ უცქერთ.
 პირველი ფიფქიც რა მორცხვი არი, —
 შუბლზე დაგვეცა და გაქრა უცებ!
 ეს იყო იქნებ ძილში ნახული,
 ან მაისის დღის ოცნება ვაგე.

აბა რა იყო ის გაზაფხული,
 რა სითბო ჰქონდათ გაყინულ ბაგეთ!
 რა იყო, ფიფქი როგორ ფრთხებოდა,
 უხილავ ფრთების აფართქალეებით;
 მე მარტო ვუღლით ვეკითხებოდი
 და პასუხობდნენ მარტო თვალები.
 რა იყო, გზაზე ნელი-ნელ მჭროლი
 ქარი უთეთრეს ფარდაგებს შლიდა.
 საღამო იყო და იყო თოვლი
 და სახურავებს ათოვდა მშვიდად.

3. კაპაბაძე

კოლმეურნის ქორწინება

კომედია 4 მოქმედებად

მოქმედი პირნი:

ჯამლეთი	ხიღობანის კოლმეურნეობის თავმჯდომარე.
ხაფიტონი	ბუქუნარის კოლმეურნეობის თავმჯდომარე.
მანუჩარი	ყოფილი აზნაური.
ჯიბილო	მანუჩარის ვაჟი.
ხახული	გლეხი.
გვირისტინე	ხახულის ქალიშვილი.
მირიანე	შემღებული ახალგაზრდა კოლმეურნე.
შატო	კომკავშირელი.
მიტო	კომკავშირელი.
ირინე.	
კაკალა.	
ვატა.	
ლომკაცა	
ლოტბარი.	
გამგეობის წევრი.	
ბრიგადირები, კოლმეურნენი.	

მოქმედება პირველი

(ხ ა ხ უ ლ ი წეეს სახლის წინ ტახტზე. ქიშკარზე მოადგებიან ვ ა ტ ა და ჯ ი ბ ი ლ ო).

ვატა: მასპინძელო, მასპინძელო!

ხახული: (წამოდგება) ვინ ბრძანდებით?

ვატა: აგერ, ხტუმრები გეწვიეთ!

ხახული: მობრძანდით, მობრძანდით!

(ეგებება)

ვატა: გამარჯობა, ხახული! ეს მანუჩარის ვაჟი ვახლავს.

ხახული: მანუჩარის ვაჟი?

ვატა: ჰო, ის ვახლავს.

ხახული: მაშ შენა ხარ ის პატარა ჯიბილო? ეს რა მესმის!

ჯიბილო: დიახ.

ხახული: შენი ქირიმე, ბიჭო, შენს დაბადებაზე რამდენი თოფი გაეისრო-
ლე. არ მახსენებენ თქვენს ოჯახში?

ჯიბილო: კი, როგორ არა.

ვატა: შენ ამითთან მოჯამაგირედ ყოფილხარ, არა?

ხახული: მოჯამაგირეც მე ვიყავი და პატრონიც. ამის მამამ მანუჩარმა ჩემი მარჯვენა მოიწონა, ჩემი სიმღერა შეიყვარა და... (ჯიბილოს) ცხონებული ბაბუაშენი რომ მოკვდა, ის ძველი ახნაურ-ბატონი...

ჯიბილო: დიახ, გამიგონია.

ხახული: იმის ქელები რომ ვადავიხადეთ, იმ დღიდან თქვენს ოჯახში სუფრა არ აღებულა. ხუთ წელიწადს დღე და ღამე ნაირ-ნაირი პურმარილი გვჭონდა გაშლილი. ბოლოს, როდესაც გათავდა ქონება, მანუჩარმა სახლში გამიშვა და თავისი ნამოსამსახურევი ცოლად გამატანა.

ჯიბილო: დიახ, ესეც გამიგონია.

ხახული: რა ზორბა გამხდარხარ, ჯიბილო, ბიჭო, შენ გაგახარა ღმერთმა!

ვატა: ეჰ, ზოგის ტანი იზრდება და ზოგის ჭკუა.

ხახული: რატომ, შე კაცო, მანუჩარის შვილს ჭკუაც გამოყვებოდა.

ვატა: გამოყვა, მაგრამ ისე პატარა ჭკუაა...

ხახული: შენ ამის რა ნათესაეი ხარ?

ვატა: მე კვატულისაშვილი ვარ, სოფლის მწერალი რომ ვახლდა, თუ ვახსოვს.

ხახული: ოო, მახსოვს, კი, აბლაკატი იყო, ქონება საჩივრებში დალია და ცოლშვილი ორმოში დარჩა იმ ცხონებულს.

ვატა: პო-და მეც იმ ორმოდან ამოვძვერი და იმ ხელობით ვცხოვრობ, ვდავიდარაბობ... ამ ბოლო დროს ქორწილს და ტირილს ვეტანები, მაგრამ შეგხედება ამისთანა ნავსი დღე, ვახშამიც არ გერგება.

ჯიბილო: კარგი ახლა, ვატა, გეყოფა.

ვატა: შენ კიდევ ხმა-გაქვს გასაღები!

ხახული: რას ერჩი ამ ახალგაზრდას?

ვატა: ამან გოჭივით ლობეში გააკვება თავი და ბოლოს იჭყვირებს.

ხახული: რა დააშავა?

ვატა: ცოლის თხოვა გადაწყვიტა.

ხახული: მერე?

ვატა: ამის ცოლი ვგონილა?!

ხახული: კაცო, ცოლი მაგას უნდა, თორემ მე აწი დედოფალს თბილი კეცია მირჩევნია მუცელზე.

ვატა: ო, რა ქალს გადაეყარა!

ხახული: გონჯია?

ვატა: თვალი უკეთეს ვერ ნახავს, მარა რა გინდა, ღარიბ კაცს ფარშევანგი გამოადგება? ამ უბედურს მამისაგან არაფერი აქვს, დედისა-

გან კი რაცღა ორი ბეჭედი დარჩენია და იმით დაფინანსება შენი
შეზობელი ვაჭრის ობოლი.

ხახული: ვაჭრის ობოლი?

ვატა: დიახ, ირინე ჰქვია.

ხახული: თუ ბეღია, რას იზამ!

ვატა: ამისათვის ვილაკას უოხუნჯებია, ვაჭრის ქალიშვილს ჭურები სპი-
ლენძით და ვერცხლითა აქვს საესეო, და გადაკიდებია. მერე მა-
ნუჩარმა მოხოვა: გაჰყევი და ჩემი სარძლოს ქონება იანგარიშეო,
ეს ბრიყვი არ მოტყვილდესო. თითონაც შეჯდა ცხენზე და აქეთ
წამოვიდა, ხახულისას ჩამოვხტები და იქ მომიტანე ამბავიო.

ხახული: მაშ, მანუჩარი ჩემსას მოდის?

ჯიბილო: დიახ, მოაწევს, სადაც არის.

ვატა: კარგ ამბავს კი გაიგებს.

ჯიბილო: ცუდი რა არის?

ვატა: შენ კიდევ იმ ქალისკენ გაქვს თვალი!

ჯიბილო: მე შინც ჩემსას ვიზამ.

ვატა: ვეტყვი მამაშენს, რა სიკეთესაც გადაყრიხარ და მერე თავი ქვას
ახალეთ.

ჯიბილო: ჭური აქვს ცარიელი, თორემ ფერ-ხორციით ხომ საესეა.

ვატა: ეჰ, რა დარიანი დღე დაეკარგე, წაეაღ და გზაში შევხვდები მანუ-
ჩარს. მშვიდობით, ხახულ!

ხახული: (წამოდგება) ეჰ, ქალიშვილი არ მოვიდა, თორემ უპატივეცემოდ
არ გაგიშვებდი... მაინც მივიხედ-მოვიხედავ... (აპირებს წასვლას)
დამიკადე, მამა ნუ წაგიწყდება (მიდის).

ვატა: არა, აქ მე ვერაფერს ვერ წავესასავ. მივდივარ.

ჯიბილო: მეც გამოგყევი.

ვატა: სად მოტანტალობ?

ჯიბილო: დღეს ვილაკა უნდა გაეპარტყელო.

ვატა: როგორ?

ჯიბილო: ტყბილი კვერივით.

ვატა: ვაი, ჩემი ცოდვა!

ჯიბილო: გადაწყვეტილი მაქვს.

ვატა: მე ხომ არ მიპირებ, ბიჭო?

ჯიბილო: ვინც არის, მაშინ გაიგებ.

ვატა: წამოდი, შე კაცო. მე რა... ქალს კი არ გიგინებ, მხოლოდ რაც არ
არის იმ ჭურში, რა ვთქვა, შე წაწყმედილო.

ჯიბილო: შენს პირში მტერი ჩავარდა.

(ვატა და ჯიბილო მიდიან. შემოდიან გვირისტინე და კაკალა.)

კაკალა: ორას შრომა დღეს მეც მოვუყარე თავი, ჩემო გვირისტინე.

გვირისტინე: ესეა, თუ საქმეს დოუღებ გულს, კაკალა, დღეს შრომა ფონ-
ზედ კი გაგიყვანს.

კაკალა: მამაჩემმა მითხრა, თუ ასე წაგვივიდა საქმე, გაისად, შეილო, ახალი სახლი დაეიდგათო. შენ ააშენე, გვირისტინე?

გვირ-ნე: ჯერ სად არის, მასალა კიდევ აგერ ყრია.

კაკალა: აწი რად გინდა, მირიანესთან მშვენიერი ოდა დაგზებდნა.

გვირ-ნე: რას მეუბნები, ქალო, ვინ გითხრა?

კაკალა: გუშინ მირიანემ გაგვაგებია ბიძაშვილებს, უცბათ ვერც დავიჯერეთ.

გვირ-ნე: გაგიკვირდათ?

კაკალა: დედამისმა კი სთქვა, მარტოხელობით ისე დაყრუებული ვარ, ბატის მწყემსიც რომ მოყავდეს, მაინც მეხარებაო.

გვირ-ნე: რა ვქნა, ერთ დროს ბატიც კი მიწყემსია.

კაკალა: კი, ესეც გაგვახსენდა.

გვირ-ნე: მერე, ახლა რომ კოლექტივში ჩაის პირველი მკრეფავი ვარ, რატომ დაგავიწყდათ? ვითომ შოლტი ვადმომკაროთ?

კაკალა: არა, ჩვენ კი არ გვწყენია, პირიქით, მალე ვიქარწილებთო, რომ გვითხრა, ყველამ მივულოცეთ. შენთვის არ დაგვიცინია.

გვირ-ნე: ყრუ არა ვარ, კაკალა, კი მესმის შენი ლაპარაკი... მირიანე შემძლებული კოლმეურნეა და ცოლიც შესაფერისი უნდა.

კაკალა: მერე, განა ამიტომ არ წაყვები?

გვირ-ნე: არა... მაინც... ისე აჩქარებულა, ჩემთვის არ უთქვამს, თუ ასე მალე გიცხადებდათ ნათესავენს ამ საქმეს.

კაკალა: მაშ ჩვენზედ ახლობელს ვის ეტყოდა! რატომ გწყენია?

გვირ-ნე: მე დანაგრული ვარ, ჯერ დედის სიობლით, მერე სიღარიბით, და ყველაფერში სიფრთხილე მახლავს.

კაკალა: შენი ქართული ვერ გავიგე. განა კიდევ არჩევანში ხარ?

გვირ-ნე: არა, მე ერთი სიყვარული ვიცი.

(შემოდის ხ ა ხ უ ლ ი).

ხახული: აი, შე წყეულო, მე აქ სტუმრები მომივიდა, შენ კი ქარს აყოლიხარ.

გვირ-ნე: გამგეობაში ვიყავი. ვინ გვესტუმრა?

ხახული: აქ მანუჩარი მოდის.

კაკალა: კარგი, ბიძია, ნუ გაუგავრდები, დღეს ჩვენი კოლმეურნეობის დაწინაურებაა — მოსკოვში დელეგატებს ვგზავნით სტახანოველების შეკრებაზე.

ხახული: მე მაგ კი არ მეკითხება, ქალიშვილმა სტუმართან არ უნდა შემარცხვინოს.

კაკალა: რა ვიცი, სოფელი ლაპარაკობს, გვირისტინე მამას გამოადგაო.

ხახული: რომელი ჯილა დამადგა?

გვირ-ნე: სხვები ჩემს ნაბეგარსაც არ მუშაობენ კოლექტივში და მაინც უმადლიან.

ხახული: დღე და ღამე იმ კოლექტივის საქმეზე დაშლივინობ. ქალის საქციელი შენ არა ვაქვს და ვაეცი არა ხარ.

გვირ-ნე: რა ვუყო.

ხახული: სვინდისი თუ გაწუხებდეს, მამას მიხედავდი.

გვირ-ნე: ჩემი ხელი რომ მოგაკლდეს, მაშინ გაიგებ.

ხახული: რა ბუმბულეებში მაწვენ? თუ უშენოდ მქაღს ვერაფერს ვიქნები.

კაკალა: არა, ოღონც მარტო კაცი ჭამაშიაც ცოდვია.

ხახული: ვინმეს ვიშვილებ.

გვირ-ნე: რა ვიცი, ჩემი სიკეთე თუ არ მოგწონს და სხვისი მოგეჩვენება...

ხახული: ჩემი სისხლ-ხორცის სივლახეს უფრო ვერ ავიტან. (კაკალას) ხომ მართალია?

კაკალა: მე ახლა, ბიძია, ამაზედ ვფიქრობ, თუ შეილს ვერ შეეგუე, სიძეს როგორ შეეთვისები?

ხახული: ვის, რა სიძეზე მელაპარაკები? ამისთანა ქვაბ-ქოთანას ვინ ითხოვს!

კაკალა: ძალიან კარგი ბიჭიც არის მაგის მთხოველი.

ხახული: ჰო, როგორ არა, მანუჩარის ვაჟმა აიჩიმა.

კაკალა: მანუჩარის ვაჟმა?!

ხახული: თავს გვატეხს.

კაკალა: მანუჩარის ვაჟი?

ხახული: მხესავით ბიჭი ჩამოახმო.

კაკალა: ეს არ ვიცოდი.

გვირ-ნე: ყბას გვიტყვეს. (ხახულის) შენ დიდი საქონელი გგონია შენი მანუჩარის შვილი.

ხახული: ზვალ სწორედ ჯვარს დაგწერთ.

კაკალა: ზვალ ჯვარს იწერენ?

გვირ-ნე: დაგვცინის, კაკალა.

ხახული: მაშ მე გამოჩერჩეტებული ვყოფილვარ, არა?

გვირ-ნე: გარეშესთან მაინც ნუ გამართავ ასეთ ლაპარაკს.

კაკალა: ოო, მივხვდი, რისაც გეშინია, გვირისტინე, მაგრამ ჩემი თავი ათას კუბოში გენახოს, თუ ეს მირიანეს ყურში ჩავაწვეთო.

ხახული: მირიანე ვითომ რა ყოფილა, ჩემზედ მოსარიდებელია?

კაკალა: არა, არაფერია.

ხახული: კოლეგტივში ხეტიალს სჯობს მოხუცს უპატრონოდ არ მტოვებდე.

გვირ-ნე: აი, ასეა... ხომ გესმის? და სულ იმიტომ მაქიატებს, რომ ახალი ყოფა ეჩითირება... არა, სული ამოვიდა, ვერაფრით ვერ მოვი-მადლიერე, ვერაფრით! (ტირის).

(შემოდის მირიანე).

მირიანე: გამარჯობათ, გამარჯობათ! შენთან კარგი ამბავი მომაქვს, გვირისტინე. (შეჩერდება). რა მოგივიდა?

გვირ-ნე: უჰ, ისე...

მირიანე: მაინც?

ქ. კ. კ. კ. კ. კ.

ს. ს. ს. ს. ს.

კაკალა: არაფერია, თითონ გეტყვის.

გვირ-ნე: შენ უთხარი, არ შემოდლია, ცოტა გულს გადგვიყრი.

(წასვლას აპირებს).

კაკალა: როგორ, ყველაფერს ხომ ვერ ვეტყვი?

გვირ-ნე: რა ვიცი, დასაფარავი რა მაქვს. (შიდის).

მირიანე: რა მოხდა?

კაკალა: გუშინ ბრძანე, გვირისტინეს ეთხოვლობო.

მირიანე: დიახ.

კაკალა: შო-და, ხომ ხედავ რა ხასიათზეა.

მირიანე: არა უშავს-რა, ახლა ისეთ ამბავს ვეტყვი, გამზიარულდება.

კაკალა: რას ეტყვი?

მირიანე: მოსკოვში ვგზავნით სტახანოველების შეკრებაზე.

კაკალა: რატომ?

მირიანე: ხიდობანში გვირისტინე პირველი სტახანოველი აღმოჩნდა.

კაკალა: მაშ. იმის ცალი ქალი აქ არ ყოფილა.

მირიანე: ჩვენც მაგრე გაგვიკვირდა, მაგრამ საბუთებმა ასე უჩვენეს.

კაკალა: არა, შე რაც თვალით ენახე, ის მჯერა.

მირიანე: რა ნახე?

კაკალა: ხახულიმ გვირისტინეს უთხრა, რომ ის ერთი უთავებოლო და

უხეირო ვინმეა.

მირიანე: ო, ამისთვის ატირდა?

კაკალა: არა, მაგასაც მოგახსენებ... ხახულიმ მისი საიდუმლო გასცა,

გვირისტინე თურმე მანუჩარის შვილს მიყვება.

მირიანე: სად მიყვება?

კაკალა: ცოლად.

მირიანე: რას როშავ?

კაკალა: იმან კი დაგიფსო თვალი, მაგრამ ბიძაშვილები მაინც შენს

სირცხვილს დაეფარავით, არსად გავაცხადებთ.

მირიანე: ეს როგორ შეიძლება? არა, არა, ეს სისულელეა! სად წავიდა?

კაკალა: რა ვიცი, ხმა არ გაგცა და შენ გასაგონადაც დამზიარა, ყველა-

ფერი უთხარი, დასაფარავი არა მაქვსო.

ხახული: (უახლოვდება მირიანეს). ოჰო, ეს ვინ ყოფილა, მანუჩარის ვაჟი

მეგონა.

მირიანე: მანუჩარის ვაჟს აქ რა უნდა?

ხახული: მამას უცდის ქალის თნოვის საქმეზედ.

მირიანე: მერე, შენსას?

ხახული: მანუჩარმა თავის სარძლო აქ უნდა ნახოს, ახლა კაციც იყო აქ

მისი სარძლოს ავ-კარგის დასახედად.

კაკალა: აი, ხომ გესმის?

მირიანე: ახლა კი მიკვირს.

ხახული: რა გიკვირს, წესიერი ვაჟი ცოლის შერთვას ყოველთვის მამას

კითხავს.

მირიანე: დამილოცნია თქვენთვის მისი ზრდილობა.

ხახული: შენ რამ გაგაპილბილა, არ მოგწონს ეს ამბავი?

მირიანე: პირიქით, ნეტავ ადრეც შემეტყო, თუ ეს მართალია.

ხახული: ვერ გამოიგია, რაზედ ცხარობ... აბა, მამის დაუქმებლობა...
წვევიტოს შეიღმა თავისი ბედი?

მირიანე: ოჰ, ძალიან დაიჩემე „მამას კითხვეს“, მაგრამ შენ, ხახული, ძველებურად უყურებ ამ ცხოვრებას.

ხახული: არა, ბიძია, პატროსნება ვისაც აქვს, არ ძველებდა, მხოლოდ ვისაც არ ესმის, ძველი ვგერი ჰგონია.

მირიანე: აქ გვირისტინეს მხრივ პატროსნებას მე ვერ ვხედავ.

ხახული: გვირისტინეს რას ერჩი, მასთან რა ხელი გაქვს!

მირიანე: ჩემგან ეს სიტყვა გადაეცი და ის მიხვდება.

ხახული: რაო, ჩემი ქალიშვილი მიხვდება, მე კი ვითომ ისე ყრუ ვარ, შენი ზარის რეკვა არ მესმის... უკაცრავად, მარა, იცოდე, სანამ მე ცოცხალი ვარ, ჩემს ქალიშვილს შენს ქუთაზე ვერ გადაიყვან.

მირიანე: კარგი, კარგი, მე არც გეხვეწები, ხახულ, ქალიშვილი მრმათხოვე თქვა.

ხახული: ეს რას მირტყავს!

კაკალა: ვნახეთ, რა უკეთესი სიძე გეყოლება.

ხახული: აბა, რა გითხრა, იცი: მე შეიძლება ქალიშვილი კი არა, ერთი გომბეშო შეაედეს, მაგრამ საქმე რომ ჩავარდეს, შენსთანა ვაუზრდელ კაცს მაინც არ ვავატანდი.

კაკალა: სწორედ, შენი გასალანძლავია მირიანე, ასეთი საესე სახლ-კარა არც ერთ კოლმეურნეს არ გააჩნია.

ხახული: ვაი დედასა, მე მაკვირვებთ ქონებით? ჩემი თუ არ მქონია, სხვისი მაინც მინახავს.

(შემოდის ჯამლეთი).

ჯამლეთი: რა მოგივიდათ?

ხახული: ეჰ, ჯამლეთ, აგერ ჩერჩეტს მეძახიან ახალგაზრდები.

ჯამლეთი: მე კი მეგონა, აქ მხიარულება დამხვდებოდა. არ გადაეცი გვირისტინეს, რომ ის არჩეულია დელეგატად?

მირიანე: არა, გვირისტინე სათოფეზეც არ მომეკარა.

ხახული: რაო, ეინ აირჩიეს?

მირიანე: შენი ქალიშვილი.

ხახული: არ გეყოთ, რაც ამდენ ხანს ოფლი ვაადენინეთ?

ჯამლეთი: რას ლაპარაკობ, ხახულ?

ხახული: გამოვიხსნი იმას თქვენი ხელიდან.

ჯამლეთი: მამ, გვირისტინეს მე გამოვუცხადებ.

მანუჩარ: (გარედან) ხახული, ხახული!

კაკალა: (მირიანეს) ხედავ, საქმროს მამა მოუვიდა ჩვენს გვირისტინეს.

ხახული: (ვიშკრისკენ) ეს თუ მანუჩარი არ არის, არავერს ვიტყვი!

კაკალა: ახლა ზომ ხედავ?

მირიანე: ხუთი დღის წინ თავის ხელით მოქარგული ბლუზა გამომიჯიანა.
ხახული: (მირიანესკენ) თქვენ წადით და ისეთი საკენკი სხვებს დაუ-
ყარეთ.

კაკალა: ახლა რას იზამ?

მირიანე: წამოდი, იმ ბლუზას გამოვატან.

კაკალა: ოო, აწი ისე მოაჩვენე თავი, თითქო შენ დაიწუნე.

(გადიან მირიანე და კაკალა. შემოდის მანუჩარი).

მანუჩარ: ჩემს ძველ ხახულს გაუმარჯოს!

ხახული: ეს უნაგირი, მანუჩარ ბატონო, სად შეიძინე?

მანუჩარ: ეჰ, სათაკილო მჭირს.

ხახული: როგორ გეკადრება.

მანუჩარ: ამ დილას ჩემი თეთრი ცხენი შევეკაზმე.

ხახული: კიდევ ცოცხალია, ბატონო, ის თეთრი ცხენი?

მანუჩარ: ნეტავ, მგელს დროზედ შეეჭამა, დაბერდა. ექვსი თვეა ზედ არ შეემჯდარე ვარ, ამ დილას კი ვიკადრე, მაგრამ ძალიან ფორხი-
ლობდა... მერე მგზავრების შემრცხვა და შუკაში გადმოვუხვიე, აქ
კი მათრახმაც არ უშველა... ბოლოს წაიქცა და ფეხი გაჭიმა იმ
ოხერმა.

ხახული: ოჰ, ფარსავი არ დაგმართვია.

მანუჩარ: ერთი სიტყვით, ჩემი სახელი აწი არ უნდა ვატარო, მანუჩარა
მე აღარა ვარ.

ხახული: რას ბრძანებ, ბატონო, შენი სახელი ცარიელ გულაზე რომ ეწე-
როს, ისიც პატივისაცემი იქნება... ოღონდ სირცხვილი ამ დროებას.

მანუჩარ: ეს მართალია, ხახულ, დრომ და ეამმა მიღალატა.

ხახული: დრომ ვის არ უმტყუნა, ხატმაც მადლი დაკარგა და ჩვენ რა
ვართ.

მანუჩარ: მეორედ მოსელა მოვა ცეცხლით.

ხახული: კი, ქვეყანა ცეცხლით დაიწვება, აბა უპატრონო კი არა ვართ.

მანუჩარ: მაგ რაა, რაც დღეს ამბავი ხდება და რაც აწი მოხდება, სულ
დაწერილია ძველ წიგნებში.

ხახული: მახსოვს იმ შენს სახლში, ჩემო ბატონო, ერთი ძველი წიგნი
იდგა ბუხარის თავზე და ვერავინ იმას ვერ კითხულობდა.

მანუჩარ: როგორ არა, ვკითხულობდით, მარა არ გვესმოდა.

ხახული: ეჰ, ის ბუხარი რა ტყბილი იყო. სამოთხესავით მაგონდება იქა-
ური სითბო და ლაპარაკი.

მანუჩარ: შენ რა გქონდა და მაინც მზიარული იყავი.

ხახული: მე რაც არ მქონდა, რა წავაგე, შენც იცი, მამაშენთან მოჯამა-
გირედ გავიზარდე, მარა შენ რომ მერე სუფრაზე მერიქიფედ და-
მიძახე და მთელი ქონება 5 წელიწადში გაათავე, გული იმაზე
მეთუთქება.

მანუჩარ: მაგ რა სადარდოა, ვინც ბევრი შეინახა, რევოლუციამ ჩამო-
ართვა, მე კი ყველაფერის შექმა მოვასწარი. ქვეყანა იძახოდა, გა-

დარეულია მანუჩარიო, მაგრამ ბოლოს ჩემმა ჭკუამ აგლობა...
ოლონც, უბედურება ეს არის, რომ მაშინ შესმული ღვინო/ღღეს
არ მათრობს...

ხახული: კი, ესეც მართალია.

მანუჩარ: ისე, ჩემო ხახული, ბოლოს ძალიან გამიჭირდა... ახლა რასაც
მოვეკიდე, ყველაფერი ხავსი შეიქნა და ვიხრჩობი, ყელში ჩამავლო
ხელი სიღუბეში.

ხახული: ოჰო, ოჰო, აფსუს, მანუჩარის გაჭირვება! პირდაპირ ყური მტკი-
ვა, რომ მესმის.

მანუჩარ: ისე გამიჭირდა, რომ ორჯერ შევედი კოლექტივში და ორჯერ
გამოვძვერი.

ხახული: რატომ?

მანუჩარ: არ შეხვალ, გაჭირვებაა, შეხვალ და მუშაობა გინდა.

ხახული: მაშ, გამუშავებენ, აბა, პატიოსნად ვინ დაგაყენებს.

მანუჩარ: ახლა ცალი ხარი შემრჩა, ის თუ არ შევიყვანე კოლექტივში,
ისე არ მიმიღებენ, მერე ვილაცხსთან შეგაჯობებენ. ქეიფში და
სიტყვა-პასუხში ტოლს არავის დაუგდებ, მარა მუშაობაში შეჯიბ-
რება გაგონილა?

ხახული: ეჰ, ჩემი ქალიშვილი იმდენს მუშაობს, მარა სიბრიყვე, სისუ-
ლელე... მე ვეუბნები, შვილო, ჩვენთვის ვიმუშაოთ-მეთქი, მარა
სარივით რომ დაესო იმ კოლექტივში, ვერ დავძარი.

მანუჩარ: შენ რას დაგიუფერებს, როცა სულ ჩასჩინებენ... კაცო, მე ვე-
უბნები, მოხუცს მაინც ნუ მარიგებთ ჭკუაზე, მე ძველად პოლი-
ციის წესებიც კი დამირღვევია-მეთქი... არაო, ახლა კოლექტივში
სულ წესიერად იყავიო. გაგიგონია, კაცო, სულ წესიერად იდგე,
ეკლესიაა?!

ხახული: რას იზამ!

მანუჩარ: ასეა და ბოლოს მაინც მესამეჯერ ვებეწებოდი, კოლექტივში
მიგვიღეთ მამა-შვილი-მეთქი.

ხახული: ვის ებეწებოდი?

მანუჩარ: ხაფიტონს, ჩენი ნამოჯამაგირევის შვილს.

ხახული: მერე?

მანუჩარ: ეჰ, კინალამ დამაჩოქა იმ უსვინდისომ... მარა ბოლოს, მგონია,
ჩემმა ჯიბილომ ისეთი საცოლე გაიჩინა, ბედი წალმა მოზრუნდეს.
ახლა შენთან ამბის გასაგებად მოვედი.

(ქიშკარს მოადგება ი რ ი ნ ე).

ირინე: გვირისტინე!

მანუჩარ: შენი მეზობლის ქალი დანიშნა ჩემმა ვაჟმა.

ხახული: ოო, ეს კი გავიგე.

მანუჩარ: თურმე მდიდარი მამა ყავდა. ჭვევრები თურმე სპილენძით და
ვერცხლით ჰქონია სავსე.

ირინე: (ქიშკრიდან) ბიძია ხახულ, გვირისტინე სად არის?

ქართული
საბავშვო ლიტერატურის გამომცემი

ხახული: ოო, შენა ხარ, ირინე? (მანუჩარს) აი, ეს ვახლავით ის ქალი-
შვილი.

მანუჩარ: რომელი?

ხახული: შენმა ვაჟმა რომ დანიშნა.

მანუჩარ: მაშ, მოიყვანე, მარა ვითომ მე არ ვიცი, ვინ არის.

ხახული: ერთი აქეთ მოდი.

(ირინე ახლოს მოდის).

მანუჩარ: ეს ვინ არის, როგორ შემოფოფინდა.

ირინე: მე აქ ყურეს მეზობელი ვარ.

მანუჩარ: ის კუთხე გაახაროს ღმერთმა, სადაც შენისთანა გვრიტი გამო-
ტეხილა.

ირინე: რას ბრძანებთ, ბატონო, მეტად მაქებთ.

მანუჩარ: რა ოჯახიდანა ხარ?

ირინე: მამა ვაჭარი ვახლდათ, ძლივს მახსოვს.

მანუჩარ: ჰო, იმას კარგად უვაჭრია ქვეყანაზედ და დიდი აღმასიცი დაუ-
ტოვებია. მე ფულს და ნივთს პატივს არ ვცემ: განძი ის არის, სა-
ქები შეილი რომ დაგრჩება.

ხახული: აი, შენი ენა დალოცოს ღმერთმა! კიდევ ის ძველი სიტყვა-
პასუხი შეგრჩენია, ბატონო!

მანუჩარ: ვათხოვილი არ იქნები.

ირინე: დანიშნული ვარ.

მანუჩარ: ვინ გკადრა?

ირინე: ბუქუნარიდან ვახლავს, ჯიბილო ქვია, მანუჩარის ვაჟი.

მანუჩარ: როგორ, ჩემმა ვაჟმა მომიყვანა ასეთი რძალი?

ირინე: თქვენმა?

მანუჩარ: მანუჩარ მე ვარ.

ხახული: ეს ქალი კი ეკადრება შენს ოჯახს, ბატონო მანუჩარ.

მანუჩარ: ჩემმა უზომ აწი უნდა გაიხაროს.

ირინე: მე გზაზედ დაგინახეთ, ბატონო, ცხენის მოკაზმულობა მოგკონ-
დათ. თურმე ვინ ბრძანდებოდი.

მანუჩარ: დიახ, მართალია, გადარეული ცხენი მყავს და უნაგრიიანად
გადმომავდო.

ირინე: რას ბრძანებთ, ასეთი ცხენი რად გინდათ?

მანუჩარ: ცხენი კი არა, რაშია. სარძლოს სანახავად რომ მომეჩქარებოდა,
მათრახი შემოვარტყი და იწყინა, გაფრინდა, მუხლებიდან ნიავე-
ვით გამომეცალა და ამოდენა კაცი ბურთივით ვადამისროლა
მოლზე.

ირინე: ძალიან გადარჩენილხარ, ბატონო.

მანუჩარ: ოო, ახლა ამის შემოსვლა ჩემს ოჯახს როგორ გაახარებს.

ლეთის მოცემული ყველაფერი მჭონდა, თორემ შენ კი ვახსოვს.

ხახული: ოო, ის ქონება რომ შეგრჩენოდა!

მანუჩარ: არა უშავსრა. კიდევ იმდენი მაჭქს, რომ ამით ქორწილში ღვი-
ნოს ტბად დავაყენებ!

ხახული: მართლაც, კი არ დაამადლი, რომ გქონდეს.

მანუჩარ: ერთი სამას-კოკიანი ქური, ჯიბილო რომ დაიბეჭდო ქურ-
წილისთვის ჩავკირე.

ხახული: ოო, ის რომ მართლა შეგენახა...

მანუჩარ: სად წავიდოდა დედამიწიდან?

ხახული: არა, სამას-კოკიანი ქური, მახსოვს, ბოლოს ვაფუქდა და შიგ-
ღვინოს არ ვაყენებდით.

მანუჩარ: მართალია, მარა მეორე მქონდა.

ხახული: სად?

მანუჩარ: იმაზედ მიწა ვაგვასწორე და ახლა საძებარია, მარა იცოდე, ხა-
ხული, თუ ვეძებეთ, კი მოინახება.

ხახული: თუ არის, ბარით ძებნას არ დავამადლი.

მანუჩარ: კაცო, აბა, ტყუილს რომელი ბარით ნახავ!

ხახული: რა ვიცი.

მანუჩარ: ოპო, პო, რა ცხოვრება იქნება! ძველებურ სიმღერასაც ვიტ-
ყვით, მე და შენ, ხახულ. სადღეგრძელო და დალოცვა უკეთესი არ
ვაგონილა.

ირინე: ბატონო, მასეთი ქორწილი ახლა ხომ არ იციან!

მანუჩარ: ვიცი, კარგი ქონება მაჭქს, ჩემო რძალო, მაგრამ არც ჩვენ ვართ
ამოღწეულნი. ამ რევოლუციამ უთვალავი დავაკლო, მარა,
თქვენი არ იყოს, ჩვენც ვადავმალეთ ცოტ-ცოტა და მაინც დიდ-
ძალი შემრჩა.

ირინე: არა, ჩვენ კი არაფერი არ დავკვიმალავს.

მანუჩარ: დამალვა, რასაკვირველია, არ უნდა ქვიოდეს, როდესაც კაცი
საკუთარს შეინახავს, მარა სიტყვა-პასუხიც დროს ეშახურება.

ირინე: არ ვიცი, ბატონო, შესანახად რა დავკვირა.

მანუჩარ: აი, სწორედ, ქალი ასეთი უნდა, მოკლე ენა დიდი განძის და-
რაჯია. ასეთი ნამუსი რომ არ გქონდეს, კი ვერაფერს შეინახავდი.
პირველი ქონება ადამიანის ნამუსია.

ირინე: დიას, იმიტომ დავუახლოვდით ერთმანეთს მე და ჯიბილო, თო-
რემ, გეფიცებით, სულ არ ვიცოდით, თუ რამე შეგვრჩათ.

მანუჩარ: შემრჩა, აბა ლეღვი ხომ არ ვიყავი, ვინმეს ხელის წამოკვრით
გავეტყავებინე.

ხახული: მართალია, აქლემი ისე არ დაეცემა, ვირის ოდენი არ ასწიოსო,
ნათქვამია.

მანუჩარ: აი, შენ ავაშენოს ღმერთმა, ჩვენს ოჯახში გამოზრდილი რომ
ხარ, სიტყვა-პასუხზედ ვეტყობა.

(შემოდიან ჯიბილო და ვატა).

ვატა: სად შეგვცილდი, მანუჩარ?

ჯიბილო: ირინე, აქ შენ როგორ გაჩნდი?

ირინე: (მორცხვად უკან იხევს) გვირისტინეს მოგაკითხე და შამათქვენს შეეხვდი... იმ ქალს ვეძებ, სად მოისპო?

ვატა: როგორ მყავს მანუჩარის თავი?

მანუჩარ: ერთი სიტყვით, ისეთი მაღლიერი ვარ ჩემი ვაჟისა და ვაჟისთანა ღირსეული ქალი შიშველიც რომ მოეყვანა...

ირინე: (მორცხვად კიდევ დაიხევს) რა გადაეფარა იმ ქალს ამ ეზოში? (მორცხვად ეძებს და მიდის).

ვატა: ამას, ჩემო მანუჩარ, იმიტომ ლაპარაკობ, რომ ეს შენი სარძლო განძის პატრონი გვონია, თორემ...

მანუჩარ: რაო, მაშ, მეც შენისთანა გყოფილვარ!

ჯიბილო: ესეც შენ, ჩემო ვატა!

ვატა: მე რა შენავლვება, ერთმანეთს ცარიელ ჯამზე თქვენ შერჩებით.

მანუჩარ: ცარიელი ჯამი ჯერ მანუჩარს წინ არ დაუდგამს.

ვატა: ხელი კი მაგრად ჩაგივლია.

მანუჩარ: რაზედ, ჩემი სარძლო რა ცარიელი ჯამია?

ვატა: ქონება არ ჰქონია.

მანუჩარ: ვერ ყოფილხარ შენ კარგი მეძებარი.

ვატა: ეჰ, თუ მწყერი არაა, მეძებარმა რა ააფრინოს.

მანუჩარ: მაშ, შენი სიტყვით, ჩემს სარძლოს სულს იქით არაფერი გააჩნია?

ვატა: ასეა.

ჯიბილო: ფერ-ხორცი თ როგორია?

ვატა: მისი წითელი ლოყით ვერ გამაკვირვებ. ჩემ ეზოში ხეზე რაც ვაშლებია, სულ წითელლოყიანია.

მანუჩარ: სად არის, ნეტავ? (იხედება და ეძებს) რძალო, ნუ მოგვანატრე შენი პირი! (ირინე გამოჩნდება) ასე გავონილა? ცოტა მორცხვობა სინაზეა, ზედმეტი მორცხვი კი დამჰკნარს ჰგავს.

ვატა: ეჰ, სად შერჩენია მანუჩარს ძველი არშოყის კვესი!

მანუჩარ: ქალიშვილო, აქ ამბობენ, ვითომ ცხონებულ მამაშენს ისე სულთაღ დაუტოვებიხარ, ერთი ნალის საღირალიც არაფერი გააჩნდეს.

ირინე: დიახ.

მანუჩარ: მერე, ეს ხომ ჭორია!

ირინე: არა, ბატონო, სიმათლეთა, აკი წელანაც მოგახსენე და მეტი რა გქნა (უხერხულად უკან დაიხევს).

მანუჩარ: ამან რა იცის, რა ქვევრები დატოვა მიწაში ცხონებულმა.

ირინე: აქ კარი გამოუხურავს, ბოსტანში ხომ არაა ის მიწა გასახეთქი. (იმალება).

მანუჩარ: აი, მაგის დედას ეცოდინება.

ვატა: ველაპარაკე.

მანუჩარ: მერე?

ვატა: რაც არ არის, ეშმაკიც ვერ მონახავს.

მანუჩარ: ჯიბილო!

ჯიბილო: იმას თუ არა აქვს ქონება, მაშინემო, თითონ ხომ ქონებაა.

მანუჩარ: მაშ, შენ, ჩემო ჯიბილო, უთავოდ გაჩენილხარ.

ვატა: აი, მეც ეს ვუთხარი.

მანუჩარ: თვუ, ჩემისთანა მართალ კაცს ასეთი რა გაუჩნდა!

ვატა: მე იმას ვტყვი, დღე რომ ტყუილად დავკარგე.

მანუჩარ: შე უგნურო, მოხუც კაცს რომ გული ამიწანწალე, ქვევრები აქვს დაჰედლილო, ხომ ვაშრა პირში ნერწყვი.

ჯიბილო: რა ვიცი, რომ ყოფილიყო, არ დაგვიმალავდი.

მანუჩარ: ქალო, აქეთ მოიწი, როგორ ხოხობივით იტყვი, თავს რომ ბუჩქებში მალავს და კუდს მელიას უტოვებს.
(ირინე გამოჩნდება).

ირინე: არ ვიცი, ბატონო, მასეთ ხოხობს რით ვგაეარ.

მანუჩარ: მაშ, ეს მიბრძანე, ქალო: ახლანდელი ახალგაზრდები შეუდღე-ბას რატომ არ უყურებთ, როგორც მუდმივ საქმეს, რომ არ აკვირდებით, ვისზე თხოვდებით და რის შექლება აქვს თქვენს არჩეულ კაცს?

ირინე: რა ვიცი, მე, ჩემი ქკუა როგორც ჭრის, პირველად კაცს ვუყურებ.

მანუჩარ: კაცის შეხედვა მერე, კაცში რამე უნდა იყოს, თორემ უღვაში სიმინდსაც კი აქვს.

ირინე: ეს მართალია, ბატონო, კაცი ჯერ ადამიანი უნდა იყოს. თქვენ თვითონაც ბრძანეთ, რომ ჩვენ ადამიანს უნდა ვაფასებდეთო.

მანუჩარ: რომ ვთქვი, იმიტომ ვთქვი, რომ ენას თავის წესი აქვს... მაგრამ ცხოვრებასაც თავისი უნდა.

ხახული: აი, შენ აგაშენა ღმერთმა, რომ პირიდან სწორედ მარგალიტი გადმოქვანქვალე.

მანუჩარ: მე შენთანა მაქვს საქმე, ჩემო ჯიბილო. ასეთი ჰაეროვანი და წესიერი ქალის წინაშე რომ ჩემი სიბერე შეარცხვინე, ასეთი მარგალიტი რომ ხელის გულზე დამიდევინ და მერე შენი სიგლახით წყალში გადამაგდებინე და ქვეყანაში თავი მომჭერი, რა პასუხს მაძლევ?

ჯიბილო: რად შევრცხვი, ქალი დაგნიშნე და ჩემს სიტყვას არ ვუღალატებ.

მანუჩარ: რითი უერთგულე?

ჯიბილო: რატომ, ვერ ვითხოვ თუ?

მანუჩარ: (ირინეს) თქვენ მოგწონთ ამის პასუხი?

ირინე: დიახ, ბატონო.

მანუჩარ: (ჯიბილოს) ბიჭო, რის იმედით ებმები უღელში?

ჯიბილო: რა ვიცი, სხვა თუ კაცია, მეც წელზედ ფეხს დავიდგამ და ერთ ქალს სულ მუშაობით ვარჩენ.

მანუჩარ: შენი ნამუშევარი ვის უნახავს, გუშინ გალიაში შაშვი მოგიკვდა. მე ხომ გითხარი, მაგ საცოდავი გაუშვი, თავის თავს ტყეში შეინა-

ხავს, შენ ვერ არჩენ-თქვა. აი, ახლა ამ საცოლზედაც არას გეუბნები... (ირინეს) თქვენ გესმით ჩემი ქართული?

ირინე: (აღშფოთებული) ეს ვის ესმის... რა ვიცი, ჯიბილო: ისე როგორ დაეცემი... ოღონც თავი არ შევირცხვინოთ და შევინარჩუნოთ.

ჯიბილო: მართალია, ირინე, იცოდე შენი გულისთვის ყინვაში ოფლს გამოვიდენ და ისე დაგარჩენ. მართლაც, შაშვი ხომ არა ხარ, რომ დაგივიწყო.

მანუჩარ: მერე, მე რას მიპირებ? ძველი მამა-პაპური რომ გაგიყავი და ამოდენა გუდა გაგავსე, ახლა ხელიდან მეცლები? ახლა კიდევ შფოთს მიმატებ? ამას სახე აქვს ანგელოზის, თორემ წიხლი რაშის ექნება.

ირინე: ასე როგორ გეკადრება ჩემი გაქაჩება.

ხახული: არა, მეზობელი ხარ და პირდაპირ გეტყვი: მანუჩარის ოჯახი შენ კი არა, შენზე უკეთესს დაიწუნებს.

ირინე: უსამართლოდ ლაპარაკობ, ბიძია ხახული!

ხახული: ეჰ, უყურე გუშინდელ გამოჩიტულს! შენ რა იცი ავი და კარგი ქვეყანაზე.

ვატა: მე მგონია, ერთი სიტყვა მეც უნდა მათქმევინოთ: იმდენი ქალ-ვატი ზოგს თვალთ არ უნახავს, რამდენიც მე გამირიგებია, მაგრამ აქ არაფერი არ გამოვა. ცარიელ ქვაბიდან, რაც უნდა კოვში უტრი-ალო, ფაფას ვერ ამოიღებ. თქვენი საქმეც სულ ცარიელია, მხოლოდ ერთი ორი მისხალი რამეა სალაპარაკო და საქმეს რომ თავმოვაბათ, ერთი საკითხი მაქვს თქვენთან, ქალიშვილო.

ირინე: ბრძანეთ.

ვატა: ამ ვაყს რომ შენთვის საცოდავი დედის ბექედი მოუტია, უკან გამოგვიგზავნი-თუ წაგვართმევ?

მანუჩარ: კაცო, მაგ რა საანგარიშოა!

ვატა: მაშ, რომელ საბჭოთა კანონშია, დანიშნულმა კონტრიბუცია წაიღოსო.

ირინე: (ტირილით) კარგი, იმას კი დავიბრუნებთ, ახლაც გამოგვიგზავნით. **ჯიბილო:** ირინე!

ირინე: აწი მშვიდობით განახეთ. (ტირილით მიდის).

მანუჩარ: აი, რა ტაფაში ჩამაგდე, შე უნამუსო! კაცს უხეშად კურდღელი არ გამიტყავებია და ქალი გამალანძღვინე. წავა და იტყვის, მანუჩარმა გლახა შექათმესავით ქვევა დამიწყო, რა კვერცხის მდებელი ვარო. ეს არის, ბიჭო, შენი? ეს არის ვერცხლით და სპილენძით სავსე ქვევრები? თფუ! ცხენი ტყუილად კი არ მომიკვდა, იგრძნო იმ უბედურმა, რომ აწი ფორხილი აღარ ღირდა. ოო, რა ქეიფებში ვუტარებდით ჩემს ბედაურს, რა ჯიროთში გავუტანდით, რა სიმღერით მინანვებია იმის ზურგზე აღმა-დაღმა ტყე და ველში.

ხახული: მაინც რამდენ ხანს გაუძლია!

მანუჩარ: ცოდვა ჩავიდინე, წიხლები რომ მივახილე და ტურებს დავუტო-

ვე მინდორში შესაკმელოდ... თუ იმ ქალმა დღეს ბეჭდები დაგვიბრუნა, იმით უნდა დაემარხო ჩემი ბედაური...

ვატა: ღვინოც უნდა დავუღლით მე და შენ.

მანუჩარ: კი, მთავარი სული იქ ამომძვრა. ჩემი ქელები ასევე უნდა ვეპამო, თორემ შეილი უპურ-მარილოდ გადამაგდება.

(შემოდინან ჯამლეითი და გვირისტინე).

გვირ-ნე: მამას სტუმრები მოსვლია. ბიძია მანუჩარ, ძლივს გიცანით (აკვირდება). რაღაცა ამბავი გაგივიათ, რა მოგივიდათ?

ხახული: ეე, ყველაფერი კი არ უნდა იკითხოს ქალმა.

გვირ-ნე: დღეს, მამა, ჩემი საქმე უცნაურად მოტრიალდა, დღეგატად მგზავნიან.

(შემოდინან შატო და მიტო).

შატო: გვირისტინე, მოსკოვში ვაგზავნი, სასახელოდ.

მიტო: აბა, შენ იცი, როგორ გვასახელებ.

გვირ-ნე: გავიგე, ტვინი ნუ წაიღეთ!

ხახული: მოსკოვში?

გვირ-ნე: რა ვიცი, ისე უცებ გადაწყვიტეს, თითქო აგერ მივიდოდე ყურეში.

ხახული: მერე, შენ რომ ბრიყვი იყო, მე პატრონი არ ვარ?!

ჯამლეითი: საქმეა, ხახულ, დიდ საქმეზე ვაგზავნი.

გვირ-ნე: ჩემი შრომა-დღეები იანგარიშეს და სტახანოველების შეკრებაზე მგზავნიან.

ხახული: ჰო-და, რომ გეუბნებოდი, შე უბედურო, მაგდენ ჩალიშს თავი დაანებე, ეს ქალის შნო არ არის, დაგლუპავს-მეთქი... ხომ ავიხდა ახლა მამის სიტყვები?

შატო: რას ლაპარაკობ, ბიძია! ქალს სასახელოდ ვგზავნი და შენ ასე უყურებ?

მიტო: მაშ, არ გაუშვებ?!

ხახული: აი, ბატონო, შე თუ ბრმა ვარ, აგენ მანუჩარს კითხეთ.

ჯამლეითი: მანუჩარი ძველი შემამულეა. ჩვენთვის სასიკეთოს არაფერს გააცხადებს.

შატო: მაგ ნიჩაბზეა დასადები.

ვატა: აუ, სად გდებენ, მანუჩარ. განა შენ ახლა ხახულს შეილის ვაგზავნას დაუშლი? როგორ გეკადრება!

მანუჩარ: როგორ გეკადრება, მე რომ ქალიშვილი მყავდეს, კი ვავატანდი.

ხახული: შენ, განა, გულით ამბობ?

მანუჩარ: რა გითხრა, აგერ იმოდენა ბურთი ჩამიგდეს პირში, ენას ვერ ვაბრუნებ.

ხახული: ეჰ, ისე დაეიბენი, არ ვიცი, რა ვთქვა ან რა მოვიმოქმედო...

ჯამლეითი: მაშ, მოვემზადოთ.

შატო: ჩვენ წავიდეთ, საბარჯო მანქანა გავასუროთ.

მიტო: ჰო, ჩქარა გამოვაყვანინოთ.

(შატო და მიტო გადიან).

ჯამლეტი: ხახულ, შეილს საგზალს არ შეუხვევ?

ხახული: (მანუჩარს) წამოდი, მოწმედ მაინც დაესწარი ჩემს განცხადებას. (ჯამლეტი, გვირისტინე, ხახული და მანუჩარი მიდიან. ჩრებიან ვატა და ჯიბილო).

ჯიბილო: ვატა, სხვის უბედურებაში ხელს რად ურევ?

ვატა: ჩემი საქმე არა მაქვს და სხვისაში თუ არ ჩავეერიე, რით გავძლო.

ჯიბილო: მეტი ხელობა ვერ იშოვე?

(შემოდის ლომკაცა).

ვატა: ჩემი ხელობა ეს არის: გავიგო ვინ რას აკეთებს, რას ფუქუნობს ვინ ვის რა ორმოს უთხრის.

ლომკაცა: ეს ყოფილა კორესპონდენტი.

ჯიბილო: შე მამის ქკუა არ გამომადგა და არც შენი მინდა, აწი არც ერთს არ დაგიჯერებთ.

ვატა: მაშ, აიწყვიტე, არა?!

ჯიბილო: როგორც გინდათ გამლანძლეთ. მუშაობას მაგრად უნდა მოეკიდო ხელი (მიდის).

ვატა: მაშ, აიწყვიტე, არა!

ლომკაცა: (მიუახლოვდება ვატას) იპ, ძლიეს არ გნახეთ?

ვატა: რა გნებაეთ?

ლომკაცა: მოგახსენებთ, მე სიმართლისათვის დაჩაგრული კაცი ვარ.

ვატა: ოო, სიმართლისაგან დამწვარს ცეცხლით დამწვარი სჯობია.

ლომკაცა: მე, ამხანაგო, მენშევიკები რომ გაიქცენ, მაშინ გავბოლშევიკდი და მას აქეთ უანგაროდ ვიბრძვი... მაგრამ მტრებმა იმდენი მომიხერხეს, რომ ამ სამი წლის წინათ პარტიიდან გამომამევეს, მაგრამ თუ თქვენ ხელს მომცემთ, ჩემს სიმართლეს აღვადგენ და მტრებს გავაშავებ.

ვატა: არა, ძმაო, ჩვენ ერთმანეთს ვერ გამოვადგებით.

ლომკაცა: როგორ არა, თქვენ, როგორც კორესპონდენტს, ისეთ მასალას მოგცემთ...

ვატა: მე რა კორესპონდენტი ვარ!

ლომკაცა: ვიცი, წელან შითხრეს, რომ ჩამობრძანებულხარ, და მართალი ცნობები რომ აკრიფო, ამიტომ თურმე თქვენს ვინაობას არ აცხადებთ. ნუ გეშინიათ, მე არ გავამხელთ, ისეთ მასალას მოგართმევთ ჩვენს ჯამლეტზე, რომ იმის მოსასპობად ჯამლეტი მთელ ქონებას დადებს.

ვატა: ოო, მასეთი თუ რამე გაქვს, კორესპონდენტი ვარ.

ლომკაცა: ხალხს ძალით იმუშავებს, მექრთამეა... ამას კი ვერ დავუმტკიცებ, მაგრამ ვიცი...

ვატა: შენ ის თქვი, რასაც დაუმტკიცებ.

ლომაკა: მე დამაქცია, საკარმიდამო ადგილი ჩამოშართვა—და კოლმეურ-
ნობას გადასცა.

ვატა: რატომ?

ლომაკა: როგორც სხვასა აქვს, ისეთი ნორმა გქონდეს. მე ვეცდნები:
ძველი ბოლშევიკი ვარ-მეთქი, მით უფრო ჩამოგართმევო. მაშ,
ტყუილად მიბრძოლია-მეთქი, და აბა იმაში ქრთამს მოგცემო?!

ვატა: ოო, ძალიან დაუღუღრიხარ, კიდევ რა იცი იმ ვერაზე?

ლომაკა: აქ ერთი ლატაკი კოლმეურნე იყო — მირიანე და ის ყელამდე
გაამიდრა.

ვატა: რით?

ლომაკა: ეს იპარავს და ის ხელს უცლის.

ვატა: როგორ იპარავს, მაგაზედ მიმაგნებინე.

ლომაკა: დღეს მირიანესთან ჩხუბი მოუვიდა, ალბათ, ეხლა გასცემს.

ვატა: რაზედ წაიკიდენ?

ლომაკა: სტახანოველების შეკრებაზე გვირისტინეს ავზავნის და არა
მირიანეს.

ვატა: ამაზე წაიკიდენ? სწორედ გლახა ეშმაკები ყოფილან.

ლომაკა: მაშ, სხვაფერ რითი აიხსნება, აგერ მირიანე გაცეცხლებული
შემხვდა, გვირისტინესთან ხალათი გამომატანა და რაც დამაბარა,
იმასაც ვაიგონებ.

(შემოდინ გვირისტინე, ჯამლეთი, ხახული და მანუჩარი სამგზავრო ჩე-
მოდნებით).

ხახული: მაშ, მიყობი შენ წყალს, გვირისტინე, არ იშლი?

ჯამლეთი: რა გეშინია, ჩემო ხახულ, არაფერს გავუჭირვებთ.

ხახული: არა, მე ეს მიკვირს, თითონ რა ჭკუთ ბედავს.

გვირ-ნე: იქაც მიწაა, მამაჩემო, და ხალხი ცხოვრობს. საიჭიოს ხომ
არ მივდივარ. იქ, მოსკოვში, იმდენი მიდი-მოდის, მე რა ვარ... რო-
გორც წყალზე ნავის კვალი არ დარჩება, ისე არ დააჩნდება მოს-
კოვს ჩემი ჩასვლა და წამოსვლა.

ლომაკა: მე შენთან, გვირისტინე, მირიანემ გამომავზავნა.

გვირ-ნე: სად არის მირიანე? ტყუილად მაინც გამომეშვიდობოს.

ლომაკა: რად გინდა?

გვირ-ნე: მოკლე გზაზე რომ მივდიოდე, მაინც იმეღია, კაცი რომ
ხელს ჩამოგართმევს.

ლომაკა: სწორედ მირიანემ გამომავზავნა შენთან და ეს შენი ხელით
მოქარგული ხალათი გამომატანა.

(აწოდებს ხალათს).

გვირ-ნე: რატომ?

ლომაკა: გულზე გასივებულა.

გვირ-ნე: რა დაემართა?

ლომაკა: ასე შემოგითვალა: ეს ხალათი იმას მიუტანე, ვისაც ცოლად
წაყვეო.

გვირ-ნე: ეს რა ქართულია?

ჯამლეთი: წაგიდეთ, მაგის გასაკითხავად ახლა ჩვენ არ გვცალდრა.

გვირ-ნე: (ათვალიერებს ხალათს) ვაი, ჩვენი ცოდვა! შარსი

ჯამლეთი: (ლომკაცს) შენც რაღას მოათრევედი ასეთ შარსს! შექტან და-
იკარგე!

გვირ-ნე: რას ნიშნავს, ჯამლეთ, ეს ამბავი?

ლომკაცა: რა ვიცი, არ უთქვამს კი და, ალბათ, გულში ფიქრობდა, მე
თუ მოსკოვში არ მივდივარ, შენ რა წითელი კოჭი ხარო.

ჯამლეთი: რა ვიცი, თითონაც იქ იყო, როცა დელეგატები ავირჩიეთ და
არ ეტყობოდა შურთანობა.

გვირ-ნე: არა, მე არ მივდივარ... (ჯღღბა) უკაცრავად, ჯამლეთ, ცოცხალ-
ლი არსად მივალ.

ჯამლეთი: რას ლაპარაკობ?

გვირ-ნე: ჯერ მამის საყვედურმა მომსპო, მერე ვილაცხვებინამ. ახლა კი-
დევე... არა, ჯამლეთ, ასე თქვი, გვირისტინე გზახე იყო დამდგა-
რი და უცბათ მოკვდა-თქვა.

ჯამლეთი: რა დროს სიკვდილია?!

გვირ-ნე: ჩემს გარდა ქალი იპოვება.

ჯამლეთი: გვირისტინე, თავის მომკვდარუნება უარესია. ერთი საშვე-
ლია ახლა, არ შერცხვე. აი, ასე, გვირისტინე, აღეჭ, მე დამიჯერე,
ნურც თავს უღალატებ, ნურც საქმეს.

გვირ-ნე: კი, ოღონც, მირიანე ასე რისთვის მოიჭკა? ლომკაცა, რა სთქვა?

ლომკაცა: რა ვიცი, მართო ეს სთქვა, ვისაც ცოლად წაყვება, იმას მი-
უტანოსო.

გვირ-ნე: მეტი არაფერი?

ლომკაცა: ჰო, კიდეც დაუმატა, ისე ვარ გულზე გასივებული, რომ მოე-
კვდე, საწლავში არ ჩავეტევიო.

გვირ-ნე: ასე დაუმატა?

ლომკაცა: კი.

გვირ-ნე: (ხხეფს ხალათს) ჰო-და, ჩემგან გადაეცი, მე ისეთ კაცს არ წაე-
ყვები, შენი შემობრუნებული ხალათი ჩაიცვას-თქვა.

ხახული: რა ქენი, გვირისტინე?

გვირ-ნე: როცა ჯამი გაიბზარება, იმის გატეხა სჯობია. ასეა.

ჯამლეთი: ყოჩაღ, გვირისტინე, ახლა გფერობს ქალობა.

გვირ-ნე: თუ არ შევრცხვი, ხომ კარგი. თუ ჩემმა ნაოფლარმა ქალობა გა-
მომიყვანა, სულ ყველა სთქვით... თუ არა და სიკვდილს, ამ გზა!
რომ მოვიღევ, მერეც მოვესწრები.

ჯამლეთი: აი, ჩემო გვირისტინე, ყველაფერში ოჭრო ხარ.

(მოისმის მანქანის გუგუნნი).

მოძმილება მიოკა

(ხილობანის კოლმეურნეობის გამგეობის საბლი. ეზოში დეკორატიული მცენარეულობაა. ფსაღს, კიბეს, აივანს და სვეტებს შატო და შატო სადღესასწაულოდ ამწვანებენ. სცენაზე არიან მირიანე და მიოკა კ ა ც ა).

მირიანე: სადა ხარ, ლომკაცა, ამ ბოლოს ვერა გზედავ?

ლომკაცა: მეზობელ თემში ვიყავი.

მირიანე: ამდენი წანწალი, კაცო, არ მოგბეზრდა?

ლომკაცა: რაზედ ვიმუშავო? ჩაის საკრეფად გავედი და ამდენ ნამოღე-
წვე კაცს თორმეტი წლის გოგომ მაჯობა. სათოხარში აყლაყულამ
უკან მომიგდო.

მირიანე: ალბათ, იმ მოღვეწობაშიც არ გჭონია დიდი ხარისხი, ჩემო
ლომკაცა, და იმიტომ გამოგადგეს მინდორზე კურდღელივით.

ლომკაცა: ეჰ, ხაფანგში ვაბმულ მგელს თურმე მოშთორიკმა დასცინა.

მირიანე: მაშ, ხეტიალში რას პოულობ?

ლომკაცა: ამბებს ვტყობილობ და ვერთობი.

მირიანე: მაგალითად, ამ ბოლოს რა გაიგე?

ლომკაცა: ახლა ახალ ამბად ჩვენ ვართ. ასე ჰგონიათ, სამოთხეა ამ ხილო-
ბანში.

მირიანე: შენ კი, ალბათ, ვისაც შეხვდი, სულყველაფერი შავად დაუხატე.
(აივანზე გამოდის კაკალა. ზანტად შემოაქვს მასალა).

კაკალა: რა ამბავია, რას ტრიალობთ ასე გამწარებულად?

მიტო: მოგვცხმარე, ქალო!

შატო: დროზე მოვასწროთ, უფრო ცოცხლად!

კაკალა: რა მოგივიდათ? გვირისტინე ჩამოდის, სხვა ხომ არავინ!

მიტო: აი, გაზეთები, ნახე რა ამბავია.

კაკალა: რა მოხდა! (გამოართმევს გაზეთებს, კითხულობს).

მირიანე: ბიჭებო, ეს კარგად გაკეთდა, მაგრამ ჭიშკარზე თაღს ისინი
ვერაფერს უხერხებენ.

კაკალა: უი! (მირიანესკენ) შენ აქ ხარ, მირიანე?

(მიდის მირიანესკენ).

მირიანე: რა მოგივიდა, კაკალა!

კაკალა: აგერ გაზეთში დიდი ამბით სწერია გვირისტინეს დაჯილდოვება.

მირიანე: კი, იქნება, პირველი ჩაის მკრეფავი აღმოჩნდა მთელ კავშირში.

მიტო: რას ფაქტუნობ, კაკალა, აგერ მეორე გაზეთი — გვირისტინეა და-
ხატული.

(გადმოადგებს აივანზე გაზეთს).

ლომკაცა: გვირისტინე დაუხატავთ?! (აიღებს გაზეთს)

კაკალა: მაჩვენე. (დახედავს) გვირისტინე... გვირისტინე! არა, არ გავს...
უნამუსოა სწორედ ამის მხატვარი!

მიტო: რატომ?

კაკალა: გვირისტინე ასეთი ლამაზი როდის იყო!

ლომკაცა: მაგ რაში გენადღელება?

კაკალა: როგორ არა, ბატონო, თუ გინდა პირველი ჩაისი, მკრეფევედ გამოიყვანონ, მაგრამ სილამაზის დარიგება იქნება?

ლომკაცა: ნუ გეშინია, გაზეთი სახეს არ გამოცვლის.

კაკალა: როგორ არა, გაზეთში რომ ქალი ლამაზად დაიხატება, უკეთეს სახელს რომელი ფერ-უმარილი მისცემს?

მირიანე: იქ რა ამბავია?

მიტო: ხალხი მოდის დაჯილდოვებულთა შესახვედრად.

კაკალა: გააჭირეს საქმე! ერთი ვნახოთ, თუ მართლა იმდენი იკრიბება! (შიდის).

მირიანე: მაშ, ჭიშკარს მიხედეთ.

შატო: ნუ გეშინია, ხალხი უჭკუოდ აღარ არის.

მიტო: კი, წესრიგი იციან.

ლომკაცა: ეს ბალკონი თქვენ გაამწვანეთ?

შატო: არ მოგწონს?

ლომკაცა: მე მეტისმეტადაც მიმაჩნია, მაგრამ ვაი თუ ჯამლეთს არ მოეწონოს.

მიტო: რატომ?

ლომკაცა: უკეთესად უნდა შემხვედროდითო. ხომ იცი, სხივისი ნახელავის წუნია.

შატო: შენ მაინც რა გააკეთე, რომ დაგიწუნოს?

(შემოდის კაკალა, მივარდება მირიანეს).

კაკალა: უჰ, უჰ! იმდენი ხალხი დაგროვილა, ფეხად არ ეტევა! მანუჩარიც იქ არის თავის ვაჟით.

მირიანე: კარგი, აწი მაგაზე ნურაფერს გამაგონებ.

ლომკაცა: (კაკალას მიუახლოვდება) იქ რა დაინახე? ან.. რას ამბობენ?

კაკალა: ერთმანეთს ეჩემებიან, წინ უნდა დავდგე და გვირისტინეს სიტყვა მოვისმინო.

მირიანე: მეტისმეტად სწუხარ, კაკალა.

კაკალა: შენს მაგიერ, თორემ მე მიხარია, ჩემზე ერთგული გვირისტინეს არავინ ჰყავდა.

მირიანე: ჩემსკენ მათრახს ნუ იქნევ, თორემ ბიძაჩემს ვეტყვი, ტუჩი მაგრად აგიკრას.

კაკალა: როგორ?

მირიანე: მაგ შენს თავს კობტად მოუარე.

კაკალა: უი, დავასხი ლაფი, რა უსისხლო კაცი ხარ! მე შენზედ და-მშურად გული მეწვის და შენ ტუჩს მიკრავ!

მირიანე: თანაგრძნობა არ მჭირდება და გულზედაც შენსავით არ ვსივლები.

კაკალა: არა, განა ის მწყენია, რომ ხალხი ელოდება, თავში ქვა უხლიათ! მხოლოდ მე ის მაწუხებს, გვირისტინე რომ ამდენა ხალხის წინ

ხმის ამოღებას ვერ მოახერხებს და მერე საწყალს დასცინებენ, ვინ გააგზავნა ეს გლახის ორიანი მოსკოვეშიო. აი ამაზედ მეთქვება გული. ეს რომ მოხდება, ვიცი, და ჩემი მეგობრის შერცხველას ვერ ვუყურებ.

შატო: მირიანე, მირიანე, მოდიან, აბა, ჩვენც წავიდეთ ^{ქაშვირზე შესასვლელად.}

მირიანე: აქ ხომ ყველაფერს მორჩით?

შატო: კი, კი...

მირიანე: აბა, წამოდით!

(გადიან).

კაკალა: ხედავ, მე მისკენა ვარ და ეს კი გულღვარძლს შეძახის.

ლომკაცა: მართლაც, კარგად მიაყარე.

კაკალა: აი, გაიგონე, რა სთქვა, ტუჩს აგიკრავო.

ლომკაცა: ოჰ, რა ყოფილა, მაშინ კი, გვირისტინე მოსკოვეში რომ წავიდა, დანას ეხეოდა, რატომ ის აირჩიეს და მე არაო.

კაკალა: არა, მაშინ გვირისტინემ ისეთი საქმე უქნა, ის რომ გავაცხადო, თავი სულ მოეჭრება.

ლომკაცა: მე მითხარი...

კაკალა: ვერა, ვერა, ტუჩს აგიკრავო, ამისთვის დამემუქრა.

ლომკაცა: ეჰ, შენისთანა ქალი, კაკალა, სანთლით საქმეხარია.

კაკალა: ვისაც თვალი აქვს, ბნელშიაც მნახავს.

ლომკაცა: მიკვირს, ასე რამ დამიყენა თვალი, რომ შენისთანა ვარსკვლავს ვეშორიშორებოდო.

კაკალა: შენ კი არა, მაგას კარგი ვინმეებიც ნანობენ...

ლომკაცა: მეც არა მიშავს-რა, კაკალა, მაგრამ... ახლო არ მიცნობ. ეს სულ იმის ბრალდია, რომ ჩვენს შუკაში არ დადიხარ... აწი მაინც ვერ გადმოუხვევ?...

კაკალა: აჰ, თქვენს შუკაში ავი ძაღლებია.

ლომკაცა: ძაღლებს ჯაჭვით დაეხამ და სალამოს, კარგად რომ დაბინდდება, თვითონ გადმოვაყურებ.

კაკალა: მერე, რაღა ძაღლს უკბენია ჩემთვის და რაღა შენ გინქმეტია...

ლომკაცა: არა, მე თითისაც არ დაგაწებ, მარტო ცხელ ფაფასავით სულს შეგიბერავ.

კაკალა: რა ვიცი, ენახოთ...

ლომკაცა: ჩვენ რომ ერთმანეთს ხელი მივცეთ, ჯამლეთის ადგილი შე მერგება და გვირისტინეს მაგიერ შენ იქნები...

კაკალა: აბა, გლახად არ გამამხილო... გვირისტინე მირიანეს საცოლვე იყო და თვალი დაუყენა, ბუქუნარში თხოვდება, მანუჩარის ვაჟს ჯიბილოს მიჰყვება.

ლომკაცა: ასეთ მარგალიტს მიმალავდი!

კაკალა: ახლა, ეტყობა, კიდევ უნდა ქალს ჯუდი მოუქნიოს, მაგრამ ერთხელ თუ პანდური მიართყა, მეორესაც არ დაამადლის.

ლომკაცა: წავიდეთ, ჩემო კაკალა, და ერთი გულდასმით მოხრევეი შავი ამბავი.

(გადიან. შემოდის ხახული).

მიტო: (სკამს მიართმევს) დაბრძანდი, ბიძია ხახულ! (ხალხი შემოდის. შემოდის თვალგაცეცებული მანუჩარ და ხახული თან დადგება).

ხალხი: ვაშა, გაუმარჯოს გვირისტინეს!

ხახული: (მღელვარებით ცრემლს იწმენდს. მანუჩარს) რამდენჯერ დამიწყევლია ეს საცოდავი გოგო...

მანუჩარ: მერე, როდესაც ლოცვად მოუვიდა, მაშინ გეცოდება?

ჯამლეთი: ამხანაგებო, ჩვენ გავემგზავრეთ სტახანოველების შეკრებაზე, ჩვენი კოლმეურნეობიდან სამი სტახანოველი ჩავედით მოსკოვში. გავაცანით მთელ შეკრებას ჩვენი შრომა და ცხოვრება, როგორც არის... იმ შეკრებამ ჩვენი შრომა იცნო და ჩვენი დელეგატების მარჯვენიც კარგად მოიწონა, მარა გვირისტინეს ნაშრომი რომ გაიგეს, ყველანი ძალიან გაკვირდნენ: გვირისტინეს ჩაის კრეფაში მთელ კავშირში ტოლი არ აღმოაჩნდა და ამიტომ დაჰკიდეს გულზე ორდენი. ეს გვირისტინე ჩვენი კოლმეურნეობის პატივი და გამარჯვება შექნა. მარა ერთიც უნდა გვახსოვდეს: ეს ორდენი გავალეხს, აწი უკეთესი ოდები ავიშენოთ, კიდევ უკეთესად ვიმუშაოთ და უფრო საამუხრად მოვაწყუთ ჩვენი ცხოვრება. ეხლა, ამხანაგებო, გვირისტინეს ვთხოვოთ, თავის პირით მოგვიყვეს, რაც მან იქ ნახა.

ხალხი: ვაშა, გაუმარჯოს ჩვენს გვირისტინეს!

გვირ-ნე: რა ვთქვა, თქვენც გაგიმარჯოთ, მეზობლებო, თქვენც ვაშა, ამხანაგებო.

ჯამლეთი: ერთი სიტყვით, ათ დღეს იყავი მოსკოვში და მოჰყვე, რაც გადაგხდა!

გვირ-ნე: რაც იქ გადამხდა, რა ენა მოგიყობათ...

ჯამლეთი: აბა, დაიწყე, დაიწყე. აქედან როგორ წადი.

გვირ-ნე: ცოტა ნაწყენიც გახლდით... მერე ვაგონის ტრიბინაში ჩემქონა... რომ გვეიღვიძე, გული დამეხურა, მატარებელი ისეთი წივილით მიდიოდა, ასე მეგონა, ჩემს ბედზე კივოდა — გვირისტინე აწი ვერ დაბრუნდებო... მეოთხე დღე და დამეს მოსკოვში ჩავაწიეთ. რამდენიც მივიხედ-მოვიხედე, ჩემი თავი ნაფოტკით დაკარგული მეგონა... მერე ნანატრად მოგვასვენეს, მაგრამ ეს ჩვენი ფერმის გამგე ავად გახდა და მე და ჯამლეთი წავედით შეკრებაზე. იქ იმდენი სტახანოველი მოვიდა, რომ სამ დღეს ვერ დაითვლიდი... მერე შემოვიდნენ ხელმძღვანელი ამხანაგები. მე ისინი მარტო სურათებში მყავდა ნახული და ეხლა სინამდვილეში რომ ვუყურებდი, თვალი ველარ ძლებოდა. მათ გამოჩენაზე დიდი ტაშის ცემა შეიქნა. ბოლოს შემოვიდა ამხანავი სტალინი.

მირიანე: გაუმარჯოს ჩვენს დიდ ბელადს ამხანაგ სტალინს!

ხალხი: ვაშა, გაუმარჯოს ამხანაგ სტალინს!

გვირ-ნე: იმის შემოსვლაზე ისეთი ამბავი ატყდა, ისეთი, რომ მეც ურტყამდი ხელს და ვიძახოდი, მარა ვის ესმოდა... მერე ვამოძღვენ სტახანოველები და სიტყვები სთქვეს. მე მაქანკალებდა... ამდენ ხალხში როგორ ბედავენ ლაპარაკს-თქვა. ამ დროს ვილატა მოვიდა და მითხრა: შენ გვირისტინე ხარო? მე ჯამლეთს ჩავადრინდი... ჯამლეთი მეუბნება: იცოდე, ენა არ ჩაგივარდეს, არ შეგვარცხვინოვო. წამიყვანეს და ამოდენა ხალხის წინ დამაყენეს, გავიხედე და იმდენი თვალებია შემოცეცებული, ასე მეგონა, ზღვა მიყურებს... გავალე პირი საკივლელად და უცბათ დავიძახე, გაუმარჯოს სტახანოველებს-თქვა... გაუმარჯოსო. მიპასუხეს. შენ რა გავიკეთებიაო, მკითხა ამხანაგმა მოლოტოვმა. მე ჩაის ორი ხელით ვკრეფ-მეთქი. რამდენს კრეფო, მკითხა, მე ვუბასუხე, რაც შეწერა. ვაშაო, მომძახეს, მართლაც. ქალი ყოფილხარ და საქმე გკოდნიაო, და შენს გვირისტინეს კობივით დააყარეს ტაში. მერე გავთამამდი, ენა მომივიდა, და ვთქვი: ფუტყარი თითო წვეთ თაფლს აკეთებს, მარა ბევრი რომ არის, ამიტომ მთელ ქვეყანას აძლობს, ასე ჩვენც, სტახანოველებმა, ვეცადოთ ბევრი ჩავებათ ჩვენს მუშაობაში და მაშინ ქვეყანას გავებარებთ-თქვა. ამ სიტყვებზე კიდევ ტაში დამიკრეს.

ხალხი: ვაშა, ყოჩაღ გვირისტინე, გაუმარჯოს გვირისტინეს!

მანუჩარ: (ადგება) დაჯექ, ხახული, დაიღლებოდი.

გვირ-ნე: მერე ერთმა დიდმა ამხანაგმა, სტალინს უჯდა ერთ მხარეს, მკითხა: მუშაობით ხომ არ იღლებიო. მე ვუთხარი: იმას ვნანობ, რომ თავი დავზოგე-მეთქი, მარა თურმე კარგად ვერ ვუბასუხე. იმან გაიცინა და მითხრა: ეს არ შეიძლებაო, თავიც უნდა დაზოგო და ბევრიც გააკეთოვო... ყველამ გაიცინა, მე სიხარულის ცრემლების ყლაპვა დავიწყე. მერე სტალინმა თავის პირით მკითხა, თუ გყოფნის ნამუშევარიო. მე სიხარულისაგან ისე დავიბენი, ისე დავიბენი, რომ რა ვთქვი, არ მახსოვს, მარა რატომ არ მახსოვს, გეტყვით. ისე კი, ეტყობა, კარგად ვუბასუხე, იმიტომ რომ მთელმა დარბაზმა ტაში მორთო. მერე სტალინმა თითონ ხელი ჩამომართვა და ამიტომ იყო, რომ სულ დამავიწყდა, რაც ვუბასუხე სტალინს... დარბაზში ვაშა მოაყოლეს. მე კი, თითზე ისე ვიკბინე, ისე ვიკბინე, გაჩერებული გული ამიფანცქალდა... მერე მოვიხედე და ჯამლეთიც ტაშს მიკრაეს... მანამდე, მიწიდან რომ ფულუ თავს ამოყობს, ისე მიყურებდა, გვირისტინე სისულელეს ლაპარაკობსო, მარა როცა დაინახა, რომ ყველას მოეწონა, მაშინ მაგანაც ტაში დამიკრა.

ხალხი: ვაშა, გაუმარჯოს გვირისტინეს!

ხახული: ეპ, ისეთი გამოვიდა ჩემი ნახელავი, არც კი გვეგონება!

გვირ-ნე: მერე, იმ შეკრებიდან რომ გამოვდიოდით, მე და ჯამლეთი კი-

ბებზე ორჯერ წაივქციოთ, მე ფეხიც ვიტკინე... მარა ყველაფერი რომ გამახსენდა, იქვე მოვრიხი. მეორე დღეს შეკრებაზე გამოცხადდეს, ვინც დაჯილდოვებული იყო, და ჩემი სახელი რაღაც ვაუწყის, მე და ჯამლეთმა ყურებს არ დავუჯერეთ. მერე გეტყობოდათ წამიყვანეს დიდ სასახლეში, იქ თითონ ცაკის თავმჯდომარემ ხელი ჩამომართვა და გულზე ორდენი დამაბნია.

ხალხი: ვაშა, გაუმარჯოს ჩვენს გვირისტინეს!

გვირ-ნე: მეორე დღეს დაჯილდოვებულებს ისეთი სადილი გავვიმართეს, თქვენც გისურვებთ, მეზობლებო, ერთხელ მაინც გენახოთ იმისთანა მასპინძლობა. ერთმა პასუხისმგებელმა ამხანაგმა მკითხა: ასე რომ შრომა გყვარებია, რა კაცის შვილი ხარო.

ხახული: შენ კარგად იყავი, შვილო, და მე რომ შენი მამა ვარ, არ ვაცხადებ.

გვირ-ნე: რატომ?

ხახული: აბა, რა მოსახსენებელია იქ ჩემისთანა!..

გვირ-ნე: ის კი არა და, რომ ვუთხარი, მამას ეცხმარები-თქო, გაუხარდათ, და შენი ამბავი რომ მოვეუყევი, ისე მოეწონათ, შენი სადღევარელოც დალიეს.

ხახული: ხომ დალიეს? აბა როგორ გგონია... კაცს წვერი გამთეთრებია და, ვითომ, რატომ არ უნდა დაელიათ. (ჯდება).

გვირ-ნე: ბოლოს, ჯამლეთმა მითხრა, ერთი ამ მოსკოვში შენი ორდენის შესაფერი კაბა უნდა გიყიდოვო. მე ვუთხარი: კაბა კი არ იქნება ამ ორდენის შესაფერი, ჩემი მარჯვენა უნდა დარჩეს-მეთქი... ასე, ამხანაგებო, კიდევ, ყველაფერი მინდა ვთქვა, მარა ნერწყვი გამიშრა ამდენი ლაპარაკით... თქვენც გისურვებთ, მეზობლებო, სულ ყველას ასეთ გამარჯვებას, და რაც მე გადამხდა, ეს ამბავი ყველას თქვენს თავზე გენახოთ, მე კი სიტყვას ვაძლევთ, რაც ამდენხანს ჩაი მიკრეფია, აწი კიდევ ამაზე მეტი მოგკრიფო.

ხალხი: ვაშა, გაუმარჯოს!

(ხაფიტონი მიართმევს გვირისტინეს ყვავილების გვირგვინს).

ჯამლეთი: ამხანაგებო, მე და გვირისტინემ ჯერ ყველაფერი ვერ გავაშუქეთ, როგორც საჭიროა, მაგრამ ამ საღამოს გავაკეთებ უფრო ვრცელ მოხსენებას, რომელზედაც დაგვესწრებიან მეზობელი კოლმეურნეები. ესლა კი სიტყვას ვაძლევ ჩვენ მეზობელს, ბუქუნარის კოლმეურნეობის თავმჯდომარეს, ამხ. ხაფიტონს.

ხაფიტონი: სახელოვანო მეზობლებო, თქვენ, მართლაც, ორგანიზაციულად დალაგეთ შრომის საქმე კოლმეურნეობაში და ამიტომ მთავრობამ დაგაჯილდოვათ კიდევ. ეს დიდი ჯილდო მართლაც გეკუთვნოდათ, მშრომელი ხალხი ხართ და დაფასებაც არ გაკლიათ. ბუქუნარის კოლმეურნეობის სახელით მოგილოცავთ ბედნიერ დღეს. აწი

ჩვენ სწორად ავიღებთ თქვენს მაგალითს და ჩვენი წარმკრებიებით დაგეწევით. ვაშა თქვენ!

შატო: ამხანაგებო, გვირისტინეს სიტყვები იმიტომ მოვისმინეთ ალტაცუბით, რომ მისი ამბები ჩვენი ბედნიერი ცხოვრებისაა. *საქმისა და მისი*

ხალხი: ვაშა, გაუმარჯოს ჩვენს გვირისტინეს!..

(ხალხი ვადის, უკან მიჰყვებიან ჯიბილო, მანუჩარ, ხახული. გამგობაში შედიან გვირისტინე, მირიანე, ირინე. მათთან ერთად ჯამლეოს ხახულიც მიჰყვება. სცენაზე დგას ხაფიტონი. შორი-ახლო უტრიალებს ლომკაცა).

ხაფიტონ: (სდგას შუა სცენაზე) ო, რა საქმე ჩაიგდო ხელში ჯამლეომა!.. ორდენოსანს რომ დინახავს ხალხი, გამოცოცხლდება, აბა, რას იზამს. ბედია ყველაფერი! ამ ცხოვრების კამათელი შოგის ხელში ხვითოა, ჩემს ხელში კი ძაღლის ძვალი შეიქნა.

ლომკაცა: (მიუახლოვდება) თქვენ ხომ, ამხანაგო, ბუქუნარის კოლმეურნეობის თავმჯდომარე ხაფიტონი ბრძანდებით, ასეა ხომ?

ხაფიტონ: დიახ.

ლომკაცა: მე, ამხანაგო ხაფიტონ, თქვენი ქება-დიდება თქვენ მეზობელ კოლმეურნეობისაგან ხშირად მსმენია. ერთი იმ ხის ძირას ჩამოვჯდეთ, აქაური მდგომარეობა მინდა გაგაცნო.

ხაფიტონი: მართალია, მეჩქარება, მაგრამ ცოტა ხნით შევიცილი.

(შემოდის მანუჩარი, შემოსდევს ვატა).

ვატა: თქვენ, ნაბატონარებო, ჩვენთან კაკანებთ და კვერცხს სხვაგან დებთ.

მანუჩარ: რაზედ ამბობ?

ვატა: იმ დღეს გვირისტინე რძლად დაგინიშნავს, მე კი გაფრენილ მწყერზე დამპატივით.

მანუჩარ: ვინ ვითხრა?

ვატა: მყავს აქ ოფოფი — კორესპონდენტი ვგონივარ, ჩემს იქეთ არ გაცხადდება, ნუ გეშინია.

მანუჩარ: როგორ გეკადრება!

ვატა: ვატაიას ატყუებს. ვაი, დედისა, საცლა ქურდს კიბე მოპარესო, ასეა საქმე.

მანუჩარ: კაცო, ჩემი ნამოჯამაგირევის შვილს ოჯახში რომ რძლად არ დავიჯენდი, ამით მაინც ვერ მიხვდი?!

ვატა: ვის ამბავებ? მერიქიფე ის მაშინ იყო, როცა ღვინო ღელესავით მოგდიოდა, თორემ დღეს ჭა ჩაქცეული ვაქვს და დასაღვეი წყალი მეზობლებიდან დაგაქვს.

მანუჩარ: ეს რა წამოსაკრავია!

ვატა: აბა, გვირისტინე არ მეკადრებაო, ვის უთხარი? მიკვირს, რძლად რომ მოგყვება!

მანუჩარ: ამას უყურე, შენ ხომ არ გინდა, ერთი ჩახმახზე შეედგე!

ვატა: სწორედ უარს იტყოდი.

მანუჩარ: თორემ დიდი ხვითოა!

- ვატა: რატომ არა, ხალხი ხელზე ატარებს.
- მანუჩარ: ხალხს გვირისტინე კი არა, ხატის ტარებაც მომუშაობი
- ვატა: ქალს მადანივით ხელიდან ოქრო გამოუდის.
- მანუჩარ: საზარალო კი არ არის, კაცი რომ დაუფიქრდეს
- ვატა: ისე მელაპარაკები, ვითომ გუშინდელი ვარ.
- მანუჩარ: არა, რომ თქვას კაცმა, მართლაც კარგი საქმეა.
- ვატა: კარგია, მარა უჩემოდ ჩაიშლება.
- მანუჩარ: ვანზედ კი არ დაგტოვებ, მხოლოდ... ხახულის შვილი რძალად როგორ მოვიყვანო?
- ვატა: რას ჩაასვი კბილი იმ ხახულიას!
- მანუჩარ: მერიქიფედ არ მყავდა?
- ვატა: მერე, კაცო, ღვინოს ვისხამდა, შხამს ხომ არ გასმედა.
- მანუჩარ: ხალხი რას იტყვის.
- ვატა: ხალხს კი მართლაც ვული დაწყდება: იმ ქალს შენტოვის არ გაიმეტებს.
- მანუჩარ: რაო, მე ჩამთვლიან იმის უღირსად?
- ვატა: აბა, როგორ გგონია, ახლა მაგის, დაქცეული კარი რძალმა ააყენოსო. ხომ იცი, ხალხი რა ხარბია, შეჩვეულს არ აკლდებაო.
- მანუჩარ: ოო, აბა, ერთი იმ ხალხის ჯინზე მაინც დამიტრიალდი, ვატა, შენებურად ჩამიქციე მაგ საქმე.
- ვატა: მერე?
- მანუჩარ: მერე, იცოდე, ჩემი ნიგვზის ძირში საკუთარ ქურს ჩაგივდებ. ხომ იცი, იქ როგორ გრილად ინახება ღვინო, პირს ვერ მოწყვეტ ზაფხულში. ოღონც კარგად დამიტრიალდი.
- ვატა: განა, ჯერ არ მოგიტოვებიათ საქმე?
- მანუჩარ: არც მიფიქრია.
- ვატა: აბა, ჯიბილომ უშენოდ წამოიწყო.
- მანუჩარ: ჯიბილო კიდევ ირინეზე ფიქრობს. ასე ჰგონია, ხელი რომ გაუშვას, წვეარამში ჩავარდება. სულ ზარალი გამომადგა და ასე ვარ, რაღა დაგიმალაო, ბელურას ფინჩხას შეგნატრი.
- ვატა: ეჰ, თუ ახლა იწყებთ, რა ვიცი, ის ქალი წამოგყვებათ...
- მანუჩარ: მაგ რა საეჭვოა!
- ვატა: ხახულიც აგერ მოდის.
- მანუჩარ: ეს საქმე ჩემზედ იყოს, შენ მხოლოდ ჯიბილოსთან დამეხმარე, ამოუღე თავიდან ის ოფოფი.
- ვატა: კაცო, ჯიბილოს ისეთ დღეს დავაყენებ, მუქით ჩავუდებ თავში კეკას.

(შემოდის ხახული).

ხახული: აქ ხარ, მანუჩარ ჩემო?

მანუჩარ: კაცო, ეს რა ქალიშვილის ღირსი გამხდარხარ!

ხახული: ვითომ, მანუჩარ, მართალია?

მანუჩარ: სწორედ სადედოფლოა.

ხახული: ჰო-და, სინდისს გეფიცები, მანუჩარ ბატონო, მაგ რომ დაიბა-
და, მინდოდა შენ რომ მოგენათლა, მარა ვერ შეგკადრე, ვოგოა
და რა ღირსია-თქო.

ქ. კ. კ. კ. კ. კ.
მ. მ. მ. მ. მ. მ.

მანუჩარ: დიდი ანდამატინია.

ხახული: კი, იღბლიან პერანგში დაიბადა.

მანუჩარ: ეტყობა, ჭკუიანიც არის.

ხახული: მთლად საკუთარი ჭკუა აქვს. ჩემი არ ესმის, გამხეთქა გულზე...
მარა ბოლოს მისმა აჯობა.

მანუჩარ: ეხლა, ერთ რამეს გეტყვი, ჩემო...

ხახული: (აწყვეტინებს) ბრძანება არ დაივიწყო და იმდენი ხალხი რომ
აქებდა, მე მაინც შენსკენ მჭონდა თვალი, აბა, მანუჩარ რას ფიქ-
რობს-თქვა.

მანუჩარ: მოგახსენებ, რასაც ვფიქრობ... შენ ჩემი ავ-კარგი კარგად იცო-

ხახული: რასაკვირველია.

მანუჩარ: ჩვენს შორის შუაკაცი მეტია. მე ერთი საქმე გადავწყვიტე.

ხახული: დიახ, ბატონო.

მანუჩარ: გვირისტინე რძლად უნდა წავიყვანო.

ხახული: რა ბრძანე, მანუჩარ?

მანუჩარ: ჩემს ჯიბილოს უნდა შეერთო.

ხახული: როგორ?

მანუჩარ: ცოლად.

ხახული: ვინ, ჩემი შვილი გინდა შენს ვაჟს შერთო ცოლად?!

მანუჩარ: ჰო.

ხახული: მე კინალამ ასე გავიგე, რომ ჩემი ქალიშვილი გინდა შენს ვაჟს
შერთო ცოლად.

მანუჩარ: დიახ.

ხახული: ჰმ!..

მანუჩარ: ასეა...

ხახული: ჰმ, მანუჩარ ბატონო!

მანუჩარ: კი, რას იტყვი?

ხახული: მანუჩარ ბატონო!

მანუჩარ: ჰო.

ხახული: საწყალი დედა მისი, გუქია, თქვენი ნამოსამსახურებელი, რომ
გარდამეცვალა, ეს ვოგო ერთი ციდა დარჩა... სულ ტიროდა ის
ცხონებული, შვილი უპატრონოდ მჩჩებოა.

მანუჩარ: კი, ასე იყო.

ხახული: ახლა, იმის ძელებმა ეს რომ გაიგოს...

მანუჩარ: ეჰ, ახლა, ჩემო ხახულ, ისეთი ამბებია, იმის ძელებს კი არა,
ფეხზე დადვივართ, მარა ზოგი რამე ჩვენს ძელებსაც ვერ გაუგია.

ხახული: ესეც მართალია.

მანუჩარ: აწი, საქმეს შევეუდგეთ.

ხახული: როგორ?

ქართული
ბიბლიოთეკა

- მანუჩარ: ქორწილი დავნიშნოთ.
 ხახული: მერე?
- მანუჩარ: ჩემი სიტყვა — რაც არის, კი არ გადავუხვევ.
 ხახული: მერე?
- მანუჩარ: დროზე უნდა გაკეთდეს.
 ხახული: მერე? გვირისტინე ჯიბილოს უნდა გაყვეს?
- მანუჩარ: რასაკვირველია.
 ხახული: ჯიბილო რას აკეთებს?
- მანუჩარ: არაფერს, უსაქმოდ დატანტალებს, მარა მაგისტანა ცოლი კი გაუძღვება.
 ხახული: ვითომ ეს საქმე მოხერხდება?
- მანუჩარ: რატომ არა!
 ხახული: გვირისტინე ცოლად გაჰყვება?
- მანუჩარ: მაშ, არ გაჰყვება? სულელი ხომ არ არის!
 ხახული: სულელს მეც ვეძახდი, მარა ხომ დაინახე.
- მანუჩარ: მერე, შენ ხომ მამა ხარ? მე ჩემს ვაგს ბზილასავით ვატრიალებ.
 ხახული: არა, ჩემი ქალიშვილი მძიმე გადასაბრუნებელია.
- მანუჩარ: ეს რას ლაპარაკობს! შენ ხომ გულით გწადია?
 ხახული: მე?
- მანუჩარ: დიახ, შენ.
 ხახული: რა ვქნა, გაყევილს გატეხილი სჯობსო...
- მანუჩარ: ჰო-და, გატეხილად მითხარი.
 ხახული: მიზეზია.
- მანუჩარ: რა მიზეზია?
 ხახული: ეს გვირისტინეა, ის კი ჯიბილოა.
- მანუჩარ: ეს ასეა, აბა ორივე გვირისტინე ხომ არ იქნება.
 ხახული: მერე, რა მოხდა, ხომ უყურე.
- მანუჩარ: ჰო, რა მოხდა?
 ხახული: ქალმა ცას ხელი გოუწია.
- მანუჩარ: მაშ, შენი დასაწუნებელი გყოფილვართ?
 ხახული: როგორ გეკადრება, მანუჩარ ბატონო, მე ეს არც დამესიზმრებოდა... მარა, როდესაც ჰქვეყანა გადაბრუნდა, ჩვენც უკულმა ვუღვებოთ.
- მანუჩარ: ეს რა მკადრა ამ უსინდისომ!
 ხახული: კი... მერგება შენგან ეს სიტყვა... მე თითონ ვული ისე მეწვის... აი, ჩემს წინ დღეს კუბოში რომ იწვევ, ასე არ დავიდულრებოდი, მარა...
- მანუჩარ: ცოცხლად არ დამმარზა ამ საძაგელმა!
 ხახული: ეს მათრახიკ მეკუთენის. სხვებს ვუძრახავდი ცოდვით გაუტიფრებას, მაგრამ საქმემ როცა მოიტანა, ვხედავ, მე მთლად წაწყმენილი ვყოფილვარ.
- მანუჩარ: კიდევ კარგია, თუ გრძნობ.

ხახული: ისე მწყინს, მიჩვენია, საკუთარ ხორცზე რომ ვიკბინო.

მანუჩარ: შენ პირდაპირ მეცინი.

ხახული: როგორ გეკადრება.

მანუჩარ: თავიდანაც თეთრ კბილს მიჩვენებდი, მაგრამ წარჩენული
გვყავართ

შავი გული.

ხახული: მე ვარ ასეთი?

მანუჩარ: ფლიდი ხარ, ენა გალიჭნული.

ხახული: რამდენი წელი გავატარე შენსას, მანუჩარ?

მანუჩარ: მამაჩემი ხომ დამარხე, მერე კიდევ ხუთ წელიწადს მატყუებდი.

ხახული: ასე უნდა დამიკარგო ამაგი?

მანუჩარ: ორგულის ამაგი ვის უნახავს!

ხახული: კი მლანძღავ, მარა, გუფიცები, დღესაც შენი ერთგული ვარ.

მანუჩარ: ნამდვილად ამბობ?

ხახული: მე ტყუილი არ ვიცი.

მანუჩარ: აბა, წადი ესლა და უსიტყვოდ მომგვარე შენი ქალიშვილი.

ხახული: არ მოხერხდება.

მანუჩარ: რატომ?

ხახული: ცხოვრებასაც თავისი ანგარიში აქვს, ფერი თითონ ფერს ეძებს. ჩემი ქალი ორდენოსანია, შენი კი სტახანოველიც არ არის.

მანუჩარ: აი, შენ ყოველთვის ასე მიხვევდი თვალს.

ხახული: შენთვის თავი არ დამიდვია?

მანუჩარ: ვის აბრმავებ, შენ თუ ჩემთვის თავს დებდი, მე ხომ ახლაც მე ვარ.

ხახული: მართალი ხარ, რომ ვაკვირდები, თურმე მანუჩარს კი არა, დროს ვემსახურებოდი.

მანუჩარ: აი, ხომ გატყდი?!

ხახული: შენც მედროვე ხარ.

მანუჩარ: უყურე, მეც მსვრის. მე მანუჩარი ვარ და ვიჭნები, შენ კი სიკვდილამდე ათასჯერ კანს გამოიცვლი გველივით.

ხახული: აბა, ესეც ვიკითხოთ, მანუჩარ: მე რომ გემსახურებოდი, მაშინ იფიჭრებდი, რომ ჩემი გოგო რძლად გეთხოვია?

მანუჩარ: მერე?

ხახული: დღეს რომ გვირისტინემ ქნა, წინათ რომ გოგო ხალხში ასე გამოსულიყო, ჩვენ ხომ კეტს დავარტყამდით... მარა ახლა რძლად მოითხოვე. ეგება კი არ მოგეწონა, მარა ვითომ დროს ემსახურები... მე კი ნამდვილად ამ დროს ვემსახურები, როცა უარს გეტუბნები.

მანუჩარ: ხედავ, საიდან შემომიარა! ეჰ, გეყოფა, ხახულ ჩემო, რაც იმდენ წელიწადს მამურთავე.

ხახული: როგორ, პატიოსნად და ერთგულად არ გემსახურე? შენ რომ დაივიწყო, იმას ღმერთი არ დამიკარგავს.

მანუჩარ: კი მეტუბნებოდენ მეზობლები, მამაპაპის ნაოფლარს ხახული გა-

გინიავებსო, მარა როცა კაცს თავში არ გაქვს, ყურში შესულსაც ვერ გაიგებ.

ხახული: ვაი, დედას! თურმე ვის შევალიე ჯანი, მადლდება შენც შემჩნოდა.

მანუჩარ: თორემ ცოტა ისარგებლე.

ხახული: თქვენი ოჯახიდან ოცდახუთი წლის ნამსახური რომ დავბრუნდი სახლში, დაბეული წულა მომყვა.

მანუჩარ: სანამ არ გამატყავე, არ მომშორდი და მერე მამის ძვლებს ხოვ ვერ გავატანდი.

ხახული: შენ ქეიფებს დააბრალებ, თორემ ჩემი შრომა რას დაგაკლებდა.

მანუჩარ: რას მიკეთებდი მამის სიკვდილის შემდეგ?

ხახული: მაშ, ვის კისერზე გადადიოდა იმდენი სტუმრიანობა, ღვინის გადასხმა, საცხე ყანწების დარჩება სუფრაზე, მწვადების გაწესება, შემწვარი ხონხების გამოტანა... შენ ქეიფის მეტი რა გეკითხებოდა, მე კი დღე და ღამე ჯარასავით ვბრუნავდი.

მანუჩარ: სულ შენი ხელით დააქციე ჩემი ოჯახი!

ხახული: როგორ?

მანუჩარ: რაც ჩემ ზერებში იწურებოდა, სულ შენი ხელით იქცეოდა ყანწებში... ზოგი შამფურზე წამოაგე, რამდენსაც ხელს ანძრევდი, იმდენს მანადგურებდი. მაგ მარჯვენა ჩემი ცოდვით უნდა დაიწვეს. ჯოჯოხეთში გაჭრება.

ხახული: ჰე, ამ ხელებს შენი და შენი სტუმრების სასიამოს მეტი არაფერი უკეთებია, ჩემს სადღეგრძელოს კი სუფრის ბოლოს მოიგონებდით.

მანუჩარ: მაგის ღირსიც არ იყავი.

ხახული: აი, მართლაც მჩაგრავდით.

მანუჩარ: არ გეცვა, არ გებურა?

ხახული: კი, გამონაცვალს გამომიგდებდი და...

მანუჩარ: აიღებდი ახალ ატლასის ახალოხს, აგერ სახელო გაგქელიაო და მხრებზედ დაიჭიმავდი.

ხახული: ერთხელ იყო მაგ საქმე და ჩემი სიბრიყვით თითონ შალაპარაკებდი ყველასთან.

მანუჩარ: მე განგებ ვხუჭავდი თვალს, თორემ კარვად ვხედავდი, რაც იყავი.

ხახული: აი, წაწყდები მაგის თქმისთვის.

მანუჩარ: ეს მეკუთვნის შენგან, როცა ბოლოს ბედაურიც გაჩუქე და ჩემს ნათესაეებში კამერგერივით გატარებდი?

ხახული: ქონება რომ გავითავდა, ბოლოს მოყვრებში დაიწყე წანწალი. ქიშკარს რომ მიუვახლოვებდით, მე მაშინ შევეჯდებოდი ცხენზე, ვითომ ცხენით ვახლავარ ჩემს ბატონს-თქვა, თორემ ძლივს დაბაჯბაჯობდა... ბოლოს, ქეიფის დროს სიკოტრით გამწარებულს ჩხუბი დაგრემდა, თითონ კარგი ცხენით გაქუსლავდი, მე კი შენი სახუხ-

ლავი მხედებოდა... ახლაც მანია თავზე შენი ნასიკელები, გულტანელი იყავი თავიდანვე, თუ სიშართლე გინდა.

მანუჩარ: ამდენი სიმყრალე თუ გულში გქონდა, როგორღე შეეძლებოდა!

ხახული: მთელი სიცოცხლე შემოგავლე და ბოლოს ამავ შენც დატყვევდი! მადლობა მინც დამრჩეს-თქვა. ამისათვის ვითმენდი.

მანუჩარ: მე უნდა ვთქვა მადლობა, კაცმა მახრასავით ძირი გამომიტხარე?

ხახული: მე გამოვითხარე ძირი? ვაი დედასა! აი, თურმე მართალს ამბობს ჩვენი მთავრობა შენისთანებზე, მუქთახორები არიან, სისხლის მწველი წურბლებიო, და კიდევ რაღაცებს... მთელი ის სიტყვები აწი კაკალ-კაკალ უნდა მოგკრიფო და დაეფიქსოვრო.

მანუჩარ: ჩემს ვინებას კი გასწავლიან სუფრაზე, ჩემსავით არ ავამღერებენ.

ხახული: რატომ, რაც მე დღევანდელმა დღემ გამახარა, ამდენს შენთან მთელ ჩემ სიცოცხლეში ვერ ვნახავდი!

მანუჩარ: ოცდახუთ წელიწადს იჯექი ჩემს სუფრაზე და მე კი ერთხელ გესტუმრე აქეთ და პურ-მარილის მაგიერ ლანძღვას მიმართავ. თფუ, შენს კაცობას! (წასვლას აპირებს).

ხახული: მე ხომ მთელი სიცოცხლე გემსახურე, ახლა კიდევ შეჩვეულ ეზოს მოაკითხე — ძველი ვირი გეიცვითაო, იფიქრე, და ახლა ვვირისტიჩნისთვის გინდოდა ნალი დავერტყა და გექიანებია, მარა ძალიან უკაცრავად, შეგნებული შევიქენით, შეგნებული!

მანუჩარ: ვის უნდა შენი ვვირისტიჩე, რა მანუჩარის საქმეა გლახის და ქურდის შვილი!

ხახული: ქურდიო?!

მანუჩარ: კი, ქვეყანა მეუბნებოდა, შენი ცოლის ნამშობი ნივთები ხახულიამ მოიპარაო, და ხელს ვაფარებდი.

ხახული: შენ არ გაყიდე ჩემად, მოყვრებს არ უტხადებდი? თფუ, მართლა, შენს კაცობას!

(წასვლას აპირებს. მობრუნდებიან).

მანუჩარ: ოქროებს გაყლაბიებდი, როცა მქონდა, ოქროებს, ასე დამიმსახურე — თფუ შენს კაცობას!

ხახული: რაო, გზაში ყაჩაღები დაგვესხა, შე უნამუსო, და თუთხმეტა ოქრო გადამაყლაბიე, მას აქეთ კუჭი არ მივარგა, იმას მამადლი?

მანუჩარ: თავიდან გაუტანელი იყავი.

ხახული: კი მეკუთვნის, სულ რომ ამ მთავრობის ვინებაში იყავი და არ ვაცხადებდი.

მანუჩარ: უყურე, ლომის პირში არ მაგდებს ეს უნამუსო. თფუ, შენს კაცობას!

(ორივე წასვლას აპირებს).

მანუჩარ: (ვაბრუნდება) ვაი, რომ დროზე ვერ ვაგიცანი, შე ჩემო ამომგდებო!

ხახული: (მიბრუნდება) ნაობახში ხარ ჩასადები, ნაობახში! (ხახული და მანუჩარ სხვადასხვა მხარეს გადიან).

(შემოდინა ჯიბილო და ირინე)

ირინე: დღეს თვალი სულ შენსკენ მქონდა მოქცეულად, მგონა კარგ ამბავს მომიტანდი. მე მოვებერებე კოლექტივში დატრიალება, შენ კი...

ჯიბილო: მე სულ დავდიეარ-დავდიეარ... ხან მთას ავყვები, ხან წყალს დავყვები. ბოლოს ჯაგრმა შენთან მომიყვანა, შენ კი მთლად უსულგულოდ მხედები.

ირინე: ასე რატომ იცი, ჯიბილო, როდესაც ცხოვრებაზე რამეს გკითხავ, მაშინვე იბერები.

ჯიბილო: თანაგრძნობა მინდოდა, მეტი არაფერი.

ირინე: მარტო ერთმანეთის ქებით და ფიცით სასაცილოდან ვერ ამოვალთ.

ჯიბილო: მითხარი, ვინ დაგვკინის და იმას კეტს მოედებ.

ირინე: რას მუუბნები, ჯიბილო, ჭირს ასე ვებრძოლოთ? მე ქალი ვარ და ჯარასავით ვტრიალებ, შენ კი კეტით აპირებ ფონზე გასელას!

ჯიბილო: მართალია, უხეირო ვარ, მაგრამ აწი ჩემი უბედურების გზაზე მარტო გავუდგები.

ირინე: არა, თუ სხვა გზა არ გაქვს, მე ჭირში კი არ მიგატოვებ... არც საყვედურს გეტყვი. შენი გამწარება კი არ მინდოდა, ჯიბილო.

ჯიბილო: არა, სანამ ასე ვარ, არ შემოგხედავ. შენს ცოდვას არ დავიდებ.

ირინე: რა ვიცი, შენი გულისთვის ხელის გულზე ცეცხლს დავინთებო.

ჯიბილო: ისიც ხომ ვითხარი, რომ არაფერი არ მიშველის მუშაობის მეტი.

ირინე: მერე, რა გიშლის, იმუშავე.

ჯიბილო: რა არ მიშლის, კოლექტივში თავი ვერ შევრგე.

ირინე: რა გელობება?

ჯიბილო: ხაფიტონი არ მიშვებს.

ირინე: რატომ, ის კეთილ კაცსა ჰგავს.

ჯიბილო: დღესაც შესაქმელად გადმომხედა და ჩამილაპარაკა, აჭ, ხიღობაში, ორდენოსანი გაიჩინეს, ბუქუნარში კი შენისთანები მყავსო. ამ ზეიმს რომ უყურებს, გულზედ სკდება, ხარბია.

ირინე: რა ვიცი, ყველაზედ ძვირფასი თავიგული გვირისტინეს იმან მიაართვა.

ჯიბილო: არა, თავის გამოჩენა კი უყვარს.

ირინე: მაშ, ერთი საქმე რომ ვქნა, გვირისტინე რომ დაეინხარო?

ჯიბილო: როგორ?

ირინე: ხაფიტონისთვის ვათხოვინებ მიგილოს კოლექტივში.

ჯიბილო: არა, ხალხის ყბაში ჩაეარდები.

ირინე: მე სულ არ გამოვჩნდები.

ჯიბილო: როდის ეტყვი?

ირინე: ახლავე, სანამ ზეიშია, თორემ მერე გვირისტინეს თხოვნამ ვეგბ ვერც ვასკრას. აბა, შენ აქ დამიციადე, მე ეხლავე მოვალ.

ჯიბილო: უარესად რომ დამამციროს.

გაქვინებულნი

ირინე: ხაფიტონიც აგერ მოდის, მე გამგეობაში წავალ. შენ აქ მომეცადე.

ჯიბილო: (მარტო) ძველებსიგან გამიგონია, როდესაც კაცს ცხოვრებისაგან გული დაეწეება, მალამოსთვის სატრფოს უნდა მიმართოსო, მაგრამ ეს თურმე ბეზიას ზღაპარია. ახლა ვხედავ, კაცმა თავის თვალის ჩინს მაშინ უნდა მიაკითხოს, როდესაც გული მთელი აქვს და ზედ ვარდი კოხტად უზნევიან... ახლანდელი შეყვარებული მალამოს მხოლოდ უტკივარ გულზე ადებს. ასე ყოფილა და მეც ჩემს სატრფოს არ მივეყარები, სანამ ამ ვაჭირებიდან არ ამოვალ.

(შემოდინან ხაფიტონი და ლომკაცა. ჯიბილო აივანზე ადის).

ლომკაცა: ასეა, ეს ჩვენი კოლმეურნეობა კაცს რალაცა ეგონება, მაგრამ... შორიდან მტერს უფსებს თვალს და ახლოს მოყვარეს.

ხაფიტონ: ეჰ, ძვირფასო ამხანაგო, მე ბუქუნარში რამდენი საქმე ვაკეთე, ვინ მოსთვლის, მაგრამ მოვიდა რევიზია და ათასნაირად გაქეპა, მადლობის მაგიერ საყვედური მომარტყეს უკანასკნელი გაფრთხილებით. ნეტავი, კარგი მაინც დაეფასებიათ... კაცო, ასე ჩამიწერეს: გამგეობის სახლი დაუხურავია და ეზოში კი ფარშევანგები ყავსო. შენობას, ესთქვათ, ნაკლი აქვს, მაგრამ ფარშევანგი ზოძ კარგია. იმას ცულ სახურავთან რათ აკავშირებ? იმათ კი გადურჩი, მარა კიდევ მოდის მეორე კომისია. სანამ მოალწევდეს, მოვემზადებ და ჩემს ნამუშევარს ერთს ასად მოვანგებებ, მაგრამ რად გინდარა, აქეთ გადმოიხედავენ და იტყვიან... (შეამჩნევს აივანზე მდგომ ჯიბილოს) ამას აქ რა უნდა? ა, კაცო, ა, ესა და მამა მისი მანუჩარ ორჯერ მივიღე კოლექტივში და ორჯერვე გავრიცხე.

ლომკაცა: რატომ, შე კაცო, რას ერჩოდი?

ხაფიტონ: რატომ და ყანაში თოხის ტარზე ჩამოჯდებოდენ და ცაში ყვავებს ითელიდენ. თქვე გასაწყვეტელებო, იქ არ მომასვენეთ და ახლა აქ გამომდიეთ?!

(ხაფიტონი აივანზე ავარდება. მანუჩარი გამოვა ჯიბილოს დასაძახებლად, მაგრამ ხაფიტონის შემოტევით დაშინებული უკან გაბრუნდება).

ჯიბილო: მე რას მერჩი, მამის ცოდვას რად მახევე? (ამ დროს გვირისტინე ხელს დაუქნევს ჯიბილოს გამგეობაში შესაყვანად. ჯიბილო გაკვირებული ხაფიტონს) შევიდე?

ხაფიტონ: ოჰ, შენ გეძახის, შედი! (ჯიბილო მიდის).

ხაფიტონ: (განაგრძობს) აბა, ასეთების ხელში რა გამახარებს? ჯამლეთს რა უჭირს, შრომის მოყვარე ხალხი ჰყავს... როგორც თავმჯდომარეს რამდენი რა ვაუკეთებია, მაგრამ... ჰო, იმას ვამბობდი, გადმოიხედავენ აქეთ და იტყვიან, ხილობანში ორდენოსანი ჰყავთ, შენ კი სტახანოველებიც ვერ ვაგვიზრდიაო... და ამით ლაფს გადამასხამენ თავზე.

ლომკაცა: არა, მაგით ვინ დაგჩაგრავს, გვირისტინე ხომ შენს კოლმეურ-
ნობაში იქნება.

ხაფიტონ: როგორ?

ლომკაცა: ბუქუნარში რომ თხოვდებოდა, არ იცი?

ხაფიტონ: რას ლაპარაკობ!

ლომკაცა: მანუჩარის ვაჟს მიჰყვება, ჯიბილოს.

ხაფიტონ: ეჰ, არ მჯერა, მაგრამ, მართალი რომ იყოს, მინდა.

ლომკაცა: ეს საქმე გადაწყვეტილია.

ხაფიტონ: ვითომ მართალია ეს, დავიჯერო?

ლომკაცა: ნაჯახით გადამსხივე თავი, თუ ტყუილია.

ხაფიტონ: კაცო, ორდენოსანი ჯიბილოს მიჰყვება?

ლომკაცა: რატომ, ორდენი ხომ შეყვარებულებს არ აშორებს.

ხაფიტონ: გვირისტინემ, კაცო, ჩემს კოლმეურნობაში ტყუილად რომ
გააფრიალოს კაბა, მტრების თვალის მოსათხარად მეტი რა მინდა.

ლომკაცა: თუ ეს საქმე არ გამართლდეს, ტყავი ვამაძვრე კურდღელი-
ვით. ჩემი ხელიც ურევია ცოტათი ამ საქმეში.

ხაფიტონ: მაგ რომ მართლაც გაკეთდეს, პატივისცემა მერე მკითხე. იყო-
დე, ფეხზე დაგაყენებ. არა, კაცო, ეგ რა მითხარი! ოჰ, თუ ეს გა-
მართლდა, რაც გინდა მთხოვე, ძმაო.

ლომკაცა: რაკი აგრეა საქმე, ხელის შეწყობა ჩემზე იყოს.

(შემოდის მანუჩარი).

ხაფიტონ: ოჰ, სალამი ჩემს მანუჩარს.

მანუჩარ: უკაცრავად. **ხაფიტონ,** ნუ გამოიჯავრდები, აქ სადღაც ჩემი შეი-
ლი იყო...

(აპირებს წასვლას).

ხაფიტონ: მოითმინე, ძვირფასო მანუჩარ, რა საწყენად დაგიჩა ჩემი
ნახვა.

მანუჩარ: რა ვიცი, კეთილი სალამი შენგან არ მჩვევია.

ხაფიტონ: როგორ გეკადრება, მეზობლობაში ერთმანეთისაგან ხან მკვახე
ხილს იახლებს კაცი და ხან მწიფეს.

მანუჩარ: მე კი მომკვეთა კბილი შენგან მხოლოდ მკვახე-მკვახეს მიღებამ.

ხაფიტონ: ო, იმიტომ მიმალავდი შენს ოჯახურ ამბებს?!

მანუჩარ: რა დაგიმაღლე?

ხაფიტონ: კაცო, ხომ იცი, მე ვინა ვარ, შენ რომ არ მითხრა, ჩიტო
მეტყვის.

მანუჩარ: რაზედ მეუბნები?

ხაფიტონ: რძალი მოგყავს, მართალია?

(ამ დროს აივანზე გამოჩნდებიან ჯიბილო, ირინე და გვირის-
ტინე. **ხაფიტონი** ჯიბილოს დანახვაზე მისკენ გაეჭანება).

ხაფიტონ: ოჰ, ამხანაგო ჯიბილო, მობრძანდი, ერთი საქმე მაქვს შენთან.

ჯიბილო: (თავისთვის) ტყბილად შემხვდა.

ხაფიტონ: როგორ მოგეწონა დღევანდელი შეხვედრა?

ჯიბილო: (დაბნეული) გმადლობთ, არ ვიცი...

ხაფიტონ: ხომ გახარებული ხარ?

ჯიბილო: ეჰ, მე რა გამახარებს.

ხაფიტონ: რატომ, ბიჭო?

ჯიბილო: კოლმეურნეობაში არ მაქაქანებ და!

ხაფიტონ: არაფერია, ჩვენ ისევ შევრიგდებით... მართლა, ჯიბილო, კოლის შერთვას აპირებ?

ჯიბილო: აჰ... არა... ვინ ვითხრა?

ხაფიტონ: მითხარი ვაყვაცურად.

ჯიბილო: მაშ, გეტყვი: ასე არის. მხოლოდ პირობა მივეცი, სანამ სტახანოველი არ გავხდები, მის სახელს ვერ ვახსენებ.

ხაფიტონი: მე კი ჩამჩურჩულე.

ჯიბილო: აჰ, არა, არა...

ხაფიტონ: მაშ, მე გეტყვი, ვინც არის.

ჯიბილო: ვერა, ვერც მოიფიქრებ და რომ მითხრა, ხელები ჩამომივარდება.

ხაფიტონ: რატომ, ბიჭო?

ჯიბილო: ასე დაუთქვი.

ირინე: (აივანზე გვირისტინეს) ჩემო გვირისტინე, ხაფიტონი ისე ტკბილად ელაპარაკება ჯიბილოს, ეტყობა, კარგ ხასიათზეა. სწორედ ახლა აჯობებს, რომ თხოვო. მიდი, მიდი, შენ შემოგველე, აქ დავიცი. (ხელს ჰკრავს გვირისტინეს) მიდი, მიდი...

გვირ-ნე: ამხანაგო ხაფიტონ!

ხაფიტონ: გვირისტინე, არ ვიცი, როგორ გამოვთქვა შენი ქება.

გვირ-ნე: არა, ზედმეტი ქებით ქებაც და საქმეზარაც ერთად დაილევა, დანა-ქვასალესივით. ერთი საქმე მაქვს, ხაფიტონ, სათხოვარი.

ხაფიტონ: მიბრძანე, ჩემო გვირისტინე!

გვირ-ნე: რომ შემპირდი, უფრო დამიბოროკე ენა.

ხაფიტონ: სთქვი, სთქვი, ნუ გერიდება.

გვირ-ნე: ჯიბილოსათვის მინდა შეგეხვეწო... გთხოვ, ვითომ ჩემს ბედს გაბარებდე.

ხაფიტონ: ოოო!

გვირ-ნე: თურმე ეს ბიჭი ეკლად გესობა თვალში.

ხაფიტონ: ვინ სთქვა?

გვირ-ნე: აბა, აღადგინე კოლექტივში.

ხაფიტონ: სულში ჩავიძვრენ, იქ კი არა!

გვირ-ნე: მერე, თუ უნარს გამოიჩენს და სტახანოველი ვახდება, შენთვისაც ხომ სჯობია.

ხაფიტონ: სწორედ, როგორც იტყვიან, შავი დედალივით გამაყეთებს.

გვირ-ნე: ორივე ხელით იმუშავებს, არ იზარმაცებს.

ხაფიტონ: ვანა გიჟია იზარმაცოს, როდესაც ცოლად უსაყვარელესი ვინმე მოჰყავს.

გვირ-ნე: მაგასაც მიხვდი?

ხაფიტონ: ყველაფერი მესმის, ძვირფასო გვირისტინე. ვინმე გვირისტინე გვირისტინე გვირისტინე მოიყვანს, იმას ჩვენ ფიანდაზად დავეგებით.

გვირ-ნე: მაშ, მეტი, ჯიბილო, რალა გვინდა?

ჯიბილო: ვმადლობ, გვირისტინე. შენთან თავს არ შევირცხვენ, თუ კაცად გავჩენილვარ.

ხაფიტონ: ახლავე ჩემი მანქანით წავიყვან ჯიბილოს... (ეძახის) შენ, ჰეი, არ გესმის, მანქანა გამოავდე, მანქანა (გვირისტინე მიღის). აბა, ამხანაგო ჯიბილო, მანქანაში ჩავსხდეთ!

ჯიბილო: არა მიშავს-რა, მე ფეხით წამოვალ...

ხაფიტონ: არა, კაცო, ფეხით როგორ ვაკადრებ (მიდიან).

ფ ა რ ა

მოქმედება მისამო

პატყლა სუბათი

(ბუქუნარის კოლმეურნეობის სანერგე. დეკორატიული მეურნეობის ყვავილების სათბური. სცენაზე მუშაობს სამი კოლმეურნე).

1-ლი კოლმეურნე: ძალიან დაფაცურდა ამ ბოლოს ჩვენი თავმჯდომარე.

მე-2 კოლმეურნე: ხილობანის დაწინაურებამ დააფეთა.

(შემოდის ხ ა ფ ი ტ ო ნ ი).

ხაფიტონი: აბა, ბიჭებო, დღეს მეზობელი კოლმეურნეობის თავმჯდომარე გვესტუმრება და თქვენ იცით, თვალში ნაცარი მიაყარეთ. (ავვირდება) აქ რას აკეთებთ?

1-ლი კოლმეურნე: არაფერია, აგერ მვენე ბალახი შერჩენილიყო და...

მე-2 კოლმეურნე: არა, მარტო ერთ ადგილას იყო.

ხაფიტონ: ოო, დროზე ამოგიღიათ, აი, ასე, ბიჭებო, მე ორი თვალი მაქვს და იქნება რამე გამომეპაროს, თქვენ კი ცალ-ცალი რომ დავეფსოთ, ასი თვალი მინც შეგრჩებათ.

1-ლი კოლმეურნე: საქმე ეხლა უკეთესადაა, შენ ნუ გეშინია.

ხაფიტონ: ო, ამ ბოლოს, ხომ ხედავთ, ჩემი ხელმძღვანელობით როგორ აღორძინდა ეს კოლმეურნეობა.

1-ლი კოლმეურნე: მალე იქნება მოსავალი.

ხაფიტონი: სხვები სად არიან?

მე-2 კოლმეურნე: ჯიბილოსთან მუშაობენ სათბურში.

ხაფიტონ: ყველას აქ მოუყარეთ თავი. არა, დაიცა, მე თითონ დავუძახებ. (იხედება სათბურში) აქ ქალებს რა უნდათ? მუშაობაში ეჯიბრებიან ერთმანეთს თუ არშიყობაში?

(ვამოდის ო რ ი ქ ა ლ ი).

1-ლი ქალი: საქმე ცუდად არის, ამხანაგო ხაფიტონ.

ხაფიტონ: რას ამბობს, ქალო?

1-ლი ქალი: სასუქი შემოგვაკლდა და ვცდებით.

ხაფიტონ: მაშ, საქმე კი არ არის ცუდად, სასუქი გაკლდათ.

1-ლი ქალი: დიახ, ასეა.

ხაფიტონ: ჰო-და, ასე სთქვი, თორემ სტახანოველი ქალი რომ ამბობ, საქმე ცუდად არისო, ეს ჩემ დამუშავებას ნიშნავს, და სიტყვას ხანდახან დააკვირდი.

1-ლი ქალი: არა, მე არ მინდა გავცდე, ამაზე ვლაპარაკობ.

ხაფიტონ: მაგაში მართალი ბათმანი ხარ, შოფერი აგერ ბენზინს იღებს და ახლავე წაევა სასუქის გადმოსაზიდავად.

1-ლი ქალი: ძალიან კარგი.

ხაფიტონ: ეხლა ხომ კმაყოფილი ხარ. არაფერი გეწყინოს, ვოგო.

1-ლი ქალი: როგორ გეკადრებათ.

(ქალები მიდიან. შემოდიან ბ რ ი გ ა დ ი რ ე შ ი.)

ხაფიტონ: აქეთ მოდიო, ბრიგადირებო, თქვენთან სალაპარაკო მაქვს. წამოჯექით ასე, გარშემო. როგორ მოგეწონათ გუშინ ნამუშევარის შეჯამება?

1-ლი კოლმეურნე: არა უშავს-რა. საქმეს თუ ასე გავუძღვებით, მომდურავიც არაეინ გვეყოლება.

ხაფიტონ: ჰო-და, მართალი იყო ჩვენი რაიონის გაზეთი გუშინ, დიდი ასოებით რომ სწერდა, ბუჭუნარში სტახანოველი მუშაობა გაიშალაო. ხომ ყველამ წაიკითხეთ?

1-ლი კოლმეურნე: კი, როგორ არა.

ხაფიტონ: იმასაც ნახავდით, თქვენ რომ ჩახატული ხართ. მე-კი დამიკარგეს სურათი, მაგრამ არა უშავს-რა... იმოდენა საყვედური ავიტანე და ამას ვერ გავუძლებ?

მე-2 კოლმეურნე: არა უშავს-რა, ხაფიტონ, სამაგიეროდ იმ საყვედურმა შენც გამოგაფხიზლა და ჩვენც მოგვიხდა.

ხაფიტონ: ეხლა რისთვის დავიბარეთ, არ მკითხავთ?

მე-4 კოლმეურნე: ჰო, მართლა, გვითხარი.

ხაფიტონ: სიხარულისაგან გაფრინდებით. ისეთ რამეს გაიგებთ, მხოლოდ ჯერ არსად გაამხილოთ.

ყველანი: ჰო, კარგი, კარგი.

ხაფიტონ: ჩემის ხელმძღვანელობით და უნარით ისე წავეყვანე საქმე, რომ ხვალიდან ჩვენს კოლმეურნეობას შეემატება ერთი მთელ კავშირში სახელგანთქმული ორდენოსანი სტახანოველი.

1-ლი კოლმეურნე: ჰო, რა ზორბა საქმეა!

მე-3 კოლმეურნე: როგორ მოახერხე, ხაფიტონ?

ხაფიტონ: სულმა არ წავადლოთ და ნაადრევად არსად წამოგვცდეთ.

კოლმეურნენი: არა, არა...

ხაფიტონ: ხილობანში რომ... (მიმოიხედავს) რომელი ხართ სულმოკლე-
წინ და წინ გააცხადეთ.

კოლმეურნენი: არა, რამ შეგაშინა, კაცო?

ხაფიტონი: ხილობანში რომ ორდენოსანი გვირისტინე კოლ-
მეურნეობაში თხოვდება. ხეალ ქორწილია დანიშნული. ეს-ეს არის
საიდუმლოდ მაცნობეს.

1-ლი კოლმ.: ჰე, შენ გენაცვალე, ხაფიტონ. ჭკუა კი არა, მაგ თავში რა-
ლაცა მანქანა გაქვს.

მე-2 კოლმ.: ნეტავ, ვის მიყვება?

კოლმეურნენი: ჰო, მართლა, აქ ვისზე თხოვდება?

ხაფიტონ: არ გეწყინოთ და ჯერ რაც იცით, მაგას დააპირეთ კბილი. და-
ნარჩენს ხეალ გაგიხვლით. მხოლოდ რას იტყვით, ზომ ლამაზი საქ-
მეა, ა, ორდენოსანი ჩვენს კოლმეურნეობას ნათელივით არ დაადგე-
ბა თავზე!

1-ლი კოლმ.: უკეთესი ამბავი არ ითქმება.

კოლმეურნენი: დიდი სასიხარულოა.

მე-2 კოლმეურნე: ასეა, რაკი ერთხელ დაიძრა ჩვენი საქმე, აწი სულ წინ-
წინ წავა.

ხაფიტონ: რა ამბავში იყო ჯამლეთი! სადაც არ უნდა შემხვედროდა, ყო-
ჩივით ჩამივლიდა, მაგრამ დღეს რქა მოგტეხე.

მე-4 კოლმ.: ასეა, წაღმა მობრუნდა ჩვენი ჩარხი.

ხაფიტონ: ეხლა გეყოფათ, რაც გაიგეთ. წადით და იმუშავეთ.

(ყველანი მიდიან. შემოდის ლომკაცა.)

ხაფიტონ: ოო, ჩემო ლომკაცა, აბა ხეალ ქორწილია, არა? რა კარგი მხ-
ხარობელი ხარ.

ლომკაცა: მხარობელიც მე ვარ და ამ საქმის გამჩარხველიც, პატივის-
ცემასაც არ მომაკლებ.

ხაფიტონ: კი, ჩემო ლომკაცა, აქ კარი ღიათა გაქვს, ჩამოდი, ჩრდილი
იჩრდილე, ხილი იხილე. უბატონოდ ხმას არავინ არ გაგეკმს.

ლომკაცა: აქ ამას წინადაც გამოვიარე და ერთი რამე ჩამივიარდა გულში...
თუ შეიძლება...

ხაფიტონ: მიბრძანე, გენაცვალე.

ლომკაცა: ერთი უცხო ჯიშის ჭრელი ხბო გყოლია.

ხაფიტონ: მერე?

ლომკაცა: ისე მომეწონა. უნდა მართუქო.

ხაფიტონ: რაო, გაჩუქო?

ლომკაცა: შემწირე.

ხაფიტონ: შეგწირო, ხატი ზომ არა ხარ!

ლომკაცა: აბა, უარს მეტყვი?

ხაფიტონ: რას ლაპარაკობ, იმის გაჩენა რომ მიამა, ისე ჩემი დაბადება
არ გამხარებია. გეფიცები, შეილივით მიყვარს...

ლომკაცა: ოო, ახლა ყბასაც მიქცევ, არა?

ხაფიტონ: არა, ძმაო, მეორეჯერ მაგისთანას ნურც შენ მიხუმრებ
ლომკაცა: მაშ, ნიშადური ამომისვი, არა? მე ბავშვების ვახარება მინდო-
და, თორემ არც დაგელრიჯებოდი.

ხაფიტონ: ბავშვების გასახარებლად ხბო რად გინდა, ~~ქალაქის~~ ~~სამარ-~~
ცხებს... აგერ ყვავილები წაიღე.

ლომკაცა: არა, ვმადლობთ, მაგრამ მე სენდისიერი კაცი ვარ და ქრთამს
არ ვღებულობ (მიდის).

ხაფიტონ: (მიადახებს) დიაცა, კაცო! (თავისთვის) ცოტა თავი თუ არ
მოვეუქმნე, გამწირავს (მიდის).

(შემოდინან **ჯიბილო** და **კოლმეურნეები**. მეორე მხრიდან
შემოდის **შატო**).

შატო: გამარჯვებათ, მუშაობა გავიჩაღებიათ, ბიჭებო. შარშან მგონია
ასე არ იყავით.

1-ლი კოლმეურნე: მას აქეთ ყური გამოვიქექეთ.

ჯიბილო: შენ რა მოიტანე იმ მანქანით ხილობანიდან?

შატო: სულ სანაყოფო ნერგებია, ხელს გიწყობთ, თუ მოიხმართ.

მე-2 კოლმეურნე: ჰო, შემოსავლიანი რამე გვინდა, თორემ თვალის სა-
მოთხე არ გვაკლია.

შატო: ხაფიტონს სად ვნახავ?

ჯიბილო: ის ამის იქით არსად წავა.

შატო: მაშ, მე ჯამლეთს გადავძახებ. ისე კარგი სჩანს თქვენი კოლმეურ-
ნობა, მართლაც რომ თვალის სამოთხეა.

(მიდის. შემოდის **ხაფიტონი**).

ხაფიტონ: აბა, დამკვრელებო, მეზობლები გვესტუმრენ, კარგად დატრი-
აღდით.

ჯიბილო: დღეს ჩემმა ბრიგადამ ათი კვალი უნდა გაიტანოს.

ხაფიტონ: ჯიბილო, ჯერ ეს სათბური მოაწესრიგეთ, ჯამლეთს კობტად
ვაჩვენოთ.

ჯიბილო: კარგი, მხოლოდ... სჯობდა, რომ არ გავმცდარიყავი.

(**შემორბის მესაქონლე**).

მესაქონლე: ხაფიტონ სად არის? ხაფიტონ, სალორეში ჰირი გაჩნდა,
გაიგეთ?

ხაფიტონ: რაო, რა სიტყვი?

მესაქონლე: (შეშინებული) რა ექნა... ჩემი ბრალი არ არის...

ხაფიტონ: ნუ ფლიქვინებ, დამშვიდებით მოყვივი!

მესაქონლე: დღეს წყალი რომ შევიტანე სალორეში, ორი დედა-ლორი
აღლაკულიყო და კენესოდა, ფეხი ეკარი, მაგრამ აღარ დაიძრენ.
სწორედ ჰირის ნიშნებია.

ხაფიტონ: ჰო, მაშ ჰირის ნიშნები ყოფილა და არა ჰირი. ჰმ, კაცს რომ
იღბალი არ ექნება, ეს არის. ჰირი მინდა აბლა მე!

მესაქონლე: ღორებს რა ვუყოთ, ამხანაგო ხაფიტონ!

- ხაფიტიონ:** ვაფრინდი ამ წუთში; მეზობელ კოლმეურნეობიდან მრკყევანე ერთი კარგი ზოოვეტტექნიკოსი.
- მესაქონლე:** ჩვენი აფთიაქი დღეს რომ დაკეტილია, წამალი, სად ვიშოვო?
- ხაფიტიონ:** ეს არ ვიცი მე, სადაც გინდა, იქ იშოვე, მე რომ შექმამსკრეპნიხარ, უბეში კი არა მაქვს წამალი, ჩაირბინე ქვედასოფლებში, ასეთიაქის მეტი რა არის.
- მესაქონლე:** ეხლავე მოვკურცხლავ (აპირებს წასვლას).
- ხაფიტიონ:** მოდი აქ, მასე დაგლეჯილი არ წახვიდე, ჩაიცვი, არ მომჭრა თავი უცხო ხალხში.
- ჯიბილო:** მაშ, აქეთ, ბიჭებო, გეყოფათ ლაპარაკი.
(ჯიბილო და კოლმეურნეები მიდიან. შემოდის ჯამლეტი).
- ხაფიტიონ:** (ჯამლეთის გასაგონად გასძახის სცენის იქით) ყრილობას მდივანმა მილოცვის დეპუტა ვაუგზავნოს, აცნობოს, რა მიღწევები გვაქვს ჩვენს კოლმეურნეობაში. (მიუბრუნდება და ესაღმება ჯამლეთს) ოჰ, გმადლობთ, რომ გვინახულეთ, ჯამლეთ. შენისთანა კაცი ბევრ რამეს გვირჩევს.
- ჯამლეთი:** ზოგსაც თქვენგან ვისწავლით.
- ხაფიტიონ:** ოო, მაგ მხრივ გულნაკლულს არ გაგიშვებ. ამ სათბურში ისეთი მცენარეები მაქვს, თვალს გაგიშტერებს.
- ჯამლეთი:** (ათვალიერებს) ახალი ნამყენები ბლომად გჭონიათ.
(შემოდის ჯიბილო).
- ხაფიტიონ:** გაიცანი, ეს ყმაწვილი ჩვენი პირველი ბრიგადის ხელმძღვანელია. დღეში ორი ათას ძირს ამყნის თავის ხელით. (ჯიბილო ხელს ართმევს. მიჰყავთ სათბურისკენ).
- ჯიბილო:** მობრძანდით, ამხანაგო ჯამლეთ.
(შემოდინ მანუჩარ და ვატა).
- ხაფიტიონ:** შემობრძანდით, დავათვალაიეროთ (ხაფიტიონი და ჯამლეთი შედიან სათბურში. ჯიბილოც აპირებს შესვლას).
- მანუჩარ:** ჯიბილო!
- ჯიბილო:** შეჩქარება, მამა, რისთვის მოსულხარ?
- მანუჩარ:** აი, ამ კაცს კითხე, გინახავს, ვატა, ასეთი ღვინო კოოპერატივში?
- ვატა:** ოო, მართლაც ზიარებასავითაა, ამომავალ სულს ჩაგვიბრუნებს.
- ჯიბილო:** ამას წინეთ რომ ვიყიდე, ძლიერ აქებდი, ახლა აღარ მოგწონს?
- მანუჩარ:** თუ ვაქებდი, ტკბილადაც გავათავე.
- ჯიბილო:** იმდენი ღვინო?
- მანუჩარ:** რა იყო, მთელ თვეს გამოვიზოგე.
- ჯიბილო:** ორასი ლიტრა ღვინო?
- მანუჩარ:** ლიტრობით კი არა, ახლა წვეთ-წვეთობით დამითვალე. ჩვენებურად ერთი საპალნე იყო.
- ჯიბილო:** მერე მთელი საპალნე შესვი?
- მანუჩარ:** კაცო, შენ აქეთ-იქით დანავარდობ, მე კი სახლში სტუმრებმა დამიმარტობელეს და სირცხვილ-ნამუსით ვიწვები.

- ჯიბილო:** არა, მამა, ახლა მე იქ წამოსასვლელად არ მცალია.
- მანუჩარ:** კმ, გესმის, ვატა?
- ვატა:** პო, ვითომ ჩემი წამოსვლა რად გინდა, ნაღდ ფულს მოგეყრე და იყიდეო, ხომ მიხვდი?
- ჯიბილო:** კი მაგრამ, სადა მაქვს ფული?
- მანუჩარ:** აკი იმდენ შრომა-დღეს მოგუყარე თავიო?!
- ჯიბილო:** თუ რაჟე მერგება, ოდა შესაქეთებელია, პაპაჩემს აქეთ რაც არ დალბა, რა გამოცვალებ?
- მანუჩარ:** ეჰე...
- ჯიბილო:** ტყუილია თუ?
- მანუჩარ:** შენ თუ ეს გაპატივე, მერე სახლიდანაც გამავდებ.
- (სათბურიდან გამოდიან ჯამლეტი და ხაფიტონი).
- ხაფიტონ:** როგორ მოგეწონა, ჯამლეთ, ჩვენი ნაშრომი?
- ჯამლეთი:** აბა რა ვთქვა... ნაშრომი არის, მხოლოდ რაღაცა გამოფენასავითაა და...
- ხაფიტონ:** როგორ?
- ჯამლეთი:** როგორ და... ყოველ ქოთანში სხვადასხვა რაჟე დაგირავეთ. ორ-სამ კულტურას აუხვალ, აქ კი ათასი რაჟეა და ყველას ცალ-ცალკე უნდა მოვლა. ეს კი, მგონი, საზარალოა.
- მანუჩარ:** ჯიბილო, რა ჭკუაზე ხარ, ბიჭო?
- ვატა:** (ჯიბილოს) კაცო, ამ პატარა საქმეზე მამას გულს ნუ გაუტეხ.
- ჯიბილო:** დამეხსენი, ხომ ხედავ, არ მცალია.
- ხაფიტონ:** ესენი რისთვის შემოგიჩინდენ, ჯიბილო?
- ჯიბილო:** კოოპერატივში ღვინო მოვიდაო...
- ხაფიტონ:** ღვინო?
- ჯიბილო:** რა ვიცი, მოვიდაო და...
- ხაფიტონ:** შენ სასწრაფოდ დეკორატიული ხეები უნდა მოამზადო ამთ მოტანილ ნერგებზე გადასაცვლელად.
- ჯიბილო:** კარგი (ჯიბილო წასვლას აპირებს).
- მანუჩარ:** ასეა, ბიჭო, საქმე?
- ჯიბილო:** ახლა არ მცალია, ხომ ხედავ, დავალება მომცეს.
- მანუჩარ:** მამის ვალი კატას შეაჭამე?
- ჯიბილო:** აბა, ბატონო, რასაც ვშოულობ, სულ მუცელში ჩაიდგი. არც სახლი მინდა და არც ოჯახზე ვფიქრობ... ოღონდ არ ვიცი ეხლა, ვის დავემორჩილო... (ხაფიტონს) გამიშვი კოოპერატივში, შამა დავაშოშმინო.
- ხაფიტონ:** მერე, აქ მანქანას ვაცდევინოთ?
- ჯიბილო:** არა, ბრიგადირები უჩემოდაც მოაგვარებენ საქმეს.
- ხაფიტონ:** მაგის მადას ჩვენ ეხლა ვერ აფეყვებით.
- ჯიბილო:** ასეა, ხომ გესმის, მამაჩემო! (მიდის).
- მანუჩარ:** კაცო, აქ ჩემს ვაქს ამას ასწაველი, ხე გაახარე და მამა გაახმეო?
- ხაფიტონ:** რაზე ატყდი ახლა, მანუჩარ?

მანუჩარ: ვატა, ხმა ამოიღე, კაცო, მარტო საინის გამშრალეზე უნდა გამომადგე მწვარივით?

ვატა: მე რა ვთქვა, რა, კოლპერატივში ღვინო მოვიდა, დაფიქრებ და არაფერი გამოდის, მშვიერი ვრჩები.

ხაფიტონ: არა, მანუჩარ, მუდამ ვერ გაპატივებთ.

მანუჩარ: რა დამიშავებია, გკითხავ, ნუ გამიჯავრდები.

ხაფიტონ: არაფერს აკეთებ, სულ ქეიფი გახსოვს, ხელს გვიშლი და ამიტომ აწი სოფლიდან გაგაძევებთ.

მანუჩარ: რატომ, რისთვის?

ხაფიტონ: სტახანოველ შვილს ღუპავ, ზომ გვიგონე, რა ვითხრა. ოჯახი არ მინდა შენს ხელში. შენი მიზეზით ცოლს ვერ მოიყვანს.

მანუჩარ: ეპე, მაშ გვირისტინეს გულისათვის მაგდებთ? აი სად ყოფილა ჩემი უბედურება!

ჯამლეთი: სტახანოველს თუ ღუპავ, მაგაზე კი გული აეწვება.

მანუჩარ: შენ ვინც კყავს, იმას მოლარე.

ჯამლეთი: როგორ?

მანუჩარ: გვირისტინე ნუ გამორბის იქიდან ჩემი ოჯახის დასაქცევად.

ხაფიტონ: გაჩუმდი, მანუჩარ, აწი ლაპარაკის საგანი გამოცეცალოთ.

ჯამლეთი: გვირისტინეს აქ რა უნდა?

ხაფიტონ: ასეთი ხუმრობა იცის ამ შეჩვენებულმა. დატკბი, ჩემო მანუჩარ, წადი და სადმე გული გადააყოლე, იმღერე შენებურად.

მანუჩარ: მე ხმას პურ-მარილი მაძლევდა, თორემ პატეფონი კი არა ვარ, გულზე ნემსის დაკრობით აეკიციანდე.

ხაფიტონ: ხო, კაცო, ცამდე მართალი ხარ, მე არ გეჩხუბები ახლა, ხომ ხედავ.

მანუჩარ: არ მეჩხუბები კი არა, ისე დამირეკე, რომ გვირისტინეს გულისთვის თურმე სოფლიდან მაძევებ.

ხაფიტონ: რაო, რაო? გვირისტინე როდის მიხსენებია შენთვის, კაცო? ჰხედავ, რა ჭორებს ჩმახავს!

მანუჩარ: რა არის ჭორი, შენ თვითონ არ მითხარი, გვირისტინემ მითხვა, თორემ ჯიბილოს არ დავაწინაურებდიო?!

ხაფიტონ: თუ კაცი ხარ, მანუჩარ, უცნაურს ნუ იგონებ.

მანუჩარ: მე ვიგონებ?

ხაფიტონ: მანუჩარ!

მანუჩარ: თვალებს ნუ მიბრიალებ!

ხაფიტონ: აი, შე უნამუსო, დაკარგულო, ვერაგო! მართლაც, დღესვე დაგიქურ. თავს მოვიკლავ, თუ ეს საქმე არ ექნენი.

მანუჩარ: (თავისთვის) თორემ ჯეირანი ვარ, შესაწავად გამოგადგები.

ხაფიტონ: ძირ-ფესვიანად მოგთხრობ შენ და ვატას, თუ კაცი ვარ (ვატა და მანუჩარ გადიან).

ხაფიტონ: შეხედე, რა მოჩმახა მანუჩარმა, ვაიგონე?

ჯამლეთი: ეს რომ ჭორი იყოს, შენ ასე არ გაბრაზდებოდი.

ხაფიტონ: მაშ გჯერა?

ჯამლეთი: არა, მხოლოდ ძალიან მიყვირს.

(ხაფიტონი მიდის. შემოდის ლომკაცა.)

ჯამლეთი: ოხ, ლომკაცა, შენ აქ რა გინდა?

ლომკაცა: აგერ, ქვედა სოფელში ვიყავი პირველ ცოლთან.

ჯამლეთი: როგორ არის შენი პირველი ცალი, კარგაბანია არ მინახავს, ხომ არ ვათხოვდა?

ლომკაცა: არა, კიდევ მე მიცდის.

ჯამლეთი: ოხ, ასე გაჭირვებულა!

ლომკაცა: არა, თავის სოფელში პირველი დამკვრელია.

ჯამლეთი: მერე, უმუშევარ კაცს უცდის?

ლომკაცა: ეხ, ქალის ჰქუა თხამ შექამაო, ხომ გაგიგონია. ზოგი ქალი ისეთი წყეულია, რამდენ მეტს უღალატებ და გამოიცვლი. იმდენი მოგეფართქუნება.

ჯამლეთი: მაგ არ ვიცი, არ გამომიცდია და არც მინდა, რომ გამოვცადო.

ლომკაცა: ო, აქ კი შენ მართალი ხარ. რამდენი ცალიც არ უნდა გამოიცვალა, სუყველა ერთმანეთზე უარესია და ბოლონდელი ყოველთვის სხვაზედ თხლეა.

ჯამლეთი: რატომ, ეს შენი უკანასკნელი ცალი წელიწადში სამას შრომადღეს აკეთებს და გარჩენს.

ლომკაცა: პო-და, მავით ღვლეკი ჩამაბა. ქალისაგან რჩენას სჯობია, მგელს რომ ძუძუ მოსწოვო.

ჯამლეთი: არა, შენ ცხოვრებას ცუდად უყურებ და ყველაფერი მრუდედ გეჩვენება.

ლომკაცა: მაშ შენ დიდი გამჭრიახი რომ ხარ, იმიტომ ვაგდებს ორმოში ხაფიტონი, არა?

ჯამლეთი: ხაფიტონი რაში მავდებს, რას როშავ, შფოთი გინდა მეზობლობაში ჩამომიგდო?

ლომკაცა: გვირისტინე რომ ბრძანებდა, შენი ორდენოსანი, ის ბუჭუნარში მიყავს.

ჯამლეთი: როგორ?

ლომკაცა: აქ საქმრო გაუჩინა.

ჯამლეთი: არა, ვერ დავიჯერებ, გვირისტინე წინდაწინ მეტყოდა, ამიხსნიდა.

ლომკაცა: ოო, ის იმისანა ქვათამხეთქელია, ვითომ საყვარლისთვის კი არ ვადმოდის აქეთ, რაიონს აცნობა, ხილობანში ჯამლეთთან არ ვამეძღებაო.

ჯამლეთი: არა, სულ სისულელეა, სულ ჭორია... თუმცა აქაც გავიგონე რალაცა.

ლომკაცა: ცოტას კი გაიგებდი.

ჯამლეთი: აბა შენ მოყვეი ერთი, რა იცი.

ქართული
განმანათლებელი

ლომკაცა: დაწერილებით იქ გეტყვი, ხილობანში, მხოლოდ ვნას ტყეშილად არ დაეასველებ, ეს იცოდე...

(მიღის. შემოდის ხ ა ფ ი ტ ო ნ ი).

ხაფიტონ: ამხანაგო ჯამლეთ, ყველაფერი მზად არის. ქ რ კ ე ნ ე შ ლ ი
გ ი მ ზ ლ ი მ ი მ ე შ ა ა

ჯამლეთ: ა, შენ ხარ, ხაფიტონ?

ხაფიტონ: რამ ჩაგაფიქრა, კაცო?

(შემოდის შ ა ტ ო).

ჯამლეთი: არაფერია. (შატოს) შატო, დეკორატიული ხეები დაამზადეს.

შატო: კი, მითხრეს და ეხლა ვტვირთავ.

ხაფიტონ: რა ეკალი შეგესო, ჯამლეთ, ვინმემ ხომ არ გაწყენინა? (ჯამლეთი სდუმს) შენ არ მომიკედე, ძალიან მწყინს, თუ აქ რამე გაუგებრობა არის.

ჯამლეთი: კაცო, როგორ შელაპარაკები. თავი ისე ვიჭირავს, თითქოს მამა აბრაამის ბატკანი იყო.

ხაფიტონ: შე კაცო, რას მამყირებ, ბატკანი კი არა, ვაჟკაცი მგონია ჩემი თავი. ხათრი, თორემ მაგას ვერ მოვითმენდი.

ჯამლეთი: აბა, ეს რას გავს: მე, რაც შემიძლია, ხელს გიწყობ, გეხმარები, უნაყოფო ხეებში აგურ სასარგებლო ნერგებს გიტოვებ. ამას წინათ ერთი მანქანა გაჩუქე, პატივისცემით სავეს ხარ ჩემგან და შენ კი ძირს მითხრი ფულუროსავით.

ხაფიტონ: ამისთანა გინახავს?! თუ კაცი ხარ, რამე ვამაგებინე.

ჯამლეთი: კი იცი კარგად, მოიგონე, რა ანკესი გაქვს გადმოგდებული ჩემს ვუბებში.

ხაფიტონ: ოო, არ გრცხვენია, მანუხარის ჭორს უნდა აყვე, ალბათ, კიდევ გაგბერა იმ ვერაგმა.

ჯამლეთი: თუ მაგ ჭორია, ენახოთ, იქ ხილობანში გავიკითხავ.

ხაფიტონ: არა, ჯამლეთ, რათ გჭირდება ახლა მაგის გამოძიება ხილობანში.

ჯამლეთი: არა, თუ არაფერია, ხომ გავიგებ.

ხაფიტონ: გაიკითხე, კი, ძმო, გაიკითხე... მაგრამ თუ ქალ-ვაეს ერთმანეთი შეუწყვარდათ, მე და შენ რას გავხდებით?

ჯამლეთი: აა, მაგის იმედი გაქვს?

ხაფიტონ: ასეა.

ჯამლეთი: როგორ, მიმინოსავით ქალი მთელ კოლექტივს ხელის გულზე დაგვიჯენია და თქვენ აქედან უზრუბუნებთ?

ხაფიტონ: ეს რა პასუხია.

(შემოდის შ ა ტ ო).

ჯამლეთი: თქვენ საკუთარი ნახელავი შეიყვარეთ.

ხაფიტონ: აბა, რადგან ჯიბრზეა, ის ქალი დაენიშნეთ და კიდევ მოგეყავს აქ, ბუქტუნარში.

შატო: ვინ მოყავთ?

ჯამლეთი: გვირისტინესათვის აქ საქმრო მოუძებნიათ.

შატო: ეს რა გავიგე! აქ თხოვდება?

- ხაფიტონ:** რა გიკვირს, ბიჭო, ჯერ ალუ ხარ, ჩვენ უკაცობა კი არ გეჭირს...
 თუ მეურნეობას გვიწუნებ, მალე ნახავ, სად ამოვყავით თავს!
- ჯამლეთი:** რით, მაქანკლობით?
- ხაფიტონ:** აბა, აბა, მაქანკალი მე არა ვარ, შენ კი თუ შენთვის ხაფიტონი-
 ხით დადგომიხარო და ისე აჩილიშებ.
- შატო:** აბა, ქალმა თავის შრომით რაც მიიღო, ამისათვის ხილობანში
 აბამო?
- ჯამლეთი:** შენთან ლაპარაკი, ვხედავ, წყლის ნაცვაა.
 (აპირებს წასვლას).
- ხაფიტონ:** ვიცი, რაზედაც გეწვის გული, მაგრამ აწი არ ჩამოვრჩები, გა-
 გისწრებო, თვალსაც დაგიყენებო.
- ჯამლეთი:** აბა, რადგან პატივისცემა ასე შეიშენე, მოგება ბოლოს და-
 ითვალე.
 (ჯამლეთი და შატო მიდიან. შემოდის ჯიბილო).
- ხაფიტონ:** სადა ხარ, ჯიბილო, სადა ხარ? იცი, რა მიჭნა მამაშენმა, იმ
 ძალლთა პირმა?
- ჯიბილო:** რა მოხდა?
- ხაფიტონ:** ჯამლეთს ვაუშხილა, რომ შენ გვირისტინეს ცოლად ირთავ. მე
 არ ვაგვამხელდი, მაგრამ თითონ ყველაფერი მძივებივით დაუკაკლა.
- ჯიბილო:** ეხლა ის ქალი რას იფიქრებს?
- ხაფიტონ:** მაგას არ ვსტირი... აბა, რაზე აედუღდი?
- ჯიბილო:** მერე, შენ რა უთხარი ჯამლეთს?
- ხაფიტონ:** ვიყვირე და ამ ყვირილმა მთლად გამომტება.
- ჯიბილო:** როგორ?
- ხაფიტონ:** პირში შემატება იმ იუდა გამცემმა: განა ჯიბილოს სტახანოვე-
 ლად ვაუშვებდი, გვირისტინე რომ არ მოყავდესო.
- ჯიბილო:** არა, ასეთი სისულელე რა თავში მოუვიდა, ტვინი ეღრძო?
- ხაფიტონ:** ის კი არა, გველის ჰკუჟა აქვს კაცს... ჩვენს შორის რომ ვსთქვათ,
 განა ტყუილია!
- ჯიბილო:** მაშ, სიმართლეა?
- ხაფიტონ:** რასაკვირველია.
- ჯიბილო:** რა?
- ხაფიტონ:** მაგ ამბავი რომ არ მცოდნოდა, ამდენს ვიბრულებდი?
- ჯიბილო:** მაშ შენ ფიქრობ, რომ გვირისტინეს ვირთავ?
- ხაფიტონ:** ეფიქრობ კი არა, როდესაც კოლექტივში მივიღე, მაშინაც ვი-
 ცოდო, თორემ გიფი ვიყავი, შენ წამოსაწევად წელზე ფეხს დავიდ-
 გამდი?
- ჯიბილო:** მე ჩემმა შრომამ არ დამაწინაურა?
- ხაფიტონ:** ჩვენ რომ ხელი არ შეგვეწყო, რას ვახდებოდი?
- ჯიბილო:** რა ხელი?
- ხაფიტონ:** ნიდაგის გაპოხიერება, სათბურების აგება....
- ჯიბილო:** ეს საქმემ მოითხოვა...

- ხაფიტონ:** არა, ძმაო, ეგ ქალი რომ არ მოიყვანო, ნიორის ჩაბრუნება არ ჩავთვლი.
- ჯიბილო:** რა მოიყვანო? განა ჩემი დათესილი ნესვია? მე ეგ პირიბე არ მომიცია და ვერც მოგცემ...
- ხაფიტონ:** რაო? ცეცხლი არ მომიკიდო, თორემ როგორც ავაძებ, ისე დაგაქცევ.
- ჯიბილო:** რას მიზამ?
- ხაფიტონ:** ვუდაზე დაგსვამ.
- ჯიბილო:** როგორ?
- ხაფიტონ:** როგორ და უკუღმა.
- ჯიბილო:** კაცო, მუქარა არ იყოს, თორემ, ხომ იცი, რომ თავზე ხელი ავიღე და სამუშაოს ბუღალავით მივაწყდი, სხვანაირი დატაკებაც ვიცი.
- ხაფიტონ:** კაცო, შენ არ მითხარი, საცოლეს გულსთვის წელზე ფეხს დავიდგამო. მერე გვირისტინემაც ხომ მთხოვა შენ შესახებ და მანუჩარმა კიდევ მითხრა, ერთმანეთი უყვართო.
- ჯიბილო:** მანუჩარმა სთქვა ერთმანეთი უყვართო?
- ხაფიტონ:** ჰო, კაცო, კიდევ სხვებმაც ჩამიჩურჩულეს... მე რას მიძალავ, შე უმოწყალო, მე შენსკენა ვარ და შენ ეშმაკებისაკენ გაქვს თვალი.
- ჯიბილო:** მაშ მამაჩემს ჩავუგდივარ ამ მდულარეში.
- ხაფიტონ:** ჰო, დღეს საძაგელი საქმე გვიქნა, ახლა იქ გვირისტინეს ისეთ დღეს დააყენებენ, სიკვდილს ინატრებს.
- ჯიბილო:** იმას რას ერჩიან, კაცო?! არა, ეხლავე უნდა ჩავიდე ხიდობანში.
- ხაფიტონ:** მერე?
- ჯიბილო:** ქალს შევირთავ და ქორიც მოთავდება.
- ხაფიტონ:** მეც მაგას გვედღებო. მაგრამ რადგან ვაიგვს, ისეთ ლობეს შემოავლენ, მიუღებო?
- ჯიბილო:** ვის?
- ხაფიტონ:** გვირისტინეს.
- ჯიბილო:** მაინც ძალიან გჭონია იმისი დარდი.
- ხაფიტონ:** დიდი დათუთქული ვარ. შენ ცოლი გინდა, მე კი ვამარჯვება.
- ჯიბილო:** ახლავე მიედივარ ხიდობანში (მიდის).
- ხაფიტონ:** დაიცა, დაიცა, ბიჭო, რა იცი, იქ რას მოგიწყობენ.
- ჯიბილო:** ჩავალ და ყველაფერს შეგატყობინებ.
- ხაფიტონ:** ნუ გეშინია, ჩვენც შენთან გვიგულე. უკან გამოგყვებით, იცოდე (თავისთვის) ო, რა საქმეს ვაკეთებთ, შინაურმა ძაღლმა კი მილალატა. იმ უნამუსომ. მაგრამ აწი კბილით რომ ჩამაფრინდნენ, მაინც არავის დაეანებებ. მტერ-მოყვრის თვალის მოსაჭრელად უკეთეს ხეთოს კოლმეურნეობის სუფრაზე ვერ გავაგორებდი. (შემოდინ კოლმეურნი) მოდი, ბიჭებო, ვაიგეთ, რა ვაგანია მჭირს? **ქველანი:** კი, ავერ ვატა გვიყვებოდა ახლა.

ხაფიტონ: ორდენოსანით იკვებიან, ამხანაგებო, და იმიტომ არიან დიდ გულზე, მაგრამ არაფერია, ჯიბილო უკვე წავიდა გვირისტიქთან საქორწილოდ და ჩვენც უნდა გავყვეთ საჩქაროდ.

ყველანი: აბა, ავდგეთ და გზას გავუდგეთ.

ვატა: (შემოზრბის) კაცო, აქ რა დავიდარაბა ატეხილა? ისე გამოვიქვცი, გული არ მომყოლია.

ხაფიტონ: ვინ იცის, იქ რას მოუწყობენ. ეჭნებ გადაათქმევიონ გვირისტინეს ჯიბილოზე გათხოვება.

ვატა: მე წამიყვანეთ, ბიჭებო, და იმათ სიერს განახვებთ. ამ საქმეს ისეთ კულს გამოვებამ, რომ ჯამლეთს ციმბირს აქეთ დავატოვებინებ.

1-ლი კოლმ.: მაგ მეტის-მეტია. ვატა.

ვატა: აბა, სად ნახე, კაცო, თხოვა-გათხოვების საქმეს კოლმეურნობის თავმჯდომარე აწესრიგებდეს. საბჭოთა კანონის დარღვევას ჯამლეთს ვინ შეარჩენს!

ხაფიტონ: ეს მართალია. აბა, წამოდით და კარგად ჩაიცივით საქორწილოდ, თუ კოტანი ვართ, დაუმატეთ, ვინც გამოდგება.

ვატა: მაყრიონით წავიდეთ, ქალს კი არა, შხითსაც გამოვგზავნიებ.

ხაფიტონ: აჰ, არა, ვატას ვერ წავიყვანთ.

ვატა: რატომ, სხვისი პურ-მარილი რა გენალღებება?

ხაფიტონ: საეჭვო ელემენტი მოიყვანაო, იტყვიან. არა, აქედან გამეცალე-მე-შ კოლმ.:

მე-შ კოლმ.: ცხენები რად გვინდა, საბარგოთი წავიდეთ, ხელის გულივით გზაა.

ხაფიტონ: აჰ, მანქანას სასუქი აქვს ვადმოსაზიდი, რას ამბობთ! ამისანა ყვავილებს რძეს დავალღვინებ, რომ შეერგებოდეს. ამათ სასუქს მოვაკლებთ და თქვენ მანქანით გატრიხინებთ?!

ყველანი: წავიდეთ, წავიდეთ! (მიდიან).

ვატა: აჰ, სწორედ ჩემი ამინდია, ფეხით ჩავსდევ, სულ რომ ტყლიბი ჩამასქდეს!

ფარდა

მეტე მეტათა

(ხილობანის კოლმეურნობის კლუბის დარბაზი. ხახული და ლომკაცა ათვალეირებენ ავეჯს და კედლებს).

ლომკაცა: ეს არის და ეს, ჩემო ხახულ, ამათი აშენებული კლუბი.

ხახული: ოპო-პო, ვინ აღირსებდა სოფელს ამისთანა რამეს.

ლომკაცა: ერთი ეს იკითხე, რამდენი ფულია ზედ გადახარჯული.

ხახული: ასეთ დიდ ხეს დიდი ნაფოტი დაცვივა.

ლომკაცა: როგორ, შენც ამართლებ უკულმართობას?

ზახული: არა, ძალიან უკაცრავად, მასე თუ თქვობ, მარა, რაც თვალს მაკლდება სიბერით, ჭკუას ემატება.

(შემოდის კაკალა).

კაკალა: უი, აქ ხართ? თქვენს ძებნაში სოფელი ავადფორმული ლომკაცა: რა ამბავია?

კაკალა: გვირისტინე და მირიანე შერიგდენ, არ გაიგეთ?

ლომკაცა: არა, როგორ?

კაკალა: მე გამომიყვანეს მეჭორედ... ბიძია ზახულ, ასე ამბობენ, ვითომ გვირისტინე მანუჩარის ვაჟს არ ყავდა დანიშნული.

ზახული: რაო, რაო? ვინ ტატანობს, დანიშნული იყოვო, ვინ სჭრის თავს ჩემს ოჯახს?

კაკალა: რაც ჩემი თვალით ენახე, იმას ვამბობ.

ზახული: რაც არ მომხდარა, ვის უნახავს?

კაკალა: მოსკოვში რომ მიემგზავრებოდა შენი ქალიშვილი, იმ დღეს მანუჩარი არ გესტუმრა?

ზახული: მერე?

კაკალა: შენი პირით არ გვითხარი მე და მირიანეს, სასძლოს სანახავად მოდის ჩემს ოჯახშიო.

ზახული: ოოო!

კაკალა: გაიხსენე კარგად, ჩემო ბიძია.

ზახული: ის ირინეს სანახავად იყო... როგორ, ეს ამბავი შენ ჩემს შვილზე გადმოგაქვს? ამას უყურე, რას მიბედავს!

(აპირებს წასვლას).

ლომკაცა: დაიცა, კაცო, სად მიდიხარ?

ზახული: თქვენი უწყესო ლაპარაკი ყურშიაც არ მეკარება.

ლომკაცა: რაო, ვითომ რა ნახე?

ზახული: მაგრადა მაქვს მე ახლა თავი შეხვეული, ის ზახული არ გეგონო (მიდის).

ლომკაცა: მაინც როგორ შერიგდენ, ქალო, მირიანე და გვირისტინე?

კაკალა: აბა, იცი, ახლავე ემზადებიან საქორწილოდ ის უნამუსოები.

ლომკაცა: ეჰე!

კაკალა: ჩემზე შეიხოკეს ხელი და ერთმანეთს შაქარივით ლოკავენ.

ლომკაცა: მთლად არ გაუმარჯვია ჯამლეის.

კაკალა: უი, მართლა, ის კორესპონდენტი მოსულა, ახლა შარაზე გკითხულობდა.

ლომკაცა: რომელი?

კაკალა: შენ რომ გამაცანი და ეს ამბები მათქმევინე.

ლომკაცა: ახლა კი მთლად დავიღუპე.

კაკალა: რატომ?

ლომკაცა: გვირისტინეს და ჯიბილოს ამბავი თუ ჭორია, სხვასაც არაფერს დამიჯერებს. მერე კიდევ ხაფიჯონიც ვადამეკიდება — ჯიბილოს რომ ორდენოსანი უნდა გაჰყოლოდა, სად არისო.

კაკალა: სულ იმ ჯიბილოს ბრალია ყველაფერი.

ლომკაცა: როგორ?

კაკალა: გაცოფებული მოვარდნილა ბუჭუნარიდან, მირიამს და გვირისტინესთან შეურიგებია. თითონ, იმ წყურთს, იჩინე ყვარებია და მთელი ნაგავი შე საწყალს მომახვეტეს.

ლომკაცა. ეს რაები შესის!

კაკალა: მერე, რაც შე დღე დამადგა, ნუ მკითხავ, მამაჩემმა პირში ლამის ყალიონის ტარი ჩამთხარა.

ლომკაცა: ახიცი არის შენზე.

კაკალა: ჩემზე?

ლომკაცა: ყალიონის ტარი კი არა, სარი უნდა ჩაეთხარა მაგ პირში.

კაკალა: შენც შე მომდგე?

ლომკაცა: ნეტავი მაინც რაიონის ინსტრუქტორისათვის არ მიმწეროს: ორდენოსანი გარბის ხილობანიდან, ჯამლეთთან ველარ სძლებს-თქვა.

კაკალა: მერე შე ვარ მტყუანი?

ლომკაცა: ეშმაკივით გადაამაცდინე. ახლა ამ ხალხს შენ უნდა მივცე პირში.

კაკალა: ოო, უყურე, შენ თითონ, შე უნამუსო, ცხრა სამსახურიდან მოვხსნეს და ქალაქში ჩასვლა აკრძალული გაქვს.

ლომკაცა: ჯერ ენახოთ ის კორესპონდენტი, გაზეთში უნდა გამოვაცრასო.

კაკალა: შენისთანა დაკარგულს რომელი კორესპონდენტი დაუჯერებს.

ლომკაცა: უყურებ ამ გომბეშოს!

კაკალა: შე ვარ გომბეშო? შენ მთელი ქაობი ხარ.

ლომკაცა: ო, ახლა ვატყობ, რომ სულ ჯამლეთის დაგებული მახე ხარ.

კაკალა: შენი სახსენებელია ჯამლეთი, შე შეშპარავო ძაღლო? კი უარე საკებნად, მაგრამ შეგრჩა პირში დაქონილი კბილები.

ლომკაცა: ვეტყვი კორესპონდენტს, ჯამლეთმა რომ მოგმართა და ეს სიყალბე ჩემთვის იმიტომ გათქმევენა, რომ ქორი დამცდენოდა და გავწითლდებინე.

კაკალა: თორემ დიდი სუფთა ვინმე ხარ. სირცხვილის ოდენა შენ ქადი არ გიქამია, შენისთანა ყაცი სირცხვილს კუჭით ინელებს. ყველას ვიცნობ შენს ეშმაკებს და, თუ ქალი ვარ, ყველაფერს დავუტყავ ვამლეთს.

ლომკაცა: კი გამაბით ნასკეში. მარა თავს გამოვიხსნი.

კაკალა: შენ თითონ ეშმაკის ნასკე ხარ თავიდან ბოლომდე.

ლომკაცა: შე ჯოჯოხეთის მაშხალავ!

კაკალა: შე შავი წვევარამის დორბლო! ოო, ეს რა კარგა ვთქვი, ჩემს თავს ვენაცვალე, მართლაც პირზე დორბლი მადგება, შენ რომ გელაპარაკები.

ლომკაცა: დორბლი იმიტომ გადგება, რომ სიამე ტიკში არ გეტყვა.

(ლომკაცა მიდის).

კაკალა: (გაბრაზებული მისდევს) პო-და, შენ იცი, რა ხარ...

(მიდის. შემოდინ შატო და მიტო).

- შატო: უპ, რა დარიანი დღე დაესწროთ ჩვენს მექორწილებს, შატო!
- მიტო: დარი თითონ ქორწინებაა. მე რომ ქალს შევირთავ, ბიჭო, იმ დღეს ვინდა თქვენი მოვიდეს, ოღონც ასე დასრულდეს ჩემი საქმე.
- შატო: ოო, ჩემს საკუთარ ქორწილში რას ვიგრობობ, როცა ახლა ამხანაგების ბედნიერებას რომ ვუყურებ, მთელი დღე სიხარულით ვიცი.
- მიტო: მე კი დღეს მაგათი თავდადასავალი რომ მიამბეს, სულ ვიტირე, ბიჭო, გუფიცები, სულ ხარის სისხო ცრემლები ვადმოვლვარე.
- შატო: მაინც, მიტო, რა ვიცი რამე ყოფილა სიყვარული.
- მიტო: ჰო, ასეა, მშვიდობიანი გზით არ მოდის.
- შატო: ვითომ ყოველთვის ასე არის?
- მიტო: აბა, რა ვიცი, ჯერ მე თეატრში არ მინახავს ისეთი სიყვარული, ათასი აბრუნდი არ ქნას. მე მეგონა, იქ სიყვარულის ამბებს ბერადენენ. მაგრამ ახლა აგერ ჩვენი გვირისტინეს და სხვა ამხანაგების ამბავს რომ ვუყურე ამ ნამდვილ ცხოვრებაში... ჩვენს გვერდით იდგნენ ეს საწყალები და ერთმანეთის სიყვარული გულში რა გვანია უღუღდათ...
- შატო: კი, აბა, ბიჭო...
- მიტო: სწორედ ეკლიანი ვარდა ყოფილა სიყვარული, როგორც ნათქვამია.
- შატო: ჰო, კი, ასე ყოფილა.
- მიტო: ასეა, მაგრამ... მე რამდენიც ხელი გავუწიე, ჯერჯერობით მარტო ეკალი შემჩნა და ვარდი სხვამ წაიღო.
- შატო: მეც კინალამ მასე მჭირს, ჩემო მიტო.
(შემოდინან ჯამლეთი და კაკალა).
- ჯამლეთი: კმარა, კაკალა, ამდენი ლაპარაკი.
- კაკალა: გულზე ვამხეთქა და იმიტომ გეუბნები.
- მიტო: (შატოს) ხედავ, ეს კიდევ გულზე სკდება.
- შატო: აი დასწყევლოს ღმერთმა ის ახალგაზრდა ქალი, ვინდა ვაეი, ვისაც სხვისი ქორწილი ეხარბება.
- კაკალა: მაგაზედ სულ არ მწყდება გული, თქვე სულელებო, მე აგერ ჯამლეთზე მეწვის გული.
- მიტო: ჯამლეთს რა მოუვიდა?
- კაკალა: ლომკაცამ იმდენი მტრები გაუჩინა, მაგრამ მე სუყველა ვიცი, სად რა მანე აქვს დაგებული. და ახლა ჯამლეთს მინდა ავაკრფინო მთელი ის მანებები. და ლომკაცა თითონ ვაგახვიო თავის ნახელავში და როგორც მორიელს, საკუთარ შხამით მოვწამლიო თავისი თავი.
- ჯამლეთი: კარგი, კაკალა, მე ახლა მაგისტრის არ მცალია.
- კაკალა: აბა ტყუილად მომიტანია ეს ამბები?
- ჯამლეთი: დიახ, ჩემო კაკალა.
- კაკალა: აბა, შენ თუ არ დარდობ, მე რას ვწუხვარ... დასწყევლოს ღმერ-

თმა, ყველას საჯავრო მე მწიწკნის, ჩემზე კი ყველას შავი გული აქვს (მიდის).

შატო: არა, რა კარგად ამოუსკვენი კული მაგ მეტიჩარას.

მიტო: აბა, სული წაიღეს სხვის საქმეებში უშნო ხელისკრძალებითაა ჯამლეთი: მამ თქვენ ეხლა დაქორწინებულ ამხანაგებს შეხვდით. თქვენ იცით, ბიჭებო, როგორ მზიარულად ჩაატარებთ ამ ქორწინებას.

მიტო: მამ ლოტბარს უთხარი, შატო, და გუნდებიც მოვაყვანინოთ. (შატო და მიტო მიდიან. შემოდინან ხაფიტონი, პირველი და მეორე კოლმეურნენი).

ჯამლეთი: მობრძანდით.

ხაფიტონ: ოჰ, ჯამლეთ.

ხაფიტონ: (ჩუმად ბრიგადირებს) აბა, ნელა გამოვკითხოთ ამბავი.

1-ლი ბრიგა: (ჯამლეთს) ჩვენ ჯიბილოს ქორწილში ვიახელით.

ჯამლეთი: ჯიბილომ ეს-ეს არის ქორწინებაზე ხელი მოაწერა.

ხაფიტონ: მერე შენ ამისთვის გვირისტინეს გაუჯავრდი?

ჯამლეთი: არა, ისიც დაქორწილდა.

ხაფიტონ: ავარდი და დავარდი, აბა, ბუქუნარში, რა იყო?

ჯამლეთი: ეჰ, სიფიცხე, კაცო, უბედურებაა, მხოლოდ მე გულს არ აყვი და ეს საქმეც თითონ გამოსწორდა.

(მოისმის მზიარული ხმები, შემოდინან მიტო და ლოტბარი).

მიტო: დაქორწინებულები მოდიან.

ჯამლეთი: (ლოტბარს) საკოლმეურნეო გუნდი შეჰყარე?

ლოტბარი: დიახ. წამობრძანდით და ნახეთ, როგორი მომზადებულია.

(ჯამლეთი, ლოტბარი და მიტო მიდიან).

ხმები ვარედან: დაგვილოცავს ბედნიერება, გვირისტინე, გვირისტინე.

ხაფიტონ: აბა, ახლა არ დამაბნოთ.

(შემოდინან გვირისტინე, ჯიბილო, ირინე და მირიანი. ამათ შემოჰყვებიან მეგობრები მზიარული სიმღერით).

ხაფიტონ: ისე გაგივებული ვარ შენი ბედნიერებით, გვირისტინე... რომელი ერთი გითხრა, სიხარულით მიწაზე ფეხს ვერ ვადგამ...

გვირ-ნე: რა მოხდა, ხაფიტონ. მე გავთხოვდრ და შენ გიხარია?

ხაფიტონ: აბა, ჩემზე მეტად ამ საქმით ვინ მოიგო?

გვირ-ნე: რაზედ ამბობ?

ხაფიტონ: სწორედ ფრთები გამოგვასხა ჯიბილომ, დაპირება რომ ასე შეასრულა.

გვირ-ნე: ო, მან კარგი მეუღლე იშოვა, მართალია.

ხაფიტონ: რას ბრძანებ? (ალერსით მხარზე მოუცაკუნებს) ვის დაესიზმრებოდა, თუ ასეთ ბედს ელირსებოდა.

ბრიგადირი: აქეთ მოიწი, ხაფიტონ! საქმე სხვანაირადაა.

ჯიბილო: (ხაფიტონს) ასე რომ აქებ ჩემს მეუღლეს, ბარემ გაიცანი, (ირინეს) ხელი ჩამოართვი ჩვენს ხელმძღვანელს.

ხაფიტონ (ვაშეშებული ართმევს ხელს ირინეს) რატომ? ეს ვნახა?

მე-2 ბრიგადირი: ეს ყოფილა, კაცო, ამის მეუღლე.

ხაფიტონ: (ჯიბილოს ჩუმად) გამოგიცვალეს?

ჯიბილო: რას ქვია გამოგიცვალეს? ჯამი ხომ არ იყო!

გვირ-ნე: ხაფიტონ, ისე მოიქეცი, მგონია, გეგონა, რომ ჯიბილო ჩემზე დაჭორწილდა.

ხაფიტონ: როგორ გეკადრებათ, მხოლოდ... თქვენი მადლობელი ვარ... რომ... რომ... ერთი სიტყვით, ხელიდან რა გამოუდის, მერე ვნახავთ, მაგრამ შესახედავად ქალია. კინალამ სირცხვილი არ ვქამე.

გვირ-ნე: მადლიანი ხელი კი აქვს ირინეს.

ხაფიტონ: აი ამისათვის შეგაქე, გვირისტინე, მივხვდი, რომ შენის წყალობით კარგი რძალი მივიღეთ.

(შემოდის ჯ ა მ ლ ე თ ი):

ჯამლეთ: ხომ ყველა მხიარულადა ხართ?

1-ლი ბრიგად: (ხაფიტონს) ეს ჩვენ ვაღმოგვეკრა, გესმის?...

(შემოდის ინსტრუქტორი. ყველა მიიხედავს ინსტრუქტორისაკენ. გაისმის ფუჩუნნი).

ხაფიტონი: (თავისიანებს) აი, ვინ წამომაგებს დღეს შამფურზე! (დაღმევილი ღიმილით შეეგებება ინსტრუქტორს).

ინსტრუქტორი: (სალამს აძლევს ყველას) მომილოცავს, ამხანაგებო. მგონია, კოლმეურნის ქორწინებაა....

ჯამლეთი: დიახ, კარგ დროს შემოგვესწარი.

(გაიღება საჭორწილო დარბაზის კარები. გაისმის მუსიკის ხმა. ჯამლეთი და ხაფიტონი ვააცნობენ ინსტრუქტორს დაჭორწილებულებს).

ინსტრუქტორი: აქედან წერილი წერილზე მოგვდიოდა, ჯამლეთ, თითქოს შენი მიზეზით ორდენოსანი გარბის კოლექტივიდან. ჩვენ იმას ყურადღება არ მივაქციეთ, მაგრამ დღეს ხაფიტონმა ქორწილში დაგვაპატიყა: გვირისტინე ბუჭუნარში რძლად მიმყავსო. (ყველანი იცინიან და ფუჩუნობენ).

ხაფიტონ: როგორ გეკადრებათ, ცუდად ვაგიგონია, ამხანაგო.

ინსტრუქტორი: უარს ამბობს შენს სიტყვაზე?

ხაფიტონ: არა, მთლად კი არ ვამბობ უარს, მაგრამ... მე ისე იმიტომ დაგირეკე, რომ ვიცოდი, ამ ხერხით ქორწილში მოგიყვანდი და ამ ნორჩი გვირიტების ბედნიერებაში შენც დაგვამშვენებდი... ბულბულივით თუ ვერ ივალობებ, მტრედევით მაინც ალულუნდები.

ინსტრუქტორი: ოო. მაშ ჩემი პირველი ლულუნი ეს არის, რომ დღეს რაიონში შენს შესახებ ეს დადგენილება გამოიტანეს... (პორტფელში ეძებს) და გაეცანი.

ხაფიტონ: მოწონებულია რამე?

ინსტრუქტორი: ნახე!

ხაფიტონი: კიდევ გაფრთხილებაა, კაცო?!

ინსტრუქტორი: რამ შევაშინა? ერთხელ თუ გამოგიკეთა საქმი გაფრთხი-
ლებამ, მეორეჯერაც შეიძლება...

ხაფიტონი: არა, ეგ ჭალაღდი, თუ კაცი ხარ, ჯერ შეინახე. ეს ქორწილი
ვჭამოთ გემრიელად და მერე წავიკითხავ... მანამდე, თუ კაცი ხარ,
ნუ გამაგებინებ მაგის შინაარსს.

(ხაფიტონი შებრუნდება დარბაზისაკენ. ვაისმის მუსიკა და სიმღერა.
გამოჩნდება გაწყობილი მაგიდები, ისვრიან ყვავილებს).

ფარდა

ფრიდრიხ შილერი

ბ ა ლ ა დ ე ბ ი

1

პოლიკარატუს ბეჰშიდი

მალალი კოშკის ქონგურზე მდგარი,
გაცქერის სამოსს — სიამით შთვრალი
და ეუბნება ეგვიპტის მფლობელს:
„ხედავ, რა-რიგად ვარ ბედნიერი, —
სახელოვანი მეფე ძლიერი, —
ეგრძნობ სიამაყეს დღეს განუზომელს“.

„მართლაც, ღმერთია შენდა მფარველად,
რომ მტერი ასე შემუსრე ყველა,
თუმც ორი დაგრჩა ცოცხალი კიდევ —
ვინც ემუქრება შენს ძლიერებას.
და მანამ მე შენს ბედნიერებას
ვერ დავიჯერებ, ის ცოცხლობს ვიდრე“!

ამ დროს, მიღეთით წარმოგზავნილი,
ეწვია მეფეს შიკრიკი ფრთხილი:
„მეფეე, იხარე, დრო დადგა ლხინის,
შესწირე ღმერთებს შესაწირავი,
თქვენ, მბრძანებლო. შეიმკეთ თავი
დაუჭკნობელი დაფნის გვირგვინით.“

გულგანგმირული დაეცა მტერი,
ამას გაცნობებს სარდალი შენი,
პოლიდორ, ვმირი ომანხანი“.
დიდ თასს ახადა სარქველი შავი
და ამოიღო დუშმანის თავი
კარგად ნაცნობი, მთლად სისხლიანი.

ეგვიპტის მეფე გაოცდა დიდად
და მოახსენა მეგობარს შშვიდად:
„მინც გაფრთხილებ, ბედის ნუ გჯერა.
ცვალებადია ავ ზღვის ბუნება,
იცის უეცრად ავღუვნება,
შენი ხომალდნი ზღვაშია ჯერაც!“

ამ დროს განიპო თითქოს უკუნი,
გაისმა დიად პანგთა გუგუნი
ზეიმის ნიშნად, შვების მსახველი.
და დატვირთული უამრავ განძით,
ნაპირს მოადგა, ამართულ ანძით,
ხომალდების ტყე, აურაცხელი.

ეგვიპტის მეფე გაოცდა მეტად:
„ბედი რომ გწყალობს, დღეს მართლა ვხედავ.
მაგრამ ის ბრმაა და დაუდგრომი.
ნაპირთან მოსჩანს კრეტელთა ჯარი,
ის მამაცია და საშიშარი,
კვლავ გემუქრება საფრთხე დიდ ომის“.

კვლად გაისმა, შვებით გზნებული,
ხალხის გუგუნი აღტაცებული:
„ჩვენ ვაფიქრებთ მედგარი ბრძოლით!
მტრის ხომალდები ჩავძირეთ ზღვაში,
ტალღებმა შთანთქმეს გრგვინვა-განგაშით,
დამარცხდა მტერი, დამთავრდა ომი“!

სტუმარს დაეტყო შიში ძლიერი,
სთქვა: „ახლა მჯერა, ხარ ბედნიერი!
მაგრამ ეამი არს დაუნდობელი,
ეშიშობ, ღმერთებს არ აღეძრათ შური,
არ ჩაგიშხამონ დღე საამური —
არვის ახარებს დიდხანს სოფელი!“

მეც ვიყავ წინათ კეთილსივანი,
მფარავდა მარად ნათელფრთიანი
ციური მადლი — ნარნარ ციალით.
მყავდა მემკვიდრე მე ერთადერთი,
მაგრამ მომიკვდა, გამიწყრა ღმერთი, —
ასე მივუზღე ბედს ჩემი ვალი.

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

„თუ გსურს აგშორდეს ურვა-ნაღველი,
ვედრე ღმერთებს, რომ სატანჯველი
წარმოვიგზავნონ მფარველად, ბედად.
ყოფნა თუ გვალხენს, — თანაც გვატირებს,
ღმერთი საჩუქარს იძლევა მცირეს,
ის არ გულუხვობს, ძუნწია მეტად!

„და თუ ვედრება არ ესმას ცასა,
სჯობს აღასრულო, მე გირჩევ რასაც:
უბედურებას მოუხმე თავად,
და საუნჯედან, — განძი ფარული,
რომლისაც მეტი გაქვს სიყვარული, —
ისროლე ზღვაში დასალუპავად“.

მეფე მიუგებს გულანათრთოლი:
„მეტად ძვირფასი ჩემს განძთა შორის
ეს ბეჭედიცა, — საამო მარად.
დე, პერინიებს საჩუქრად ჰქონდეს,
იქნებ მათ რისხვას ამით აგშორდე“.
ეს სთქვა და ზღვაში ისროლა წყნარად.

დილით, როცა მზემ გახსნა ცის თალი,
მეფეს ეწვია მზიარულ სახით
მონა და ჰკადრა: „მე დავიჭირე,
მეფეო, თევზი გასაკვირველი, —
შემთხვევა არის ჩემთვის პირველი, —
მოგართმევთ, როგორც საჩუქარს მცირეს“.

როს მზარეულმა თევზი გაჰკვეთა,
ელდა დაეცა, გაოცდა მეტად;
მეფეს ეწვია და მოახსენა:
„თქვენ ატარებდით ამ ბეჭედს წინათ,
თევზის მუცელში აღმოვაჩინე,
ბედნიერი ხართ, გამფარველობთ ზენა!“

სტუმარს დაეცა თითქოს თავზარი,
იგრძნო ძრწოლა და შიში საზარი,
სთქვა: „აღარ ძალშიძს აქ დავრჩე ისევ,
სიკვდილი გელის, ო, მეფეე, ქველო,
მე-კი დრო არის თავს რომ ვუშველო“.
და გააქროლა ხომალდი მყისვე.

II

ხელთათმანი

ზის სამხეცესთან სვე-დიდებულნი
 ქვეყნის მფლობელი — ფრანცი ქებული.
 პსურს, რომ იხილოს ბრძოლა მხეცების,
 მათი ჭიდილი თავგამეტებით
 და მძვინვარება საშინელ ძალის.
 შეფეხს თან ახლავს დიდებულთ დასი,
 დამები, ლამაზ თაიფულთ მსგავსნი,
 სხედან მაღლობზე წარმტაცად თვალის.

ხელის დაქნევით მეფე ანიშნებს —
 და ვალიის კარს აღებენ მყისვე.
 გამოდის ლომი
 და კუშტად მდგომი,
 განრისხებული გაჰხედავს არეს,
 გაიზმორება
 და დაამოქნარებს.
 შეარბევს ფაფარს,
 მკერივსა და მაგარს,
 თავს ზანტად იქნევს
 და წვება იქვე.

მეფე მსახურთ კვლავ
 ხელით ანიშნებს,
 ვალიის კარი იღება ისევ.
 გამოზტის ვეფხი —
 რისხვით გზნებული,
 გაშლეგებული —
 და როს გოროზ ლომს შეავლებს თვალებს,
 მძაფრი ლმუილით დაიღრიალებს.
 კუდს იქნევს ღრენით
 და კბილთა
 ღრჭენით —
 წაავდებს ენას,
 შფოთავს და დელავს.
 ბრავზმორეული —
 ლომს ირგვლივ უვლის.
 იღმუვლებს, სწყრება
 და შემდეგ წვება...

მეფე იძლევა ნიშანს მესამედ,
 და გამოანგრევს გრილით კარებს
 ორი ავაზა შეტად მძვინვარე.

ვეფხს მისწვდებიან — დაფეთებულნი,
ულმობელ ბრძოლის ცეცხლით გზნებულნი.

ვეფხი თათს გაპკრავს ორივეს, მწყრომი,

ამ დროს იღმუველებს საზარლად ლომი —
და მწვიდღებთან მწყურვალნი სისხლის.

წრეს დაუვლიან

დამთვრალნი რისხვით.

კვლავ ამაზრზენად აზმუველებთან

და გაწვებიან.

ამ დროს მოსწყდება ხელს ლამაზ ქალის
ხელთათმანი და ელვის სიმალით

ვარდება დაბლა, —

ნასროლი შორით, —

ნადირთა შორის.

და კუნიგუნდე რაინდს მიმართავს:

„დე-ლორე, ბატონო, რაინდო ჩემო,

თუ ასე ძლიერ ვიყვარვართ მართლა,

სჯობს დამიმტკიცოთ, საქმით მაჩვენოთ:

ის ხელთათმანი აქ მომიტანოთ!“

გაეშურება მხნე და მრისხანე,

ლალი რაინდი, სახით ფიცხელი,

გმირულ სიმშვიდით

შხეცებთან მიდის,

იღებს ხელთათმანს მამაკი ხელით.

საზარი შიშით განცვიფრებული

უცქერის რაინდს სტუმართ კრებული.

მაგრამ რაინდი, მშვიდი და ლალი,

როს ხელთათმანით უკან ბრუნდება,

ირგვლივ ქების ხმა აფუგუნდება,

და კუნიგუნდე

კმაყოფილ სახით

შეხედავს რაინდს ღიმმორეული,

ტრფობის სურვილის ცეცხლად ქცეული.

მაგრამ რაინდი, აღსავეს რისხვით,

ესვრის ხელთათმანს —

და ეტყვის ზიზლით:

„მე მოწყალებას არ ვარ ჩვეული!“

და განშორდება გულამღვრეული.

პავლე ინგოროსკვა

ქართული მწერლობის ისტორიის მოკლე მიმოხილვა *

წიგნის შუბრე

მეორე პერიოდი ქართული მწერლობისა
მეორე პერიოდი ქართული მწერლობისა
მეორე პერიოდი ქართული მწერლობისა
(მე-4—7 საუკუნეები)

ქართული მწერლობის მეორე პერიოდი მოიცავს ხანას მე-4 საუკუნიდან მოკიდებული — ვიდრე მე-7 საუკუნის ბოლომდე. ეს არის ანტიური ეპოქის დასასრული და ახალ ფეოდალურ ურთიერთობათა პირველი ჩახატვის ხანა.

დასაწყისი ახალი პერიოდისა ქართულს მწერლობაში უკავშირდება ქრისტიანობის განმტკიცებას საქართველოში.

ქრისტიანობა საქართველოში ვრცელდება ჩვენი წელთაღრიცხვის პირველი საუკუნეებიდანვე, რა დროიდანაც ქრისტიანობა მოეფინა საქართველოს მემოზელ ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებს და რომის იმპერიის პროვინციებს.

საისტორიო წყაროების ჩვენებათა მიხედვით ირკვევა, რომ ქრისტიანობა ფართე გავრცელებით სარგებლობდა საქართველოში უკვე მე-3 საუკუნეში¹. ხოლო მე-4 საუკუნის 30-იან წლებში იბერიაში (აღმოსავლეთი საქართველო) — ქრისტიანობა სახელმწიფო სარწმუნოებად იქმნა აღიარებული.

შემდეგ, უფრო გვიან, ქრისტიანობა სახელმწიფო სარწმუნოებად აღიარებულ იქმნა აგრეთვე დასავლეთ საქართველოშიაც, ლაზიკის (კოლხეთის) სამეფოში.

ქრისტიანობის განმტკიცება საქართველოში დიდი ისტორიული მნიშვნელობის ფაქტორს წარმოადგენდა. პირველ რიგში ამასთან დაკავშირებით სწავლება საქართველოს კულტურული ორიენტაციის

* ახ. მნათობი, № 1. (წერილი პირველი).

¹ ამის შესახებ დაცულია საყურადღებო ჩვენება ძველი ქართველი მწერლის იოანე საბანის-ძის თხზულებაში.

საკითხი. ქართველი ხალხი, რომელსაც ისტორიამ არგუნა ხვედრად აღმოსავლეთისა და დასავლეთის კულტურულ მსოფლიოთა მიჯნაზე მკვიდრობა, ქრისტიანობის გზით მტკიცედ უკავშირდება დასავლეთურ-ევროპის მსოფლიოს. მთელ საშუალ-საუკუნეთა მანძილზე ეს სამსახურსავე და ქართველი ხალხის პოლიტიკური და კულტურული ცხოვრების ძირითადს გვხვს.

თუ მე-4 საუკუნე, — ქრისტიანობის სახელმწიფო სარწმუნოებად აღიარება იბერიაში, — არის დასაწყისი ახალი პერიოდისა ქართულს მწერლობაში, ერთი ციკლი ქართული მწერლობის განვითარებისა მთავრდება მე-7 — 8 საუკუნეთა საზღვარზე.

ეს შემდეგთან იყო დაკავშირებული.

მე-7 საუკუნის შუა-წლებში საქართველოში, როგორც ცნობილია, პირველად ჩნდებიან არაბთა რაზმები, ხოლო მე-7 — 8 საუკუნეთა მიჯნაზე საქართველოში არაბთა მფლობელობა მტკიცედ მყარდება.

აქ ჩვენ გვაქვს დიდი ისტორიული მნიშვნელობის ტენილი. არაბთა მფლობელობის დამკვიდრება წარმოადგენდა არა მარტო მნიშვნელოვანს პოლიტიკური კატეგორიის მოვლენას, არამედ ამასთან დაკავშირებული იყო ძირითადი ხასიათის სოციალური ძვრები როგორც საქართველოში, ისე მთელს ახლო აღმოსავლეთში.

ახალი ფეოდალური საქართველო, რომელიც წარმოიშვა უფრო გვიან, არაბთა მფლობელობის შესუსტებისა და დაცემის შემდეგ, განსხვავდება ძველი, წინა-პერიოდის მე-4 — 7 საუკუნეების საქართველოსაგან, რომელიც უპირატესად ჯერ კიდევ ანტიური ეპოქის საზოგადოებრივ ურთიერთობათა წრეშია მოქცეული.

ამრიგად ის პერიოდი ქართული მწერლობისა, რომლის მიმოხილვას აქ ვიწყებთ, და რომელიც გრძელდება მე-4 საუკუნიდან მე-7 საუკუნემდე, მკაფიოდ შემოფარგლულს ისტორიულ ეპოქას მოიცავს.

ქართული მწერლობის ამ მეორე პერიოდში, მე-4 — 7 საუკუნეებში, ქართული მწერლობის სახეს ძირითადში განსაზღვრავს და თავის ბეჭედს ასევემს ახლად დამკვიდრებული მოძღვრება — ქრისტიანობა.

ქართულს ლიტერატურაში მე-4 — 7 საუკუნეთა მანძილზე ვითარდება მწერლობის ყველა ის სპეციფიური დარგები, რომლებმაც განვითარება მიიღო ქრისტიანულ მსოფლიოში, ელინურ-რომაულ ქვეყნებში და ახლო აღმოსავლეთში.

ქრისტიანული მწერლობის დარგებს ამ ეპოქაში წამყვანი როლი ეკუთვნით ლიტერატურაში.

მაგრამ ქართული ლიტერატურის სპეციფიკა ამ ეპოქაში მარტო ამით არ განისაზღვრება.

უნდა გვახსოვდეს, რომ ქრისტიანობა თუმცა სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადდა იბერიაში მე-4 საუკუნის პირველ ნახევარში, მაგრამ

ქრისტიანული იდეოლოგია ჯერ კიდევ არ იყო საბოლოოდ გაბატონებული. ქრისტიანობის გვერდით ისევ განაგრძობდა არსებობას ძველი წარმართობა და მაზდეიანობა. საკმაო მოვიგონოთ, რომ მცხეთაში, ქართული ეკლესიის ამ დედა-ქალაქში, ქრისტიანეთა კათოლიკოსანთა დროგამოშვებით იჯდა ხოლმე მაზდეიანთა მთავარ-მოგვრ. მაზდეიანობას მიმდევრები ჰყოლია როგორც არისტოკრატიის ფენებში, ისე — როგორც ძველი ისტორიკოსი გადმოგვცემს — „წვირილი ერის“ წრებში. ფართე გავრცელება ჰქონია აგრეთვე მანიქველობას, სინკრეტულ მანიქურ-ქრისტიანულ კულტს. ამასთან თვით ქრისტიანული ეკლესია არ წარმოადგენდა ერთს მონოლითურ მთლიანს, იგი იყოფოდა სხვადასხვა ფრაქციებად (ქალკედონიანნი-დიოფიზიტები, მონოფიზიტები, ნესტორიანნი და სხვ.).

გასაგები ხდება, ზემოთ-აღნიშნულის შემდეგ, რომ ქრისტიანულ ეკლესიას არ შეიძლება დაჰქონოდა, და არცა ჰქონია ამ ეპოქაში შეუზღუდველი ბატონობა იდეოლოგიის სფეროში, და ქრისტიანულ სასულიერო მწერლობას არ ეკუთვნოდა ერთადერთი მონოპოლისტის როლი. მის გვერდით არსებულა საერო მხატვრული მწერლობა, რომელიც განაგრძობდა წინა-ქრისტიანული „წარმართული“ ხანის მწერლობის ტრადიციებს.

მე-4 — 7 საუკუნეების ქართული მწერლობის ძეგლთა მიმოხილვას ჩვენ შემდეგის თანამიმდევრობით წარმოვადგენთ. პირველ რიგში განვიხილავთ თეოლოგიურ ლიტერატურას და მწერლობის იმ დარგებს, რომლებშიც თეოლოგიური ლიტერატურის გავლენის ქვეშ ვითარდებოდა. შემდეგ — საკუთრივ მხატვრულ მწერლობას. დასასრულ შევეხებით მწერლობის დანარჩენ დარგებს: ისტორიოგრაფიას, ფილოსოფიას, სამეცნიერო მწერლობას.

თავი პირველი

თარგმნილი თეოლოგიური ლიტერატურა

თეოლოგიური ქრისტიანული ლიტერატურა საქართველოში — ისევე როგორც მთელ რიგ სხვა ქვეყნებში, — თავდაპირველად თარგმანებით იწყება. თარგმანები სრულდებოდა პირველ რიგში ბერძნული ენიდან, და აგრეთვე სხვა ენებიდანაც, რომელზედაც ქრისტიანული მწერლობა ადრევე განვითარდა.

ამის გამო თეოლოგიური ლიტერატურის მიმოხილვას თარგმნილი ძეგლებიდან უიწყებთ.

1. ბიბლია

ერთი პირველ ძეგლთაგანი, რომელიც ითარგმნა ქართულს, ენაზე ქრისტიანობის გავრცელებასთან ერთად, ეს იყო ბიბლია.

60+52-80

41:0

ბიბლიის სახით ჩვენ გვაქვს არა ერთი წიგნი, არამედ მთელი კრებული. ბიბლიის სახით გაერთიანებული იყო მთელი მრავალსაუკუნოვანი დიდი ლიტერატურა ებრაელი ხალხისა, და აგრეთვე ელიზაბეტ მეფის დამუშავებული ქრისტიანობის ძირითადი „კანონიური“ წიგნები („ოთხთავი“ — სახარება, მოციქულთა აქტები, ეპისტოლენი).

ბიბლია საშუალ-საუკუნეთა მანძილზე წარმოადგენდა ქრისტიანული იდეოლოგიის ქვაკუთხედს, მას განსაკუთრებული გავლენა ჰქონდა ხალხის ზნეობრივ შეგნებაზე, ხალხის ცხოვრების ყველა მხარეებზე.

ბიბლიის ცალკეული წიგნები ქართულს ენაზე სჩანს ითარგმნებოდა თანდათანობით. ხოლო ბიბლია სრულის მოცულობით უკვე არსებულა ქართულს ენაზე მე-4 — 5 საუკუნეებში.

ითარგმანი ბიბლიის პირველი ნაწილისა, რომელიც ძველი ებრაული ლიტერატურის ძეგლებს შეიცავს (ე. ი. ბიბლია, ვარდა საკუთრივ ქრისტიანული წიგნებისა), — თავდაპირველად სჩანს ითარგმნა ქართულად უშუალოდ ებრაული ენიდან. ამის მაჩვენებელია კერძოდ ის გარემოება, რომ ბიბლიის „კანონი“ (წიგნთა შემადგენლობა და თანრიგი) — თავდაპირველად სჩანს იგივე იყო ძველ-ქართულში, როგორც ებრაულ ბიბლიაში არის მიღებული, და რაც უცნობია სხვა ქრისტიანულ ვერსიებში.

ის გარემოება, რომ ბიბლია ქართულად უშუალოდ ებრაულიდან უთარგმნიათ, ებრაული სპეციფიკის დაცვით, იმით აიხსნება, რომ საქართველოში, კერძოდ საქართველოს დედა-ქალაქ მცხეთაში, უძველესი დროიდანვე არსებობდა ებრაული კოლონიები, რომელთა შორის, როგორც ირკვევა, მრავლად ყოფილან ქრისტიანული მოძღვრების მიმდევარნი, და რომლებიც ქართველებთან ერთად გაერთიანებულნი იყვნენ მცხეთის ქართული ქრისტიანული ეკლესიის ფარგლებში.

ქართულ-ებრაული ლიტერატურული თანამშრომლობა ადრეულ ქრისტიანულ ხანაში ქართული კულტურის ისტორიის საინტერესო ფურცელს წარმოადგენს, მაგრამ ამ საგანზე აქ დაწერილებით ვერ შევჩერდებით¹.

შემდეგ ბიბლიის წიგნთა ეს პირვანდელი ებრაულიდან მომდინარე ითარგმანები შეწამებულ და შეფარდებულ იქმნა როგორც აღმოსავლურ ქრისტიანულ ვერსიებთან, ისე ბერძნულ ვერსიასთან (სებტანტა)².

ადრინდელს ქრისტიანულს ქართულ მწერლობაში განსაკუთრებული ყურადღების საგანი, ცხადია, უნდა ყოფილიყო კერძოდ ბიბლიის მეორე ნაწილი, საკუთრივ ქრისტიანული წიგნები, პირველ რიგში „ოთხთავი“ (სახარება). ოთხთავი მე-4 — 6 საუკუნეთა განმავლობაში რამდენჯერმე უთარგმნიათ ქართულს ენაზე სხვადასხვა ქართულს სალიტერატურო სკოლებში. სულ ამ ეპოქიდან ოთხთავის ოთხი სხვადასხვა რედაქცია მოღწეულა ჩვენ დრომდე. პირველი სამი რედაქცია, როგორც ირკვევა, მე-4 — 5 საუკუნე-

¹ დამატებით იხ. სქოლიო 1.

² ბიბლიის ძველ-ქართული ვერსიების შესახებ იხ. დამატებით სქოლიო 3.

ნებს ეკუთვნის. ხოლო მეოთხე რედაქცია, „საბაწმიდური“ — სწავლით ცნობილი; შესრულებული ყოფილა მე-5 — 6 საუკუნეებში ალექსანდრიაში, საბაწმიდის საეპარქიაში, სადაც ადრიდანვე არსებობდა ქართული კოლონია, და რომელიც ძველი ქართული მწიგნობრობის მნიშვნელოვან ცენტრს წარმოადგენდა.

ოთხთავის ამ ძველ თარგმანთა შორის ყველაზე მეტი ავტორიტეტი და ფართე გავრცელება ჰქონია ამ უკანასკნელს — „საბაწმიდურს“ რედაქციას, და იგი ხმარებაში დარჩა საქართველოში მე-5 — 6 საუკუნეებიდან მოკიდებული მე-11 საუკუნემდე, ვიდრე იგი არ შესცვალა გიორგი მთაწმინდელის მიერ შესრულებულმა ახალმა თარგმანმა¹.

დასასრულ დაგვრჩენია აღვნიშნოთ, რომ ამ უძველეს ხანაში ქართულს ენაზე არსებულა ბიბლიის ცალკე წიგნთა წმინდა სამეცნიერო გამოცემებიც, კომენტარიების დართვით. ასე, ჩვენ დრომდის შენახულა ერთი ასეთი ძეგლი, — ეპისტოლეთა წიგნისა და მოციქულთა აქტების სამეცნიერო გამოცემა. ბერძნული დედანი ამ გამოცემისა 399 წელს ეკუთვნის, ხოლო ქართული ტექსტი გამოცემისა მე-6 — 7 საუკუნეთა საზღვარზეა შესრულებული.² გამოცემას დართული აქვს შესჯვალი, პავლეს ბიოგრაფია, სტიქომეტრიული განრიგება. ყოველ ეპისტოლეს წინ უძღვის განმარტებითი ბარათი, სადაც აღნიშნულია თუ როდის და რა პირობებში დაიწერა ეპისტოლე, ნაჩვენებია თუ რომელ წყაროებს ემყარება ეპისტოლეთა ესა თუ ის ადგილი, და მოყვანილია ციტატების სრული ტექსტები წყაროებიდან.

განსაკუთრებით საგულისხმოა ის გარემოება, რომ ციტატები ანტიური ძეგლებიდან გადმოღებულია ქართულად სალექსო მეტრის დაცვით.

ასე, მაგალითად, „ლაკონიკესი დემოდესის პირველი იგავი“ — მოყვანილია ეგრეთ-წოდებული იამბიკონური საზომით. (ქართული იამბიკონი წარმოადგენს ბერძნული იამბიკური ტრიმეტრის გადმოღებას ქართულ პროზოდისთან შეფარდებით). მეორე ციტატი ჰემემენდეისი კრეტელისა მისინისა ზმაჲ“ იცავს ბერძნული ორიგინალის რთულს მეტრულ წყობას.

გამოცემა ფილოლოგიურის მხრით კარგად არის შესრულებული, — დახვეწილი ტერმინოლოგია, პუნქტუაციის ზუსტად დამუშავებული სისტემა და სხვ.

ეს გამოცემა მაჩვენებელია ქართული მწიგნობრობის მაღალი დონისა ამ ეპოქაში.

2. ჰაგიოგრაფიული მწიგნობრობა. აპოკრიფები

ძველი ქრისტიანული ლიტერატურის მნიშვნელოვან დარგს წარმოადგენდა ეგრეთ-წოდებული ჰაგიოგრაფიული მწერლობა.

¹ ოთხთავის ძველ-ქართული ვერსიების შესახებ იხ. დამატებით სქოლიო 3.

² თარღი ირყვევა საკალენდარო ტერმინოლოგიის მიხედვით.

პავიოგრაფიის სახელით ცნობილია თავისებური მხატვრულ-ისტორიული ენარის თხზულებანი, რომლებშიაც მოთხრობილია ქრისტიანულ მოღვაწეთა თავგადასავალი, ან-და ქრისტიანული მსოფლიოს შესახებ სხვადასხვა გადმოცემები. პავიოგრაფიულ თხზულებებში თქვენი წყაროა მხატვრული მოთხრობის სახით. პავიოგრაფიული დარგის თხზულებანი მეტწილად წარმოადგენენ ერთგვარს სასულიერო რომანებს, რომლებშიაც ისტორიული გადმოცემა ჩვეულებრივ შემკულია ზოლმე სხვადასხვა ლეგენდებით, ან-და წმინდა ლეგენდარულს თხრობას წარმოადგენენ.

პავიოგრაფიული ენარის მწერლობა თავდაპირველად ბერძნულ ენაზე წარმოიშვა მეორე საუკუნეში და მან შეითვისა ელინისტური რომანის ზოგიერთი ელემენტები.

ქართულს ენაზე პავიოგრაფიული მწერლობა ჩნდება ქრისტიანობის დამკვიდრებასთან ერთად დაახლოვებით მე-4 საუკუნიდან, ზოლო მეხუთე საუკუნეში ქართულად უკვე არსებულა პავიოგრაფიულ თხზულებათა კრებულები. ასე, მე-5 საუკუნის ქართულს ძეგლში, „მუშანიკის ბიოგრაფიაში“ მოხსენებულია „წიგნი მოწამეთანი“.¹

ქართულს ენაზე პავიოგრაფიული მწერლობის ყველაზე ძველი ჩვენ დრომდე მოღწეული თხზულება არის „მარტვილობა კალისტრატესი“; ქართული ვერსია ამ თხზულებისა, როგორც ირკვევა ტექსტში დაცული რეალიების მიხედვით, სიანს ეკუთვნის მე-4 საუკუნის პირველ ნახევარს. ეს არის ერთი უძველესი ძეგლთაგანი ქრისტიანული მწერლობისა ქართულს ენაზე, რომელიც ჩვენ დრომდე გადარჩენილია.²

ეს თხზულება ბევრნაირად არის საინტერესო, როგორც ისტორიული და ყოფა-ცხოვრების შესახები რეალიებით, ისე კერძოდ იმ მხრივაც, რომ აქ აღბეჭდილია იმ-დროინდელი წარმოდგენები მსოფლიოს კოსმოგრაფიული წყობის შესახებ. დიდს ინტერესს შეიცავს ძეგლში დაცული ასტრონომიული ცნობები, კერძოდ ძველ-ქართული ასტრონომიული ტერმინოლოგია.

დროის მიხედვით „კალისტრატეს მარტვილობას“ ბევრით არ არის დაშორებული ორი პავიოგრაფიული თხზულება: „მარტვილობა მამაისი“ და „მარტვილობა ფოკასი“, რომელთა ქართული ვერსიები, ტექსტში დაცული მონაცემების მიხედვით, ეკუთვნიან ან მე-4 საუკუნეს, ან ყოველ შემთხვევაში მე-5 საუკუნის დასაწყისზე უფრო გვიან დროს ვერ შეეკუთვნება.³

მე-5 საუკუნის პირველი ნახევრით თარიღდება ორი ძეგლი, რომლებიც სტეფანე პირველ-მარტვირს ეხება, და კირილე იერუსალიმელის სამი სა-

¹ ასევე „მკირე კანონში“, რომელიც მე-6—7 საუკუნის მიჯნას ეკუთვნის, არის მოთხოება იმავე ტიპის კრებულებზე — „მოწამეთა“, „მარტვირთა“.

² თარიღის შესახებ იხ. სქოლიო 4.

³ თარიღის შესახებ იხ. იგივე სქოლიო 4.

კითხავი. ამავე დროიდან მომდინარეობს აგრეთვე ორი პავიოგრაფიული ტექსტი, რომლებიც შეიცავენ მოთხრობას მე-3 საუკუნის ქრისტიან მოღვაწეთა კოზმანისა და დამიანეს შესახებ.⁴

პირველი წყება ძეგლებისა (მარტივობანი კალისტრატისა და ფოკასი) — სჩანს ბერძნულიდან არის თარგმნილი, მეორე წყება ძეგლთა (სტეფანე პირველ-მარტივირის შესახები თხრობანი და კირილე იერუსალიმელის საკითხავები) — თარგმნილია სირიულიდან.

ამ თარგმანების მიმდინარეობა ორი კულტურული მსოფლიოდან — დასავლეთიდან (ბერძნული) და აღმოსავლეთიდან (სირიული) კარგად გვისურათებს ქართულ კულტურულ ურთიერთობათა წრეს ამ ხანაში.

უფრო გვიან, მაგრამ უკვე მე-5 საუკუნიდან, რა დროიდანაც ვითარდება სომხური ქრისტიანული მწერლობა, იწყება ახლო ლიტერატურული ურთიერთობა ამ ორი მომხე ხალხისა, ქართველებისა და სომხებისა, რომელთაც აერთებდათ როგორც გეოგრაფიული მეზობლობა, ისე საერთო ისტორიული თავდადასავალი. ქართულს ენაზე მე-5 საუკუნიდან ჩნდება თარგმანები სომხურიდან, ისევე როგორც სომხურ ენაზედაც ითარგმნება თხზულებანი ქართულის ენიდან (— როგორც, მაგალითად, ვანთქმული ძეგლი — ბიოგრაფია შუშანიკისი).

ამ ეპოქის ქართულს თარგმნილს პავიოგრაფიულ ლიტერატურას — ბერძნულიდან, სირიულიდან, სომხურიდან, — აქ აღარ ვეხებით მთელის მოცულობით. აღენიშნავთ მხოლოდ, რომ ამ ხანიდან, მე-4 — 7 საუკუნეებიდან, ქართულს ენაზე მოღწეულია ორმოცზე მეტი პავიოგრაფიული თხზულება, მათ შორის ისეთებიც, რომელთა დედნები სხვა ენებზე აღარ ვაღარჩენილა, და მხოლოდ ქართულად არის შენახული.

პავიოგრაფიული მწერლობის მონათესავე ენარს წარმოადგენს ეგრეთ-წოდებული „პოკრიფები“, ან როგორც ძველ-ქართულად ეწოდებოდა „დაფარული“ (დაფარულნი წიგნნი).

ამოკრიფები თავისი ფორმით აგრეთვე მხატვრული მწერლობის ენარს განეკუთვნება, თეოლოგიურის იერით. ამოკრიფები შეიცავენ წმინდა ლეგენდარული ხასიათის მოთხრობებს ძველ ბიბლიურ თემებზე და საკუთრივ ქრისტიანულ თემებზე. არსებობდა ბიბლიის ამოკრიფული წიგნები, სახარებათა ამოკრიფული ვერსიები, სხვადასხვა ლეგენდარული ვადმოცემები ბიბლიურ და ქრისტიანულ მოღვაწეთა შესახებ, ამოკალიტური ხასიათის თხრობანი და სხვა.

„ამოკრიფები“ არ სარგებლობდა დიდის ნდობით ორთოდოქსალურ ქრისტიანულ წრეებში, რამდენადაც ამოკრიფები არათუ შორდებოდნენ რელიგიის საფუძვლად მიჩნეული „კანონიური წიგნების“ ტრადიციას, არამედ ზოგჯერ ამ უკანასკნელთა საწინააღმდეგო ტენდენციასაც შეიცავდნენ და „მწვალებლობის“ (ერეტიკულობის) იერით იყვნენ აღბეჭდილი.

⁴ თარგმნების შესახებ იხ. იგივე სქოლიო 4.

ორთოდოქსალური ეკლესია ამოკრიფებს ორ ჯგუფად პეტლეს. ერთი ჯგუფი, რომელიც „შეიწყნარეს მოძღუართა ეკლესიათა“, სახელად „მორისეთები, რომლებიც თუმცა სცილდებოდნენ „კანონიურ“ წიგნებს, მეორე მოცემულ ფარგლებს, მაგრამ შეიცავდნენ ვარაიციებს იმეცხე ღმერთს“¹ „მართლმორწმუნეობის“ თვალსაზრისით საზიფათოდ არ იყვნენ მიჩნეულნი; მეორე ჯგუფს წარმოადგენდა აკრძალული ამოკრიფები, რომელთაც ებრძოდა ეკლესია, და რომელთა ხმარებიდან ამოღებისა და მოსპობის შესახებ ეკლესიას არა ერთხელ გამოუცია დადგენილება. არსებობდა აკრძალული წიგნების საგანგებო ინდექსები. ასეთია, მაგალითად, ინდექსი ძველი ქართველი ავტორის იფთიმე მთაწმიდელისა.

ქართულს ენაზე ამოკრიფული მწერლობა უკვე ადრეულ ქრისტიანულ ხანაში გაჩენილა.

შევჩრდებით აქ ზოგიერთ ამოკრიფებზე, რომლებიც მე-4—7 საუკუნეებიდან მომდინარეობენ.

უძველესი, ჩვენს დრომდე მოღწეული ქართული ამოკრიფული ძეგლი, ეს არის „კითხვა-მიგება უფლისა და პავლესი“, რომელიც, სამწუხაროდ, ფრაგმენტარულად არის მოღწეული.

ამოკრიფი, სჩანს, ეკუთვნის ქრისტიანობის პირველ საუკუნეებს, როდესაც დიდს უთანხმოებას ჰქონდა ადგილი „ებრაულ-ქრისტიანულსა“ და „წარმართულ-ქრისტიანულ“ წრეებს შორის და ეგვს ქვეშ იყო დაყენებული „წარმართთა“ მოციქულის პავლეს მისსია. ძეგლი მომდინარეობს „წარმართულ-ქრისტიანულ“ წრეებიდან, იგი პავლეს განდიდებას ისახავს მიზნად და ამ გზით „წარმართ-ქრისტიანთა“ პოზიციების განმტკიცებას.

ბერძნული პირველ-წყარო ამ ძეგლისა მე-2 საუკუნეში უნდა იყოს წარმოშობილი, ხოლო ქართული ტექსტი, სჩანს, ეკუთვნის მე-4 საუკუნეს ან მის ახლო დროს, როდესაც საქართველოში, კერძოდ მცხეთაში, როგორც ირკვევა, „ებრაულ-ქრისტიანული“ წრეები არსებობდა.²

მეორე ძეგლი ამოკრიფული თხზულება ეს არის „მიმოდასლეა მოციქულთა“. თუ პირველი ამოკრიფი — „კითხვა-მიგება უფლისა და პავლესი“ — ინტერესს წარმოადგენს ქრისტიანული იდეოლოგიის ისტორიის თვალსაზრისით, მეორე ძეგლი, „მიმოდასლეა მოციქულთა“, ლიტერატურულის მხრით არის საინტერესო. „მიმოდასლეა“ წარმოადგენს ტიპიურს ლეგენდარულ-ზღაპრული ენარის ამოკრიფულ მოთხრობას, ფანტასტიურ ხაზებში გაშლილს.

„მიმოდასლეა“ დატულია მე-6 საუკუნეში გადაწერილს ძველ ქართულს — ეგრეთ-წოდებულ „ხანმეტურ“ ხელნაწერში, ხოლო თვით თხზულება ან ამ დროისაა, ან შესაძლოა უფრო ადრინდელიც.

ამავე ეპოქიდან ქართულს ენაზე შენახულა ბიბლიის ამოკრიფული წიგნები, ეზდრა III-ისა და ეზდრა IV-ის სახელით ცნობილინი.

¹ დამატებით იხ. სქოლიო 5.

ქართულს ენაზე მოიპოვება აგრეთვე სახარების „აპოკრიფური“ ვერსიებიც. ერთი ამათგანია „სიყრმე უფლისა“, რომელიც ეგრეთწოდებული თომას სახარების ვერსიას წარმოადგენს. ამჟამამდე მასში აღწერილია ქრისტეს ბავშვობის წლები, რომლის შესახებაც „სახარებანი“ სახარებანი სდუმან. მაგრამ ამ აპოკრიფში ქრისტეს პიროვნების საერთო ხასიათი იმდენად განსხვავებულია „კანონიურ“ სახარებებში წარმოდგენილ ქრისტეს სახესთან შედარებით, რომ ეს აპოკრიფი ქრისტიანულმა ეკლესიამ აკრძალულ წიგნად გამოაცხადა. ასე, „სიყრმე უფლისა“ შეტანილია აკრძალულ წიგნთა იმ ცნობილს ინდექსში, რომელიც ქართველ მწერალს ეფთიმიე მთაწმიდელს ეკუთვნის.¹

აპოკრიფულ სახარებათა ჯგუფს ეკუთვნის აგრეთვე მეორე ძველი — პილატეს აქტები, ანუ ეგრეთწოდებული ნიკოდიმოსის სახარება, რომელშიაც აწერილია, თუ როგორ გაასამართლეს და სიკვდილით დასაჯეს ქრისტე. ეს თხზულება — აპოკრიფების მეორე ჯგუფს ეკუთვნოდა, სახელდობრ იმ ჯგუფს, რომელიც ეკლესიის მიერ შეწყნარებული იყო და საკითხავ წიგნად ნება-დართული.

3. თეოლოგიური თეოლოგიური ლიტერატურა

ამვე პერიოდში, მე-4—7 საუკუნეთა მანძილზე, ქართულს ენაზე ჩნდება თეორეტიული ხასიათის თეოლოგიური (თეოლოგიურ-ფილოსოფიური) ლიტერატურა, ჯერ თარგმნილი, შემდეგ ორიგინალურიც.

უძველესი თხზულებანი ამ დარგისა შეტანილია ძველ-ქართულ კრებულში, რომელსაც „მრავალთავი“ ეწოდება. „მრავალთავი“ წარმოადგენს დიდი მოკულობის ენციკლოპედია-ქრესტომათიას, რომელშიაც შესულია უმთავრესად ქრისტიანობის იდეოლოგიკ-მომღვართა თხზულებანი (მაგიოგრაფიული ტექსტების დართვით).

ეს კრებული „მრავალთავი“ თავდაპირველად შეუდგენიათ მე-6 საუკუნის ბოლოს, ან მე-7 საუკუნის დასაწყისში.² თხზულებანი, რომელიც შესულია ამ კრებულში, ნაწილობრივ ამ დროს, მე-6—7 საუკუნეთა მიჯნას ეკუთვნის, ხოლო ნაწილობრივ აქ უფრო ადრინდელი ხანის ძეგლებიც არის მოთავსებული.

„მრავალთავი“ ამის შემდეგ თანდათან იკვებოდა ახალი ნაწარმოებებით. როგორც ეს ირკვევა „მრავალთავის“ მოღწეული რედაქციების შედარებითი შესწავლიდან, „მრავალთავი“ მე-7 საუკუნის დასასრულისათვის უკვე შეიცავდა ოთხმოცდაათამდე სხვადასხვა თხზულებას, რომლებიც ეკუთვნიან ცნობილს თეოლოგოსებს — იოანე ოჭრიპირს, კირილე იერუს-

¹ „სიყრმე უფლისა“, ვარდა ზოგადად ინტერესისა, საგულისხმოა აქრძოდ ძველი ქართული სამწიგნობრო ტექნიკისა და დამწერლობის ისტორიის თვალსაზრისით. აქ ჩვენ გვხვდება მდიდარი ტერმინოლოგია დამწერლობის სხვადასხვა სახეების აღსანიშნავად: „სამკედელი“, „წარმატებული“, „იქცევისა“, „ზეუაქნი“, „ეცალი“, „მიმოქცეული“, „ეფთვირის სახე“, „ფერად საფასე“, „მართლიად შობილი“.

² იხ. სქოლიო 6.

სალიმელს, გრიგოლ ნეოკესარიელს, მელეტი ანტიოქელს, ანთიმატოს ბოსტრელს, ივლიანე ტაბია-ქალაქელს, ევსუქი იერუსალიმელს, სტებერიან გაბალოვნელს და სხვებს.

„მრავალთავის“ შევცება ახალი ნაწარმოებებით გრძელდებოდა ქართული მწერლობის შემდეგ პერიოდშიც. მე-8 — 10 საუკუნეთა მანძილზე. მე-10 საუკუნის დასასრულისათვის „მრავალთავი“ წარმოადგენდა ვრცელს ენციკლოპედიას, რომელშიაც შედიოდა 240-მდე სხვადასხვა სახელწოდების თხზულება).

გარდა იმ ძეგლებისა, რომლებიც „მრავალთავის“ კრებულში არის შეტანილი, ქართულს ენაზე ამის გარეშე ცალკე არსებულა მთელი რიგი თეოლოგიურ-ფილოსოფიურ თხზულებათა, მათ შორის თარგმანები ისეთ კაპიტალურ ნაწარმოებთა, როგორცაა გრიგოლ ნოსელის „კაცისა შესაქმე“, იპოლიტე რომის პაპის კომენტარები, ბასილი დიდისა და ათანასე აღექსანდრიელის თხზულებანი.¹

ცალკეა აღსანიშნავი ეპიფანე კვირელის ეგზეგეტიური ნაწარმოები „თვალთაი“, რომელსაც გავლენა მოუხდენია შემდეგი დროის მხატვრულ მწერლობაზედაც.²

თ ა ვ ი მ ო რ ა

ორიგინალური თეოლოგიური ლიტერატურა

ქართული მწერლობის იმ პერიოდში, რომელიც შეადგენს აქ ჩვენს მიმოხილვის საგანს, ე. ი. მე-4—7 საუკუნეთა მანძილზე, თარგმნილი თეოლოგიური ლიტერატურის გვერდით ქართულს ენაზე შეიქმნა ორიგინალური თეოლოგიური ლიტერატურა.

ქართული ორიგინალური თეოლოგიური ლიტერატურის ძირითადს საგანს ამ ეპოქაში შეადგენდა პოლემიკა წარმართობ-მაზდეიანობისა, მანიქეველობისა და ქრისტიანული „მწვალებლური“ (ერეტიკული) სექტების გარშემო.

ჩვენ უკვე მოხსენებული გვქონდა, რომ მე-4—7 საუკუნეებში ქრისტიანული ეკლესია არ სარგებლობდა შეუზღუდავი ბატონობით და რომ ქრისტიანობის გვერდით საქართველოში გავრცელება ჰქონდა წარმართობას, მაზდეიანობას და მანიქეველობას; ამას გარდა თვით ქრისტიანული ეკლესია არ წარმოადგენდა მონოლითურ მთლიანს, იგი იყოფოდა სხვადასხვა ფრაქციებად (არიანები, მონოფიზიტები და დიოფიზიტები, ნესტორიანნი, ორიგენიტები და სხვ.).

იდენტური ბრძოლა, რომელიც სწარმოებდა სხვადასხვა მიმართულებათა შორის, აღბეჭდილია ამ ეპოქის ლიტერატურულ ძეგლებში.

სურათი ამ ბრძოლისა დიდს ინტერესს წარმოადგენს ძველ საქართველოს კულტურის ისტორიის თვალსაზრისით, რადგან ეს ბრძოლა იყო არა

¹ იხ. სქოლიო 7.

² იხ. იგივე სქოლიო 7.

მართოდენ თეორეტიული ინტერესის საგანი, არამედ ამასთან დაკავშირებული იყო საქართველოს კულტურულ-პოლიტიკური ორიენტაციის საკითხები.

ქართული
მწერლობის

1. მანიქეველი მწერალი მოზიდან

(მე-5 საუკ.)

პირველ რიგში აქ მანიქეველობაზე შევჩერდებით.

ქრისტიანობის პირველ საუკუნეებში საქართველოში — როგორც მოვიხსენიეთ — გავრცელება ჰქონია მანიქეველობას, მანის რელიგიურ-ფილოსოფიურ მოძღვრებას. მანიქეველობა, როგორც ირკვევა, იმდენად ფართოდ ყოფილა გავრცელებული, რომ მე-5 საუკუნეში იგი ერთხანად გაბატონებულ რელიგიურ მოძღვრებადაც კი ქცეულა. ქართული მანიქეველობა ამ ხანაში, სხანს, წარმოადგენდა ქრისტიანობისა და მანის მოძღვრების იდეების გაერთიანების ცდას.

მანიქეველობას თავისი წარმომადგენლები ქართულს მწერლობაშიაც ჰყოლიათ. ამათ რიცხვს ეკუთვნოდა მოზიდან, რომლის მოღვაწეობა მე-5 საუკუნის 30-იან და 40-იან წლებს ეკუთვნის. ვახტანგ გორგასარის ისტორიკოსი ვადმოგვეცემს, რომ მოზიდან „წერდა წიგნებსა ყოველსა საცთურებსა სასა“, რომელიც მიმართული იყო ორთოდოქსალური ქრისტიანობის იდეების წინააღმდეგ. ისტორიკოსი ვადმოგვეცემს, რომ მოზიდანის თხზულებანი ფარულად ვრცელდებოდა საქართველოში.

მე-5 საუკუნის ნახევარში, როდესაც ორთოდოქსალურმა ქრისტიანობამ ძალა მოიკა და ქართული ეკლესიის სათავეში ჩადგა მებრძოლი ქრისტიანობის წარმომადგენელი მიქაელ მთავარეპისკოპოსი, მოზიდანის ნაწერებს ეკლესიამ აუტო-და-ფე გაუშართა. ვახტანგ გორგასარის ისტორიკოსი მოგვითხრობს, რომ მოზიდანის თხზულებანი ცეცხლს მისცეს, „დაწვა ყოველი წერილი მისი ჭეშმარიტმან ეპისკოპოსმან მიქაელ“.

2. პოლემიკა წარმართობასა და მაზდეიანობასთან

ქრისტიანობის მთავარი მეტოქე ამ ეპოქაში მაინც იყო იმდენად მანიქეველობა არა, რამდენადაც წარმართობა და მაზდეიანობა (ზოროასტრიზმი), განსაკუთრებით მაზდეიანობა. მაზდეიანობას ზურგს უმაგრებდა ირანის იმპერია, რომელიც ამ ხანაში შემოტევას აწარმოებდა კავკასიაში და თავისი პოზიციების გასამაგრებლად მფარველობას უწევდა ირანის ოფიციალურ რელიგიას მაზდეიანობა-ზოროასტრიზმს.

ამიტომ ქართულს ენაზე ამ ეპოქაში, ცხადია, უნდა არსებებულიყო ანტი-მაზდეიანური თხზულებანი და, როგორც ირკვევა, არსებულა კიდევ ექსცერპტები ანტი-მაზდეიანური პოლემიკისა და ცულისა ევსტათ მცხეთელის შესახებ ტექსტში, რომელიც მე-6 საუკუნეს ეკუთვნის,

აგრეთვე აბიბოს ნეკრესელის შესახებ ტექსტში, რომლის პირველ-დღიანი მე-6—7 საუკუნეთა საზღვარზე ყოფილა დაწერილი არაა ინტერესს მოკლებული აღენიშნოთ, რომ ქართველ-ანტი-მაზდეანურ პოლემიკაში გამოუყენებიათ ბერძნული ფილოსოფია (მოდერება ბუნების ოთხი ელემენტის შესახებ).

3. კოლაშიკა აკინანოზასთან.

ნინოს სახელით წარწარილი სიტყვა

ქრისტიანობის პირველ საუკუნეებში არიანობა წარმოადგენდა ერთ-ერთ გავლენიან სექტას, რომელსაც ორთოდოქსალური ეკლესია უცმეროდა როგორც „მწვალებლურს“ (ერეტიკულს).

არიანულ მოძღვრებას საქართველოშიაც ჰქონია გამოძახილი, ჩვენ დრომდე მოღწეულა საყურადღებო ძეგლი — ს ი ტ ყ ვ ა „ნ ა თ ე ლ თ ა თ ე ი ს“, რომელიც წარწერილია იბერიაში ქრისტიანობის გამავრცელებელი მოღვაწე-ქალის ნინოს სახელით.

ეს სიტყვა ქართული საორატორო ხელოვნების უძველესი და ამასთან მნიშვნელოვანი ძეგლია. ეს სიტყვა, ქადაგების სახით დაწერილი, არ არის მოკლებული ერთგვარს მხატვრულობას, მიუხედავად იმისა, რომ იგი ძირითადად თეოლოგიურ-ფილოსოფიურ საკითხებს ეხება. სიტყვას გასდევს გარკვეული ანტი-არიანული ტენდენცია, იგი არიანული დოქტრინის კრიტიკას ისახავს მიზნად.

ვინ არის ავტორი ამ სიტყვისა? სიტყვა, როგორც მოვიხსენეთ, მიეწერება ნინოს, მე-4 საუკუნის ცნობილ მოღვაწე-ქალს. მაგრამ იგი არ ეკუთვნის თვით ნინოს. ეს სიტყვა მიუწერიათ ნინოსათვის, როგორც უდიდესი ავტორიტეტით მოსილი მოღვაწისათვის, იმ მიზნით, რათა ამ ნაწარმოებს მეტი გავლენა და გასავალი ჰქონოდა ხალხში.

ვინ მიაკუთვნა ნინოს ეს სიტყვა? თვით ავტორმა გამოაქვეყნა იგი ნინოს სახელის ზედწარწერით? თუ იგი შემდეგს ხანაში მიაწერეს ნინოს? ეს გამოურკვეველი რჩება.

ყოველ შემთხვევაში ერთი რამ ცხადია, რომ ეს უცნობი ქართველი ავტორი, ნინოს სახელს ქვეშ ამოფარებული, ძველი მწერალია, და რომ ს ი ტ ყ ვ ა „ნ ა თ ე ლ თ ა თ ე ი ს“ ქართული მწერლობის აღრინდელ ხანას ეკუთვნის, ებოქას არა უგვიანეს მე-5—7 საუკუნეებისა. ამას ადასტურებს როგორც ნაწარმოების ენის თვისებები, რომელიც განსაკუთრებულის არქაულობით არის აღბეჭდილი, ისე თვით შინაარსი. არიანობა, რომლის წინააღმდეგ ძირითადად მიმართულია ეს სიტყვა, ამ ხანაში სარგებლობდა გავლენით აღმოსაყდრებულში.

4. მონოფიზიტობა და დიოფიზიტობა საქართველოში.

პირიმე I დიდი

საქართველოსი და აგრეთვე კავკასიის მეზობელი ქვეყნების, სომხეთისა და ალენიის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ქრისტიანობის მრავალი

ფრაქციებიდან ყველაზე მეტი მნიშვნელობა ჰქონდა მონოფიზიტობას და დიოფიზიტობას. ამ ორი ფრაქციის ხანგრძლივი ბრძოლა კავკასიაში გარკვეულ პოლიტიკურ ელფერს ატარებდა, ეს იყო არსებობისათვის ალმოსავლეთისა და დასავლეთის პოლიტიკური ორიენტაცია ჯგუფთა შორის.

451 წელს მომხდარმა ქალკედონის კრებამ, რომელმაც დიოფიზიტობის დოქტრინა მიიღო, ხოლო მონოფიზიტობა მწველებლობად აღიარა, ორ ბანაკად გაჰყო იმ-დროინდელი ქრისტიანული მსოფლიო. დასავლეთში, ბერძნულ-რომაულ მსოფლიოში, ქალკედონიტურმა დიოფიზიტურმა მიმართულებამ გაიმარჯვა, აღმოსავლეთში — მონოფიზიტურმა მოძღვრებამ მიიღო უპირატესობა.

* საქართველოში და კავკასიის მეზობელ ქვეყნებში სომხეთსა და აღვანიაში მე-5 საუკუნის მანძილზე ორივე ფრაქციას ჰყავდა მიმდევრები, ხოლო მე-6 საუკუნის დასაწყისისათვის აქაც მონოფიზიტურმა მიმართულებამ გაიმარჯვა. 506 წელს შესდგა ქართველ-სომეხ-აღვანთა შეერთებული კრება, რომელმაც უარყო ქალკედონის კრების დადგენილებანი და მონოფიზიტობას მიემხრო.

კრების დასრულების შემდეგ ქართველებმა, სომეხებმა და აღვანელებმა გაგზავნეს ეპისტოლე ირანის იმპერიაში შეშავალი ქრისტიანი ხალხების მიმართ, რომლებშიაც ამცნებდნენ თავის გარდაწყვეტილებას და მონოფიზიტობის დოქტრინას იცავდნენ.

აღსანიშნავია, რომ ეს ისტორიული ეპისტოლე, კავკასიის ხალხთა სახელით შედგენილი და მიმართული ირანის ქრისტიანი ხალხებისადმი, გადაგზავნილი ყოფილა ირანში — მეტის სიმტკიცისათვის — თვით ორიგინალების სახითაც. — ქართულ, სომხურ და აღვანურ ენებზე.

შეგრამ მე-6 საუკუნის მანძილზე მდგომარეობა შეიცვალა.

ირანის იმპერიამ, რომელიც შემოტევეს აწარმოებდა კავკასიაზე მე-4 — 6 საუკუნეთა განმავლობაში, მე-6 საუკუნის პირველ მესამედში დაიპყრა იბერია, მოახდინა მისი ინკორპორაცია და იბერიაში მეფობა მოსპო.

რაც შეეხება სომხეთსა და აღვანიას, აქ ირანი კიდევ უფრო ადრე გაბატონდა, ვიდრე იბერიაში.

ირანის იმპერიი თავისი მდგომარეობის განსამტკიცებლად საქართველოში, სომხეთსა და აღვანიაში, ისევე როგორც თვით ირანის შიდა-პროვინციების ქრისტიანულ წრეებში, — გარკვეულ პოლიტიკას აწარმოებდა სარწმუნოებრივ საკითხებში. ირანი ქრისტიანული ფრაქციებიდან მეტ მფარველობას უწევდა მონოფიზიტურ ფრაქციას — იმ მიზნით, რომ აღმოსავლეთის ქრისტიანული ქვეყნები ჩამოეშორებია დიოფიზიტური მოძღვრების მიმდევარი ბერძნულ-რომაული მსოფლიოდან.

ამ ნიადაგზე ბრძოლა მონოფიზიტობასა და დიოფიზიტობას შორის გარკვეულ პოლიტიკურ ელფერს ღებულობს.

ირანის მფლობელობის დამყარებას შედეგად მოჰყვა ანტი-ირანული განწყობილების გაძლიერება საქართველოში, პირველ რიგში, ცხადია, იმ წრეებში, რომელიც საქართველოს პოლიტიკური დამოუკიდებლობის აღდგენას ისახავდა მიზნად. ფართე ფენებში ძლიერდება სსრკ-ს საბერძნეთ-რომისადმი, მით უფრო, რომ საქართველო თავისი კულტურის სათავეებით დასავლეთის, ბერძნულ-რომაული კულტურის ხალხთა წრეს ეკუთვნოდა.

შექმნილ ისტორიულ პირობებში თანდათან იზრდება და ძლიერდება დიოფიზიტური ელინოფილური ფრაქცია, ხოლო მე-6 საუკუნის დასასრულისათვის ეს ელინოფილური ფრაქცია საბოლოოდ უპირატესობას ლებულობს საქართველოში.

ელინოფილური დიოფიზიტური ფრაქციის ლიდერია განთქმული მოღვაწე და მწერალი კირიონ I დიდი, რომლის მოღვაწეობა მე-6 საუკუნის დასასრულსა და მე-7 საუკუნის დასაწყისს ეკუთვნის.

★

კირიონ I (ერისკაცობაში სვიმეონ) შთამომავლობით მესხეთის პროვინციიდან იყო, ჯგავბეთის თემიდან, სოფელ სკუტრიიდან. პირველდაწყებითი განათლება თავისი სამშობლო სოფლის სკუტრის სკოლაში მიიღო. ამის შემდეგ კირიონ სწავლის დასამთავრებლად გაემგზავრა საბერძნეთში. სწავლობდა ქალაქ კოლონიასში (ბერძნული მცირე-აზია). სწავლის დამთავრებამდე კირიონმა დაჰყო საბერძნეთში 15 წელი და საფუძვლიანი ელინური განათლება მიიღო.

მე-6 საუკუნის დასასრულს კირიონს ირჩევენ საქართველოს კათოლიკოსად. იგი სათავეში უდგება ელინისტურ-დიოფიზიტურ ფრაქციას და მისი მოღვაწეობის შედეგად ელინისტური ფრაქცია საბოლოოდ იმარჯვებს საქართველოში.

კირიონი დიდი მასშტაბის პოლიტიკური მოღვაწეა და ამასთან დიდი მწერალიც. ჩვენამდე მოღწეულა პოლემიკური შინაარსის ეპისტოლენი კირიონისა, მიმართული სომხეთის საეკლესიო მოღვაწეებისადმი, რომლებიც მონოფიზიტური მოძღვრების დოქტრინას იცავდნენ და რომლებიც პრო-ირანული პოლიტიკური მიმართულებების გამტარებელნი იყვნენ კავკასიაში. კირიონის ეპისტოლენი აღბეჭდილია განსაკუთრებულის პოლიტიკურის ტაქტიით, დიდის პოლიტიკურის შორსმჭვრეტელობით.

კირიონის ეპისტოლენი ეს არის იმდენად კონფესიური არა, არამედ პირველ რიგში პოლიტიკური ლიტერატურის უძველესი და ამასთან მეტად მნიშვნელოვანი ძეგლი.

კირიონის ეპისტოლენი არსებულა როგორც ქართულად, ისე სომხური თარგმანის სახით. აგრეთვე საფიქრებელია, რომ კირიონის ეპისტოლენი თარგმნილი იყო კავკასიის მესამე ხალხის — ალვანთა ენაზედაც, რამდენადაც ალვანთა აგრეთვე ჩარეული იყო იმავე იდეური ბრძოლის წრეში.

კირიონის ეპისტოლეთა სომხური თარგმანი შეტანილია ცნობილ ქრესტომათია-კრებულში „ეპისტოლეთა წიგნი“. კირიონის ეპისტოლენი მოყვანილია აგრეთვე ისტორიკოს უხთანესის საისტორიო მონაწილეობის ტექსტშიაც.

კირიონს, გარდა კავკასიელი მოღვაწეებისა, მიმოწერა ჰქონია იერუსალიმთან და რომთან, მაგრამ ეს მიმოწერა არ შენახულა. მოღწეულა მხოლოდ საპასუხო ეპისტოლე რომის პაპის გრიგოლ I დიდისა (590 — 604 წ.) მიმართული კირიონისადმი.

ამავე ეპოქას, როდესაც გამწვავებული პოლემიკა სწარმოებდა მონოფიზიტებსა და დიოფიზიტებს შორის, ეკუთვნის აგრეთვე ერთი ორიგინალური ძეგლი ქართული თეოლოგიური ლიტერატურისა, რომელიც მონოფიზიტების წინააღმდეგ არის მიმართული. ეს არის სიტყვა, რომელსაც ეწოდება: „თქმული დედისა ჩვენისა ნინოასი, რომელმან ქადაგა ქრისტე ქართლს შინა“.

ამრიგად ეს სიტყვა მიეწერება განთქმულს მოღვაწე-ქალს ნინოს, რომელმაც მე-4 საუკუნეში ქრისტიანობა იქადაგა ქართლში (იბერიაში). მაგრამ ავტორი ამ ნაწარმოებისა, ცხადია, არ არის თვით ნინო, რადგან ნინოს დროს საქართველოში ადგილი არ ჰქონდა ამ სახის ფრაქციულ ბრძოლას მონოფიზიტებსა და დიოფიზიტებს შორის. ჩვენ უკვე მოხსენებული გვქონდა, რომ ნინოს სახელს ქვეშ ამოფარებულია უცნობი ქართველი მწერალი მე-5—7 საუკუნეებისა, რომელმაც გამოაქვეყნა ანალოგიური ძეგლი — ანტი-არიანული თხზულება „ნათელათვის“. როგორც ირკვევა, ამავე ძველ-ქართველ მწერალს ეკუთვნის აგრეთვე ეს მეორე პოლემიკური თხზულებაც, რომელიც მონოფიზიტური დოქტრინის წინააღმდეგ არის მიმართული. ორივე თხზულება ქადაგების სახით არის დაწერილი და მათი სახით ჩვენ გვაქვს საორატორო ხელოვნების უძველესი ქართული ძეგლები.

5. პოლიმიკა ნესტორიანობასთან. ორიგანი და ორიგანიანი

საქართველოში მე-4—7 საუკუნეთა მანძილზე გარდა არიანებისა და მონოფიზიტ-დიოფიზიტებისა სხვა ვავლენიანი სექტებიც არსებობდნენ. ასეთი იყო, მაგალითად, ნესტორიანთა ფრაქცია. საქართველოში გამოძახილი ჰქონია აგრეთვე ორიგენის „მწვალებლურ“ იდეოლოგიასაც.

ნესტორიანობა და ორიგენიტობა გაცხოველებული კამათის საგანად იყო ქცეული ქრისტიანულ მსოფლიოში, და საქართველოშიაც ცხადია არა ერთი თხზულება დაწერილა მათი მოძღვრების გამო. ცნობილია, რომ კირიონ I-ს საგანაგებო მიმოწერა ჰქონდა ნესტორიანთა შესახებ რომის პაპთან გრიგოლ I დიდთან.

სამწუხაროდ ქართული თხზულებანი, რომლებიც ნესტორიანობასა და ორიგენიტობას ეხებოდნენ, ჩვენ დრომდე არ მოღწეულა. გვაქვს მხოლოდ ცნობა თარგმნილი ტექსტების შესახებ.

ამის გამო ჩვენ აქ ამ უკანასკნელთ შვევებით.
ჯერ ორიგენისა და ორიგენიტების შესახებ.

ქართული
ნიგლიცოქიქიქი

★

ორიგენი (III საუკ.) განთქმული ფილოსოფოს-თეოლოგოსი, ერთი უმესანიშნავეს ავტოროვანია ძველ ქრისტიანულ მწერლობაში. ორიგენმა ჩამოაყალიბა ქრისტიანული დოგმატიკა ანტიურ ელინური ფილოსოფიის გამოყენებით.

ორიგენის დიდს ლიტერატურულ მემკვიდრეობაში იყო თხზულებანი, რომელსაც ეკლესია „მწვალებლურად“ (ერეტკულად) სთვლიდა, რომლებშიაც ორთოდოქსალური ქრისტიანობის თვალსაზრისით ბევრი საკამათო და მიუღებელი აზრებია გამოთქმული. „ორიგენს მწვალებელსა, — ნათქვამია აკრძალულ წიგნთა ძველ-ქართულ ინდექსში, — მრავალი წიგნები აღუწერია და არა შესაწყნარებელ არს“.

ორიგენის ეს „მწვალებლური“ წიგნები აღრევე უთარგმნიათ ქართულს ენაზე.

ორიგენის იდეოლოგიის მიმდევარი ქართველი წრეები — როგორც ირკვევა — არ დაკმაყოფილებულან ორიგენის თხზულებათა გადმოღებით, და მასთან ერთად უთარგმნიათ ქართულად ორიგენიტების ნაწერებიც, რომლებიც ორიგენის „ერეტკულ“ მოძღვრებას იცავდა, — სახელდობრ უთარგმნიათ განთქმული „აპოლოგია ორიგენისა“, რომელიც ეკუთვნოდა პამფილ ეესარიელისა და სახელოვანი ისტორიკოსის ეესები ეესარიელის კალამს. ერთი ძველი ქართველი ავტორის დახასიათებით, ეს თხზულება — აპოლოგია ორიგენისა — „მრავალთა რათმე საქმეთა წარმოიტყვის, და თბრობათა თვითო-სახეთა, მრავლითა ფილოსოფოსობითა დაწერილ არს იგი, არამედ წვალებანი მრავალნი ჩაურთავნ, და მისთვის არა შეიწყნარებს ეკლესია“.

კამათი ორიგენის „მწვალებლობის“ გამო არ შეწყვეტილა თვით ორიგენის დროიდან, მე-3 საუკუნიდან დაწყებული — მე-9 საუკუნემდე, ვიდრე 543 წელს იმპერატორის იუსტინიანე დიდის მიერ კონსტანტინეპოლში მოწვეულმა საეკლესიო კრებამ საჯაროდ არ დააგმო ორიგენის „მწვალებლური“ იდეოლოგია.

განსაკუთრებით გამწვავებული ბრძოლა სწარმოებდა ორიგენიზმის გამო მე-5—6 საუკუნეთა საზღვარზე პალესტინის საბას სავანეში, სადაც მრავლად იყვნენ როგორც ორიგენის მიმდევარნი, ისე ანტი-ორიგენიტები. საბას სავანე ამ დროს ქართული მწიგნობრობის მნიშვნელოვან ცენტრს წარმოადგენდა და, საფიქრებელია, აქ ითარგმნა პირველად ორიგენისა და ორიგენიანთა თხზულებანი და აქედან გავრცელდა იგი საქართველოში.

ორიგენისა და ორიგენიანთა „მწვალებლური“ თხზულებანი, მიუბედავად დევნისა, გადარჩენილა ქართულად თვით მე-10—11 საუკუნეებამდე. მე-10 საუკუნის დასასრულს ქართველი მწერალი სტეფანე სანა-

ნოის-ძე შევითხვას უგზავნის ბიზანტიაში განთქმულ ქართველ მთელა-წყებს იოანე და ეფთიმე იბერიელებს, — რამდენად მისაღები არისა ქრი-გენის აპოლოგია, რომელიც „უწინარეს მრავლისა ეამისა“ უთარგმნითო ქართულად. ამახედ ბიზანტიიდან მიღებული იქმნა პასუხი, რომელსე-ღებდა „არა შესაწყნარებელ არს, კარგნიცა საქმენი მრავალნი სწერიი, ვაი-ნა ლეარძლიცა წვალენისა თანა შთაუთესავს და მით უხმარ არს იგი“.

მე-11 საუკუნის დასაწყისში, ეფთიმე იბერიელი, უდიდესი ავტორი-ტეტით მოსილი ქართველი მწერალი, თავის ცნობილ ეპისტოლეში თეო-დორე საბაწმიდელისადმი აღგენს აკრძალულ წიგნთა დაწერილებითა სიას, და ამ აკრძალულ წიგნთა რიცხვში შეაქვს ორიგენისა და ორიგე-ნიანთა თხზულებანი.

★

ეს ორიგენიზმის ისტორიის შესახებ საქართველოში.

რაც შეეხება ნესტორიანობას და მის გარშემო საქართველოში წარ-მოებულს ლიტერატურულ კამათს, ამის ერთ-ერთი ჩვენ დრომდე ვადარ-ჩენილი ძეგლი არის ბერძნულიდან ვადმოღებული აპოლინარი ლაოდი-კელის ტრაქტატი, რომელიც ნესტორიანობის დოქტრინის კრიტიკას ისა-ხავს მიზნად, და რომელიც ქართული მწერლობის ადრინდელი ბანიდან მომდინარეობს. ეს პოლემიკური ტრაქტატი, რომელიც ჩვეულებრივ ათა-ნასე აღექსანდრიელს მიეწერება ხოლმე, მაგრამ რომელიც, როგორც დადგენილია, აპოლინარი ლაოდიკელის კალამს ეკუთვნის, შეტანილია ძველ ქართულ ქრესტომათიაში, რომელსაც „მრავალთავი“ ეწოდება.

თავი მესამე

აიოგრაფიული ისტორიულ-მხატვრული ლიტერატურა. იაკობ ცურბაველი

საკუთრივ თეოლოგიური მწერლობის მიმოხილვის შემდეგ, ჩვენ აქ შევეხებით ძველი ქართული მწერლობის ერთს სპეციფიურ დარგს, რომელსაც ჩვენ ვუწოდებთ სახელს:

ბ ი ო გ რ ა ფ ი უ ლ ი ისტორიულ-მხატვრული ლიტერატურა.

ეს ეანრი წარმოადგენს მე-4—7 საუკუნეთა ქართული ორიგინალური მწერლობის ერთ-ერთ წამყვან დარგს. ამ ეანრში მე-4—7 საუკუნეთა ქართულმა მწერლობამ დაგვიტოვა მთელი რიგი მნიშვნელოვანი თხზუ-ლებანი, მათ შორის ისეთი უნიკალური ძეგლი, როგორიც არის იაკობ ცურბაველის — ბ ი ო გ რ ა ფ ი ა შ უ შ ა ნ ი კ ი ს ი, რომელიც ძვე-ლი ქართული მხატვრული პროზის უბრწყინველეს ნაწარმოებთა რიცხვს ეკუთვნის.

ჯერ თვით ეანრის ხასიათის შესახებ.

ამ ეანრის მწერლობას ჩვეულებრივ ჰავიოგრაფიულ მწერლობას ეძა-ხიან, ზოგჯერ კი მას ისტორიულ მწერლობას მიაკუთვნებენ (როგორც, მაგალითად, აკად. ივანე ჯავახიშვილი). მაგრამ საქმის ვითარებასთან

უფრო ახლო ვიქნებით, თუ ამ ენარს ვუწოდებთ ზემოთ-აღნიშნულს ნიშანდობლივ სახელს: ბიოგრაფიული ისტორიულ-მხატვრული ლიტერატურა.

რაში მდგომარეობს დამახასიათებელი ნიშნულობა *ავტობიოგრაფია*? ამ ენარის თხზულებებში მოცემულია ხოლმე მოღვაწეთა ბიოგრაფიები. ამდენად იგი, რასაკვირველია, ისტორიული მწერლობის დარგს უახლოვდება.

მაგრამ აქ ჩვენ გვაქვს არა უბრალო ბიოგრაფია, ჩვეულებრივის ვაგებით, არამედ მოღვაწე აქ წარმოდგენილია მხატვრული ნაწარმოების გმირის ასპექტში. ამ გმირის ცხოვრების შესახები მოთხრობა ჩვეულებრივ არ სცილდება დოკუმენტალობის ფარგლებს, მაგრამ მოთხრობა მხატვრულ ფორმაშია გაშლილი.

თუ ჩვენ მოვისურვებდით მოვეენახა პარალელი ამ ძველ ენარსა და თანამედროვე ლიტერატურის ენართა შორის, იგი *mutatis mutandis* უახლოვდება თანამედროვე მწერლობის ბიოგრაფიულ დოკუმენტალურ რომანს, დოკუმენტალური მხატვრული პროზის ენარებს.¹

★

ვიძლევიტ აქ მოკლე მიმოხილვას ამ ენარის ძველ-ქართულ ნაწარმოებთა, რომლებიც მე-4—7 საუკუნეებს ეკუთვნის.

1. ბიოგრაფია ცხრათა ყრმათა კოლაელთა

ბიოგრაფიული ლიტერატურის ყველაზე ადრინდელი ძეგლი, რომელიც ჩვენ დრომდე მოღწეულა, ეს არის — ბიოგრაფია ცხრათა ყრმათა კოლაელთა. თხზულება ეხება ეპოქას, როდესაც ძველი ქართული წარმართობა, განსაკუთრებით საქართველოს სანაპირო პროვინციებში, ჯერ კიდევ შტკიცედ ვრძნობდა თავს, ხოლო ქრისტიანობა „ახალ-ნერგი“ იყო, ახლად ვრცელდებოდა საზოგადოებაში.

მოქმედება სწარმოებს საქართველოს ერთ-ერთ სანაპირო პროვინციაში, კოლას თემის ერთს სოფელში. მოთხრობაში აწერილია თავგადასავალი ცხრა ბავშვისა, რომლებიც წარმართი მშობლების შვილები იყვნენ, დაუმეგობრდნ თავისი სოფლის ქრისტიან ბავშვებს, მათთან ერთად თამაშობდნ, და მათი სიყვარულით მონათლენ კიდევ ამის გამო ბავშვებს ტრაგიული ბედი ეწიათ. სოფლის მოსახლეობის იმ ნაწილმა, რომელიც წარმართობას მისდევდა, ხოლო ასეთები აქ უბრალოდ აღესობას შეადგენდნ, სოფლის მთავარის უჩუპარის თანხმობით, ბავშვები — მოუხედავად მათი მკირეწლოვანობისა — სიკვდილით დასაჯენ წარმართობიდან განდგომის გამო.

მოთხრობა დიდი უბრალოებით არის დაწერილი, რეალისტური მანერით. თვით თანამედროვე მკითხველიც გულსისყურით გადაიკითხავს ამ

¹ ძველი ქართული მწერლობის ენარების შესახებ — იხ. დამატებით სქოლიო №.

მარტივს მოთხოვას ბავშვთა მეგობრობისა და მათი ტრაგიული თავდასაყლის შესახებ.

ბიოგრაფია ცხრათა კოლაელთა, როგორც ეს დასტურდება ტექსტის რეალიების მიხედვით, სიანს, დაწერილია მე-4—5 საუკუნეებში უგვიანეს.¹

2. ბიოგრაფია შუშანიკ დედოფლისა. ამ თხზულებას, რომელიც ეკუთვნის განთქმულ ქართველ მწერალს იაკობ კურტაველს და რომელიც დაწერილია მე-5 საუკუნეში (474—483 წლებს შორის) უფრო დაწვრილებით ვეხებით ქვემოთ ცალკე.

3. ბიოგრაფია ევსტათი მცხეთელისა. თხზულება დაწერილია მე-6 საუკუნის მეორე ნახევარში.

ეს თხზულება ბევრნაირად არის საყურადღებო. იგი ინტერესს წარმოადგენს კერძოდ ამ მხრივაც, რომ აქ წარმოდგენილია მე-6 საუკუნის საქართველოს დაბალი სოციალური ფენები.

ევსტათი მცხეთელი, მთავარი გმირი მოთხოვბისა, ხელოსანია, მეხამლეა ამქარის წევრი. ევსტათი წარმოშობით ირანელი ყოფილა, ქალაქ განძაკიდან. ახალგაზრდობისას იგი ჩამოსულა საქართველოს ძველ დედაქალაქ მცხეთაში (541 წ.). მცხეთაში ევსტათის შეუსწავლია ხელოსნობა, მეხამლეობა, და შემდეგ ცოლშვილსაც მოჰკიდებია. ევსტათი დაახლოვებია ქართულ წრეებს, უარუყვია ირანული ნაციონალური მაზდეიანური რელიგია და მიუღია ქრისტიანობა, რაც ქართველობასთან შეერთებას, მის გაქართველებას მოასწავებდა.

ამ დროს, მე-6 საუკუნის 30-იანი წლებიდან, იბერია (აღმოსავლეთი საქართველო) დაპყრობილი ჰქონდათ ირანელებს (მათი მფლობელობა იბერიაში მე-6 საუკუნის 80-იან წლებამდე გაგრძელდა). ირანელები მფარველობას უწევდნენ და ავრცელებდნენ ირანელთა ნაციონალურს მაზდეიანურ კულტს.

ევსტათი მცხეთელის მიერ უარყოფა მამეული მაზდეიანური სჯულისა და შეერთება ქართველობასთან გახდა მიზეზი მისი დევნისა. მცხეთის ირანული კოლონიის დაბეზლებით ევსტათი ორგზის იყო დატყვევებული საპყრობილეში. ბოლოს ევსტათი გაასამართლა ტფილისში ირანელთა მარზპანმა (ირანული ხელისუფლების მეთაურმა) და ევსტათი სიკვდილით დასაჯეს, როგორც მაზდეიანობიდან განდგომილი.

თხზულებაში ცხველად არის წარმოდგენილი მე-6 საუკუნის საქართველოს ყოფა-ცხოვრება. ევსტათის ბიოგრაფიის ფონზე მოცემულია საქართველოს პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ურთიერთობათა ამსახველი სურათები. ავტორი რეალისტური სტილის მწერალია, და საერთოდ უნდა აღინიშნოს, რომ რეალისტური მანერა დამახასიათებელია ძველი ქართული ბიოგრაფიული ენარის მწერლობისათვის.

¹ იხ. სქოლიო 9.

ეცხათი მცხეთელის ბიოგრაფიის ავტორი განათლებული პირი, საკმაოდ ფართე ლიტერატურული ინტერესებით. იგი გაცნობილია არა მხოლოდ თეოლოგიურ მწერლობას (— თხზულებაში მოცემულია საინტერესო „თარგუმი“ ბიბლიის წიგნთა), არამედ მისთვის არც უფროსი ლიტერატურა ყოფილა უცხო. ასე, თხზულებაში წარმოდგენილია ანტი-მახდვიანური პოლემიკა, რომელშიაც ავტორი ფილოსოფიურ მომზადებას, ბერძნული ფილოსოფიის ცოდნას ამჟღავნებს.

4. ბიოგრაფია პეტრე იბერიელისა (412 — 488 წ.).

პეტრე იბერიელი განთქმული მოღვაწე იყო მე-5 საუკუნისა.¹ იგი იყო შვილი იბერიის მეფის ბაკურისა.

ბაკურ მეფე, რომის იმპერიასთან ურთიერთობის განმტკიცების მიზნით, იძულებული გახდა წარეგზავნა თავისი შვილი მძველად კონსტანტინეპოლს, თეოდოსი იმპერატორის კარზე. პეტრეს გაგზავნა კონსტანტინეპოლში მოხდა 424 წელს, როდესაც პეტრე ჯერ კიდევ ახალგაზრდა იყო, 12 წლისა. პეტრეს კონსტანტინეპოლში თან გაჰყვა ქართველი სუფულებების ამაღა.

პეტრეს ფართე განათლება მიუღია. მას შეუსწავლია „ყოველივე სწავლულება“ და „ფილოსოფოსობა სრული“.

პეტრე იბერიელი უფრო გვიან გაემგზავრება კონსტანტინეპოლიდან პალესტინაში და შედგება ბერად. პალესტინაში პეტრეს აირჩევენ მართვის მთავარ-ეპისკოპოსად.

პეტრე იბერიელი იყო ერთ-ერთი უსაჩინოესი წარმომადგენელი თეოლოგიური აზროვნებისა რომის იმპერიაში მე-5 საუკუნის მეორე ნახევარში. იგი ითვლებოდა მონოფიზიტური იდეოლოგიის ცნობილ ლიდერად და დიდის ავტორიტეტით სარგებლობდა როგორც ელინურ მსოფლიოში, ისე აღმოსავლეთში. მას დიდის პატივისცემით ეპყრობოდენ თვით მოწინააღმდეგენიც.

პეტრე იბერიელის უშუალო მოღვაწეობის ასპარეზი იყო სიროპალესტინა და ეგვიპტე, მაგრამ მას თავის სამშობლო იბერიასთან არ შეუწყვეტია კავშირი. ბიოგრაფიის ცნობით, პეტრემ „ღაშენა სახლი სასტუმრო ქალაქსა შინა (იერუსალიმსა) და განუსვენებდა მომავალთა ჰმათა ქართველთა და ბერძენთა“. ამას გარდა პეტრეს საგანგებოდ აუშენებია პალესტინაში ცალკე მონასტერი-სავანე ქართველ მოღვაწეთათვის, რომელსაც ეწოდებოდა ქართველთა ანუ იბერთა მონასტერი.

ი ბ ე რ თ ა ე ს სავანე, პალესტინის მეორე ცნობილ პუნქტთან, — ს ა ბ ა წ მ ი დ ი ს სავანესთან ერთად, გადაიქცა ქართული განათლებისა და მწიგნობრობის მნიშვნელოვან ცენტრად, აქ ფართედ გაიშალა ქართული სალიტერატურო მოღვაწეობა ადრეულ საშუალ-საუკუნეებში.

¹ პეტრე იბერიელის ერისკაცობის სახელი იყო ნ ა ბ ა რ ნ უ გ ი. პეტრე მას ბერად შედგომის შემდეგ ეწოდა.

პეტრე იბერიელის ბიოგრაფია დაუწერია მის მოწაფეს ზ ა ქ ა რ ი ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ს — მე-5 საუკუნის დასასრულში. ზაქარია ქართველი თან გაპყვლია პეტრე იბერიელს ქართლიდან, ქართველ სეფეწულებთან ერთად. პეტრე იბერიელის მთელი სიცოცხლის განმავლობაში, როგორც მის ღარდაცვალებამდე, ზაქარია თან ჰხლებია განუყრელად პეტრეს, როგორც მისი მოწაფე და უახლოესი მეგობარი. ბიოგრაფია პეტრე იბერიელისა ზაქარია ქართველს გამოუქვეყნებია ასურულ ენაზე (— პალესტინაში ამ დროს ასურული ენა ფართე გავრცელებით სარგებლობდა), და აგრეთვე, სჩანს, ქართულს ენაზედაც თავის თანამემამულეთათვის.¹ უნდა აღინიშნოს, რომ პეტრე იბერიელის ბიოგრაფიაში გამოსკვივის ქართული პატრიოტიზმი. იბერია აქ დახასიათებულია, როგორც ღვთივე-კურთხეული სამეფო.

ზაქარია ქართველის შემდეგ პეტრე იბერიელის ბიოგრაფია სხვებსაც აღუწერიათ, და ამ შემდეგ-დროინდელს რედაქციებს საფუძვლად დასდებია ზაქარია ქართველის ნაშრომი. ასე, ჩვენ დრომდე მოღწეულა ასურულ ენაზე პეტრე იბერიელის ცხოვრების ტექსტი მე-6 საუკუნისა, რომელიც, როგორც ირკვევა, ძირითადად დამყარებულია ზაქარია ქართველის თხზულებაზე. ზაქარია ქართველის მიერ დაწერილი ბიოგრაფიით შესარგებელია აგრეთვე მე-6 საუკუნის ბერძენ მწერალს ზაქარია რიტორს, რომელიც ვრცლად მოგვითხრობს პეტრე იბერიელის ცხოვრების შესახებ.

რაც შეეხება პეტრე იბერიელის ბიოგრაფიის პირვანდელს ძველ-ქართულს დედანს, იგი ჩვენ დრომდე არ გადარჩენილა. როგორც სამართლიანად აღნიშნავს აკად. ივ. ჯავახიშვილი, პეტრე იბერიელის ცხოვრება, საფიქრებელია, მოუსხაიათ მის გამო, რომ პეტრე მონოფიზიტური იდეოლოგიის ლიდერად ითვლებოდა, ხოლო საქართველოში, მე-6—7 საუკუნეთა საზღვარზე, როგორც აღნიშნული გვექონდა, ანტი-მონოფიზიტურმა იდეოლოგიამ საბოლოოდ გაიმარჯვა და ამის შემდეგ მონოფიზიტობა მწვალებლურ (ერეტიკულ) მოძღვრებად იყო მიჩნეული.

ბევრად უფრო გვიან, როდესაც ძველი იდეოლოგიური ბრძოლების სიმწვავე მინელდა, და პეტრე იბერიელის მონოფიზიტობა აღარ ითვლებოდა ისეთ უშუალო საცთურად, ერთ ქართველ მწერალს (შ ა ქ ა რ ი ა ს) ხელმეორედ გადმოუკეთებია ასურული ენიდან ქართულს ენაზე ზაქარია ქართველის მიერ შედგენილი პეტრე იბერიელის ბიოგრაფია, მაგრამ გადმოუკეთებია იმ-რიგად, რომ ყველა ის ადგილები, რომლებიც პეტრე იბერიელის მონოფიზიტობაზე მიუთითებდა, ან მთლად ამოუგდია, ან შეუცვლია. ეს მეორე გადაკეთებული ქართული რედაქცია პეტრე იბერიელის ცხოვრებისა ჩვენ დრომდისაც არის გადარჩენილი.

პეტრე იბერიელის ბიოგრაფიის მოღწეული ვერსიები — ასურული, ქართული და ბერძნული — წარმოადგენენ მეტად მნიშვნელოვან წყაროს მე-5 საუკუნის საქართველოს ისტორიისათვის. ზ ა ქ ა რ ი ა ქ ა რ თ

¹ შტრ. აკად. ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, I. (1928 წ.), გვ. 202 11. „მნათობი“, № 2

ე ე ლ ი ს თხზულება, რომელიც საფუძვლად უდევს პეტრე იბერიელის ბიოგრაფიის ყველა ამ შემდეგ-დროინდელს რედაქციებს, შინაარსიანი ნაწარმოებია, დიდის ცოდნით შედგენილი. როგორც სამართლებრივი ცოდნის მწიგნობარია, დიდის ცოდნით შედგენილი, ავტორს „ქართული ცხოვრების“ დიდი ცოდნა ეტყობა, და ქართველთა მაშინდელი პოლიტიკური მდგომარეობაცა და იდეალიც საუცხოვოდ აქვს დასურათებული“.

დასასრულ დაგვრჩენია აღვნიშნოთ, რომ მე-5 საუკუნის ამ ავტორის, **ზ ა ქ ა რ ი ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ი ს** სალიტერატურო მოღვაწეობა არ განისაზღვრებოდა მარტო პეტრე იბერიელის ბიოგრაფიის შედგენით. ასე, **ზაქარია ქართველს**, გარდა პეტრე იბერიელის ბიოგრაფიისა აღუწერია პეტრეს თანამოღვაწის **ი ს ა ი ა ა ს უ რ ი ს** ცხოვრება.

5. ბიოგრაფია რაქდენისი. რაქდენი იყო მამამძე (აღმზრდელი) საქართველოს დედოფლის, იბერიის მეფის **ვახტანგ დიდის** (გორგასარის) მეუღლისა. რაქდენი დაიღუპა ირანელების წინააღმდეგ ერთ-ერთ ბრძოლაში იმ ნაციონალური ომის დროს, რომელსაც აწარმოებდა იბერია ირანის იმპერიის აგრესიიდან თავდასაცველად მე-5 საუკუნის მეორე ნახევარში.

რაქდენის ბიოგრაფიის პირველ-დენი ჩვენ დრომდე არ გადარჩენილა, შენახულა მხოლოდ რაქდენის ბიოგრაფიის ამ პირველ-დენიდან მომდინარე მოკლე მოსახსენებელი, შეტანილი ვახტანგ დიდის მატიანეში. შენახულა აგრეთვე რაქდენის ბიოგრაფიის გვიანდელი მეტაფრასული რედაქცია, დამყარებული „ძველ მატიანეთა“ და „უწყებთა“ ცნობებზე.

6. ბიოგრაფია აბიბოს ნეკრესელისა. აბიბოს ნეკრესელი მე-6 საუკუნის მოღვაწეა. მან გაავრცელა ქრისტიანობა არაგვის მთიან რაიონებში, სადაც ამ დრომდე ჯერ კიდევ წარმართობა იყო შერჩენილი.

მე-6 საუკუნის 30-იანი წლებიდან, როგორც მოხსენებული გვქონდა, იბერია ირანელებმა დაიპყრეს და ირანელები, თავისი პოლიტიკური ვაჟ-ლენის განმტკიცების მიზნით, ავრცელებდნენ ირანელთა ნაციონალურს მაზდეანურ კულტს. აბიბოს, დამცველი ქრისტიანობისა, რომელიც ამ დროს ქართველთა ნაციონალურ აღსარებად ითვლებოდა, ილაშქრებს მაზდეანობის წინააღმდეგ, რის გამო ირანელები აბიბოსს შეიპყრობენ. აბიბოსს გაასამართლებს ირანელთა მთავარი ზელისუფალი მარზაპანი. აბიბოსს სიკვდილით დასჯიან ბარბაროსული წესით, ჩაქოლვით.

აბიბოს ნეკრესელის ვრცელი ბიოგრაფია დაწერილი ყოფილა მე-6—7 საუკუნეთა საზღვარზე (არა უგვიანეს 643 წლისა). შემდეგ ამ ვრცელი ბიოგრაფიის მიხედვით შეუდგენია მოსახსენებელი აბიბოს ნეკრესელის შესახებ მე-9 საუკუნის ქართველ ავტორს არსენი კათალიკოზს (820—882 წ). ჩვენ დრომდე ეს უკანასკნელი, არსენის შიერა შედგენილი მოსახსენებელი გადარჩენილა.

ამას გარდა ცნობები აბიბოს ნეკრესელის ბიოგრაფიიდან შეტანილია ძველი ქართველი ისტორიკოსის ჯუანშერის ქრონიკაში (ქუთუხიძე).

განმარტებული

7. ბიოგრაფიები იოანე ზედაზნელისა და მისთა მოწაფეთა. იოანე ზედაზნელი, რომელსაც ძველი ქართველი მემკვიდრე უწოდებს „ქართლისა განმანათლებელს“, და იოანე ზედაზნელის მოწაფეთა მთელი კრებული (რომელთა რიცხვს ეკუთვნოდენ — შიო მღვიმელი, დავით გარესჯელი, ისე წილკნელი, ანტონი მარტყოფელი, იოსებ ალავერდელი, ზენონ იყალთოელი და სხვანი) — მე-6 საუკუნის მოღვაწეებია. მათ დააარსეს ქართლსა და კახეთში მთელი რიგი საგანგებისა, რომელთაც, განსაკუთრებით კი შიო-მღვიმეს, დავით-გარესჯასა და იყალთოს — მნიშვნელოვანი როლი ეკუთვნოდათ ქართული განათლებისა და მწიგნობრობის ისტორიაში საშუაალ-საუკუნეთა მანძილზე.

ქართველი ისტორიკოსი ჯუანშერი გადმოგვცემს, რომ „ქართლის განმანათლებელის“ იოანე ზედაზნელისა და მისი მოწაფეების ბიოგრაფიები აღიწერა და გავრცელდა საქართველოში.

ეს ბიოგრაფიები ჩვენ დრომდე მხოლოდ გადაკეთებული, „განახლებული“ სახით არის მოღწეული. სპეციალურ ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ იოანე ზედაზნელი და მისნი მოწაფენი — ნესტორიანული მოძღვრების მიმდევარნი უნდა ყოფილიყვნენ, ხოლო რაკი საქართველოში მე-7 საუკუნის შემდეგ ნესტორიანობა მწვალებლურ (ერეტიკულ) მოძღვრებათა რიცხვს მიეკუთვნებოდა, სიანს ამით იყო გამოწვეული, რომ იოანე ზედაზნელისა და მისი მოწაფეების ბიოგრაფიები „განუახლებიათ“ შემდეგ ხანაში.

იაკობ ცურტაველის

ბიოგრაფია შუშანიძისი

ძველი ქართული ბიოგრაფიული წარის ლიტერატურაში განკერძოებული ადგილი უჭირავს იაკობ ცურტაველის თხზულებას, შუშანიკ დედოფლის ბიოგრაფიას.

ამ თხზულების სახით მე-4—7 საუკუნის ქართულმა მწერლობამ დაგვიტოვა მალალი რანგის ლიტერატურული ნაწარმოები, რომელიც საბოლოოდ რჩება ქართული სიტყვიერების კლასიკურ მემკვიდრეობაში.

ქართულმა მხატვრულმა სიტყვამ ამ ნაწარმოებში პირველად მიაღწია თავის ნამდვილ სრულყოფას. ამდენად იაკობ ცურტაველი ძველი ქართული ლიტერატურის დიდ ფუძემდებელთა რიცხვს ეკუთვნის.

ჩვენ აქ უფრო დაწვრილებით გავაცნობთ მკითხველს ამ თხზულებას.

შუშანიკ დედოფალი მე-5 საუკუნის მოღვაწეა. შუშანიკი იყო მეუღლე სამხრეთ-ქართლის მფლობელი მთავარის ვარსკენისა.

მოთხრობა შემდეგ ისტორიულ ფონზე იშლება.

სამხრეთ-ქართლის ეს სამთავრო (— რომელსაც ამ დროს „გეგარენი“ ეწოდებოდა) — მდებარეობდა ირანის იმპერიის სანაპიროზე, იმ დროისათვის, რომელსაც ეხება მოთხრობა — მე-5 საუკუნის შიორე ნახევრისათვის — სამხრეთ-ქართლის სამთავრო ვასალურ დამოკიდებულებაში იმყოფებოდა ირანის სასანიანთა იმპერიისაგან.

ეს ხანა, მე-5 საუკუნე, მნიშვნელოვანი ეპოქაა კავკასიის ხალხთა ცხოვრებაში. ეს არის ეპოქა ნაციონალური ომებისა ირანსა და კავკასიის ქვეყნებს შორის. ირანის იმპერია ამ ხანაში — როგორც ეს ზემოთაც გვქონდა აღნიშნული — შემოტევის აწარმოებდა კავკასიაზე. ამ უსწორო და დრამატიული ეპიზოდებით აღსავსე ბრძოლაში პირველად დაეცა სომხეთი. მე-5 საუკუნის პირველ ნახევარში ირანელებმა მოსაქეს შეფობა სომხეთში და სომხეთის ინკორპორაცია მოახდინეს. ამ დროიდან შემოტევა ირანისა საქართველოზე ძლიერდება. ნაციონალური ომები ირანსა და საქართველოს სამფლობელოთა შორის დროგამოშვებით გრძელდება მე-5—6 საუკუნეთა მანძილზე. ბოლოს ირანი ახერხებს იბერიაში (აღმოსავლეთ საქართველოში) მტკიცედ დამკვიდრებას; მე-6 საუკუნის 20—30-იან წლებში ირანელები მოსაზრებენ შეფობას იბერიაში, შეიერთებენ იბერიას, და ბრძოლის ცეცხლს დასავლეთ საქართველოში, ლაზიკის (კოლხეთის) სამეფოში გადაიტანენ. ირანელთა მფლობელობა იბერიაში ამის შემდეგ ნახევარი საუკუნე გრძელდება, მე-6 საუკუნის 80-იან წლებამდე.

უფრო ადრე, ჯერ კიდევ მე-5 საუკუნის პირველი ნახევრიდან, სომხეთის სამეფოს დაცემის შემდეგ, ირანის გავლენა პირველ რიგში ძლიერდება სწორედ სამხრეთ-ქართლის სამთავროში („გეგარენ“-ში), რომელიც ერთგვარს ბუფერს წარმოადგენდა იბერიის სამეფოსა და ირანის იმპერიის შორის. სამხრეთ-ქართლი ადრევე მოექცა უახლოეს ვასალურ დამოკიდებულებაში ირანის სამეფო ტახტთან.

ასეთია ის ისტორიული ფონი, რომელზედაც იშლება იაკობ ცურტაველის მოთხრობა. იგი იძლევა ამ ეპოქიდან აღებულს ერთს დრამატიულ ეპიზოდს. იგი აგვიწერს ოჯახურს დრამას, რომელიც ამ ისტორიულ გარემოში გაინასკვა.

იაკობ ცურტაველის მოთხრობა, რომელიც ყოფა-ცხოვრებითი რომანის ხაზებშია გაშლილი, უახლოესად გვაგრძნობინებს ეპოქას.

★

იაკობ ცურტაველის მოთხრობა იწყება იმით, რომ სამხრეთ-ქართლის მთავარი ვარსკენ გაემგზავრება კტეზიფონში ირანის მეფეთა-მეფის კარზე.¹ ვარსკენ ირანული ორიენტაციის მომხრედ ითვლებოდა, და ახლობელნი გრძნობდნენ, რომ მისი გამგზავრება ირანში კარგს არას მოასწავებდა.

¹ ეს მოხდა 466 წელს.

შუშანიკ დედოფალი, მეუღლე ვარსკენისა, წინასწარ განიხილა ვარსკენის რენეგატულს განზრახვას და გულის-ტყვივლით ელის ვარსკენის დაბრუნებას.

ვარსკენი, მისული ირანის მეფეთა-მეფის კარზე, უარყოფს ქრისტიანობას და აღიარებს ირანელთა ნაციონალურ კულტს — მაზდეიანობას. ეს ნიშნავდა არა მარტო სჯულის გამოცვლას, არამედ ამავე დროს ვარსკენის ნაციონალურ რენეგატობასაც მოასწავებდა. ასე შეაფასეს კიდევ ვარსკენის საქციელი იბერიისში. (ასეთი შეფასება მისცა ვარსკენის საქციელს იბერიის ხელსუფლებამ, და იბერიის მეფე ვახტანგ დიდი შემდეგ სიკვდილით დასჯის კიდევ ვარსკენს, როგორც ირანელთა ერთგულს ყმასა და სამშობლოს მოღალატეს).

ირანის სამეფო კარი ვარსკენის მაზდეიანობაზე გადასვლას კმაყოფილებით შეხედება. ვარსკენს პატივს მიაგებენ, შერთავენ ცოლად მეფის ასულს, და დაჯილდოებულს გამოისტუმრებენ თავის სამფლობელოში.

ვარსკენ თავისი ერთგულების დასამტკიცებლად აღუთქვამს მეფეთა-მეფეს ირანულ მაზდეიანობაზე მოაქციოს თავისი პირველი კანონიერი მეუღლე. „ბუნებითი ცოლი“ — პირველი დედოფალი შუშანიკ, და გახადოს ისიც თავისი პოლიტიკური ზრახვების თანამოზიარე; ასევე მაზდეიანობაზე მოაქციოს თავისი შვილები.

ვარსკენ, ირანიდან წამოსული, მოუახლოვდება რა თავისი სამფლობელოს საზღვრებს, წინასწარ წარმოგზავნის მონას — დესპანს, რათა აცნობოს სამთავროში მისი მისვლა და რათა შეეგებნენ მას მისნი ძენი და ქვეშევრდომნი აზნაურნი.

როდესაც დესპანი წარსდგება შუშანიკ დედოფლის წინაშე და გადასცემს მას ვარსკენის მოკითხვას, დესპანი ჯერ მალავს საქმის ნამდვილს ვითარებას, მაგრამ შემდეგ შუშანიკ გაიგებს დესპანისაგან ვარსკენის განდგომას.

შეშფოთებული შუშანიკ მაშინვე გადასწყვეტს განშორდეს რენეგატს. ახალგაზრდა ქალის ცხოვრება დასრულდა. შუშანიკ აღარ დაუცდის ვარსკენის დაბრუნებას, გამოეთხოვება მწუხარებით შეპყრობილი თავის ოჯახს, ტირილით გამოეთხოვება და დალოცავს შვილებს, დასტოვებს სასახლეს და დასახლება ერთს მცირე სახლში იმავე დაბაში.

აქედან იწყება დრამატიული პერიპეტიებით აღსავსე მოთხრობა შუშანიკის ტრაგიული ბედის შესახებ.

დაბრუნებული ვარსკენ აღშფოთებულია, რომ დედოფალმა გაჰბედა ურჩობა, არ გაიზიარა ვარსკენის პოლიტიკური ზრახვები და დაჰგმო მისი რენეგატული განდგომა.

ვარსკენი შინც სცილიობს დაიცვას დეკორუმი, შეირიგოს და დაბრუნოს სასახლეში დედოფალი შუშანიკ. მაგრამ შუშანიკ უარით უპასუხებს ვარსკენის მოწოდებას. „არა ვეზიარო საქმეთა შენთა“ — იყო შუშანიკის პასუხი.

ამის შემდეგ ვარსკენ წარგზავნის შუშანიკთან თავის მშას ჯოჯიკს, რომელიც ბავშვობიდანვე თანშეზრდილი მეგობარი იყო შუშანიკისი. ჯოჯიკის, მისი ცოლის, და კარის ეპისკოპოსის დაეინებულნი. შუშანიკი შუშანიკ ბოლოს გულის-ტყვილით დათანხმდება სასახლეში დაბრუნებას. შუშანიკ თან წამოიღებს თავის საყვარელ წიგნებს. მაგრამ როდესაც შუშანიკ ვარსკენის რეზიდენციაში მოვა, მას გული არ აძლევს ნებას შევიდეს თავის სადედოფლო სასახლეში და დასახლება იქვე მცირე სენაკში. შუშანიკსა და ვარსკენს შუა ხიდი საბოლოოდ ჩატეხილია. ისინი ორს სხვადასხვა მსოფლიოს წარმოადგენენ. მცირეოდენი მიზეზი საკმაოა, რომ განხეთქილებამ მათ შორის კიდევ მეტის სიმწვავეით იფეთქოს. ამისი საბაბიც მალე გაჩნდება.

რამდენიმე დღის შემდეგ ვარსკენ მოაწყობს პურობას ქართული წესების დარღვევით, ირანული წესის თანახმად. შუშანიკს აიძულებენ დაესწროს პურობას. პურობის დროს მოხდება სცენა. ვარსკენი, გაბოროტებული შუშანიკის შეურიგებლობით, შეურაცხყოფას მიაყენებს შუშანიკს, სცემს დედოფალს, და გასცემს განკარგულებას, რათა შეიპყრან შუშანიკი და ბორკილები დასდვან.

როცა ვარსკენი გულისწყრომისაგან მცირედ დასცბრება, მისი ახლობელი პირის—ენიმე სპარსის რჩევით—ვარსკენ გასცემს ახალს ბრძანებას ახსნან შუშანიკს ბორკილი, მაგრამ არ გაანთავისუფლონ კი, არამედ დატყვევებული ჰყავდეთ სენაკში და ეველას აეკრძალოს მისი ნახვა.

ვარსკენი შემდეგ სანადიროდ გაემგზავრება. ვარსკენის არ-ყოფნის დროს შუშანიკს ფარულად ინახულებს იაკობ, მწერალი, ის პირი, რომელმაც ასწერა შუშანიკის ეს ბიოგრაფია. იაკობ ახლო მეგობარი იყო შუშანიკისი. იაკობ ნუგეშა სცემს სიკვდილის პირამდე მისულს შუშანიკს.

მას შემდეგაც იაკობ არა-ერთგზის ახერხებს ფარულად ინახულოს ტყვეობაში მყოფი შუშანიკი და გაამხნევოს იგი.

შუშანიკ ტყვეობაში არის რამდენიმე თვე.

ჩვენ აქ აღარ შევუდგებით დაწერილებითს მოთხრობას შუშანიკის თავგადასავალისა, რომელიც დრამატული ეპიზოდებით არის სავსე. ვარსკენ ამის შემდეგაც არ სტოვებს ვანზრახვას მოსტეხოს შუშანიკის სიმტკიცე. და როდესაც ვარსკენ საბოლოოდ დარწმუნდება, რომ შუშანიკ არასდროს არ შეურიგდება ვარსკენის რენეგატულს განდგომას და არ ვახდება მისი თანამოზიარე, — ვარსკენ მიუსჯის შუშანიკს სამუდამო ტყვეობას და ბრძანებს მოათავსონ შუშანიკი ქალაქს გარეთ ციხეში. ხალხი ტირილით გააცილებს შუშანიკს ციხის კარებამდე.

შუშანიკ ციხეში იმყოფება ექვსი წელი.

მთელ ქართლში გაითქმის შუშანიკის ამბავი. შუშანიკ საყოველთაო სიყვარულს დაიმსახურებს ხალხში. შუშანიკ დედოფლის სახელი ქვეყნის საქმისათვის თვედადებული გმირის შარავანდედით შეიმოსება.

ვარსკენს ხანგრძლივად, ოთხი წლის მანძილზე მოუხდებდა საქართველოს გარეთ ყოფნა (—ვარსკენი ირანის ხელისუფლების დავალებათა შესასრულებლად გაემგზავრება დარუბანდის ციხე-სიმაგრეში, რომელიც ირანის იმპერიის სანაპიროზე მდებარეობდა და იცავდა ქრისტიანების შემოსევისაგან). ვარსკენის არ-ყოფნის დროს ხალხი ახდობდა მწყობს სიარულს შუშანიკთან ციხეში. ქართლის სხვადასხვა კუთხეებიდან — სხვადასხვა წრის ხალხი, „ახნაურნი და უახნონი“, თავისუფალი და მონა, მოდიან შუშანიკის სანახავად და მისგან რჩევა-დარიგების მისაღებად.

ბედისწერამ არ დაიშურა შუშანიკისათვის მრავალგვარი მწუხარება. ჯერ კიდევ შუშანიკის პირველი ტყვეობის დროს, მის ციხეში გადაჯგანამდე, შუშანიკის ერთი ვაჟი მტკვარში დაიღუპა. შემდეგ ვარსკენმა ირანულ მახდვიანობაზე მოაქცია მისი სხვა შვილები და ამით საბოლოოდ დააშორა დედას. შუშანიკისათვის ეს მეორე სიკვდილი იყო.

ვარსკენმა აცნობა ირანის მეფეთა-მეფეს შვილების მახდვიანობაზე მოქცევა და შუშანიკ დედოფლის დატყვევება, რომ შუშანიკ დაისაჯაო იმის გამო, რადგან არ აღიარა ირანის მეფეთა-მეფის სჯული, და შეუდგაო თავისი მამის კვალს, რომელიც ძველად წინააღმდეგ მეფეთა-მეფეს და ირანის საწინააღმდეგო ამბოხების შოთავე და „ქვეყნისა მობრებელი“ იყო. „ქვეყნის აობრებად“ სთვლიდა ვარსკენ ირანის საწინააღმდეგო მოქმედებას.

შუშანიკ დასწულდა, ვერ გაუძლო ექვსი წლის ტყვეობას, შვილების დაშორებას, „დადნა, ვითარცა ავლი“ — ავტორის სიტყვით.

დიდი დრამატუზმით არის აღბეჭდილი სიკვდილის პირას მყოფ შუშანიკთან უკანასკნელი გამოთხოვების სცენა.

როდესაც ახლობელნი გაიგებენ, რომ შუშანიკ სიკვდილის პირას იმყოფება, მასთან გამოსათხოვებლად მივლენ ჯოჯიკ (ძმა ვარსკენისა) თავისი ოჯახით და ახლობელნი პირნი.

ჯოჯიკ სიყვარულით მოიკითხავს თავის სიყრმის მეგობარს, ბავშვობიდანვე თანშეზრდილს შუშანიკს, და ჯოჯიკის კითხვაზე, თუ როგორ არის, მომაკვდავი შუშანიკ მშვიდად მიუგებს: „კეთილ (კარგად) ვარ, არამედ ყოველთა წარსავალსა გზასა მეცა წარვალ.“

ჯოჯიკ ხედავს, რომ შუშანიკის აღსასრული მოახლოვებულა, რომ შუშანიკ დღესვე აღსრულდება, და ვედრებით მიმართავს შუშანიკს:

„მაკურთხე მე, და ცოლი ჩემი, მხევალი შენი, და შვილი ჩემნი, და მონა-მხევალი ჩემნი, და, თუ რაიმე შეგცოდნეთ ვითარცა კაცთა საწუთროისათა და ქვეყნის მოყვარეთა, მოგვიტყვენ და ნუ მოიხსენებ სიმდაბლეთა ჩვენთა“.

შუშანიკ, ვიდრე აკურთხებდეს, გულის-ტკივილით წარმოსთქვამს: „ჰყავთ წარმდებად (ჰქმენით უწყსოდ) საქმე ესე ჩემი, რამეთუ არავინ იპოვა კაცთაგანი, რომელსამცა აქენდა წყალობა და ტკივილი ჩემთვის, რომელმანცა შეაჯერა უღმრთოსა მას საწუთროსა მეუღლესა ჩემსა (ვარსკენს)“.

ჯოჯიკ და მისი ცოლი უპასუხებენ, რომ ისინი ბევრს ეცადნენ შუშანიკის ხვედრის შემსუბუქებისათვის ვარსკენის წინაშე, „გარნა არა იყო სმენა, არცა სიტყვა“.

ამის შემდეგ შუშანიკ წარმოსთქვამს სიტყვებს, რომლებიც ^{შუშანიკის} ~~ისინი~~ როგორც ისტორიის სამსჯავროსადმი მიმართული:

„განვისაჯნეთ მე და ვარსკენ — მუნ, სადა იგი არა არს თვალღება (მოკერძება)..., სადა არა არს რჩევა (გარჩევა) მამაკაცისა და დედაკაცისა, სადა მე და მან სწორი სიტყვა ვთქვათ... მიავოს მას უფალმან, ვითარ მან უჯამოდ ნაყოფნი ჩემნი მოისთვლნა, და სანთელი ჩემი დაშრიტა, და ყვაილი ჩემი დააქნო, და შეენიერება სიკეთისა ჩემისა დააბნელა, და დიდება ჩემი დაამდაბლა!“

ამის შემდეგ შუშანიკ აკურთხებს და გამოეთხოვება თავის მახლობლებს. შუშანიკის უკანასკნელი სიტყვებია:

„...ესე ყოველი ცხოვრება, ვითარცა ყვაილი ველთა, წარმავალ არს და დაუდგრომელ, და ვინ სთესა — მოიმკოს, და ვინ განაბნია გლახაკათვის — შეჰკრიბოს, და რომელმან განსწიროს თავი თვისი — მან ჰპოვოს იგი, რომელმან აღიდოს“.

ქართლის მოსახლეობაში ადრევე გავრცელდა ხმა, რომ შუშანიკი სიკვდილის პირას იმყოფება, და ციხეში დაიწყო დენა ხალხმა ქართლის ყოველი კუთხიდან, საზოგადოების ყოველი წრიდან — „აზნაურნი და უაზნონი“, თავისუფალნი და მონანი, მამანი და დედანი, რომელნიც ავტორის სიტყვით, „გულსმოდგინებით მონაწილე ყოფილიყვნეს შრომათა მისთა“ — (— თანამოაზრენი და თანამოზიარე იყვნენ შუშანიკის ღვაწლისა) და ყველანი მოღვაწე ქალს „სანატრელობით ვითარცა ახოვანსა მხნესა მიჰვედრიდეს“ და „მადლობით წარგზავნიდეს“.

შუშანიკი აღსრულდა და დასაფლავებული იქმნა ხალხის მიერ დატირებული.¹

ამაზე სრულდება იაკობ ცურტაველის მოთხრობა.

აქ არაა აწერილი ვარსკენის შემდგომი თავგადასავალი, რაც იაკობ ცურტაველის მოთხრობის გამოქვეყნების შემდეგ მომხდარა.

იბერიის მეფემ ვახტანგ გორგასარმა, როდესაც იგი 483 წელს შეუდგა მზადებას ირანის საწინააღმდეგო ომისათვის, სიკვდილით დასაჯა ვარსკენ, როგორც ირანელთა ერთგული ყმა და რენეგატი. ვარსკენის სიკვდილით დასჯა ეს იყო სიგნალი ომის დაწყებისათვის.

უფრო გვიან, შემდეგ საუკუნეებში, შუშანიკის ნეშტი გადმოსვენებულ იქმნა ქვემო-ქართლიდან საქართველოს დედა-ქალაქ ტფილისში და დასაფლავებულ იქმნა ქალაქის აკროპოლისში, მეტეხში.

¹ შუშანიკი გარდაიცვალა 474 წელს.

შუშანიკის ბიოგრაფია დაწერილია დიდი რეალისტი მხატვარის მიერ, რთული და არტისტიკულად შეზომილი ხელოვნებით. *შუშანიკის ბიოგრაფია*

თხზულებაში წარმოდგენილი გმირები — ეს არის არა მხოლოდ გრაფიკული ტიპები, არამედ ნამდვილი ცოცხალი ადამიანები. იაკობ ცურტაველის თხზულება თავისუფალია სქემატიზმისაგან, იმ ერთგვარი იკონოგრაფიული განწყვნებისაგან, რომელიც ახასიათებდა ადრეულ საშუალ-საუკუნეთა მხატვრულ ნაწარმოებთ.

ჩვენს წინაშე ცოცხლდება გადასული ეპოქა, ახლობელი ხდება სრულებით სხვა საზოგადოების ხალხი, ვასაგები ხდება სრულებით სხვა ისტორიული წრისა და იდეური სამყაროს ადამიანთა სულისკვეთება.

განსაკუთრებით ცოცხლად არის დახატული მოთხრობის მთავარი გმირი შუშანიკ. ახალგაზრდა ქალი, რომელსაც დიდი ტვირთის აღება უხდება, ღირსეულად ხედება თავის ხვედრს. მაგრამ ეს არის არა გმირი, განყენებულ ასპექტში აღებული, არამედ ნამდვილი ადამიანი, ყოველდღიურს ყოფაცხოვრების გარემოში წარმოდგენილი. დიდის სიმართლით არის დახატული ამ ქალის სახე, დიდის ფსიქოლოგიურის სინამდვილით არის გადმოცემული ყოველი მისი მოქმედება, სიტყვა. ჩვენ ნათლად ვხედავთ ქალს, გმირულის სიმშვიდით აღსავსეს, მაგრამ მშუბარებისაგან დამძიმებულს; შეუდრეკელს, ზოგჯერ გაკერპებულსა და უკმეხსაც (— მოიგონეთ პურობის სცენა), ზოგჯერ დედობრივი მზრუნველობითა და სინაზით აღსავსეს, მაგრამ რომლის სინაზეს თან ახლავს გმირის ერთგვარი პირქუშობა. დაუფიწყარი, მკვეთრად გამოკვეთილი სახეა.

ასევე ცოცხლად არის დახატული ვარსკენი, „უბადრუკი და სამგზის საწყალობელი“, ასევე ჯოჯიკ და მოთხრობის სხვა პერსონაჟები.

ზოგჯერ ესა თუ ის სახე ერთი-ორი ხაზმოსმით არის გაცოცხლებული, როგორც, მაგალითად, ციხის-მცველი, ანდა, მაგალითად, სპარსი, რომელიც მოგზავნილია ვარსკენის მიერ შუშანიკის ზრახვათა გასაგებად, ხოლო შემდეგ — როგორც გვაგონობინებს ავტორი — შუშანიკის ღირსეული დახვედრის შთაბეჭდილების ქვეშ — იცვლება, და სცდილობს მოაღბოს ვარსკენ სიტყვებით: „ნუ რას ფიცხელსა ეტყვი მას (შუშანიკს), რამეთუ დედათა ბუნებაა იწრო არს!“

მოთხრობაში, მოქმედ გმირებთან ერთად, მოცემულია თვით მწერლის ავტობიოგრაფიკი. ეს იშვიათი მოვლენაა საშუალ-საუკუნეთა აპერსონალურ, არა-ინდივიდუალისტურ ლიტერატურაში. ავტობიოგრაფიკი დახატულია დიდის ღირსებით და თავდაპირველად. ავტორი თავის-თავს მეორე პლანზე აყენებს, მაგრამ ჩვენ ცოცხლად წარმოგვიდგება დარბაისელი ბრძენი მწერალი, ნათელის ხედვით, ადამიანთა დიდი ცოდნით, საპირობების დროს — გაბედული და თავგანწირული. განსაკუთრებულის სისათუთით და კდემამოსილებით არის გადმოცემული ავტორის მოკრძალებული მეგობრობა შუშანიკთან.

თხზულებაში არ არის ფერების სიჭარბე, რაც ახასიათებდა საშუალო-საუკუნეთა ხელოვნებას მისი განვითარების დაბალ საფეხურზე. პირიქით, აქ ჩვენ გვაქვს არტისტიულად შეზომილი ხელოვნება, რომლის დიდი ეკონომია. უმძაფრესი დრამატიული ეპიზოდები გადმოცემულია რამდენსამე მკვეთრ ხაზებში. ასე, მაგალითად, ის ღრმა მწუხარება, რომელიც ვანიცადა შუშანიკმა, როდესაც გაიგო, რომ მისი შვილები მახდებიანობაზე მოაქციეს და სამუდამოდ დააშორეს დედას, ავტორს გადმოცემული აქვს ერთს აბზაცში. აღწერა ამ ეპიზოდისა სრულდება სიტყვებით: „და მივედ, და ვიხილე შუშანიკ, დამშრშალი და დაბუშებული ტირილითა...“ ავტორი ამაზე სწყვეტს სიტყვას. თქვენ ხედავთ დედას, მწუხარებით თავდახრილს და დადუმებულს.

მოთხრობაში მოცემულია ყოფა-ცხოვრებითი სურათები. სცენების აღწერაში მოსჩანს მხატვარის მახვილი თვალი.

მოთხრობა ზოგჯერ ჰუმორითაც არის შეზავებული (— იშვიათი ხაზა ამ უნარის თხზულებებში). მოვიგონოთ ოდნავის კომიზმით აღბეჭდილი სცენა, როდესაც დიაკონი, დაინახავს რა შუშანიკს, რომელიც ციხეში გადაჰყავთ, უნდა გაამხნევოს შუშანიკ, და უთხრას: „მტკიცედ დეგ!“ მაგრამ ამ ღროს დიაკონს თვალს შეასწრობს იქვე მდგომი ვარსკენ, დიაკონი შეკრთება, მოახერხებს მხოლოდ სიტყვას: „მტკი...“ და შეშინებული სწრაფად გაიქცევა.

სეველიანის ჰუმორით არის შეზავებული შუშანიკის პასუხი ვარსკენისადმი, როდესაც ვარსკენ ემუქრება შუშანიკს საქართველოდან გაძევებას.

მოთხრობის პასაჟები ნამდვილი არტისტიული სრულყოფით, ფსიხოლოგიური სიმართლითა და სიმახვილით არის აღბეჭდილი. დიდი მხატვარის უტოლომელი ხელოვნებით არის მაგალითად აღწერილი სცენა, როდესაც შუშანიკს დაითანხმებენ სასახლეში დაბრუნებაზე, იაკობის შეხვედრანი შუშანიკთან ციხეში, უკანასკნელი გამოთხოვების სცენა და სხვ. ცოცხლად არის გადმოცემული მასიური სცენები, ასე — შუშანიკის ციხეში გადაყვანის სცენა და ხალხის „ამბოხი“. ამასთან ავტორი ნამდვილი ოსტატია დიალოგისა.

დასასრულ, არაა ინტერესს მოკლებული აღვნიშნოთ ისიც, რომ იაკობ ცურტაველის თხზულებაში ჩვენ გვაქვს ბუნების აღწერა, რაც იშვიათი მოვლენაა საშუალო-საუკუნეთა მწერლობაში. ნამდვილი რეალისტი მხატვარის ხელით — მკვეთრი სახეებით, კოლორიტულად წარმოგვიდგენს ავტორი ბუნებას ცურტავეის მხარისა, რომელიც უდაბნოს სანაპიროზე მდებარეობდა:

„ეამსა ზაფხულისასა ცეცხლებრ შემწველი იგი მხურვალეაა მზისაჲ, ქარნი ხორშაკნი, და წყალნი მანებელნი, რომლისა მკვიდრნი მის ადგილისანი სავსენი სენითა, წყლითა განსივებულნი და განყვითლებულნი, დაწერტილნი და დამქცნარნი და დამლიერებულნი, ჩარადოვანნი, პირ-მსივანნი და დღე-მოკლედ ცხოვრებულნი. და მოხუცებულნი არაჲნი არს მათ, ქვეყანათა...“

იაკობ ცურტაველის თხზულებას ყოველსავე ამასთან ერთად წარუვალ მნიშვნელობას ანიჭებს ქართულს ლიტერატურაში მისთვის, ბრწყინვალე და ამავე დროს უაღრესად ხალხური, დაწმენდილი წყაროს თვალისთვის, იმდენად ნათელი და გამჭვირვალე, რომ 15 საუკუნის შემდეგაც მისი უწველილესი ნიუანსური მოქცევები საგრძნობია თანამედროვე მკითხველისათვის, აქ ჩვენ გვაქვს ნათელი, დაუტვირთავი სტილი, უცთომელის მხატვრული ტაქტიკა და ზომიერებით აღზევებული.

ყოველივე ამით აიხსნება, რომ ამ ნაწარმოებში გაუძლო 15 საუკუნის გამოცდას, და მიუხედავად იმისა, რომ აქ დაბატულია სულ სხვა საზოგადოება, გადმოცემულია ჩვენთვის უცხო ისტორიული გარემო და იდეური სამყარო, ეს ნაწარმოები დღემდე რჩება ქართული სიტყვიერების კლასიკურ მემკვიდრეობაში, როგორც ქართული მხატვრული პროზის ერთ-ერთი უბრწყინვალესი ძეგლი.

ვინ იყო ეს პირველი დიდი ქართველი მწერალი? ცნობები მის შესახებ ცოტა შენახულა.

მწერალს, როგორც სწავს თვით მისი თხზულების ტექსტიდან, ერჭვა იაკობ. მას ვეძახით ცურტაველს, რადგან მისი მოღვაწეობის ადგილი იყო სამხრეთ-ქართლის დედა-ქალაქი ცურტავი. ხოლო წარმოშობით იგი სწავს არ იყო სამხრეთ-ქართლიდან, არამედ ჩრდილო-ქართლიდან, საკუთრივ იბერიის სამეფოდან. იაკობ ავეიწერს სამხრეთ-ქართლის ზუნებას, როგორც უცხო, არა-სამშობლო ქვეყნისას.

466 წელს, და ამის შემდეგაც მომდევნო წლებში, 466—474 წლების მანძილზე იაკობ სამხრეთ-ქართლში ყოფილა, სამხრეთ-ქართლის მთავარის (პიტიაშხის) კარზე.

ბიოგრაფია შუშანიკისა იაკობს დაუწერია შუშანიკის გარდაცვალების შემდეგვე, 474 წლის ახლო (ყოველ შემთხვევაში 483 წლის უწინარეს, უფრო ადრე ვიდრე ვახტანგ გორგასარი სიკვდილით დასჯიდა ვარსკენს).

იაკობ ცოცხალი ყოფილა 506 წელსაც. იგი დასწრებია კავკასიის ხალხთა — ქართველთა, სომეხთა და ალვანთა შეერთებულს ანტიქალკედონურს კრებას და ხელი მოუწერია მის აქტებზე. ამ კრების შესახებ, რომელიც 506 წელს შესდგა, ჩვენ უკვე ვგეგმონდა საუბარი.

ჯერ კიდევ მე-5 საუკუნის სამოციან წლებში იაკობ სწავს უკვე ლიტერატორი ყოფილა. როდესაც 467 წელს მის თვალწინ დაიწყო ეს ტრაგიული ამბავი, პირველად მოხდა შუშანიკისი და ვარსკენის განხეთქილება, იაკობს, შუშანიკის გმირობის მხილველს, მაშინვე განუზრახავს შუშანიკის ცხოვრების აღწერა (იხ. შუშანიკის ბიოგრაფია, თავი II).

მას შემდეგ, 40 წლის მანძილზე, იაკობს საფიქრებელია სხვა თხზულებებიც უწერია, მაგრამ ასეთები ჩვენ დრომდე არ მოღწეულა.

რომ იაკობის ლიტერატურული მემკვიდრეობა არაა მთლიანად შენახული, ეს სწავს თვით შუშანიკის ბიოგრაფიიდან. შუშანიკის ბიოგრა-

ფია, ჩვენს დრომდე მოღწეული, არის მხოლოდ ნაწილი უფრო ვრცელი თხზულებისა. იგი იწყება ex abrupto სიტყვებით: „და აწ დაშტკიცებულად მივითხრა თქვენ აღსასრული შუშანიკისი“, და იქვე მოხდენილ სტრიქონის ქვემოთ არის მითითება ამ უფრო ვრცელი მოცულობის თხზულების წინა ნაწილზე, რომელიც აღარ შენახულა.

აქ საჭიროა აღვნიშნოთ აგრეთვე, რომ იაკობ ცურტაველის თხზულებას, „ბიოგრაფია შუშანიკისი“, დიდი გამოძახილი ჰქონდა არა მარტო ქართულს ლიტერატურაში, არამედ მომე სომხურ მწერლობაშიაც. იაკობ ცურტაველის თხზულება ადრევე უთარგმნიათ ქართულიდან სომხურს ენაზე. იაკობ ცურტაველის თხზულების ქართული ტექსტიდან არის დამოკიდებული სომხურს ენაზე მოღწეული შუშანიკის „მეტაფრასი“ (გადაკეთებული ბიოგრაფია) და აგრეთვე შუშანიკის ცხოვრების მოკლე მოსახსენებელი. იაკობ ცურტაველის თხზულების გამოძახილი ჩვენ გვაქვს აგრეთვე მე-10 საუკუნის სომეხთა ისტორიკოსის უხთანესის თხზულებაში და შემდეგ-დროინდელს სომხურს სეინაქსარებში.

ქართულს ლიტერატურაში იაკობის თხზულება ითვლებოდა საზღალსაუკუნეებში მისაბამ მაგალითად და მისი გავლენის კვალს ჩვენ ვპოულობთ მომდევნო ხანის ამავე ენარის ქართულ ბიოგრაფიულ ლიტერატურაში. იაკობ ცურტაველის თხზულების გამოძახილი ჩვენ გვაქვს აგრეთვე ძველ-ქართულ ისტორიულ მწერლობაშიაც, „მოქცევაჲს“ მატთანეში, ჯუანშერის ქრონიკაში, ასევე ძველ ქართულ ჰიმნოგრაფიულ ლიტერატურაში. იაკობის თხზულებას არ დაუკარგავს პოპულარობა ძველი ქართული მწერლობის უკანასკნელ პერიოდამდე. მე-18 საუკუნეში ანტონ I თავის „მარტირიკაში“ და მე-19 საუკუნის დასაწყისში იოანე ბაგრატიონი თავის „კალმასობაში“ იაკობის თხზულების მიხედვით აგვიწერენ შუშანიკის თავგადასავალს.

ვამთავრებთ რა მე-4—7 საუკუნეთა ბიოგრაფიული ისტორიულ-მხატვრული ენარის ლიტერატურულ ძეგლთა მიმოხილვას, საჭიროა აღვნიშნოთ ამ ძეგლთა პოლიტიკური მიზანდასახულობა. წარმოდგენილი მიმოხილვიდან ცხადია, რომ ისეთი ნაწარმოებნი — როგორცაა ბიოგრაფია შუშანიკისი, ბიოგრაფია ევსტათი მცხეთელისა, ან ბიოგრაფიები აბიბოს ნეკრესელისა და რაქდენისი, რომლებიც გარკვეულს ანტი-ირანულს პოლიტიკურს ტენდენციას ატარებდენ, და ეს სწორედ იმ ხანაში, როდესაც ირანი შემოტევას აწარმოებდა საქართველოზე. — ასეთი ლიტერატურული ნაწარმოებნი დიდი პოლიტიკური მნიშვნელობის ფაქტორს წარმოადგენდენ. ასევე მომდევნო ხანაშიაც, არაბთა მფლობელობის დროს, ანტი-არაბულ ტენდენციას ატარებდენ, ანტი-არაბულ განწყობილებას აღვიძებდენ — ისეთი თხზულებანი, როგორცაა ბიოგრაფიები აბო ტფილელისა, კონსტანტი კახაისა, ვობრონისი. ძველ ქართულს

ბიოგრაფიულს ისტორიულ-მხატვრულს ლიტერატურაში გმირებად არიან წარმოდგენილნი საქართველოს პოლიტიკურ-საზოგადოებრივი იდეალების დამცველნი მოღვაწენი, რომელნიც ქედს არ იხრიან ~~ქუცუყულ~~ მოძალადეთა წინაშე, იღვწიან ამა-თუ-იმ სახით, ამა-თუ-იმ ~~საშინაშე~~ ქართული საქმისათვის, ემსახურებიან იმ იდეებს, რომლებიც გარკვეულს ეპოქაში ქართველი ხალხის ეროვნულ-პოლიტიკური დამოუკიდებლობის შენარჩუნებას უწყობდა ხელს. ამ ლიტერატურას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ქართველი ხალხის ეროვნული შეგნების განმტკიცებაში, ეროვნული ენერჯიის მობილიზაციაში, ქართველი ხალხის პოლიტიკური ორიენტაციის სწორად წარმართვაში.

ამაში მდგომარეობდა ძველი ქართული ბიოგრაფიული ისტორიულ-მხატვრული ლიტერატურის პოლიტიკური მნიშვნელობა, მისი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური დიდი როლი.

(გაგრძელება შემდეგ ნომერში).

P. S. შემდეგი თავები: IV, სერო მხატვრული მწერლობა. V, კინოგრაფია VI. ისტორიოგრაფია. ფილოსოფია. სამეცნიერო მწერლობა.

3. იუღინი

3. ი. ლენინის იუგინის „გაგარიალიზმი და ავარიო-კრივიზიზმი“-ს შესახებ

რუსეთის პირველი რევოლუცია (1905 — 1907 წლები) დამარცხებით დამთავრდა. დადგა სტოლიპინის რეაქციის მძიმე წლები — მუშათა კლასის წინააღმდეგ მძვინვარე ტერორის მთელი ხანა. მეფის მთავრობა შეუდგა პროლეტარიატის პოლიტიკური და ეკონომიური ორგანიზაციების გამაღებით რბევას. სტოლიპინმა მთელი ქვეყანა საბრძოლველებით დაფარა.

1907 წლის 3 ივნისს მეფემ გარეკა II სახელმწიფო სათათბირო. 65 დეპუტატი სოციალ-დემოკრატი დაპატიმრეს და ციმბირში გადასახლეს. მუშათა კლასთან და გლეხობასთან ანგარიშის სისხლიან გასწორებასთან სდევდა მეფაბრიკებისა და მეჭარბნების შეტევა მუშებზე, მემამულეების შეტევა გლეხებზე. სამუშაო ხელფასმა ყველგან ძლიერ შემცირება იწყო; სამუშაო დღე თითქმის ყველგან 10 — 12 საათამდე გადიდდა; ჯარიმები ყოველდღიური და საყოველთაო მოვლენა გახდა. ფართოდ გავრცელდა „შავი სიები“, რომლებშიც შექმნადათ პოლიტიკურად საეჭვო მუშები; იმათ, ვინც ამ სიებში მოხვდებოდა, აღარსად სამუშაოზე არ იღებდნენ.

სოფლად სტოლიპინი ცდილობდა შეექმნა თვითმპყრობელური წყობილების მტკიცე დასაყრდენი, კონტრრევოლუციის მტკიცე დასაყრდენი. 1906 წელს გამოიცა მიწის კანონი ხუტორებისა და ოტრუბების (მონაკვეთების) შესახებ. ამ კანონის მიხედვით, შეძლებულ გლეხობას უფლება ეძლეოდა გამოჰყოფოდა გლეხურ თემს, წასულიყო ხუტორებსა და ოტრუბებზე. წასულებს გლეხობის საუკეთესო მიწები ეძლეოდათ. მიწის თემური სარგებლობა ირღვეოდა.

კულაკობის სწრაფი ზრდა ხდებოდა სათემო მიწების გაძარცვის ხარჯზე. რამდენიმე წლის განმავლობაში თემებიდან 2 მილიონზე მეტი მეურნე გამოეყო. მილიონზე მეტმა ხელმოკლე გლეხმა საცესებით დაჰკარგა მიწა და გაპარტახდა.

¹ ლექცია, წაკითხული ავტორის მიერ სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის ფილოსოფიის ინსტიტუტში.

რევოლუციის დამარცხების შემდეგ სავსებით ცხადი გახდა, რომ საჭიროა ახალი პირობების შესაბამისად შეიცვალოს რევოლუციური ბრძოლის ტაქტიკაც. საჭირო იყო ორგანიზებული უკანდახევე, უკანაშეხვეწილობა და მოგვემზადებინა რევოლუციის ახალი შეტევა. ბოლშევიკები დარწმუნებული იყვნენ იმაში, რომ უახლოეს წლებში რევოლუციური აღმავლობა დადგებოდა. პარტიას უნდა მოემზადებინა მასები ახალი რევოლუციური ბრძოლისათვის, მაგრამ პარტიის ტაქტიკა რეაქციის პერიოდში არ შეიძლება იგივე დარჩენილიყო, რაც 1905 წლის რევოლუციის აღმავლობის პერიოდში. „საჭირო იყო შეტევის ტაქტიკის შეცვლა თავდაცვის ტაქტიკით, ძალთა მოკრების ტაქტიკით, კადრების არალეგალურ მდგომარეობაზე გადაყენისა და არალეგალური პირობებში პარტიის მუშაობის ტაქტიკით, არალეგალური მუშაობის ლეგალურ მუშაობა ორგანიზაციებში მუშაობასთან შეერთების ტაქტიკით“.¹

გამოდიოდნენ რა აქედან, ბოლშევიკებმა ლენინისა და სტალინის მეთაურობით დაუსახეს პარტიულ ორგანიზაციებს ამოცანა — გადასულიყვნენ ბრძოლის იატაკქვეშურ, არალეგალურ მეთოდებზე, რათა შეენარჩუნებიათ თავისი ძალები მუშათა და გლეხთა მოძრაობის პოლიტიკური ხელმძღვანელობისათვის. არალეგალურ მუშაობასთან ერთად საჭირო იყო მასებში ლეგალური მუშაობის ყველა შესაძლებლობის გამოყენება, მათზე პოლიტიკური ზეგავლენის მოხდენა მუშათა კლასის პროფესიული და სხვა ორგანიზაციების მეშვეობით, რომლებიც კიდევ დარჩენილი იყვნენ, თუმცა მცირე რაოდენობით.

თუმცა III სახელმწიფო სათათბირო თავისი შემადგენლობით შერჩაზმულ-კადეტური იყო, — ბოლშევიკები შესაძლებლად სთვლიდნენ ამ სათათბიროში მონაწილეობას, რათა გამოეყენებინათ ის რევოლუციური მიზნებისათვის, როგორც ლეგალური ტრიბუნა ცარიზმისა და ბურჟუაზიის პოლიტიკის საშილებლად.

ბოლშევიკები, რომლებსაც ლენინი და სტალინი ხელმძღვანელობდნენ, რომლებიც შეიარაღებული იყვნენ მარქსისტული თეორიით, რომლებმაც იცოდნენ საზოგადოებრივი განვითარების კანონები, სავსებით უწევდნენ ანგარიშს იმას, რომ რევოლუცია დამარცხდა, და ამიტომ საჭიროა დროებითი უკანდახევა. მენშევიკები კი რევოლუციის დამარცხებისა და რეაქციის გაძლიერების პირველი ნიშნებისთანავე საჩქაროდ გადავიდნენ მუშათა კლასისადმი ღალატის გზაზე და შეუდგნენ მთელ ფრონტზე უკანდახევას პანიკით მოცულნი, სავსებით ხელს იღებდნენ რა სოციალ-დემოკრატიულ პროგრამასა და ტაქტიკაზე, რევოლუციურ მოთხოვნებსა და ლოზუნგებზე.

არ სწამდათ რა რევოლუციის ახალი აღმავლობის შესაძლებლობა, მენშევიკებმა აიღეს კურსი პროლეტარიატის ყველა რევოლუციური ორგანიზაციის ლიკვიდაციისაკენ და დაიწყეს სტალინის პოლიტიკურ რე-

¹ „საგ. კ. პ. (ბ) ისტორიის მოკლე კურსი“, გვ. 162 — 163.

ემთან შეგუება. ლამობდნენ რა სტოლიპინშინასთან შეგუებას, ისინი ცდილობდნენ ისეთ ფარგლებში ეწარმოებინათ თავისი მუშაობა, გამოეყენებინათ ისეთი ტაქტიკა, რომ მეფესა და სტოლიპინს „გულუბანურად“ დასწყევტოდათ“ მათზე და არ ჰქონოდათ მენშევიკური ორგანიზაციების დევნის საბაბი და აუცილებლობა.

ეს იყო სრული კაპიტულაცია კარიზმის წინაშე, ბურჟუაზიისა და მემამულეების წინაშე; ეს იყო კერძი პოლიტიკურ პარტიათა და პროლეტარიატის ყველა რევოლუციურ ორგანიზაციათა ლიკვიდაციისაკენ, მუშათა კლასის დამოუკიდებელი პოლიტიკური როლის ლიკვიდაციისაკენ.

მენშევიკები დაემსგავსნენ სალტიკოვ-შჩედრინის სატირის ლიბერალებს: თავდაპირველად ლიბერალი ჰქადაგებდა ემოქმედნათ „შესაძლებლობის მიხედვით“, შემდეგ — შეცდილიყვნენ „თუნდაც რაიმეს“ მიღწევას, შემდეგ დაიწყო მოქმედება „სისაძაგლის შეფარდებით“, ხოლო ამავე დროს განაგრძობდა იმის მტკიცებას, რომ თვითონ იგი „ვითარცა სვეტი, უვნებლად დგას“.

ბოლშევიკებმა, დაიხიეს რა ორგანიზებულად, შეინარჩუნეს თავისი რევოლუციური ორგანიზაცია და პროგრამა. მაგრამ მათს წრეშიაც გაჩნდა მერყეობა და ლიკვიდატორობისადმი შემარჩებლობა. ასეთ განწყობილებებს ადგილი ჰქონდა მერყევე ელემენტებს შორის, მეტწილად თანამგზავრთა — ინტელგენტთა შორის, რომელნიც მიემხრნენ ბოლშევიკებს 1905 წლის რევოლუციის აღმავლობის დროს. გაჩნდა ეგრეთწოდებულ ოტზოვისტთა მიმდინარეობა (ბოგდანოვი, ლენინარსკი, პოკროვსკი, ბუბნოვი და სხვები), რომლებმაც დაიწყეს ბრძოლა ლენინისა და ლენინური ხაზის წინააღმდეგ. ისინი მოითხოვდნენ სოციალ-დემოკრატი დებუტატების გამოწვევას სათათბიროდან, უარს ამბობდნენ პროფკავშირებში და სხვა ლეგალურ საზოგადოებებში მუშაობაზე. ამით ოტზოვისტები ცდილობდნენ ჩამოეშორებინათ პარტია მუშათა კლასისაგან, მოესპოთ მისთვის კავშირი უპარტიო მასებთან, ხელს უშლიდნენ ძალების მოკრებას ახალი რევოლუციური აღმავლობისათვის. ეს ფაქტიურად იგივე ლიკვიდატორობა იყო, მხოლოდ შებრუნებულად — ლიკვიდატორობა, რომელსაც შემარცხენე ფრაზით ფარავდნენ.

განსაკუთრებით გამცემლურ როლს თამაშობდა რეაქციის წლებში ახლანდელი ობერბანდიტი, ფაშისტ ჯაშუშთა ლიდერი ტროცკი. მან შექმნა თავისი ჯგუფი, რომელიც აერთიანებდა ყველა ჯურის ლიკვიდატორებს ბოლშევიკების წინააღმდეგ საბრძოლველად. მის შესახებ ლენინი მაშინ სწერდა: „ტროცკი ისე მოიქცა, როგორც უსაზიზღრესი კარიერისტი და ფრაქციონერი... ლაყბობს პარტიის შესახებ, ყველა სხვა ფრაქციონერზე უარესად კი იქცევა“. ახალი აღმავლობის პერიოდში, 1912 წელს, ტროცკიმ მოაწყო აგვისტოს ანტიბოლშევიკური ბლოკი, რომელმაც გააერთიანა ლიკვიდატორები, ოტზოვისტები, მენშევიკები, ტროცკისტები, მახისტები, „ღვთისმშენებლები“.

ბოგდანოვურ, მახისტურ პოზიციებზე იდგა რეაქციის ~~ერაქში~~ და სამუდამოდ მახისტი დარჩა კაპიტალიზმის შემარჯვენე რუსტავატორთა ლიდერი ბუხარინი. კამენევიც, ზინოვიევიც, რიკოვიც, ~~შემდეგ მარტოცკისა~~ და ბუხარინის თანამზრახველნი გესტაპოს ხაზით, ~~ერსეციფიფდ შაკე~~ მაშინ იყვნენ ტროცკის საიდუმლო აგენტები, მუდმივად უწყვედნენ რა მას დახმარებას ლენინის წინააღმდეგ ბრძოლაში, შემარიგებლად ეპყრობოდნენ რა მახიზმს. ისარგებლეს რა იმით, რომ ც. კ.-ის წევრების ნაწილი დაპატიმრებული იყო და გადასახლებაში იმყოფებოდა, 1910 წლის იანვარში მათ მოიწვიეს ც. კ.-ის პლენუმი და გაატარეს გადაწყვეტილება ბოლშევიკურ გაზეთ „პროლეტარის“ დახურვის შესახებ. ამავე დროს მათ დახმარება აღმოუჩინეს ტროცკის გაზეთს და მისცეს ფული მისი გამოცემისათვის. კამენევი ტროცკისტული გაზეთის შემადგენლობაშიც კი შევიდა. 1909 წელს პარიზში „პროლეტარის“ რედაქციის გაფართოებულ სხდომაზე, რომელიც ლენინმა მოიწვია ოტზოვისზმისა და „ლეთისმშენებლების“ დასაგმობად, კამენევიც ოტზოვისტებისა და მახისტების დაცვა დაიწყო.

მარქსისტულ-ლენინური თეორიისადმი ბოლომდე ერთგული, პროლეტარიატის ინტერესებისადმი ბოლომდე ერთგული დარჩნენ მხოლოდ ბოლშევიკები, რომლებსაც მეთაურობდნენ და ხელმძღვანელობდნენ ლენინი და სტალინი.

რევოლუციის დამარცხებამ და სისხლიანი რეაქციის შეტევამ წარმოშვა რღვევა რევოლუციის თანამგზავრთა შორის, უმთავრესად ინტელიგენტებში. გაჩნდა მთელი ხროვა მწერლებისა, რომლებიც სთესდნენ იდეურ გაბრწყნას და მორალურ დაცემას, უმღერდნენ სქესობრივ გარყვნილებას და გამცემლობას. განსაკუთრებით დამახასიათებელია ამ მხრეც ერსეციფიფდ შაკე საეინკოვის რომანები, რომლებშიც მისი გმირები აბოლოვებენ სრული გულგატეხით რევოლუციაზე და იდეური გაკოტრებით.

კონტრრევოლუციის შეტევა სწარმოებდა თეორიის სფეროშიც. მოდად იქცა მარქსიზმის წინააღმდეგ გალაშქრება. გამოცხადდა ლაშქრობა მარქსიზმის ფილოსოფიური საფუძვლების წინააღმდეგ. დაცემულობა და რევოლუციის პერსპექტივებისადმი რწმენის უქონლობა შეეხო იმ პარტიული ინტელიგენტების ერთ ნაწილსაც, რომელნიც არასოდეს მტკიცედ არ მდგარან მარქსიზმის პოზიციებზე. მოდად იქცა ის, რომ ჰქადაგებდნენ ყველაზე რეაქციულ ფილოსოფიურ შეხედულებებს: კანტიანობას, იუმეზმს, ბერკლიანობას. ფიდეიზმისა და აშკარა ხუცობის ჰქადაგება ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა.

სოციალ-დემოკრატებში გაჩნდნენ ადამიანები, რომლებიც აშკარად ჰქადაგებდნენ რელიგიის საჭიროებას, ეწეოდნენ „ლეთისმამიებლობას“ და „ლეთისმშენებლობას“ (ლუნაჩარსკი და სხვები) იმ საბაბით, რომ პროლეტარიატს ახალი, „თავისი“ „მარქსისტული“ რელიგია ესაჭიროება, „თავისი“, განსაკუთრებული, „მარქსისტული“ ღმერთი ესაჭიროებაო.

მხოლოდ გაკოტრებულ ბურჟუაზიულ ინტელიგენტებს, რომლებსაც არ ჰქონდათ ბრძოლის უნარი, შეეძლოთ მისულიყვნენ ახეთ უწუნამდე და პანიკამდე; მხოლოდ ისეთმა ადამიანებმა, რომლებმაც ვეღვაძიწაზე საუკეთესოსაკენ გზები დაკარგეს, ცაზე დაიწყეს გზისძებრა.

ამგვარ ადამიანებზე სალტაციო-შედრინი ამბობდა: რუსული სევედის ახსნა მდგომარეობს საერთო საქმის უქონლობაში. „აქედან — მოწყენილობა, იმის არ ცოდნა, თუ საით მიიღრიკო თავი, რით გაართო უქმი აზრი... სწორედ ძნელია გრძნობდე მარტობას, ზედმეტად გრძნობდე თავს საზოგადოებრივი ინტერესების ნიადაგზე“.

მთელი ამ აბდა-უბდის იდეური აზრი კი იმაში მდგომარეობდა, რომ გაებათილებინათ მარქსიზმი. ამაზე საკვებით გარკვეულად ლაპარაკობდა ლუნახარსკი. იგი სწერდა: „მოვიშორეთ უფერული მატერიალიზმის ძველ მოსასხამი. თუ ჩვენი მატერიალისტები მხენი და აქტიური არიან... ეს ხომ მათი მატერიალიზმის მოუხედავადა“.

მორალური გაველურებისა და იდეური დაცემის რა ზომამდე უნდა მისულიყვნენ ადამიანები, რომლებიც თავს მარქსისტებს უწოდებდნენ, პროლეტარიატის იდეოლოგთა რიცხვს მიაკუთვნებდნენ თავს, რომ სიტყვიერად და ბეჭდვით ექადაგნათ ასეთი ბნელეთისმოციქულობა!

ფლენიშნავთ კიდევ იმ დროის იდეური რეაქციის ზოგიერთ წარმომადგენელს. იმ დროს დეკადენტობამ, ესე იგი იდეურმა დაშლამ მხატვრული შემოქმედების სფეროში, უკიდურეს საზღვარს მიაღწია. ყოველივე უარესს, რის მოცემაც კი იმ დროისათვის შეეძლო ლობადს კაპიტალისტურ კულტურას, დაუწყეს დაცვა და მხატვრული შემოქმედების უკანასკნელ სიტყვად გასაღება.

დეკადენტობის ისეთმა ბურჯებმა, როგორც იყვნენ მერეეკოვსკი, ზინაიდა გიპიუსი და სხვები, გააჩაღეს გაათრებული ბრძოლა მუშათა კლასის იდეოლოგიის წინააღმდეგ. მერეეკოვსკი და ზინაიდა გიპიუსი იყვნენ რელიგიური კრებებისა და საზოგადოებების ორგანიზატორები და უკიდურესი მისტიციზმის მქადაგებელნი. ისინი მეთაურობდნენ „ლეთის-მადიებლობის“ ცენტრს — პეტერბურგის „რელიგიურ-ფილოსოფიურ საზოგადოებას“. მერეეკოვსკიმ გამოუშვა წიგნი მეტად დამახასიათებელი სახელწოდებით — „მომავალი ზეპრე“, — სადაც იგი ზატავდა „საშინელებებს“, რომლებიც უნდა დამდგარიყო მუშათა კლასის გამარჯვებით. ისევე, როგორც პროლეტარიატის სხვა მტრები, მერეეკოვსკი საკვებით აშკარად გამოდიოდა მატერიალიზმის წინააღმდეგ. ყოველივე ამას ასალებდნენ მეშჩანობის წინააღმდეგ ბრძოლად, კაცობრიობის მოწინავე იდეებისათვის ბრძოლად.

„მშიერ პროლეტარსა და მამლარ მეშჩანინს, — სწერდა მერეეკოვსკი, — სხვადასხვა ეკონომიური შეხედულებები აქვთ. მაგრამ მეტაფიზიკა და რელიგია კი ერთნაირი. მეტაფიზიკა ზომიერი საღი აზროვნებისა, რელიგია ზომიერი მეშჩანური მამლობისა“.

დასცინოდა რა მატერიალიზმს, აქცევდა რა მას კარიკატურად, მერვე-
კოვსკი აცხადებდა: „მუცელი ადამიანში მთავარი საქმეა. ხოლო თუ მუ-
ცელი დამშვიდებულია, მაშ სულიც ცოცხალია: ადამიანის ყოველი ქმე-
დება მუცლისაგან წარმოსდგება“. ყოველივე ამას ის სწერდა, იმისათვის
რომ დაემტკიცებინა, რომ „უარპყოფს რა ღმერთს, აბსოლუტურ ღვთიურ
პიროვნებას, ადამიანი გარღვევალად უარპყოფს თავის საკუთარ ადამი-
ანურ პიროვნებას. უარპყოფს რა ზომიერი მადლობის ოსპის შექმანდის
გულისათვის თავის ღვთიურ შიმშილსა და ღვთიურ პირველზომილობას,
ადამიანი გარღვევალად ვარდება აბსოლუტურ მეშინობაში“.

მატერიალიზმის ასეთი ბურჟუაზიულ-მეშინური ვაგების შესახებ ჯერ
კიდევ ენგელსი სწერდა თავის ცნობილ ნაწარმოებში „ლუდვიგ ფეიერ-
ბახი და გერმანული კლასიკური ფილოსოფიის დასასრული“:

„მატერიალიზმი ფილისტერს ესმის, როგორც ღორმუცელობა, ლოთო-
ბა, სიხარბე, ავხორცობა, მლიქვნელობა, ანგარობა, სიძუნწე და საბირჯო
ვაიძვრობა, ერთი სიტყვით, ამ მცნებაში მთელი ის ჭუჭყიანი ბიწიერება
შეაქვს, რომლითაც თვით სტებება ფარულად; პირიქით, იდეალიზმი მის-
თვის სათნოების რწმენა, მთელი ჟაკობრიობის-სიყვარული და საზოგა-
დოდ „უეთესი ქვეყანა“, რასაც იგი სხვების გამაგონად აქვს, მაგრამ
რაც თვით მას მხოლოდ მაშინ სწამს, როცა ჩვეულებად ქცეული „მატე-
რიალისტური“ ექსცესების შემდეგ ნაბახუსევია ან გაკორტებული“.¹)

მერვეკოვსკის თანამებრძოლი, პოეტი ჭალი ზინაიდა გიბიუსი, ქადა-
გად დავარდნილი გაპყვიროდა მისტიკურ „ბნელ რიცხვ ცამეტზე“, სამ-
ყაროს დასასრულზე:

„ცამეტო, შენ აუცილებელი ხარ,
სამყაროს კანონით დაცული ხარ
სამყაროს მრისხანე დასასრულისათვის!“ —

და აცხადებდა, რომ ხსნისაკენ მხოლოდ ერთი გზაა — ზენაარისადმი
ლოცვაო: „თვითთული ჩვენგანისათვის მეტად საჭირო და ძვირფასია ჩვე-
ნი ლოცვა... ჩვენ გვრცხვენთან ჩვენი ლოცვებისა და რაკი ვიცით, რომ
სულ ერთია ვერავის ვერ შევეუერთდებით მათში, ელაპარაკობთ... უკვე
ხმადაბლა, ჩვენთვის, გადაკრულად, რაც მხოლოდ თვით ჩვენთვისაა ნა-
თელი“.

მერვეკოვსკისა და გიბიუსის მონათესავე იყო კიდევ ერთი „ენამქვე-
რი“ — შინსკი. 1905 წლის რევოლუციის დროს მან ლექსი „მუშათა მიმ-
ნიც“ კი დასწერა. 1904 წელს ის სცემდა გაზეთ „ნოვიაი ეიზნ“, სადაც

¹ ფ. ენგელსი. „ლუდვიგ ფეიერბახი და გერმანული კლასიკური ფილოსო-
ფიის დასასრული“, გვ. 28. 1932. სახელგამი.

დაიბეჭდა რსდმპ პროგრამა. ამისათვის მინსკი დაპატიმრებულ იყო. მაგრამ რეაქციის წლებში ის ინანიებს თავის შეცოდებას და გამოდის რელიგიური ჭადაგებით.

იგი სწერდა: „მე სულით და გულით თანაუგრძნობდ^ე ახალ რელიგიო-
ებრივობას თუნდაც იმიტომ, რომ საკუთარი თავი მუშად მიმაჩნია. მე
მზად ვარ ისიც კი აღვიარო, რომ მის მზარეუბა სამართლიანობა... მაგ-
რამ ზომ არ შემიძლია არ დავინახო, რომ.. სოციალიზმის იდეალი არის
საგნობრივი კეთილდღეობის იგივე იდეალი, გაგრძელებული ქვემოთ სა-
ერთოდ მისაწვდომი მინიმუმისაკენ. ისინი (ესე იგი მუშები — პ. ი.) თა-
ვისთვის მართალი არიან, მგრამ მათგან როდი მოვა ახალი სიმართლე“²
და მინსკი აყენებდა მომავლის „ახალ“, „თავის საკუთარ“ რელიგიას.
იგი, ისევე, როგორც მერეტკოვსკი, სწერდა, რომ ადამიანი ამ ქვეყნად მო-
წყენილია, რომ ბედნიერებისაკენ არავითარი რეალური გზები არ არსე-
ბობს, რომ ადამიანს მხოლოდ მიღმურ, საიქიო სამყაროში შეუძლია ჰპო-
ვოს ბედნიერება.

ეს მაგალითები საკმარისია, რომ წარმოვიდგინოთ მთელი უსაზღვრო-
ბა ბურჟუაზიული ინტელიგენციის მორალური, პოლიტიკური და ცემისა
რეაქციის წლებში. ამ სულიერი ბნელეთისმოციქულობის პოლიტიკური
აზრი აშკარად გამოხატული პოლიტიკური მიზანი იყო. ჩვენ, „რუსეთის
ინტელიგენცია“ წინააღმდეგი ვართ ყველასი, ვინც არ სცნობს მეფეს —
ღმერთის წარმომადგენელს დედამიწაზე. ჩასვით ისინი საპყრობილევებში,
ჩამოახრჩეთ, ვინაიდან ისინი არა მარტო ღმერთის წინააღმდეგი არიან,
არამედ წინააღმდეგი არიან მეფისა და ბურჟუაზიისაც, მათ დაღუპვა
მოაქვთ „სიცილიზებული“ კაცობრიობისთვისო.

მერეტკოვსკებს, ვიპოუსებს, მინსკებს და სხვებს თავისი იდეური წი-
ნამორბედები ჰყავდათ. ერთი მათგანი იყო ცნობილი ფრანგი პოეტი-
მისტრიკოსი და პესიმისტი ბოდლერი, რომელიც 1848 წლის რევოლუციის
პერიოდში მინსკის მსგავსად აგრეთვე სცემდა უფრანლოს, სადაც ბეჭდავ-
და რევოლუციურ ლექსებსა და სტატიებს, აგრეთვე გამოდიოდა ხალხის
„მზარეუ“ რეაქციის წლებში კი იგივე ბოდლერი, როცა ხედავდა ანგა-
რიშის გასწორებას რესპუბლიკელებთან, რომლებსაც პოლიტიკელები თო-
ფის ღუმელებით სცემდნენ, ვაჰყვიროდა: „დაჰკა, დაჰკა უფრო მაგრად, დაჰ-
კა კიდევ, საყვარელო გოროდოვოი... მე გაღმერთებ შენ ამ ცემისათვის
და უშენავს მოსამართლე იუბიტერის მსგავსად მიმაჩნიახარ! კაცი, რო-
მელსაც შენ სცემ, — ვარდებისა და კეთილსურნელების მტერია, სამე-
ურნეო ქურჭლეულის ფანტიკოსია; ეგ ვატოს მტერია, რაფაელის მტე-
რია, ფუფუნების, ზელოვნებისა და ბელეტრისტიკის გააფთრებელი მტე-
რია, თავგამოდებული ხატმებრძოლი, ვენერასი და აპოლონის ჯალათი...
რელიგიური გულმოდგინებით ურტყი ბეჭებში ანტიქრისტეს!“

რით ჩამოუფარდებოდნენ რუსი ბოდლერები ფრანგებისას?!

ამ ბნელეთისმოციქულობის ფილოსოფიური საფუძველი იყო მახიზ-
მის, ემპირიოკრიტიციზმის ფილოსოფია.

რეაქციის წლებში მთელი ამ იდეოლოგიური ლაშქრობის მიზანი იყო მასების ჩამოშორება რევოლუციისაგან. ცხადია, რომ რევოლუციური მარქსისტული პარტიის პირველი რიგის ამოცანა მდგომარეობდა უმაჟი, რომ ბოლომდე გაენადგურებინა, მოესპო ეს იდეური სტრუქტურა.

შზოლოდ ერთ, ერთადერთ პარტიას — ბოლშევიკების პარტიას, შზოლოდ ერთ მსოფლმხედველობას — მარქსიზმ-ლენინიზმს, შზოლოდ ერთ ფილოსოფიას — დიალექტიკურ მატერიალიზმს — შეეძლოთ დაპირდაპირებოდნენ მთელ ამ იდეურ დახასებებს.

ბოლშევიკების პარტიის ბელადები ლენინი და სტალინი მთელი ძალით ეკეთნენ მარქსიზმის მტრებს. სტალინიმა 1906 წელს ამიერ-კავკასიაში გამოაქვეყნა სტატიების სერია საერთო სათაურით „ანარქიზმი თუ სოციალიზმი“. ამ სტატიებში ის, იცავდა რა მარქსიზმის თეორიულ საფუძვლებს, გადამკრეფლ პასუხს აძლევდა რა ყველა რევიზიონისტსა და ვადაგვარებულს, ანვითარებდა და აღრმავებდა დიალექტიკურ მატერიალიზმს. ლენინი 1909 წელს გამოვიდა თავისი გენიალური წიგნით „მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი“, მარქსიზმის ამ ერთერთი უდიდესი ნაწარმოებით.

ემპირიოკრიტიციზმის, ემპირიოსიმბოლიზმის და მახიზმისა და საერთოდ იდეალიზმის სხვა ნაირსახეობათა გადამწყვეტი კრიტიკით გამოსვლის აუცილებლობა აბსოლუტურად ცხადი ვახდა ლენინისათვის.

ყურადღებით ადევნებდა რა თვალყურს მახისტებსა და პლენანოვს შორის პოლემიკის მსვლელობას, ლენინი სულ უფრო და უფრო რწმუნდებოდა, რომ პლენანოვს ბოლომდე არ მიჰყავს მახიზმის წინააღმდეგ ბრძოლა. პლენანოვი მეტად გონებამახვილად აკრიტიკებდა და დასკინოდა მახისტებს, ააშკარავებდა რა მახიზმის ლოგიკურ უილაჯობას, მაგრამ ბოლომდე არ მიჰყავდა ეს კრიტიკა, არ ააშკარავებდა მახიზმის თვით საფუძვლებს, არ ააშკარავებდა მის სოციალურ და ისტორიულ ფესვებს. იგი ვანიხილავდა მახიზმს არა როგორც ფილოსოფიურ მიმდინარეობას, გარკვეული პირობებით წარმოშობილს, არამედ როგორც მცირე ჯგუფს ადამიანთა, რომელნიც იმდენად კრიტიკის ღირსნი არ არიან, რამდენადაც შეშლილთა სახლში მოთავსებისა. პლენანოვისეული კრიტიკის სისუსტემ განსაკუთრებით იჩინა თავი იმით, რომ მან სავესებით აუარა გვერდი ბუნებისმეტყველების კრიზისთან მახიზმის კავშირის საკითხს, არ ახსნა, როგორ და რატომ შეუძლია მახიზმს დაფაროს ძველი ფილოსოფიური იდეალისტური ნაგავი ბუნებისმეტყველების უახლეს მიღწევებზე მითითებებით.

ემპირიოკრიტიციზმის ფუძემდებელი ერნსტ მახი თვითონ ფიზიკოსი იყო; მთელი რიგი სხვა მახისტები განათლებითა და პროფესიით ბუნებისმეტყველები იყვნენ. ეს უწყობდა მათ ხელს დაებნიათ მარქსიზმ-

სა და ბუნებისმეტყველებაში გამოუცდელი ადამიანები, ემპირიკრატინათ, თითქოს სწორედ მახიზმია თანამედროვე ბუნებისმეტყველების ფილოსოფია.

რათა მთლიანად გამოაშკარავებულიყო მახისტების, განსაკუთრებით რუსი მახისტების იდეალისტური შეხედულებანი, საჭირო იყო იმის გამოაშკარავება, რომ ისინი თაღლითურად იყენებდნენ ბუნებისმეტყველების დასკვნებს იდეალიზმის გასამართლებლად.

პლეხანოვს არც კი უცდია ამ მხრით მისდგომოდა მახიზმის კრიტიკას. იგი არც ცდილობს მოგვეყვას ანალიზი ბურჟუაზიული ბუნებისმეტყველების კრიზისისა და მისი მნიშვნელობისა ფიზიკასა და ფილოსოფიაში იდეალიზმის გავრცელებისათვის. ამაში შეუძლია დარწმუნდეს უველას, ვინც გაეცნობა მის შრომას „Materialismus militans“ („მებრძოლი მატერიალიზმი“.).

ლენინი აღნიშნავს მახისტების პლეხანოვისეული კრიტიკის ამ ნაკლოვანებებს: „პლეხანოვი სა ა ვ ს ე ბ ი თ მართალია მათ წინააღმდეგ არსებითად, მხოლოდ არ ეხერხება, არ სურს, ან ეზარება სიტყვას ეს კონკრეტულად, საფუძვლიანად, მარტივად, ფილოსოფიური დახვეწილობებით საზოგადოების ზედმეტი დაშინების გარეშე. და მე ამას აუცილებლად ვიტყვი ჩემებურად“.¹

საესებით საფუძვლიანად „საქ. კ. პ. (ბ) ისტორიის მოკლე კურსში“ მოცემულია შემდეგი დახასიათება პლეხანოვის და სხვა მენშევიკების როლისა მახიზმთან, ბრძოლის საქმეში:

„თითქოს მოსალოდნელი იყო, რომ ამ ამოცანის შესრულებას ხელს მოჰკიდებდნენ პლეხანოვი და მისი მენშევიკი მეგობრები, რომლებიც თავის-თავს „მარქსიზმის ცნობილ თეორეტიკოსებად“ სთვლიდნენ. მაგრამ მათ ამჯობინეს დაკმაყოფილებულიყვნენ ფელეტონურ-კრიტიკული ხასიათის ორიოდ უმნიშვნელო სტატიის დაწერით და შემდეგ ბუჩქებში მიმალულიყვნენ“.²

გარდა ამისა პლეხანოვი, ვანსაკუთრებით კი მისი მოწაფეები ლ. აქსელროდ-ორტოდოქსი და ა. დემორინი თვითონ მთელ რიგ საკითხებში ეშვებოდნენ მახისტურ-კანტიანურ პოზიციებზე („იეროგლიფების თეორია“ და სხვ.), რომლებიც ლენინმა გამოამელაგნა და გააკრიტიკა.

ლ. აქსელროდმა 1916 წელს, როდესაც მოკვდა მახი. მიუძღვნა მას ეტრნალ „დელოში“ დაბეჭდილი სტატია, რომელშიაც უწოდებდა მახს დიდ მოაზროვნეს. ბუნებისმეტყველების რეფორმატორს, მიაკუთვნებდა მას მატერიალისტთა ბანაკს.

მენშევიკები ფრაქციული მიზნებით, სპეკულაციას ეწეოდნენ რა იმით, რომ ბოგდანოვი და ლუნაჩარსკი ბოლშევიკურ ორგანიზაციაში შედიოდნენ, ცილისმწამებლურად ცდილობდნენ დაეხატათ ბოლშევიკების

¹ ვ. ი. ლენინი, ობზ. ტ. XXVIII, გვ. 535. რუს. გამოც.
² „საქ. კ. პ. (ბ) ისტორიის მოკლე კურსი“, გვ. 123.

ბრძოლა მენშევიკების წინააღმდეგ, როგორც მახისტების ბრძოლა მატერიალისტების წინააღმდეგ. იღვწენ რა ვულგარული მატერიალიზმის/პოზიციებზე, რომელიც უარპყვფს პიროვნების როლს სტატუსებზე, პირობების დამარაზმავ და მთავრანაზებელ როლს, მენშევიკებზე (გლუკინი, ვერევილი, ორტოდოქსი, ა. დებორინი და სხვ.) ბოლშევიკების ბრძოლას მასების რევოლუციური მობილიზაციისათვის სუბიექტივიზმად და ვოლუნტარიზმად აცხადებდნენ. II ინტერნაციონალის ლიდერები კაუტსკის მეთაურობით მხარს უჭერდნენ მენშევიკების ამ ცილისწამებას. პლენანოვი თავის სტატებში თავს ესხმოდა თითქმის მხოლოდნაშოლოდ ბოგდანოვსა და ლუენაჩისკის, ხოლო სრულებით დღმილით უვლიდა გვერდს მახიზმის ფართოდ ვავრცელებას მენშევიკთა რიგებში. ლენინმა აზილა ეს ტაქტიკა, აღნიშნა რა, რომ პლენანოვი ბოლშევიკებისათვის ფრაქციული ზიანის მიყენებაზე უფრო ზრუნავს, ვიდრე მახიზმის ნამდვილად შემუსვრაზე.

1908 წელს დებორინი გამოვიდა ლვარძლიანი, ცილისწამებლური სტატით, რომელშიაც ტალახში სვრიდა ბოლშევიკებს. იგი თავებდურად აცხადებდა, თითქმის ბოლშევიკების მთელი პარტია, და არა მხოლოდ მარქსიზმს ჩამოშორებულ ინტელიგენტთა მცირე ჯგუფი, მახისტურ პოზიციებზე დგას, დებორინმა ყველა ბოლშევიკი მოღვაწენი გამოაცხადა შეგნებულ თუ შეუგნებელ იდეალისტებად, მახიზმი — ბოლშევიზმის ფილოსოფიურ გამოხატულებად. აი რა ცილისწამებლურ გამოსვლებამდე დაქვეითდა მომენშევიკო-იდეალისტების მომავალი ლიდერი! საქმე იქამდე მივიდა, რომ თვით მენშევიკო-მახისტებმა, თავისი მენშევიკური მუნდირის „ღირსების“ დასაცავად, დაიწყეს პროტესტის განცხადება მახიზმის ბოლშევიზმთან გაიგივების წინააღმდეგ და ემპირიოკრიტიციზმისა და მენშევიზმის უღრმესი იდეური ნათესაობის მტკიცება. მენშევიკი მახისტრი იუშევიჩი, „ემპირიოსიმბოლიზმის“ თეორიის ავტორი, უპასუხებდა რა პლენანოვს, სწერდა, რომ ის „შემთხვევითი ფაქტი, რომ ორი-სამი მენშევიკი ლიტერატორი... „მატერიალისტი“ აღმოჩნდა, მაშინ, როდესაც ორმა-სამმა ბოლშევიკმა... გამოიჩინა მიდრეკილება „მახიზმისადმი“, ევრასგზით ვერ მოხერხდება გაბერილ იქნას მახიზმის გაიგივებამდე ბოლშევიზმთან“; „...საეკვია ამით მოხერხდეს რაიმე მჭიდრო შინაგანი კავშირის დამყარება ბოლშევიზმსა, როგორც ასეთსა, და ემპირიოკრიტიციზმს შორის“.

ცხადია, იუშევიჩი გაიჯნავს მახიზმს ბოლშევიზმისაგან მხოლოდ იმისათვის, რომ იხსნას თავისი მენშევიკური რეპუტაცია. ვინაიდან, იუშევიჩის აზრით, სწორედ მახიზმი მცენიერული ფილოსოფია. მაგრამ სინამდვილეში მახიზმი იდეურად განუყრელად დაკავშირებული იყო მენშევიზმთან, ლიკვიდატრობასთან. იმ ნამდვილმა ზოგიერთმა ბოლშევიკებმა, რომლებიც ვზას გადასცდნენ, დროებით დადგნენ რა მახისტურ პოზიციებზე, მალე შეიგნეს თავისი შეცდომა და ზურგი შეაქციეს მახიზმს. ამ ზურგშეკცევაში ვადამწყვეტი როლი ითამაშა მახიზმის მხილებამ ლენინის მიერ „მატერიალიზმსა და ემპირიოკრიტიციზმში“.

ბოლშევიკური ორგანიზაციის იმ წევრებმა კი, რომლებიც ემპირიოკრიტიკოსებად დაჩინენ, თითქმის ყველამ, კავშირი გასწყვეტეს ბოლშევიზმთან. ასე, ბაზაროვი უკვე 1906 წელს გადაბარგდა მენშევიკებთან, ბოგდანოვი და ლუნაჩარსკი ლიდერები იყვნენ ოტზოვიზმისა, მენშევიზმის ამ ნაირსახეობისა, „შებრუნებული ლიკვიდატორობისა“, შემდეგ კი მეთაურობდნენ არსებითად მენშევიკურ-ტროცკისტულ ჯგუფ „ეპერიოდს“, რომელიც უკვე 1909 წელს გარიცხულ იქნა ბოლშევიკების პარტიიდან. ამიტომ მახიზმის გამოაშკარავებასა და განადგურებას ლენინი ყოველთვის აკავშირებდა ლიკვიდატორობისა და ოტზოვიზმის იდეურ და ორგანიზაციულ შემუსვრასთან. ლენინი არა ერთხელ აღნიშნავდა ხაზგასმით, რომ მახიზმი წარმოადგენს ლიკვიდატორობის მეთოდოლოგიას. 1908 წელს ლენინი ამხ. ვოროვისკის სწერდა ოტზოვისტების გამთიშველი საქმიანობის შესახებ: „ისინი გათიშვას ამყარებენ ემპირიომონისტურ-ბოიკოტისტურ ნიადაგზე“. რამდენიმე წლის შემდეგ, აჯამებდა რა ფილოსოფიური ბრძოლის შედეგებს, ლენინმა კვლავ ხაზგასმით აღნიშნა ლიკვიდატორობისა და ემპირიოკრიტიციზმის ნათესაობა: „ლიკვიდატორ ლიტერატორთა ჯგუფი და მახისტ ლიტერატორთა ჯგუფი ნამდვილად სოლიდარული არიან იმაში, რომ გათიშვის ჩვენს დროში დაიკვან „თავისუფლება გათიშვისა“ მარქსიზმის მომხრეებისაგან, მარქსიზმის თეორიული საფუძვლების დამცველებისაგან“.

ემპირიოკრიტიციზმის მხილებისა და განადგურების ამოცანა შეასრულა ლენინმა თავის შესანიშნავ წიგნში „მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი“, რომელიც დაწერილია 1908 წლის შემოდგომაზე და გამოვიდა 1909 წლის გაზაფხულზე.

ამ წიგნის/მნიშვნელობა ჩვენი პარტიის ისტორიაში უდიდესია. ამ წიგნში ლენინმა დაიკვა პარტიის დიდი თეორიული სიმდიდრე სტოლიპინის რეაქციის პერიოდის ყველა და ყოველგვარ რევიზიონისტთა და გადაგვარებულთა წინააღმდეგ. ლენინმა დაიკვა დიალექტიკური და ისტორიული მატერიალიზმი, ის, რაც შეადგენს კომუნისმის მტკიცე საძირკველს, მარქსისტული პარტიის მტკიცე თეორიულ საფუძვლს.

ამ წიგნის დაწერის უშუალო საბაზი გახდა გამოხვლა მახისტური კრებულისა „მარქსიზმის ფილოსოფიის ნარკვევები“, რომელსაც, ლენინის სიტყვით, უნდა დაჩქმეოდა „ნარკვევები მარქსიზმის ფილოსოფიის წინააღმდეგ“.

წერილში მ. გორკისადმი ლენინი აცნობებს მას, რომ გადაწყვეტილი აქვს გამანადგურებელი პასუხი გასცეს ემპირიოკრიტიციზმს.

„ახლა გამოვიდა „მარქსიზმის ფილოსოფიის ნარკვევები“. მე წაეკითხე ყველა სტატია, გარდა სუეოროვისა (მას ვკითხულობ), და ყოველი სტატიის წაკითხვისას პირდაპირ გააფთრებული ვიყავი აღმფოთებისაგან. არა, ეს მარქსიზმი არ არის! და ჩვენი ემპირიოკრიტიკოსები, ემპი-

რიომონისტები და ემპირიოსიმბოლისტები ჭაობში ეფლობიან. აქ მუნებენ შვითხველს, რომ „რწმენა“ გარესამყაროს რეალობისადმი არის „მისტიკა“ (ბაზაროვი), ყოველად უმსგავსოდ ურევენ ერთმანეთში მატერიალიზმსა და კანტიანობას (ბაზაროვი და ბოგდანოვი), ჰქადაგებენ კანტისტიციზმისა (ემპირიოკრიტიციზმი) და იდეალიზმის (ემპირიომონიზმი) ნაირსახეობას, ასწავლიან მუშებს „რელიგიურ ათეიზმს“ და ადამიანის უმალღეს პოტენციათა „გადმერთებას“ (ლუნაჩარსკი), — მისტიკად აცხადებენ ენგელსის მოძღვრებას დიალექტიკის შესახებ (ბერმანი), — მასალას იღებენ ვილაც ფრანგი „პოზიტივისტების“ — აგნოსტიკოსებისა თუ მეტაფიზიკოსების, ეშმაკმა იცის მათი თავი, მყარალი წყაროდან, „შეცნობის სიმბოლისტური თეორიით“ (იუშვევიჩი)! არა, ეს უკვე მეტისმეტია. რა თქმა უნდა, ჩვენ, რიგითი მარქსისტები, ფილოსოფიაში ნაკითხი ხალხი არა ვართ, — მაგრამ რატომ ასე გეჩაგრავენ, რომ ასეთ რამეს მარქსიზმის ფილოსოფიად გეთავაზობენ! უმალ იმას დავთანხმდები, რომ ოთხში ამომიღონ, ვიდრე მონაწილეობა მივიღო ისეთ ორგანოში ან კოლეგიაში, რომელიც ასეთ რამეებს ჰქადაგებს.¹

და ლენინმა ხელი მოჰკიდა მუშაობას მახიზმის მხილებისათვის. მან ვასწია უდიდესი შრომა, დედნებში შეისწავლა არა მარტო რუსი მახისტები, არამედ ყველა, პირდაპირ ყველა მახისტი, „სახელგანთქმულები-ცა“ და მეორეხარისხოვნებიც, რომლებიც დასაველეთ ევროპისა და რუსულ ლიტერატურაში გამოდიოდნენ. ლენინი ვახდა მისი თანამედროვე ბუნებისმეტყველების, განსაკუთრებით ფიზიკის სერიოზული მცოდნე. ამრიგად, მახიზმის კრიტიკას ის მიუღდა სავსებით აღჭურვილი, მისდევდა რა ამაშიაც მარქსისა და ენგელსის კლასიკურ მავალითებს.

მარქსმა, რათა შეექმნა თავისი გენიალური ნაწარმოები „კაპიტალი“, შეისწავლა პირდაპირ ყველაფერი, რაც კი მის დრომდე დაწერილიყო პოლიტიკური ეკონომიის სფეროში ყველა ქვეყანაში, მსოფლიოს ყველა ენაზე. ენგელსმა, რათა გამოეყენებინა დიალექტიკა ბუნებისმეტყველებაში, რათა დაესაბუთებინა დიალექტიკური მეთოდი ბუნებისმეტყველების მონაცემთა საფუძველზე, აგრეთვე გამოემუღავენებინა ანტიმეცნიერული მეტაფიზიკური შეხედულებანი ამ დარგში, საფუძვლიანად შეისწავლა ბუნებისმეტყველება და თავისი თანამედროვე ბუნებისმეტყველების (ფიზიკის, ქიმიის, მათემატიკის, ბიოლოგიის) სერიოზული მცოდნე ვახდა. ასევე ლენინიც შეიარაღდა მეცნიერების ყველა მონაცემით, რათა ძირფესვიანად შეემუსრა მატერიალიზმის მტრები, მარქსიზმის მტრები.

ლენინის ნაწარმოები „მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი“ წარმოადგენს მარქსისტული ფილოსოფიის არა მარტო კლასიკურ გადმოცემას. ლენინმა შემდგომ განავითარა ფილოსოფიური მატერიალიზმი. მან გაამდიდრა ის, განაზოგადა დიალექტიკური მატერიალიზმის პოზიციები-

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ. ტ. XXVIII, გვ. 528 — 529, რუს. გამ.

დან რევოლუციური ბრძოლის გამოცდილება, განაზოგადა მეცნიერების, უმთავრესად ბუნებისმეტყველების, ახალი მონაცემები.

მარქსიზმის, როგორც მეცნიერების, განვითარება სწორედ, ~~მაშინ~~ ~~შეგო-~~ მარეობს, რომ ყოველ ეპოქაში ფართოდება იმ მოვლენების შესახებ, ბუნებისა და საზოგადოების იმ კანონების წყება, რომლებიც მარქსიზმმა აღმოაჩინა და ახსნა.

ლენინმა დაამტკიცა, რომ მარქსიზმის ფილოსოფია არა თუ მოძველდა, არამედ ის, რომ კლასობრივი ბრძოლისა და ბუნებისმეტყველების მთელი შემდგომი განვითარება უცილობლად ადასტურებს მატერიალისტური დიალექტიკის მეცნიერულ სიმართლესა და ძალას.

ამრიგად, ლენინის წიგნი „მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი“ წარმოადგენს მარქსისტული ფილოსოფიური მატერიალიზმის კლასიკურ, გენიალურ ნაწარმოებს. ამ შრომაში ლენინმა დაიცვა მარქსიზმის ფილოსოფიის პრინციპების ურყევობა, გასწმინდა ეს მოძღვრება ყველა დაპაზინჯებისაგან, რომელთა შეტანასაც მარქსიზმში ცდილობდნენ მარქსიზმის მტრები და ლიკვიდატორები. ამ შრომაში ლენინმა დაგვანახვა, რომ მხოლოდ ბოლშევიზმია საერთოდ მარქსიზმისა და მისი ფილოსოფიის მემკვიდრე, მხოლოდ ბოლშევიზმია მატარებელი ნამდვილად მოწინავე მეცნიერებისა, ნამდვილად მოწინავე თეორიისა.

„საქ. კ. პ. (ბ) ისტორიის მოკლე კურსში“ ნათქვამია, რომ ლენინის წიგნი „მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი“ მარქსისტული პარტიის თეორიული მომზადება იყო. ეს იმას ნიშნავს, რომ ლენინმა ამ შრომაში გენიალურად განაზოგადა ყოველი ახალი, რაც მოცემული იყო რევოლუციური ბრძოლის და მეცნიერების განვითარების გამოცდილებით მთელს ეპოქაში, ენგელსის სიკვდილის დროიდან ამ წიგნის გამოსვლამდე. მასში ლენინმა რევოლუციური ბრძოლის პრაქტიკით შეამოწმა მარქსიზმის მთელი მოძღვრების სისწორე და მარქსისტული თეორიის მთელი რიგი ახალი დებულებანი. მარქსისტული პარტიის თეორიული მომზადება იმაში მდგომარეობდა, რომ ლენინმა აღმოაჩინა ახალი ისტორიული ეპოქის კანონები და ამ საფუძველზე დასახა ბრძოლის გენერალური ხაზი, პარტიის ძირითადი სტრატეგიული გეგმა. ლენინის წიგნს უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა არა მარტო მარქსისტული თეორიის დაცვისათვის, არამედ ბოლშევიკური პარტიის გამარჯვებისათვისაც რეაქციის პერიოდში, მენშევიზმის, ლიკვიდატორობის, ოტზოვიზმის განადგურებისათვის. ეს გენიალური ნაშრომი დაეხმარა პარტიას განედევნა პარტიული რიგებიდან ყველა პოლიტიკური და თეორიული რევიზიონისტი და ამით ხელი შეუწყო ბოლშევიზმის გაფორმებას 1912 წელს პრაღის კონფერენციამზე დამოუკიდებელ მარქსისტულ პარტიად.

შემოქმედებითი მარქსიზმი მდგომარეობს იმაში, რომ შეგედლოს მარქსისტული თეორიის შეფარდება ახალ ისტორიულ მოვლენებთან, შეედლოს ისტორიის ახალი კანონების აღმოჩენა, შეგედლოს სწორი ორიენტი-

რება ახალ ისტორიულ პირობებში და მუშათა კლასის წაყვანილ სწორ გზით საბოლოო მიზნისაკენ — კომუნისმისაკენ.

მარქსიზმის სულის საფუძვლით საწინააღმდეგო იქნებოდა რომელიმე შევიკებს, მენშევიკების მსგავსად, დაეწყოთ მარქსიზმის განაწესებულ რიტებათა გადაღებვა და არ ცდილიყვნენ ახალი მოვლენებისა და კანონების დამოუკიდებლად ახსნასა და აღმოჩენას და ამით მარქსიზმის გამდიდრებასა და შემდგომ განვითარებას.

მენშევიკები თავს ასაღებდნენ მარქსიზმის მცოდნეებად, მაგრამ მათ მარქსიზმი ესმოდათ დოგმატიურად, მეტაფიზიკურად. მათთვის მარქსიზმის საერთო დებულებები იყო მკვდარი, უსიცოცხლო სქემები, ფორმულები, რომლებსაც უნდა შეეფარდოს მოვლენები, სადაც და როლისაც არ უნდა ხდებოდნენ ისინი.

მეტაფიზიკის მკაფიო ნიმუშს წარმოადგენს დოგმატიზმი მენშევიკებისა, რომლებსაც ავტომატურად, მექანიკურად გადმოჰქონდათ დასავლეთის XVIII საუკუნის დამლევისა და XIX საუკუნის დასაწყისის ბურჟუაზიული რევოლუციების გამოცდილება რუსეთის XX საუკუნის დასაწყისის, იმპერიალიზმის ეპოქის დროინდელ რევოლუციაზე.

მენშევიკებს მიაჩნდათ, რომ თუ დასავლეთის ბურჟუაზიულ რევოლუციებში ბურჟუაზია იყო მთავარი მამოძრავებელი ძალა, რუსეთშიც ბურჟუაზიულ რევოლუციაში აგრეთვე ბურჟუაზია უნდა იყოს მთავარი მამოძრავებელი ძალა. ხოლო ისტორიული პირობების, იმპერიალიზმის ეპოქაში კლასთა კონკრეტული თანაფარდობის დრმა ანალიზმა, რომელიც ლენინმა და სტალინმა მოახდინეს, ცხადყო, რომ ბურჟუაზია საერთოდ უკვე აღარ არის რევოლუციური ძალა და რომ ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის მამოძრავებელ ძალებს წარმოადგენენ მუშათა კლასი და გლეხობა.

ასე სწვევდნენ საკითხს ბოლშევიკები ლენინის მეთაურობით. სწორედ ასეთი გადაწყვეტა არის მარქსიზმის შემოქმედებითი გამოყენება მისი გამდიდრება და შემდგომი განვითარება.

„მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი“ გენიალური შრომაა იმიტომ, რომ ამ წიგნში ლენინმა, მსგავსად კ. მარქსისა „კაპიტალიში“ და ფ. ენგელსისა „ანტი-დუერინგში“, აღმოაჩინა რა ახალი ისტორიული ეპოქის კანონები, შესძლო ეჩვენებინა ახალი გზა, რომლითაც შემდგომაც წავა ადამიანის აზროვნების განვითარება. ლენინის ნაშრომი ყოველთვის იქნება ადამიანის აზროვნების ფილოსოფიური გამდიდრების წყარო.

1911 წელს, სამი წლის შემდეგ „მატერიალიზმისა და ემპირიოკრიტიციზმის“ დაწერიდან, ლენინი, აფასებდა რა ფილოსოფიის სფეროში ჩატარებულ ბრძოლას, სწერდა:

„რუსეთში რევოლუციამდე განსაკუთრებით დაწინაურდა მარქსის ეკონომიური მოძღვრების გამოყენება ჩვენს სინამდვილესთან შეფარდებით, რევოლუციის დროს — მარქსისტული პოლიტიკა, რევოლუციის შემ-

დეგ — მარქსისტული ფილოსოფია. ეს იმას არა ნიშნავს, რომ კლასიკურ-ბია, როდესაც არ უნდა იყოს, მარქსიზმის ერთ-ერთი მხარის იგბორირება; ეს იმას ნიშნავს მხოლოდ, რომ არა სუბიექტურ სტრუქტურებზე არამედ ისტორიულ პირობათა ერთობლიობაზეა დამოკიდებული სუბიექტურ ბტესი ინტერესი ამა თუ იმ მხარისადმი... საზოგადოებრივი და პოლიტიკური რეაქციის დრო, რეაქციის მდიდარი ვაკვეთილების „გადახარშვის“ დრო შემთხვევით კი არ წარმოადგენს იმ დროს, როდესაც ძირითადი თეორიული საკითხები, მათ შორის ფილოსოფიურიც, ყოველი ცოცხალი მიმართულებისათვის ერთ-ერთ პირველ ადგილზე წამოიწვევა... რუსული აზროვნების მოწინავე მიმდინარეობებში არ არის ისეთი დიდი ფილოსოფიური ტრადიცია, როგორც დაკავშირებულია ფრანგებს შორის XVIII საუკუნის ენციკლოპედისტებთან, გერმანელებს შორის კლასიკური ფილოსოფიის ეპოქასთან კანტიდან ჰეგელამდე და ფეიერბახამდე. ამიტომ ფილოსოფიური „გარჩევა“ სწორედ რუსეთის მოწინავე კლასისათვის იყო აუცილებელი, და არაფერი უცნაური არ არის იმაში, რომ ეს დაგვიანებით „გარჩევა“ დაღვა მას შემდეგ, რაც ეს მოწინავე კლასი საესებით მომწიფდა ამასწინანდელი დიდი მოვლენების დროს თავისი დამოუკიდებელი ისტორიული როლისათვის... ფილოსოფიური „გარჩევა“ დიდხანია მზადდებოდა მსოფლიოს სხვა ქვეყნებშიც იმდენად, რამდენადაც, მაგ., ახალმა ფიზიკამ დააყენა მთელი რიგი ახალი საკითხები, რომლებიც უნდა „დაეძლია“ დიალექტიკურ მატერიალიზმს. ამ მხრივ „ჩვენს“ (პოტრესოვის გამოთქმით) ფილოსოფიურ დავას აქვს არა მარტო განსაზღვრული მნიშვნელობა, ე. ი. მნიშვნელობა არა მარტო რუსეთისათვის. ევროპამ მოგვცა მასალა ფილოსოფიური აზროვნების „გადახალისებისათვის“, ჩამორჩენილი რუსეთი კი იძულებული მოდუნების დროს 1908 — 10 წლებში განსაკუთრებით „ხარბად“ მიეტანა ამ მასალას“.¹

ლენინმა ვაშალა ყოველმხრივი კრიტიკა ემპირიოკრიტიციზმისა, რომელსაც სხვანაირად მახიზმი ეწოდებოდა. მან ვახსნა უღრმესი იდეური სათავეები არა მარტო რუსული მახიზმისა, არამედ თვით მისი ფუძემდებლების — აესტრიელი ფიზიკოსის მახის და გერმანელი ფილოსოფოსის ავენარიუსის² მოძღვრებისა.

(გაგრძელება შემდეგ ნომერში)

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ. ტ. 15, გვ. 88 — 89. რუს. გამ.

² ტერმინი „ემპირიოკრიტიციზმი“ სწორედ ავენარიუსმა შემოიღო. ამით ის აღნიშნავდა ფილოსოფიას, რომელიც ვითომ დამყარებული იყო „კრიტიკულად გაწმენდილ ცდაზე“.

ოვ. თუმანიანი — თმოგვის სიხის პლავა

პ თ ე მ ა

თავტვმანი სთმსაუბიდან და შესაჯალი წეხილი პრთავ. ლ. მეღაღიეთ-მეჯასა.
სახელგამა, 1939 წ.

ოვანეს თუმანიანი მომე სომეხი ხალხის ლიტერატურის ერთი უდიდესი კლასიკოსთაგანია. იგი ეკუთვნის სომეხ პოეტთა იმ რიცხვს, რომელიც ჯერ კიდევ ოქტომბრის რევოლუციამდე ძალიან ახლოს იდგა ქართულ მწერლობასთან, ქართულ კულტურასთან. ოვ. თუმანიანი პირველი მთარგმნელია სომხურ ენაზე ნ. ბარათაშვილის და ი. ჭავჭავაძის ზოგიერთი ლექსების; ახალგაზრდობაში იგი დაესწრო ნ. ბარათაშვილის ნეშტის გადამოსვენებას ტფილისში და ჩვენს პოეტს კიდევ უძღვნა ლექსი „ნ. ბარათაშვილის საფლავზე“. მთელი თავისი სხოვრების მანძილზე ოვ. თუმანიანი გულმოდგინედ იღვწოდა ქართველ-სომეხთა პოლიტიკური და კულტურული დამსაბრუნებისათვის, რამაც პოეტს საყვებით დამსახურებული სიყვარული მოუპოვა ქართულ საზოგადოებაში. ჩვენს დროში იგი განსაკუთრებულად ახლობელი და საყვარელი შეიქმნა ქართველი მკითხველი მსგებისათვის, როგორც ავტორი უდიდესი გულწრფელობით გამთბარი ლექსისა: „ძღვენად საქართველოს პოეტებს“, რომელშიაც პოეტმა გამოხატა თავისი ხალხის გრძნობები და ურთიერთობა მომე ქართველი ხალხისა და მისი კულტურისადმი. ოვანეს თუმანიანის პოპულარიზაციის საქართველოში უმთავრესად ხელი შეუწყო მისი ლექსებისა და პოემების ნაწილის სულხო თარგმანებმა, შესრულებულმა პოეტის ი. გ რ ი შ ა შ ვ ი ლ ი ს მიერ. ცხადია, ჯერ კიდევ საკმარისად არ ვიცნობთ ოვ. თუმანიანს — საჭიროა მისი ყველა საუკეთესო ნაწარების თარგმანა და პოპულარიზაცია, რათა უფრო სრულყოფილი წარმოდგენა გვქონდეს ამ დიდი პოეტის შემოქმედებაზე. იგივე უნდა ითქვას მომე სომეხი ხალხის სხვა კლასიკოსებისა და აგრეთვე თანამედროვე, საბჭოთა მწერლების ნაწარმოებთა შესახებაც.

სარეცენზიო წიგნი წარმოადგენს ოვ. თუმანიანის პოემას, რომელსაც საფუძვლად უდევს ხალხური გადმოცემა თმოგვის ციხის ალბის შესახებ. თავტვანი პოემისა შესრულებულია პროფესორ ლეონ მეღაღიეთ-მეჯის მიერ. მსვე ეკუთვნის წინასიტყვაობაც, სადაც მოკლედ გადმოცემულია ოვ. თუმანიანის ბიოგრაფიული ცნობები და ქართულ კულტურის ვითარებისთან დაკავშირებული შემოქმედებითი მუშაობა პოეტისა. წინასიტყვაობის დიდი ნაწილი ეხება თმოგვის ციხის შესახებ არსებული ცნობების გადმოცემას. ავტორი გულმოდგინედ არკვევს სომეხ კოლონიზატორ პირველი ტალღის მოსვლის თარიღებს თმოგვისა და საერთოდ მესხეთ-ჯავახეთში, — ავტორის აზრით ეს მოსვლა უნდა მომხდარიყოს მეცამეტე საუკუნეზე ადრე. ეხება რა პოემის სიუჟეტს, წინასიტყვაობის ავტორი ფიქრობს, რომ იგი აგებული უნდა იყოს ისტორიულ ამბავზე, რომელიც მოხდა მე-16 ს. მეორე ნახევარში. შამთაშაზის დროს; ეს ამბავი თავის დროზე აღუწერია კიდევ ვახუშტის თავის შრომაში — „სამსახურ-ქარაჯეთის აღწერაში“.

დასასრულ წინასიტყვაობის ავტორი ებება თავის თარგმანსაც და წერს: „ჩვენი თარგმანი, რომელიც გამოდის ი. გრიშაშვილის რედაქციით, შესრულებულია შემდგომისდაგვარად დედნის როგორც შინაარსის, ისე ფორმის მაქსიმალური დაცვით; ყოველი ჩვენს მიერ საესებით დაკულია თუმანიანის ლექსის ყველა მნიშვნელოვანი და მთელი სიმდიდრე (სხვადასხვაობა ზომისა)“.

ჩვენ არ შეგვიძლია არ მივესალმოთ პატრეცემული პროფესორის კეთილ განზრახვას — შევმატებინა ოვ. თუმანიანის ქართული თარგმანებისათვის მისი საუცხოო პოემის კიდევ ერთი ახალი თარგმანიც. სამწუხაროდ ეს კეთილი განზრახვა, უკვე განხორციელებული და სრულქმნილი, მკითხველში სტოვებს დაუცემადილებლობის გრძნობას: ქართულ თარგმანში ოვ. თუმანიანის პოემა მოკლებულია უოველგვარ მხატვრულ ღირსებას. იგი ლაჩიბია ენით, რითმით, პოეტური სამკაულებით. მთარგმნელის წუობილიტყვაობის ნიმუშად საემარისია მოვიტანოთ რამდენიმე ტაეპი (ისიც არა გამოჩრევიტ). მაგალითად:

„იდევგრძელეთ! ყური მიგდეთ,
რა მოგიტბროთ თქვენ შუკა.
სიტყვა ჩემი მაშ შეიტყვეთ:
ნადირს ტყვია სად ეცა?“

ან კიდევ:

„ღმერთო, მკრელი აწ შეიქნეს
ხმალი ჩვენის მთაერისა,
მისი შუქი მარად იქნეს
თავთა ჩვენთა ყოვლისა“.

არის ასეთი სტროფებიც:

„და ისვენებს ციხე თმოგვის
ჩამქრალი და მღუმარე,
დაქანცული, მთერალი, ყოვლის
თეიხის ძალით, მქუმარე“.

ბევრია გაუგებარი სტრიქონებიც. მაგ.:

„ბატონ თათულსაც სძინავს მათთანა
ტურფა მუდულის თავით გულმკერდზე“...
„მათ სძინავთ ტყვილად, და მათ გარეშე
ხდება ამბავი საშინელ თქმათა“...

ამგვარი „საშინელ თქმათა ამბავი“ მრავალია პოემის ქართულ თარგმანში. ჩვენ გვიკვირს, რატომ არ მიაქცია მათ ყურადღება წიგნის რედაქტორმა? განა უმჯობესი არ იქნებოდა პროფესორს ლ. მელიქსეთ-ბეგს გაეკეთებინა სიტყვა-სიტყვითი თარგმანი პოემისა და პოეტს ი. გრიშაშვილს კი გაეღუქა იგი? ვფიქრობთ, ეს უფრო მეტი პატივისცემა იქნებოდა განსვენებული ოვ. თუმანიანის ხსოვნისადმი და ფრთხილ სასარგებლო ჩვენი მკითხველისათვის, რომელიც სამართლიანად მოითხოვს მივაწოდოთ მას მომწე ერების ლიტერატურის ნიმუშები მაღალ კვალიფიკატორ თარგმანებში.

მკითხველი

ს ა რ ჩ ე ვ ი

მხატვრული ლიტერატურა

	83-
გ. ქუჩიშვილი — აღორძინებული საქართველო (ლექსი)	3
გ. კაჭახიძე — თებერვალი (ლექსი)	5
კ. გამსახურდია — დიდოსტატის კონსტანტინეს მარჯვენა (რო- მანი)	6
გრ. აბაშიძე — თელავის ციხის ლეგენდა (ლექსი)	45
პ. ჩხიკვაძე — ახალი ხმელეთი (რომანი)	47
აღ. საჯავია — ზამთარი (ლექსი)	81
პ. კაკაბაძე — კოლმეურნეს ჭორწინება (კომედია)	83

დასავლეთის მწერლობა

ფრიდრიხ შილლერი — ბალადები (თარგ. ხ. ვარდოშვილისა)	136
--	-----

ლიტერატურის თეორია და ისტორია

პ. ინგოროყვა — ქართული მწერლობის ისტორიის მოკლე მი- მოხილვა (წერილი მეორე)	141
---	-----

მეცნიერება და ფილოსოფია

პ. იუდინი — ვ. ლენინის წიგნის „მატერიალიზმი და ემპირიოკრი- ტიციზმი“-ს შესახებ	174
--	-----

ბიბლიოგრაფია

ოვ. თუმანიანი — „თმოგვის ციხის აღება“	192
---	-----